Belg. 210 7e Potter

GESCHIEDENIS

VAN

DE GEMEENTEN

DER

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN,

DOOR

Frans de Potter en Jan Broeckaert.

VIJFDE REEKS. — ARRONDISSEMENT AALST.

ZESDE DEEL.

Onkerzele, Oombergen, Oordegem, Op-Hasselt, Ottergem, St-Gooriks-Oudenhove, Ste-Maria-Oudenhove, Over-Boelare, Pollare, Ressegem, Sarlardinge, Schendelbeke, Smeerebbe.

GENT,
DRUKKERIJ VAN A. SIFFER.

1899.

Digitized by Google

ONKERZELE.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. - Dit dorp, aan de groote baan van Geeraardsbergen naar Edingen en op den rechter oever des Denders gelegen, 2 1/2 kilometers noordoost van Geeraardsbergen en 27 kilometers zuidoost van Oudenaarde, tot welks rechtsgebied het behoort, grenst ten noorden aan Neder-Boelare en Schendelbeke, ten oosten aan Idegem, Grimmingen en het Brabantsch dorp Galmaarde, ten zuiden aan Moerbeke en Over-Boelare, ten westen aan laatstgenoemde gemeente en aan Geeraardsbergen. Het telt 1,695 zielen, 301 huizen en heeft eene uitgestrektheid van 832 hectaren 43 aren.

Op schoone zomerdagen is het verblijf en de wandeling in dit dorp alleraangenaamst en verkwikkend, een bezoek van vereerders der schoone natuur en van schilders, op zoek naar liefelijke gezichten, overwaardig. De kerk, op de helling gebouwd van de hoogte, maar toch weer op eene lichte verhevenheid, voorbijgegaan, daalt de weg tusschen twee met boomen en struiken beplante heuvelen en kronkelt naar de rivier; verderop stuit het oog op de donkere massa boomen van het Raspaillebosch. Wat wij nergens elders in Vlaanderen aantroffen was de schikking der woningen, geheel in de diepte, en eenen halven cirkel vormende rond de kerk, op een eerbiedigen afstand van deze, zoodat de kerk, de pastorij en een paar

Bayerische Staatsbibliothek München

Digitized by Google

andere gebouwen uitgezonderd, alléen staat, en, wat men het *dorp* zou noemen, daarvan verwijderd is.

Achter de kerk geniet men een heerlijk panorama op de uitgestrekte Dendervallei met hare schoone weiden, en in het verschiet ziet men bij helder weer de torens van Schendelbeke, Op-Hasselt, St.-Jans-Hemelveerdegem, Idegem, Grimmingen, St.-Antelins, Pollare, Appelterre, Zandbergen, Voorde en Ninove, 't kasteel van Neder-Boelare, met tal van huizen en hofsteden. Echt schilderachtig! de geelstrooien of roodpannen daken der gebouwen, de grijze torens, het geboomte daartusschen, de kronkelende rivier, het liefelijke groen der weiden en het grazend vee leveren eenen verrukkelijken aanblik op en maken van Onkerzele een der aangenaamste plekjes van het meerendeels platte, eentonige Vlaanderen.

Wie van elders naar hier zijne schreden richt, vergete niet een wonder te gaan zien, hetwelk ongetwijfeld in gansch Vlaanderen zijne weergade niet heeft. Wij bedoelen eenen prachtigen, reusachtigen eik, de *Jonkvrouw* geheeten, en ter wijk Atenbeke het Raspaillebosch versierende. Door zijne ongewone dikte en hoogte, door zijne schoone, regelmatige gedaante, door de menigte zijner takken, door zijnen weligen groei en de overgroote ruimte, welke hij belommert, dwingt hij de bewondering af van elken wandelaar. Ter hoogte van twee meters boven den grond heeft de stam 4 meters 82 centimeters omtrek, en hij is tot aan de kruin, ter lengte van 16 meters, van nagenoeg gelijke dikte, zonder dat men er eenigen knoop aan bemerkt. Uit den stam spruit een bosch van uitgebreide takken, op hunne beurt schier aan honderdjarige eiken gelijk. Statig verheft hij zijne dichte kruin boven allen, tronende als een koning van het woud. Kon die eik spreken en ons vertellen wat hij heeft gezien; kon hij ons het lot vermelden van het volk, dat aan zijnen voet heeft geleefd, in vreugd en in lijden, in blijde dagen van milden zonneschijn en in den treurigen nacht van de vele beproevingen, waar het leven des volks, gelijk dat van den enkelen mensch, mede

Digitized by Google

is vervuld... Aangenaam moet het zijn op eenen prachtigen zomeravond, bij het laatste gekweel en gezang der honderden vogelen, die onder zijn dicht looverdak hun hier veilig nest hebben gebouwd, te peinzen aan het verleden, waar die kloeke reus getuige van geweest is, en te herhalen, te zijner eigene eer, wat de dichter van de Vlaamsche eiken in 't algemeen, zingt :

« Avond wordt het; al de stemmen zwijgen;
Rooder straalt der zonne laatste gloed;
Denkend zit ik onder uwe twijgen,
En, zoo vol en koen, zingt mijn gemoed. »
. . . . . .

« Tijd doet veel in stof en niet verzinken;
Schoonheid, adel, stierven vroeg den dood.
Door uw dichte bladerkruinen pinken,
Stervend, stralen van het avondrood!
Maar de tijd kon u toch niet verminken,
Eiken van ons land, zoo machtig groot,
En uw twijgen roepen 't duizend keeren :
Echten roem en kan de dood niet deren! »

En u deerde niemand!... Onder allen
Groent gij frisch en koen, met sterken moed;
Pelgrims togen heen hier, duizendtallen,
Allen rustten aan uw mosgen voet...
. . . . . .

Schoone beelden van de Vlaamsche trouwe,
Reiner tijden vloden snel voorbij,
Toen men torens, hallen, prachtgebouwen
Rijzen zag en steden, rijk en vrij!
Reuzen! grootheid, koenheid moogt ge aanschouwen :
Vlaanderland, gebiedend, trotsch en blij...
Vlaandrens volk, gij heerlijkst onder allen,
Ach, uw Eiken staan — gij zijt gevallen! (1)

Dit wonder der natuur, die weergaloos heerlijke *Jonkvrouw* moet minstens 500 jaar oud zijn en zal mogelijk nog wel verscheidene eeuwen trotseeren, indien hij voort gespaard

(1) Is. Teirlinck, *Bloeiende reuzen.*

Digitized by Google

blijft van de bijl, welke in deze vroeger zoo rijk beboschte streek reeds zulke groote brokken van het Raspaillewoud heeft neergehakt. Ter eere van de eigenaars moeten wij zeggen dat meer dan eens er aanzienlijke sommen voor geboden zijn, maar dat de heeren de Loose, de Kerchove-de Loose, de Kerchove-de Limon en thans dezer kinderen alle aanbiedingen van de hand hebben gewezen, geenszins geneigd om den koning hunner bosschen te zien verdwijnen.

Oude schriften (onder andere van 1660) maken gewag van eenen anderen boom, die, gelijk zijn naam schijnt te beduiden, ook zeer oud moet geweest zijn. Hij was bekend onder den naam van *St.-Martensboom* en stond aan den Heirweg. Deze naam herinnert aan de groote vereering, waar de patroon der kerk van Onkerzele, in vroeger tijden, het voorwerp van was; maar hij brengt nog ouder tijden in 't geheugen : mogelijk zal de *St.-Martensboom* van Onkerzele eene linde geweest zijn, welke boom in onze volkshistorie zeer bekend is Men weet althans dat onze heidensche voorouders dien boom voor heilig hielden, dien veel eerbied bewezen en in zijne schaduw recht spraken. Feesten, bruiloften, later kinderspelen hadden plaats onder zijne breede kruin en groen looverdak.

Een natuurwonder van eenen anderen aard is nog in dit dorp te zien : op verschillende plaatsen vindt men hier van elders aangespoelde steenen *(blocs erratiques)*, onder andere een van buitengewone grootte en zwaarte. Mannen van wetenschap hebben gepoogd den oorsprong, of liever de wijze op welke die steenen uit verre gewesten gekomen zijn, uit te leggen, en hunne verklaring schijnt alleszins aannemelijk. Rotsblokken, neergestort in het water op ondiepe plaatsen, of op het ijs van stroomen en rivieren, zouden, hetzij bij den zondvloed, hetzij bij andere groote natuuromwentelingen, met of op reusachtige schotsen gesleept zijn naar de plek, waar men ze heden aantreft. Bayfield, een Engelsch geleerde, zag zulke blokken alzoo vervoerd op de meren van Canada en

Digitized by Google

op de St.-Laurensrivier. De zwaarte van sommige aldus verplaatste steenen verwondere niet : op het zand te Furstenwald vindt men er eenen van 21 meters omtrek en een gewicht hebbende van 300.000 kilogrammen ! (1)

Jongere tijden hebben hier ook voorwerpen achtergelaten, welke eveneens eenen oogslag verdienen. Bij den ingang van een oud en groot boerenhof bemerkt men twee arduinen stijlen, waar de figuren van prelaten op gebeiteld zijn ; ongetwijfeld was dit hof weleer het eigendom van de St.-Adriaansabdij te Geeraardsbergen. Niet verre van de kerk is eene voormalige heerenwoning, nu van haren vorigen luister vervallen en dienende tot hofstede. Wij zochten in de kamers en boven de deuren te vergeefsch naar een wapenblazoen, hetwelk ons den naam der voormalige bezitters zou aanduiden. Eindelijk zij hier in 't voorbijgaan opgemerkt, dat de kerk twee merkwaardige voorwerpen bezit, welke wegens hunnen ouderdom door liefhebbers van antiquiteiten zeer werden opgemerkt. Wij spreken er van in het vierde hoofdstuk.

De naam dezer gemeente is niet moeilijk uit te leggen. De oudste spelling, voor zoo ver wij weten, is *Unchresele*, voorkomende in eene Latijnsche charter der St.-Adriaansabdij van Geeraardsbergen, gejaarteekend 1149. Men leest *Onkersellum* in eene oorkonde van 1181 ; *Unkerzele* in 1213 en 1218; *Onkersele* in de verder medegedeelde charter van 1294. *Unger* of *Onger* is een ouddietsche persoonsnaam. (2)

Onkerzele heeft slechts drie wijken : *Dorp*, *Atenbeke* en *Neder-Boelare*. De lage, door heuvelen afgewisselde bodem is deels zandig, deels kleiachtig. De ondergrond is steen- en

---

(1) J. J. d'Omalius-d'Halloy, *Géologie*, bl. 54 en 224.

(2) Oude plaatsnamen :

Atenbeke, *Botelaer*, *Capellebroeck*, *Camstrate*, *Hinneboschvelt*, *St. Jans veldeken*, *Maeldruyt*, *Meulenberg*, *Kacklunge velt*, *Molleruyte*, *ter Naet*, *Reep*, *Wilghier*.

Digitized by Google

ijzerachtig. Ten westen der gemeente vloeit de Dender, waar eene beek in uitwatert.

De landbouw werd hier spoedig bevorderd door de abdij van Geeraardsbergen, welke door gift en aankoop in 't bezit kwam van landen en bosschen, onder andere ten jare 1294 van 18 bunder 15 roeden bosch in Raspaille. De acte daarvan, in het Vlaamsch opgesteld, deelen wij hier mede als een gedenkstuk onzer taal in eenen tijd, waarop dezer gebruik nog verre was van algemeen te zijn. (1)

---

(1) « Allen den ghenen die dese lettren selen sien of horen lesen, Wi Woutre van Pollar, riddre, Gerart van Hasselt, Daniel van Cortric, Ghisselbrecht van Leuwerghem, Arnout van Zierlenbeke, Gillis de Meier van Langhebroec, Heinric van den Brule ende Ghiselin van den Bossche, salut in onsen here. Wi maken u kenleec dat min her Gerart van Viane, riddre, ende min vrouwe Maroie, sin wijf, hebben vercocht wel ende wetteleke den abt ende den couvente van Saint Adrians van Gheroutsberghe, te haren boef ende te hare gotshus boef, achtiene bunre bochs ende vijftien roede, dewelke bosch leit in de Raspaille in de parhochie van Onkersele, in de stede dat men heet ter Naet, dewelke bosch was mins heren eyghin van Viane, ende mire vrouwen vorseit; ende al tgherechte dat min here ende min vrouwe vorghenomt hadde op dien selven bosch, hebben si oec vercocht den abt ende den couvente vorseit, sonder nameleke tghogherechte, om ene seker somme peninghe dewelke dabt ende tconvent vorghenompt hebben wel ende wetteleke min here van Viane ende mire vrouwen vergelden, in duelke eyghin vorseit, dabt ende tconvent vorghenompt sijn gheerft wel ende wetteleke ende min here van Viane ende min vrouwe vorseit onterft wetteleke, bi wette ende bi vonnesse van ons, die mins heren sgraven man sin, die sculdech sin te wisene op dit eyghin, na dusage ende de costume van der castelrien van Aelst, ende bi maninghen van den bailliu van Aelst, dat es te verstane Ihans Saghemuters, die macht hadde dese vorseide dinghe te doene met mins heren sgraven utehanghenden lettren. Ende in dese sticken, om dese onterfenesse van min here van Viane ende mire vrouwen vorseit te doene, ende den abt ende tconvent in te ervene, so was voght mire vrouwen vorseit, Woitin Usolin, ende in rechte alse van desen eyghine vorseit, om dats min here van Viane ende min vrouwe wetteleke darven ende worpen souden ende dabt ende convent vorseit toe comen wetteleke, so was al ghedaen dat men daertoe sculdech was te doene bi wette ende bi vonnesse van ons, die mins heren sgraven van Vlandren manne sijn, na dusage ende de costume van der castelrien van Aelst vorghenompt. Ende omdat wi willen dat dese dinghen vaste ende ghestade bliven, so hebbe wi Ihan de Haghemutre,

Digitized by Google

Aan gemeld sticht behoorde ook het *hof ten Broeke*, het eenige pachtgoed, hetwelk ons bij name bekend is. Het werd aan de abdij van Geeraardsbergen geschonken ten jare 1174 en later tot lustverblijf gemaakt voor den prelaat. Het is een zeer aangenaam verblijf met bosch, vijvers en schoone wandeldreven. Ten jare 1802 kwam aldaar een Fransch pensionaat tot stand, bestuurd door zekeren Jeronimus Francqs; het was er nog in 1804 (1).

De kanaliseering van den Dender heeft de weiden niet verbeterd : vroeger won men er meer en malscher gras dan heden. Eene watering, *Gaver* genoemd, werd ingericht bij koninklijk besluit van 24 October 1862, over eene uitgestrektheid van 128 hectaren 53 aren 70 centiaren.

De landbouwstatistiek geeft ons voor deze eeuw de volgende bijzonderheden :

In het jaar 1830 bestond de stalbevolking uit 42 paarden, 5 veulens, 132 koppen vee, 30 kalvers en 140 zwijnen. De meeste dezer getallen waren zeer vermeerderd in 1846, toen men telde : 59 paarden en veulens, 241 koeien, 43 kalvers, 137 zwijnen, 22 geiten. Op laatstgemeld tijdstip waren er te Onkerzele 232 landbouwgebruiken, onder welke één van 62 hectaren, twee van 20 tot 25 hectaren, vier van 10 tot 15 hectaren, twee van 8 tot 9, twee van 7 tot 8, twee van 6 tot 7, twee van 5 tot 6, vijf van 3 tot 4 en een en twintig van 2 tot 3 hectaren. Toen waren hier nog 77 hectaren bosch en 39 hectaren 17 aren meersch en weide.

Ten jare 1880 gaf de telling den volgenden uitslag voor deze gemeente : 73 paarden en veulens, 374 koppen vee,

---

bailliu van Aelst ende de man mins here sgraven vorghenomt dese lettren gheseghelt met onsen seglen uthanghende. Dit was ghedaen int jar van gracien dat men scrijft M. CC. LXXX ende virtiene, in de maent van Oechste. »

(*Charter der St.-Adriaansabdij*. — Staatsarchief te Gent.)

(1) *Gazette van Gend*, 1804, nr 1053.

Digitized by Google

95 woldieren, 117 zwijnen, 121 geiten, 24 biekorven, welke cijfers eene groote ontwikkeling van het landbouwbedrijf en van de veeteelt te kennen geven. De bebouwde oppervlakte besloeg destijds 680 hectaren 47 aren, waaronder in weiden en meerschen 172 hectaren 97 aren. Er waren nog 31 hectaren 65 aren bosch, zoodat ruim de helft der bosschen van 1846, in den tijd van 34 jaren, was uitgeroeid.

De meeste vruchten, tegenwoordig gekweekt, zijn : granen, tabak en koolzaad. De tabak is zeer geacht en verre bekend.

Buiten den landbouw waren er te Onkerzele ten jare 1830 niet minder dan 51 weefgetouwen. Thans is hier een windmolen en wordt het vervaardigen van sigaren op groote schaal uitgeoefend. Mannen en vrouwen houden zich daarmede bezig, hetzij te huis, hetzij in de fabrieken van Geeraardsbergen. Niet min dan 500 a 600 ingezetenen van Onkerzele begeven zich elken dag naar genoemde stad, waar zij een redelijk loon, meer dan dubbel hetwelk voor het veldwerk wordt gegeven, genieten.

Dewijl de afstand tusschen beide plaatsen te groot is, om de arbeiders toe te laten te huis het noenmaal te nemen, wordt het eten hun gedragen door kinderen van verschillenden ouderdom, die, tenzij op enkele dagen van zeer slecht of bijzonder guur weder, meest blootvoets de driekwartuurs van Onkerzele naar Geeraardsbergen afleggen. De toestand der werkende klas is derhalve niet zoo slecht als in de meeste andere Vlaamsche dorpen, waar de nijverheid zich beperkt tot den landbouw. De helft van een huisgezin blijft te huis en bearbeidt den grond; de andere helft vindt bezigheid in de fabrieken van Geeraardsbergen of houdt zich onledig met sigarenmaken.

De groote kermis van Onkerzele wordt gevierd op den eersten Zondag der maand Juli; de tweede den Zondag volgende op St.-Lucas, in October, zelfs wanneer het feest van genoemden heilige op eenen Zondag valt.

Digitized by Google

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. - Onkerzele behoorde oudtijds tot de heerlijkheid, later baronij van Boelare, ofschoon in de XIIIe eeuw een gedeelte van zijn grondgebied het vrije eigendom was van Geeraard van Viane en zijne echtgenoote Maria, die ten jare 1294, zooals vroeger is gezegd, eene uitgestrektheid van 18 bunder 15 roeden bosch verkochten aan de St.-Adriaansabdij te Geeraardsbergen, zonder het hooge rechtsvermogen aldaar, dat zij voor hen zelven hielden.

De vierschaar der gemeente was te Neder-Boelare; zij bediende de beide dorpen. Schepenen en baljuws gingen ten hoofde bij de wet van Geeraardsbergen.

In het gemeentearchief bewaart men de doop-, huwelijks- en overlijdensregisters van het jaar 1606 tot 1796. De papieren rakende de vierschaar van Neder-Boelare-Onkerzele berusten in het Staatsarchief te Gent, en een aantal registers van renten (XVIIIe eeuw), betrekkelijk het Raspaille bosch alhier, zijn te vinden in het stadsarchief van Geeraardsbergen. Daarbij zijn vijf oorkonden betrekkelijk gezegd bosch, dagteekenende van de XVIIe eeuw.

LIJST DER BEKENDE BALJUWS VAN NEDER-BOELARE EN ONKERZELE.

Jan-B. Pyl	1663
Theodoor de Block	1668
Adriaan Saligo	1702
Adriaan Pyl	1720
Karel-Frans d'Hanins	1724

Digitized by Google

Thomas de Bremaekere 1741
Pieter-Jacob Roobaert 1742
Jan-Frans Bruyneel. 1779

LIJST DER BEKENDE BURGEMEESTERS.

Joos Buydens 1663
Frans Meyferoot. 1668
Mattheus de Pelsemaker 1679
Pieter Margenet 1688, 1703
Pieter Nerinckx 1693
Pieter Byl. 1712, 1737
Adriaan Bruyneels 1720
Jan Haelterman 1737
Jan Neerinck. 1737
Bertholomeus Mannoffel 1738
Ant. Peerts 1736, 1761
Pieter de Vulder. 1765
Frans Mehanden. 1766
Adam van Muylem. 1775
Frans van Damme 1785
Pieter van Odorp 1788
N. Kindekens 1803
P.-J de Vulder 1808
Philip Marginet 1812
J.-B. van der Linden 1817
Fr. Spitaels 1825
Pr. Spitaels 1832
J. van Damme 1850
J.-B. Peerts 1855
G. Spitaels 1864
J. van den Eynde 1871
J.-B. Mangelinckx 1873
A. Spitaels 1879
F. van den Eynde 1888

Digitized by Google

III.

Geschiedenis. — Gebeurtenissen in verband met de staatkundige geschiedenis van Vlaanderen zijn voor Onkerzele weinig bekend. Dat er ook zulke hebben plaats gevonden lijdt geen twijfel, maar bij gemis van archiefstukken is het niet mogelijk die aan te teekenen; ook is in de oude kronieken niets van belang aangaande Onkerzele te vinden. Wij moeten ons bepalen bij eene zeer beknopte vermelding van hetgeen omtrent het einde der XVIIe eeuw, tijdens de herhaalde invallen van de Fransche legers, is aangeteekend. De gemeente onderging van 1689 tot 1694 schade en verlies tot beloop van 16,893 gulden en betaalde op laatstgemeld jaar aan krijgsbelastingen de voor haar aanzienlijke som van 4.639 gulden.

Nopens de Patriottenbeweging in 1790 en den Boerenkrijg in 1798, welke beide de dorpelingen van Onkerzele hevig beroerden, is niets bijzonders mede te deelen.

IV.

Kerk van Onkerzele. — De vroegste vermelding van de bidplaats dezer parochie is van 1149, wanneer Nicolaas, bisschop van Kamerijk, haar afstond aan Fupold, prelaat der abdij van Geeraardsbergen (1). Dit aanzienlijk sticht had te

(1) Stadsarchief van Geeraardsbergen; oorspronkelijk stuk op perkament.

Digitized by Google

Onkerzele, behalve wat hier vroeger vermeld is, verscheidene merkwaardige bezittingen, onder welke wij vermelden een bunder weide, gift van Raas van Boelare en zijne vrouw Alice, in het jaar 1213.

De kerk, herbouwd in 1845, is toegewijd aan St. Marten. Het hoofdaltaar, in Gothischen trant, heeft geene schilderij, maar daarboven bemerkt men een *Christus aan het kruis* van de XVe eeuw. Het rechter zijaltaar, uit de oude kerk bewaard, evenals dat ter linkerzijde, is versierd met eene schilderij, de *Wijding van eenen priester* voorstellende; het is een oud doek, hetwelk behoeft hersteld te worden. Daarboven is nog geschilderd de bekende legende van St. Marten (met den mantel). Op het linker zijaltaar treft men eene schilderij aan door VAN DEN BOSSCHE, van St.-Martens-Lierde, voorstellende *O. L. Vrouw van den Rozenkrans*. Beide altaren werden vervaardigd in 1694 door den schrijnwerker Jan de Savoye en kostten 100 gulden ieder. Adriaan Heynssens schilderde ze toen voor 19 pond groote (1).

Uit de kerkrekening over 1695-1700 blijkt, dat destijds eene schilderij werd vervaardigd met de beeltenis van den kerkpatroon, waar de som van 12 pond werd voor gegeven, behalve hetgeen door eenige ingezetenen was geschonken. De naam van den kunstenaar staat niet aangeteekend.

De kerk bezit eenen lessenaar van de eerste helft der XIVe eeuw. Het blad is van gesmeed ijzer en gansch met versierselen doorkapt. In het midden ziet men een lammeke met den kop achterover gedraaid, kijkende naar het wimpelke, hetwelk tusschen zijne pootjes staat. De bodem, waar het lammeke op rust, is bezaaid met klaver; het kleine dier heeft boven den kop druivetakken met vruchten en bladeren, gevlochten in ogiven. Rond het geheel leest men in Gothische letter: Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis.

(1) Kerkrekening over 1693-1694.

Digitized by Google

Dit aloude kerkmeubel weerspreekt den geleerden BATISSIER, waar hij in zijne *Histoire de l'art monumental* beweert dat er geene kerklessenaars van de XIVe of XVe eeuw gevonden worden.

De klok der kerk, versierd met heiligenbeelden, onder welke dat van St. Marten, heeft tot opschrift :

TOEGEWYD AEN DEN H. MARTINUS
B. DE NEVE PASTOR, J. B. PEERTS BURGEMEESTER,
MARIE THERESE SCHAILLÉE, HUISV. VAN J. VAN DAMME, METER.
ONKERZELE 1862.
ME FUDIT LOVANII SEVERINUS VAN AERSCHODT.

Wegens vroegere stichtingen in deze kerk is niet veel te vermelden. Wij weten enkel dat Philip van de Putte in het jaar 1727 het Zaterdaagsch lof ter eere van Maria stichtte, en daartoe afstand deed van eene partij land.

Tijdens het leenroerig stelsel behoorden de tienden in deze gemeente aan de St.-Adriaansabdij te Geeraardsbergen, en uit de opbrengst er van kreeg de pastoor van Onkerzele jaarlijks de som van 300 gulden, boven 5 zakken tarwe. Nog genoot de pastoor het inkomen van eenige onroerende goederen.

In de XVIIe eeuw, en nog later, was het kerkhof beplant met appel- en notenboomen, welker vruchten ten voordeele van de kerk verkocht werden.

De pastorij werd herbouwd in het jaar 1873.

Er bestond hier vroeger eene reeks « kapellekens » voor den omgang ter eere der Zeven Weeën van Maria. Één is nog, gedeeltelijk, overgebleven. Het vertoont. bovenaan, een uitgesleten wapenschild, waaronder een halfverheven beeldwerk, grof gebeiteld, voorstellende *de Kruisdraging*. Men leest er op : HET CRUYS DRAGHEN CHRISTI. 4e WEE. 1655. Ontegensprekelijk bewijs dat de eeredienst voor de Moeder Gods te Onkerzele, in vroeger tijden, groot en vurig is geweest en

Digitized by Google

dat die door adellijke familiën werd begunstigd. De pastoor Jan Legast, die hier in 1629 verbleef, stichtte de broederschap der Zeven Weeën, waarna vermoedelijk de kapellekens of statiën werden opgericht. De vervallen vereeniging werd door den huidigen pastoor heropgericht en mag gezegd worden thans in bloei te zijn.

Ook den kerkpatroon, wien in ons land vanouds een groot getal bidplaatsen toegewijd zijn, werd te allen tijde groote eer bewezen : St. Marten, immers, een toonbeeld van liefdadigheid, behoort tot de meest populaire heiligen van België.

Vroegertijds was in deze parochie eene kleine bidplaats, ST.-MARTENS-KAPELLEKE, dat in 1849 of 1850 bouwvallig geworden was en afgebroken werd.

Den achtsten dag van de Juli-kermis wordt hier de ommegang van St. Marten gedaan.

Een deel der gemeente is, in geestelijk opzicht, de stad Geeraardsbergen toegevoegd.

PASTOORS VAN ONKERZELE.

Arnold.	12 ..
. . . . .	. .
Willem van der Elst	1609
Jacob Christiaens	1613
Christiaan de Bave (?)	1617
J.-B. Huwaerts	1627
Jan Legast	1629
Pieter Daniels	1660
Hendr. van den Eynde.	1671
Pieter Reguwaert	1679
Pieter van Beeck.	1712
Frans van den Haute	1757
Ferdinand van den Schrieck . . .	1790
Jan Vermeulen	1825
Jan-Frans de Clerck	1840
Bruno de Neve	1851
Desideer van Huffel.	1863
E.-C. Bertrand	1880 tot heden.

Digitized by Google

V.

Bestonden er vroegertijds gilden te Onkerzele? Het kan wel, want volgens overlevering placht men den vogel te schieten op den kerktoren, wat, zeer te recht, verboden werd.

Het kaatsspel telt thans in deze gemeente vele beoefenaars.

Een genootschap van onderlingen bijstand, in geval van ziekte, is hier ingericht met den titel : *Broedermin*. Eene afdeeling bestaat met het doel, den leden onderstand te verleenen in geval van onvrijwillige werkstaking, en er bestaat ook eene pensioenkas. Nuttige vereenigingen, voorwaar! die de eerlijke, deftige arbeiders ontrukken aan de klauwen der verdwaalde secte, welke de ellenden des volks veeleer tracht te vermeerderen dan te helpen lenigen, ten einde haar des te gemakkelijker tot wanorde, opstand en regeeringsloosheid te verleiden.

Digitized by Google

Digitized by Google

OOMBERGEN.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Deze gemeente, deel uitmakende van het bestuurlijk arrondissement Aalst, van het rechterlijk arrondissement Oudenaarde en het vredegerechtskanton Zottegem, heeft eene uitgestrektheid van 360 hectaren 66 aren, telt 821 ingezetenen, gevestigd in 142 woningen, en grenst ten noorden aan Balegem en St.-Lievens-Houtem, ten oosten aan laatstgenoemd dorp, aan Borsbeke en Hillegem, ten zuiden aan Hillegem en Leeuwergem, ten westen aan Elene. Het dorp ligt op eenen afstand van 4 $^1/_2$ kilometers van Zottegem, 21 van Oudenaarde, 22 $^1/_2$ van Gent en 15 van Aalst. Men heeft er de wijken *Dorp*, *Cottem*, *Driesch*, *Hespenhoek* en *Uilenhoek*, en eene kleine beek, welke op haar grondgebied, aan den westkant, uit de *Klokfontein* ontstaat en in oostelijke richting vloeit naar St.-Lievens-Houtem. De bodem is deels zandig, deels kleiachtig, op enkele plaatsen met kleine heuvelen bezet.

De oudste ons bekende spelling van den naam dezer gemeente, in Vlaamsche oorkonden, is *Oembergen*. Reeds in de XIVe eeuw was de *oe* verloopen tot *oo* en schreef men ook *Oombergen*. Nu en dan treft men ook *Hombergen* aan, wat, gelijk de meeste op *bergen* uitgaande plaatsnamen, terugwijst naar eenen persoonsnaam. In 1147 vinden wij *Hunberges* geschreven.

Digitized by Google

Een schrijver heeft beweerd dat men Oombergen ook *Okenberge* zou genoemd hebben. De l'Espinoy schrijft *Oyenberghe*. Waarop de eerste dezer beweringen gegrond is, wordt niet gemeld, en wat betreft de schrijfwijze van de l'Espinoy, hier is ongetwijfeld verwarring met den naam der familie, welke als eerste bezitster van het dorp is aangeteekend (1).

Vanouds was de landbouw de voornaamste nijverheidstak van de bevolking dezes dorps. Onder de oude pachthoven is in de eerste plaats te noemen het goed *Zwartenbroek*, ons bekend van de eerste jaren der XVe eeuw en nopens welks verpachting op verschillende tijdstippen wij eenige bijzonderheden kunnen mededeelen Volgens het register Acten en Contracten der keure-schepenen van de stad Gent, over het jaar 1402-1403, (bl. 80^{v}), werd het destijds in huur gegeven door Elizabeth, weduwe van Jan de Hane, en haren zoon Jacob, priester, aan Michiel Fierins en zijne vrouw Margareta de Potter. Het goed had eene uitgestrektheid van 30 bunder, onder land en meersch, en de pachtprijs beliep tot 12 pond groote, 6 steenen vlas van 7 pond, gereed om gehekeld te worden, 1 mud boonen, 1 mud koren en een mud erwten 's jaars. Bovendien was besprek dat het vierde deel van het gewonnen fruit en de helft van de er geteelde duiven voor de eigenaars bleven en te Gent in hunne woning moesten geleverd worden; ook nog, dat de pachter, ten voordeele der eigenaars, een varken zou houden en verplicht was telken jare, met twee paarden en eenen wagen, gedurende twee dagen, behalve in zaai- en oogsttijd, ten dienste zou zijn van de eigenaars.

---

(1) Oude plaatsnamen :

1400 *Hoghe driesch*, *Hoghe weede*, *Zwartebrouck*.

1450 *Beelenstrate*, *Cottem*, *Herrenthout*, *Rijmeersch*, *Rijshove*, *Roosdal*, *Rot*, *Molencouterke*.

1600 *Rykaertsmeerschen*, *Rykaertsvelt*, *Wachboom*.

1700 *Begijnestraat*, *Bogaertstraat*, *Doorenvelt*, *Eecke*, *Gravenstraet*, *Groot Jodensvelt*, *Hoovelt*, *Keelstraat*, *Lange Munte*, *Lossauwe*, *Meireminnebeerch*, *sMeyersmeersch*, *Meynaertsmeersch*, *Pontwech*, *Roover*, *Rotbosch*, *Swartenbrouck*, *Tichelrye*, *Vosdal*.

Digitized by Google

Uitwijzens de pachtacten van de jaren 1417, 1421 en 1429 waren de prijs en voorwaarden onveranderd gebleven; de eigenaars en pachters van 1402 waren toen nog in leven, maar de priester Jacob de Hane komt nog alleen voor bij 't sluiten der huuracte van 1439, wanneer de prijs bepaald was op 14 pond groote. Bewijs, dunkt ons, dat door de goede zorgen van den pachter het hofland eene grootere opbrengst, derhalve eene meerdere waarde had verkregen.

Aan Frans en Catharina de Vremde, kinderen van Geeraard de Vremde en Catharina van Steeland, behoorde in 1425 te Oombergen een leen, geheeten *'t goed ten Broeke*, dat 7 bunder groot en verpacht was mits de jaarlijksche som van 3 pond 7 deniers groote (1).

Het zoogeheeten *goed te Oomberge*, in 1448 eigendom van Philip van der Meersch, gold toen in pacht de jaarlijksche som van 46 pond groote.

In het archief der St.-Michielskerk, te Gent, troffen wij eenige oorkonden aan betrekkelijk het alhier gelegen *hof te Rancourt*, van 1434 tot 1440. Vincent van der Zickelen verkocht het alsdan aan zijnen neef Nicolaas.

Toen, in de tweede helft der voorgaande eeuw, DE PATTIN, op last der regeering, zijne statistiek voor de dorpen van het land van Aalst te schrift stelde, deelde hij de volgende gegevens mee over Oombergen, de bemerking makende dat de landen aldaar toen gerekend werden tot de gemeene soort te behooren. Het bouwland, met inbegrip der boomgaarden en woningen, had eene uitgestrektheid van 227 bunder 91 roeden; de weiden besloegen eene oppervlakte van 24 bunder 155 roeden; de bosschen en vijvers 30 bunder 344 roeden. Men zaaide voornamelijk granen, koolzaad en vlas. Het koolzaad werd bebouwd op eene oppervlakte van 10 bunder, en leverde eene opbrengst van 4 a 5 zakken per dagwand; het vlas op 3 a 4

(1) *Weezenboek* over 1425-1426, bl. 34". — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

bunder, eene opbrengst gevende van 50 steen. Het koolzaad voerde men doorgaans naar de markten van Aalst en Zottegem; maar al het hier gewonnen vlas werd er gesponnen en geweven. De gemeente bracht geen vlas in genoegzame hoeveelheid op om den spinsters en wevers bezigheid te geven; men kocht er wel driemaal meer, gewoonlijk te Lokeren. Het linnen, dat hier vervaardigd werd, had eene breedte van 5 1/2 kwart en gold van 10 tot 30 stuivers de el; 't was grof linnen, hetwelk deels tot eigen gebruik der ingezetenen diende, deels te koop werd geboden op de markten van Gent, Aalst, Ath, Oudenaarde en Geeraardsbergen. Men telde destijds te Oombergen 21 weefgetouwen.

Blijkens de officiëele landbouwstatistiek van het jaar 1846 waren in deze gemeente 92 landbouwgebruiken, waaronder één van 73 hectaren; één van 54, van 30 tot 35 en van 20 tot 25 hectaren; drie van 10 tot 15 hectaren; een van 9 tot 10, van 8 tot 9 en van 7 tot 8 hectaren; vier van 4 tot 5 hectaren; drie van 3 tot 4 en zeven van 2 tot 3 hectaren. De meerschen en weiden hadden eene oppervlakte van 35 hectaren 54 aren; de bosschen 25 hect. 35 aren. — Destijds beliep de stalbevolking tot 57 paarden en veulens, 202 koppen vee, 34 kalvers, 149 woldieren, 537 varkens, 36 geiten en 165 vetbeesten, welke cijfers een nog al merkelijk geschil aanbieden met degene, door de statistiek van 1880 opgegeven : 25 paarden en veulens, 241 koppen vee, 52 woldieren, 101 varkens en 113 geiten. — De bebouwde oppervlakte van 1880 was 332 hectaren 38 aren, waaronder 27 hectaren 55 aren meersch en weide en 17 hect. 29 aren bosch.

De windmolen van Oombergen werd opgericht in het jaar 1408 (o. s.) door Simoen ser Thomas, gehuwd met de jonkvrouw van Oombergen, en door Jan van der Meersch en zijne vrouw Elizabeth van Lombeek, als erfgenaam zijner moeder Ida. Besprek was, dat Simoen den molen zou bezitten voor gansch zijn leven, en dat daarna Elizabeth, vrouw van Jan van der Meersch, er eigenaar zou van worden, zonder dat Simoens erf-

Digitized by Google

genamen daarop eenig recht zouden kunnen doen gelden (1). De molen werd ten jare 1462 door Boudewijn Schalcx in pacht gegeven voor 10 mud koren, Zottegemsche maat, en 1 mud tarwebloem 's jaars.

In de vorige eeuw was er te Oombergen een wind- en een watermolen.

Oombergen bezat oudtijds twee jaarmarkten. De eerste werd gehouden daags na het feest der H.-Kruisvinding (4 Mei); de tweede op 31 Juli. Het octrooi van eene dezer werd vernieuwd in het jaar 1671, krachtens patent van Karel II, koning van Spanje, welk stuk wij, een dertigtal jaren geleden, aantroffen in het archief des kasteels van Poeke, van hetwelk een der bezitters in de XVIIe eeuw het gebied over Oombergen uitoefende.

De gemeente viert hare kermis den eersten zondag van de maand October.

II.

Leenroerige inrichting. — Bestuur. — Volgens de l'Espinoy en Sanderus behoorde de heerlijkheid van dit dorp aanvankelijk aan het geslacht van Oyenberghe, onder andere in 1242 aan Thomas, heer van Oyenberge, die ten gemelden jare, benevens Thomas van Walcourt en Geeraard van Linden, eene charter bezegelde, waarbij Gillis, heer van Trazegnies, de abdij van Geeraardsbergen met zekere goederen begiftigde. Een Gwijde van Oyenberge, leenman van den graaf van Aalst, was in 1355 getrouwd met Elizabeth, dochter van Hugo van

(1) *Act. en Contr.*, keure, 1408-1409, bl. 32v. — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

Zierenbeke, wier dochter in den echt trad met Simoen ser Thomas, voogd van Wichelen en Serskamp. Deze Ida van Oyenberge, vrouwe van Oombergen, liet uit haar eerste huwelijk met Marten van Lombeek, onder anderen achter eene dochter, genaamd Maria, die omtrent 1408 den echtknoop sloot met Raas van der Meersch (1). Zeger, de oudste zoon uit dit huwelijk, zonder kinderen gestorven zijnde, zoo verviel Oombergen op zijnen broeder Philip, die ten jare 1419 in den echt trad met Catharina van Blaesveld, bastaarddochter van Robrecht

---

(1) « Alse van den ghescille ende ghedinghe dat gheweest es tusschen joncfr. Yden van Oemberghen, wedewe ende houder bleven achter Symoene s'Thomaes, an deen zijde, Lievine s'Thomaes, als hoyr vanden viere van svader vader weghe, Segher Damman, als wettelic vooght van mr. Heinr. van der Cameren, kinderen bi joncfr. Mergrieten sRijken, sinen eersten wive was, ende Symoen van der Eeken, als wettelic machtich jnde stede van Everaert Goedericx kinderen, als hoyr van den vier van svader moeder weghe, ende Janne van der Heyden, ende Janne Dierkin, als wettelic machtich jude stede van Pieteren uter Volrestraten, als hoyr van gheel der moederlike zijden van Symoene s'Thomaes vors., an dander zijde, sprutende ende toecomende omme tgoed ende verstervenesse daer Symoen s'Thomaes uut verstorven es.... so hebben scepenen naer al dats vor hemlieden comen es, terminacie ende vonnesse ghemaect van pointe te-pointe jnder manieren naer volghende. Eerst aensiende hoe dat de houderigghe ende thoyr, up de verclaringhe dat de houderigghe eerst waerf dede ende overghaf *etc*...so termineren scepenen ende wijsen... Item ten pointe daer de houderigghe in hare brieve voergheghcven heeft de goedinghen te harer zijden commende. Eerst tgoed ende heercap van Oemberghen, haudende in leene van den huus van Boelaer ende de bilevinghe die haer bleven es van Martine Lombeecx, haren eersten man was, ende van Jacob de Rijke, haren middelsten man was, ghelijc de parcheelen van den goedinghen, renten ende bilevinghen van der houderigghe zijde commende in hare deelbrieve verclaert staen jnde conclusie gheel ende al an hare treckende te haren propren goede, de vors. goedinghen van harer zijden commende, metgaders der bilevinghe van haren voermans vors. ende dheeltsceede vander muelen staende op tvors. goedt tOembergen, ende gheel de huussinghen staende up tselve goed, dezen sterfhuuse toebehoerende, mids den afcoepe die soe sint de doet van Symoene, haren man was, van shoyrs deele vor den selven huussinghen ghedaen heeft, metgaders al dien dat den gronde van leenen, erven ende bilevighen sculdech es te volghene, ... so termineren scepenen ende wijsen... der houderigghe vornomt den hoyre voern. bi te draghene als haer proper goed.... »

(*Weezenboek* over 1414-1415, 62v. — Stadsarchief van Gent).

Digitized by Google

van Blaesveld, uitwijzens eene schepenenacte van gezegd jaar. Een andere schepenenbrief, gejaarteekend 1442, noemt Philip van der Meersch als man van Margareta van Vaernewijck, welke beide echtelingen toen de heerlijkheid van Oombergen opdroegen aan hunne dochter Elizabeth, bij haar huwelijk met Nicolaas van der Zickelen, heer van Nazareth (1), die ten jare 1473 nog in leven was Dezes oudste zoon Philip schijnt de heerlijkheid niet lang in bezit gehad te hebben, aangezien ze omtrent het einde der XVIe eeuw in handen was van Jan Pingoen, kort nadien opgevolgd door dezes zoon Jan (of Willem), die trouwde met Catharina de Man (2).

---

(1) *Acten en Contr.*, keure, 1442-1443, 61.

(2) « Allen den ghonen die dese presente lettren van uutgoedingen zullen zien oft horen lesen, scepenen van beede den bancken, dats van der kuere ende van ghedeele deser stede van Gent, saluut. Doen te wetene dat up den dach van hedent voor ons commen ende ghecompareert zijn in haren propren personen Guilliame Pingoin, heere van Hoombeerghen, ende joncvrouwe Catheline tsMans, zijne wettelelijcke gezelnede, onse insetenen poortre ende poortesse, volghende dat zij hemlieden voor tpasseren van desen over zulc als poortre ende poortesse ghedreghen wettelic verclaerst hebben ende ontfaen zijn gheweest, kenden, lijdden ende verclaersden uute dien dat elc man ende wijf, poortre ende poortesse zijnde der vornoemde stede van Ghent, ende dbedde van hem beeden noch gheel ende onverscheeden wesende naer de oude rechten, costumen ende usaige vander zelver stede, wel gheobserveert ende onderhouden tot den daghe van hedent, vermoghen partaigien, uutgoedinghen ende verdeelen te makenen ende doene van allen hueren goedinghen, zoo wel van leenen als eerven ende renten, ende daer mede uute te goedene ende verdeelene hare kindren, tot haerlieder descretie, ten hende dat niemand te vele noch te excessivelic ghegoedt en zij buuten den andren, te bat dat zij comparanten ende in dese zake bij dat alle de zelve hare goedinghen, heerlicheden, leenen, eerven ende renten conquest zijn binnen harer beeder huwelijcke ende met ghemeenen goede daermede zij vermoghen haerlieder beliefte te doene, zij comparanten willende ende begheerende te useerne vanden vornoemde ouder rechten, costumen ende usaygen der vorseide stede, omme pays, minne ende eendrachtichede tusschen hare kindren te voorderenne ende onderhouden te werdene, ende te weerne ende belettene alle questien ende gheschillen, die tusschen hemlieden omme de successie van vadre ende moedre naermaels zoude moghen rijsen of upstaen, bij virtute van desen ende met den reservatien, bespreken ende

Digitized by Google

Omtrent het jaar 1530 was Oombergen, door aankoop, het eigendom van Jan d'Amman, behoorende tot een aloud

---

verbanden hier naer ghenoemt den naervolghende haren kindren bij rechte uutgoedinghen, partaigie ende verdeele gheordonneert, bewijst, af ende toegheleit hebben de partijen van goedinghen ende renten hier naer ghenaempt:

« Eerst es te wetenen dat Jan Pingoin, huerlieder oudtste zone, hebben zal de heerlichede vanden leene van Hoomberghen omme bij hem als heere te stellene ende makene baillius ende officiers, zulc als de eerlichede vermach; zal voort hebben de twee deelen duergaende vander proprietheit ende heerlichede van Hoomberghen voornoemt, in tgheele groot in bodem van leene, onder winnende land, meersschen, gheweet, helsbroucken, bogaerden, vivers, grachten, singhelen, servoren metter mote ende nederhove, zulc als tzelfde leen ende heerlichede ghehouden es van mijnen heere van Boelare, tot XLIIII buendren oft daer omtrent, met gelijcker twee deelen van alle den incommenen, baten, prouffijten ende vervallen, den zelven leene ende heerlichede anclevende; ooc den chorenwintmuelne daer toebehorende ende van alle den huusinghen up tupperhof ende nederhof staende; ooc van alle den bomen ende groyende catheilen, metgaders den latinghen en le leeninghen den gheelen goede ende leene toebehorende ende anclevende, niets van al uutghesteken noch ghezondert, tvornoemde principael leengoet, metgaders der thiende, boven trecht dat den heere van Sente Ghelains heeft inde zelve thiende ende scoof ende diverssche andere bienfayten, den pacht anclevende, zonder de vivers, upperhofmuelne ende andren eerlijcken incommenen es verpacht zuiver ghelts XXVI lib. XVIII sc. gr. tsiaers; boven dien draecht de heerlijcke incommende rente in penninghen, coorne, evenen, gheerste, cappoenen hinnen ende anderssins naer uutwijsen vanden boucken tsiaers tot X lib gr. of bat. Item de heerlijcke incommende prouffijten, emolumenten ende vervallen draghen jaerlicx, deen duer dander, tot VI lib. gr. oft ooc bat. Item de choren wintmuelne ghelt zuver ende vrij V lib X sc. gr. tsiaers ende boven dien zijn de vivers, grachten ende servoren elcx tsiaers gheestimeert up XXXII sc. gr., compt al tsamen jaerlicx te vijftig ponden gr., zonder de weerde vander leeninghen danof de twee deelen, den vornoemde Janne toegheleit, belopen zouden XXXIII lib. VI sc. VIII d gr. hier af ghetrocken ten prouffijte vanden kindren van Maximiliaen Pingoin, als hemlieden bij vadre ende moedre ten laste vanden vornoemde tween deelen vander vorseyde heerlichede ende haerlieder oudste zone in bewijse van losrenten te lossene den pennyne XXVIII, toegheleit, thien ponden grooten tsiaers metten reservatien ende conditien hier achtere ghespecifiert, zo blijft voor den vorseyden Jan heffens XXIII lib. VI sc. VIII den. gr. tsiaers, boven den twee deelen van alle den huusinghen, bomen, groyende catheilen, latinghen ende leeninghen voorscreven... »

(*Act. en Contr.*, keure, 1519-1520, bl. 135. — Stadsarchief van Gent).

Digitized by Google

Gentsch geslacht, dat rijk en in aanzien was. Jan d'Amman trad tweemaal in den echt, eerstens met Maria-Oncommera van den Kethulle, en na dezer overlijden met Izabella van der Zickelen. Hij werd in de heerlijke bezitting opgevolgd door zijnen zoon Jan, die ook tweemaal huwelijk aanging : 1° met Joanna de Baenst, die kinderloos bleef; 2° met Joanna van Waelbrouck, vrouwe van Houthage. Zijn lijk werd bijgezet in de St.-Baafskerk te Gent, onder eene marmeren tombe.

De oudste zoon van Jan d'Amman en Joanna van Waelbrouck, Ferdinand d'Amman, bezat Oombergen slechts geringen tijd, daar hij ongehuwd ten grave daalde ten jare 1602. Hij werd opgevolgd door zijnen broeder Karel d'Amman, heer van Velaine, Warnoise, Buns enz., die huwelijk aanging met Florence de Cambry en tot opvolger had zijnen zoon Emmanuël, ongehuwd gestorven in 1630 en tot erfgenaam hebbende zijnen broeder Kasper, getrouwd met Joanna-Philippa Lanchals. Kasper d'Amman, een man van groot aanzien, bekwam den 17 Januari 1645, van koning Philip IV, den titel van burchtgraaf van Oombergen en liet de heerlijkheid achter aan zijnen zoon Karel-Jan, echtgenoot van Anna-Louisa-Francisca, prinses van Nassau-Sigen, geboren in 1642. Deze verbintenis bleef zonder afstammelingen, zoodat, na het verscheiden der ouders, de erfenis in handen kwam van Kasper's tweede kind, Anna-Maximiliana d'Amman, in 1667 getrouwd met Mark-Antoon de Preud'homme d'Aily, heer van Poeke, en die overleed in 1717.

De laatste heeren van Oombergen zijn geweest Karel-Frans graaf de Preud'homme d'Aily, baron van Poeke, zoon van Mark-Antoon, gestorven in 1721, en dezes zoon Albert de Preud'homme d'Aily, burchtgraaf van Nieuwpoort.

Het oudheerlijke kasteel van Oombergen, tijdens de beroerten der XVIe eeuw « teenemael verbrandt ende ter aerden ghevallen » (1), werd in het begin der XVIIe eeuw her-

(1) *Weezenboek van Gent*, 1616-1617, 51. — Stadsarchief.

Digitized by Google

bouwd, namelijk « het huus, staende op de mote », zoo ook « de fondamenten gheleyt ende beghinnen te maeken een ander huus, te water uutghemetst ende de nieuwe brugghe » (1). De heerlijke huizing was vierhoekig, breed omwald, met eene driebogige brug, aan de hoeken van den voorkant met eenen ronden toren. De groote fraaie tuinen waren doorsneden door waterloopen en vijvers. Eene schoone dreef geleidde van het kasteel naar de kerk.

Het nieuw kasteel bestaat nog en werd, met ongeveer 70 hectaren land, in deze eeuw het eigendom van Jacob Piens, wiens zoon Vital het naderhand ook bewoonde en aan wier weduwe, geboren Leontine Verschueren, het nog toebehoort.

De heerlijkheid van Oombergen werd in leen gehouden van de heerlijkheid van Boelare. De bezitter oefende de drie graden van justitie uit, had eenen baljuw, eenen prater, en een leenhof van 15 mannen, voor 't beslechten van zaken, die de leenroerigheid betroffen, het vonnissen van crimineele zaken, twisten enz., vermogende te boeten tot 60 pond parisis en minder. Er was ook eene vierschaar van zeven schepenen, welke uitspraak deden over quaestiën betreffende de erfachtigheid. Verder had de heer recht op het beste meubel en het beste hoofd, na het overlijden van ieder zijner onderhoorigen. Het hofgoed werd in 1442 verpacht voor de som van 29 pond groote 's jaars, met besprek dat de huraar, gedurende den zomer, drie koeien moest houden ten profijte van den heer, wien te dien tijde 13 mud koorn toekwamen als pachtprijs van den molen.

De tiende in deze gemeente bracht hem op gezegd tijdstip 17 pond groote 's jaars op.

Tijdens het leven van Mark-Antoon de Preud'homme d'Aily was de heerlijkheid van Oombergen geschat op de som van ruim 2,218 pond groote.

---

(1) *Weezenboek van Gent*, 1616-1617, 51. — Stadsarchief.

Digitized by Google

Op het grondgebied van Oombergen was eene mindere heerlijkheid, *Cottem* geheeten, die in het begin der XVIIe eeuw toebehoorde aan den heer van Burst, J.-B -Fr. Zannequin, gehuwd met Catharina van den Broucke. Deze verkochten ze in 1688, samen met de heerlijkheden van Burst, Bambrugge en Zonnegem, aan Willem Deynaert, in huwelijk met Maria-Margareta van den Berghe, voor de som van 9.200 gulden.

De heer van het naburige Leeuwergem had op een gedeelte van Oombergen eenig rechtsvermogen, uit welken hoofde hij telken jare, den zondag na St.-Baafsfeest, in de kerk van Oombergen, als in die van Leeuwergem, Elene en Hillegem, de jaarkeure liet aankondigen, welke hij met leenmannen en schepenen er te houden placht. De leenmannen deden een onderzoek omtrent misdaden en overtredingen; de schepenen over burgerlijke zaken. Al de mannen van 15 jaar en daarboven waren, mits boete, verplicht op die gerechtszitting aanwezig te zijn.

Een leengoed, afhangende van de heerlijkheid, was *de meierij en praterij van Oombergen*, welke in het jaar 1483 in bezit was van Antoon Raepsaet, zoon van Cornelis en van Elizabeth Smeets.

In het Staatsarchief te Gent bewaart men een aantal oorkonden betrekkelijk de heerlijkheid. Er zijn namelijk landboeken van 1659 en 1724; rekeningen sedert 1644; staten van goed sedert 1624; acten en contracten beginnende met 1586, enz. De oude parochieregisters van Oombergen, in gemeentehuis berustende, klimmen op tot 1604.

Digitized by Google

Baljuws van Oombergen.

Gillis van Langermeersch 1477
Pauwel van der Beken 1503
. . . . . .
Jan van den Abeele 1532
. . . . . .
Marten de Smale 1653
Antoon de Witte 1661
Pieter de Clippele. 1665
Marten van Houcke 1669
Jan-B^{t} Quedericx 1672
Jacob Meerschaut 1688
Gillis Moens 1719
J. de Seille 1737
Lod. Droesbeke 1781

Burgemeesters van Oombergen.

Jacob Thienpont 1646
Gillis Bouchaut 1653
Simoen de Mets 1661
. . . . . .
Adriaan van Damme 1672
Lieven Bouchaut 1678, 1686
Lieven van der Cruyssen 1684
Marten Saudeyn 1691
Mark van den Eede 1692
Andries van den Berghe 1698
Adriaan van Damme 1699
A. van Hachter 1700
Pieter Huyghe 1702, 1720
Arend de Moor 1718
Joos d'Hondt 1723
Jan van Achter 1725
Will. van Doorezele 1733
Jan de Backer 1735

Digitized by Google

J.-B. de Seille 1737, 1769
Arend de Moor 1747
Joos Huyghe 1751
Pieter Cosyn 1778
Lod. Droesbeke 1785
Joos Veeckman 1803
d'Hane van Steenhuize 1808
E van Pottelsberghe 1818
J.-F. van de Velde. 1825
J.-B. van Durme 1830
J. Piens 1855
V. Piens 1875
J -B. Gyselinck. 1882
J.-R. de Moor 1897

III.

Geschiedenis. — Weeral is het ons, bij volslagen gemis van oorkonden die in betrekking zijn met de algemeene landsgeschiedenis, niet mogelijk een verhaal mede te deelen van de staatkundige gebeurtenissen, waar Oombergen in vroegere tijden getuige van geweest is. Zoo is er niets bekend van de oorlogen en groote beroeringen, ook in Zuid-Vlaanderen, gedurende de XIVe, XVe en XVIe eeuwen, toen namelijk de steden Geeraardsbergen en Ninove door de Gentenaren of door andere legerbenden zoo dikwijls bestoken, gerantsoeneerd en verwoest werden, en de krijgsmannen, op hunnen doortocht, noch huizen, noch schuren, noch menschen, noch vee plachten te sparen.

In de laatste helft der XVIe eeuw zal het hier ook geweest zijn als in verreweg de meeste onzer dorpen : kerkplundering, vervolging van geuzen, daarna van Roomschgezinden, werden

Digitized by Google

overal gepleegd. Erg moet het er wel toegegaan zijn, aangezien de wethouders van Oombergen in het jaar 1583, ten gevolge van de aanwezigheid van ongetwijfeld weinig vredelievende soldaten, niet behoorlijk zitting konden houden om hun ambt uit te oefenen, en zich verplicht zagen den Raad van Vlaanderen oorlof te vragen om de vierschaar te mogen spannen in de stad Gent. (1)

Gedurende de XVIIe eeuw had de gemeente ook zeer veel te lijden van de Fransche troepen, die in Vlaanderen oorlog

---

(1) Verzoekschrift aan den Raad van Vlaanderen door Baljuw en Schepenen van Oombergen, zeggende

« . . . . . hoe dat zij van auts tijden pleghen hof te maeken, vierschare te bannen, enz. in name van den heere (van Oombergen), omme elckeen recht ende wet te administreren, diet an hemlieden verzochten, ende ghemerct dezelve heerlichhede subject goworden es diverssche plaetsen bij den vijant gheoccupeert.... de garnisoenen.... zulcke excursien zijn doende up de zelve heerlichede dat de supplianten niet moghelick en is partien te berechtene ende justitie te administreren, ten grooten griefve niet alleene vande ghemeene insetenen vander prochie, nemaer tot inestimable prejudicien van meneghe weduwe ende weese, wiens goet recht teenemale daerbij verloren gaet, ende noch meer zoude, ne ware daerinne voorzien bij behoorlicken provisie, verzouckende zij supplianten dat dit ghemerct, diensvolghende bij den hove gheauctoriseert te wesene omme heurlieder hof ende vierschare te moghen hauden ende bannen binnen deser stede van Ghent, als wesende de selve stede aldernaest ende commodieust gheleghen, omme elken recht, wet ende justitie te administreren... auctoriserende voorts de selve supplianten alle afwinninghen, by decreten, up leenen ende erfve van den zelven hove ende heerlichede ghehouden, proclamatien ende justimatien te doene, sententien ende vonnessen interlocutoire coste te uutene ende dat heurlieder acten ende sententien zouden cracht hebben als of die ter ghewoonlicke plaetse ghewesen waren, ende voorts specialick ende generalick al te doene dat zijlieden binnen de voors. prochie vermochten te doen, niet geexcepteert noch ghezondert, ten ware de hooghe criminele justitie, ende dit alleenlijck ghedurende de jeghenwordeghe troublen ende orloghe, up zulcke gagen ende wedden als zij ter voors. plaetse ende heerlichede ghecostumeert zijn te nemen.... Ghesien ende daerup gheledt, met rijphede van raede enz, auctoriseren bij desen binnen deser stede van Ghent heurl. hof ende vierschare te moghen houden ende bannene enz. Den XXVII Juny XV^{c} drie ende tachtentich. »

(*Acten, decreten, sententiën libelle*, 1583-1586, N° 21. — Staatsarchief te Gent.)

Digitized by Google

voerden Eene officiëele opgave geeft te kennen, dat van 1689 tot 1694 te Oombergen, door de doortrekkende legerkorpsen, eene schade was aangericht van 140,879 gulden, en dat in het jaar 1694 alléén de ingezetenen 2,050 gulden aan krijgslasten hadden op te brengen. — Men kan denken welke groote ellende en wat bitter verdriet vanwege de bevolking dezer gemeente achter deze getallen verscholen zijn!

Omtrent de Patriottenbeweging tegen keizer Jozef II in 1789, en den opstand tegen de Fransche Republiek, in 1798, zijn ons geene meldenswaardige bijzonderheden bekend. In laatstgemeld jaar woedde hier ook de priestervervolging, in naam der Fransche vrijheid, en was het den geloovigen (dit wil zeggen : de gansche gemeente) verboden den goeden God in de kerk te aanbidden!

IV.

Kerk. — De kerk van Oombergen is toegewijd aan den H. Martinus en de H. Agatha. Vroeger maakte zij deel uit van de dekenij Oordegem en behoorde het patronaat aan den abt van St.-Ghislain, in Henegouw, die er ten jare 1147 door den bisschop van Kamerijk, op verzoek van Bernaard, abt van Clairvaux, te zamen met de kerken van Herzele en Ressegem, in bezit van kwam. In den aanvang der XVIIIe eeuw bediende de pastoor ook de parochie Hillegem, maar heden is Oombergen, in geestelijk opzicht, minder dan in het burgerlijke, dewijl een gedeelte der wijk Cottem aan Hillegem is toegevoegd.

Zooals de kerk thans is, ziet men bij eersten oogslag dat zij op verschillende tijdstippen werd gebouwd. Het oudste gedeelte is de beuk, in welken nog twee kleine Romaansche vensterkens van eenen zeer hoogen ouderdom getuigen. De toren dagteekent van het einde der XIVe of het begin der

Digitized by Google

XVe eeuw. Hij is gebouwd met hardsteen van Balegem, en vierhoekig, gelijk ook de spits. De kleine vensters zijn spitsbogig.

De kruisbeuk werd gemaakt in het jaar 1640, toen Karel-Gaspar d'Amman hier het heerlijk gebied had. Het koor werd gebouwd in 1701, als blijkt uit het volgende opschrift, op eenen blauwen steen gebeiteld, met het wapen des begiftigers Karel d'Amman en ingemetseld aan den buitenmuur ten noordkante des koors :

1701.

D. O. M. Ce chœur a ésté basty par ordre et libéralité de haut et illustre seigneur, monseigneur Charle Damman, viscomte d'Oomberghe et d'Essche, seigneur de Velaines etc., a la plus grande gloire de Dieu et de la Ste Vierge Marie.

In de kerk zijn drie altaren. Boven het hoogaltaar hangt een oud tafereel, waarop geschilderd is *Christus aan het kruis*, mogelijk eene kopie naar van Dyck. Nog bemerkt men in het koor eene kleine schilderij met de afbeelding van eenen pelgrim. Vóór het hoogaltaar hangt een kleine koperen luchter, fraai van vorm.

Het altaar ter rechter zijde heeft eene schilderij, voorstellende de *legende van St. Marten* (betrekkelijk zijnen mantel) en den naam opgevende van den schilder, J. de Langhe, die in de XVIIIe eeuw leefde, maar geen uitstekend kunstenaar is geweest. De familie d'Amman, die te allen tijde jegens de kerk harer heerlijkheid bijzonder milddadig is geweest, bekostigde dit altaar, waar haar wapen op geschilderd is.

Het linker zijaltaar, toegeheiligd aan O. L. Vrouw, heeft eene schilderij, verbeeldende *de H. Maagd, den Schapulier gevende aan St. Simoen Stock* Dit altaar dagteekent insgelijks van de XVIIIe eeuw. Daar rondom zijn de zestien adelkwar-

Digitized by Google

tieren der familie d'Amman, welke ook dit altaar bekostigde. De dienst aan dit altaar werd vroeger verricht door paters van Bottelare, volgens stichting.

De herinnering aan de edele stichters dezer kapel is bewaard in het onderstaande opschrift, gebeiteld op eenen blauwen zerk, die versierd is met het wapen der d'Ammans :

TER EEREN GODTS IS DESE CAPELLE DOEN MAECKEN BY EDELEN ENDE WEERDIGHEN HEERE GASPAR DAMMAN, SCHILTCNAPE, HEERE VAN OOMBERGHE, VELAINE, BUS, VROYENHOVE, BAVICHOVE TER CAUTEREN, Ste PIETERS TEN BERGHE ETC , ENDE BY EDELE WEERDIGHE VRAUWE JOANNA PHILIPPINA LANCHALS, VRAUWE VAN GOTTHEM, SWAVENAERDE ETC. T'JAER ONS HEEREN DUYST SES HONDERT VEERTIG.

LESER, BIDT VOOR HUN LIEDER WELVAERT ENDE NAEMAELS VOOR HUNNE SALICHHEYT. AMEN.

Een derde schilderstuk, niet groot, tegen het doksaal gehangen, stelt voor *een bisschop* (St. Lieven of St. Marten?). Ook dit tafereel is door geen grooten meester gepenseeld.

De predikstoel, een werk van ANDRIES DELCOUR, werd geplaatst in 1755; twee medaillons, op de kuip, stellen *St. Pieter* en *St. Pauwel* voor.

In den toren hingen vroeger drie klokken; eene daarvan werd hergoten in 1721, vermoedelijk te Aalst, vanwaar ze toen naar hier werd gebracht. Zij bestaat nog en is voorzien met het onderstaande opschrift :

ANNO 1721 DEO OPT. MAX. ET DIV. VIRGINIE MARIÆ.

ANTOINE BERNARD M'A FAICT EN EGLISE D'OMBERGHE.

Digitized by Google

Het koor der kerk bevatte vroeger de grafsteden der heeren van Oombergen. Het opschrift van eenige dezer zerken is in handschriften der vorige eeuw bewaard, en verdient hier eene plaats.

Op de tafel in het midden van het altaar van St. Marten, gedeeltelijk gedekt door een later geplaatst tabernakel, was een marmersteen met zestien adelkwartieren en het volgende herinneringschrift. Rechts van het tabernakel :

> En cette église gist le corps du illustre seigneur Nicolas Damman, palatin du St. Empire, fils de Jaspar, vicomte d'Oomberghe, qui fut seigneur de Valaines, Monreux et Steenhuys, etc. trépassa le XVIII de Juin 1689.
>
> Priez Dieu pour le repos de son ame.

Ter linker zijde :

> En cette église gist le corps de la très noble demoiselle Valerie Damman d'Oomberghe, laquelle y a fondé une messe tous les semaines de l'année, et quatre cent florins pour mettre en rente pour distribuer aux pauvres dudit Oomberghe, deux fois par an, la moitié le premier samedy de Janvier, et l'autre moitié le samedy avant les Pasques pendant le sacrifice de la Messe, laquelle trespassa le 19 d'Aoust 1660.

Op de tafel van O.-L.-Vrouwaltaar was een marmersteen met zestien wapenblazoenen en de onderstaande woorden :

> D. O. M. A la mémoire très illustre Dame Jeanne Damman d'Oomberghe, douairière de très illustre Sr Gerard d'Oy-

Digitized by Google

ENBRUGGHE DURAS, SEIGNEUR DE GEMBRE, ETC. LAQUELLE A FONDÉ EN CETTE ÉGLISE POUR LE REPOS DE SON AME UN ANNIVERSAIRE AVEC UN DE PROFUNDIS LE JOUR DE SON TRÉPAS, QUI FUST LE XV DE DÉCEMBRE 1677, ET DEUX MESSES DE REQUIEM PAR MOIS PERPÉTUELLES, ET DEUX LIVRES DE GROS ANNUELLEMENT, EN GRAIN OU ARGENT, POUR LES PAUVRES D'OOMBERGHE. LEURS CORPS REPOSENT AU CŒUR DE L'ÉGLISE DES RR. PP. CARMES DE GAND, OU ELLE A FAIT AUSSI UNE FONDATION. PRIEZ DIEU POUR LEURS AMES. R. I. P.

Verder was in deze kerk nog een steen met het volgende opschrift :

D. O. M. MEMORIAE ET VIRTUTI NOB. V. JOANNI DAMMAN, OOMBERGHAE, VARNOISE, BURGHGRACHT, VROMENHOVE DOMINO, QUI DIFFICILLIMIS TEMPORIBUS GANDAVI PATRIAE SUAE PRIMARIUS CONSUL, EADEMQUE ÆCQUITATE SUMMA CUM FORTIDUNE ET CONSTANTIA EGREGIÈ PERFUNCTUS, REGI FIDUS, CIVIBUS JUXTA AC MAGNATIBUS CARUS, OMNIBUS GRATUS, VITA ET HONORE DEFUNCTUS CŒLO ANIMAM, TERRAE CORPUS HIC RELIQUIT, ASSITA SIBI DULCISSIMA CONJUGE NOB. MATR. JOANNA VANWAELBROUCK, DOMINA DE HOUTHAGE, OBIERUNT IPSE V MENSIS JULII AN. SAL. CHR. 1581. ISTA 24 NOVEMBR. 1605.

Wegens de vroegere stichtingen in deze kerk is niet veel mede te deelen. Valeriana d'Amman stichtte omtrent het jaar 1666 eene wekelijksche mis tot lafenis harer ziel, en schonk daarvoor eene som van 500 gulden.

De kerkdienaars waren vroeger gewoon aan de ommegangen in eenige naburige parochiën deel te nemen. De reke-

Digitized by Google

ning van 1666-1667 rept van zulken uitstap naar Leeuwergem en Sint-Lievens-Houtem, terwijl datzelfde jaar voor den ommegang te Oombergen zelf eene som van 16 pond 4 groote werd gegeven ter vergelding van « costere, vaendragers, trommeleer ende speelmans ». Overigens, het schijnt dat ook andere parochiën in de processie van Oombergen vertegenwoordigd waren, als b. v. Hillegem, waaruit wij opmaken dat het gebruik wederkeerig zal bestaan hebben voor de naastbijgelegene gemeenten.

De H. Agatha is te Oombergen het voorwerp van eene groote vereering. Hare reliquie werd hier uit Rome aangebracht in 1753. Jaarlijks wordt hier processie gehouden ter eere van den Schapulier, op den zondag na het St.-Schapulierfeest, hetwelk plaats heeft den 16 Juli.

Oudtijds behoorde de tiende te Oombergen aan de abdij van St.-Ghislain, maar in de XVIIIe eeuw werd zij geïnd namens den pastoor en den heer der gemeente, namelijk twee schooven voor den heer en één voor den pastoor.

De grond der pastorij, groot 2 dagwand 29 roeden, werd door den pastoor Frans Walrans aangekocht in het jaar 1668.

Bekende Pastoors van Oombergen.

Ostelaan de Roevere	1507
. . . . .	
Cornelis de Meyere	1648
Frans Walrans	1658
Pieter Carnoucke	1694
Hendrik de Bal	1707
Christiaan van den Veegate . . .	1727
Frans Willigh	1766
Jan-Frans van Espen.	1792
K.-L. Bouchez	1810
Bernaard van der Brugghen . . .	1832
J.-B. van Achter	1833

Digitized by Google

Lod. de Ruddere 1843
J.-B. d'Holislager 1846
J.-B. De Criek 1853
F. Burrick 1880
J. de Baets 1881

Digitized by Google

Digitized by Google

OORDEGEM.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Deze gemeente van het vredegerechtskanton Aalst, op 10 kilometers ten westen van genoemde stad, heeft eene oppervlakte van 872 hectaren 48 aren en telt 441 woningen. Zij is doorsneden door de groote staatsbaan van Gent naar Brussel en grenst ten noorden aan Massemen en Wetteren, ten oosten aan Smetlede, ten zuiden aan Vlierzele en Bavegem, en ten westen aan Westrem.

De dorpsplaats, van vroegeren welstand getuigende, toen, namelijk, vóor de stichting der ijzeren wegen, hier met honderden rijtuigen stil hielden, heeft een lachend uitzicht. Meer dan ééne woning onderscheidt zich van die, welke men in de meeste dorpen des Lands van Aalst aantreft, en ware 't niet dat Oordegem thans van alle spoorwegverkeer afgezonderd ligt, zoo zou de gemeente, als eene der voornaamste der haar omringende, het middelpunt eener ongewone bedrijvigheid zijn geworden.

Verscheidene wijken en gehuchten, door steenwegen aan elkander verbonden, bedekken het grondgebied dezer gemeente. Men duidt ze aan onder de benamingen van *Speurtdriesch,*

Digitized by Google

Klinkaart, *Schoot*, *Oud-Smetlede*, *Blekte*, *Stichelendriesch*, *Kluize* en *Ossenbroek*. (1)

De bodem van Oordegem, ter dorpsplaats en verderop, naar het oosten en het zuiden toe, veel hooger dan elders, wordt over het algemeen in drie klassen verdeeld : de eerste dezer klassen bestaat in eenen vasten grond van anderhalven voet diepte; de tweede uit meer klei gevormd, heeft eene groeilaag van twaalf duimen, terwijl de derde, van leem- en keiachtigen aard, maar half zoo vruchtopbrengend is.

Oordegem is weinig door het water bevochtigd ; behalve de *Molenbeek* heeft men er een kleine waterloop, in middeleeuwsche schriften de *Haselbeek* geheeten, alsmede eenige vijvers.

Dit dorp, alhoewel slechts in de openbare oorkonden bij name vermeld sedert de XIIe eeuw, moet tot eenen ouden oorsprong opklimmen. In 1813 ontdekte men er een groot getal Romeinsche penningen (2), door meer andere dergelijke vondsten in lateren tijde opgevolgd De Romeinsche baan van Assche naar Gent, langs Aalst, liep, ten andere, door zijn grondgebied.

In 1125 schreef men den naam dezes dorps *Ordingem;* in 1164 *Ordenghem*, in 1467 *Ordeghem*. Wanneer men weet dat de meeste, zoo niet al onze plaatsnamen, op *gem* of *hem* uitgaande, van eenen persoonsnaam zijn voorafgegaan, dan is het niet moeilijk er de verklaring van te geven Naar de getuigenis van FÖRSTEMANN bestond er oudtijds een naamstam *Ort*, die

---

(1) Oude plaatsnamen :

1450. *Ossenbrouc.*

1525. *Cruyswech*, *Haselcouter*, *Monnickgracht.*

1546. *Keyzerbeerch.*

1780. *Banckbosch*, *Bavenshouw*, *Bleckte*, *Boschaelde*, *Buysmeersch*, *Cauter*, *Clokxhauw*, *Cloosterbosch*, *Crayenbosch*, *Fouteynbosschen*, *Gemeenteveld*, *Hauwbosch*, *Haesencouter*, *Koekoeck*, *Landegemcouter*, *achtersten Molencouter*, *Meulemeersch*, *Oordegemberg*, *Reyst*, *Romplant*, *Schoot*, *Schootlochtinck*, *Speurt*, *Sonnenbroeck*, *Speltacker*, *Wijdewerett.*

(2) C. VAN DESSEL, *Topographie des voies romaines de la Belgique*, bl. 15.

Digitized by Google

te voorschijn komt in de namen *Ort*, *Ordwig* en *Ordulf*, doch er moet ook, zegt CRAEYNEST, een *Orto* of *Ordo* bestaan hebben, zooals de *Ordingen* van *Ordingem*, van *Ordingen* of *Ordanges* in Limburg, en *Ordinchusen*, in Duitschland, het doen vermoeden (1).

Een groot deel dezer gemeente behoorde van in de tweede eeuw harer stichting aan de abdij van Affligem. Zij bezat er, onder andere, eene pachthoeve, welker opbrengst ten deele gebruikt werd om er de bibliotheek van het klooster mede te verrijken (1158). Wel zag dit sticht zich gedwongen in 1170 zijne bezittingen te Oordegem te gelde te maken (2), doch nieuwe begiftigingen kwamen dit weldra vergoeden, zoodat de abdij hier in de XVe eeuw eene groote uitgestrektheid bosschen en broeken bezat, welke zij in 1484, onder andere, voor eenen tijd van een en twintig jaren, mits 13 pond groote 's jaars, in pacht uitgaf (3). Een harer begiftigers was Boudewijn van Landegem, die in 1218, met toestemming zijner broeders Hendrik en Michiel, zijner vrouw Ermengardis en hunne kinderen, al zijne eigendommen te Oordegem, zoowel in bebouwde als nog onbebouwde gronden bestaande, evenals de er hem toebehoorende tienden, ter uitzondering nochtans van een bosch, mits de som van 80 pond Vlaamsche munt, aan Affligem afstond (4).

Ook de abdij van Eename was vanouds eene der groote grondbezitsters in deze gemeente (5).

Eene der voornaamste pachthoeven, tevens de zetel eener heerlijkheid, was het *hof te Landegem*, 31 bunder groot. De pachtacte van 1422 geeft dit goed eene grootte van 46 1/2 bunder, onder land, weide, water en meersch, en

---

(1) *Philologische bijdragen van het Belfort*, 1895, bl. 63.
(2) EDG. DE MARNEFFE, *Cartulaire d'Affligem*, bl. 202.
(3) *Schepenenboek van Aalst*, 1484, bl. 47.
(4) *Cartulaire d'Affligem*, bl. 375.
(5) *Cartulaire de l'abbaye d'Eename*, bl. 350.

Digitized by Google

't werd toen verpacht mits 7 schellingen groote 's jaars het bunder. Tot de pachtvoorwaarden behoorde dat al het op 't hof gewonnen fruit met den eigenaar moest gedeeld worden, en dat de huuraar jaarlijks voor de vrouw des eigenaars drie vaten lijnzaad moest zaaien. Van zijnen kant was de eigenaar verplicht den pachter om de twee jaren laken te geven voor eenen kerel, ofwel 8 schellingen groote (1). — De pachtprijs in 1541 was 324 Carolusgulden, boven eene kuip boter van 40 steen, jaarlijks te leveren; ook was het onderhoud der gebouwen en van den watermolen, die in den pacht begrepen was, ten laste der huraars (2). – Ten jare 1810 wordt het goed opgegeven met eene uitgestrektheid van 43 hectaren. De tegenwoordige eigenaar is de heer Stas de Richelles, te Bottelare.

Het *Hof te Schoot*, eene andere belangrijke pachthoeve, ter grootte van 9 bunder, 2 dagwand 59 roeden, was in 1458 het eigendom van Robrecht de Saghere, in 1787 aan Augustijn-Andries du Bois, heer van Schoondorp, tot in 1795, wanneer het geërfd werd door Philip Vilain XIIII, na wien het in den loop dezer eeuw in eigendom overging tot de familie de Corte.

Het *Papejanshof*, van den heer Cannart d'Hamale, en het *hof te Ossebroek*, van den heer Rooman, waren mede niet onbelangrijke pachtgoederen.

Toen De Pattin in 1769 gelast was verslag uit te brengen over den economischen toestand dezer gewesten, beschreef hij de gronden van Oordegem en Smetlede, te zamen alsdan onder één bestuur vereenigd, als zijnde maar van geringe hoedanigheid. De bouwlanden, er onder begrepen de boomgaarden en de verdere afhankelijkheden der hofsteden, besloegen eene uitgestrektheid van 620 bunder 348 roeden; de weiden 16 bunder en de bosschen 418 bunder. Deze laatste begonnen van toen af gedeeltelijk tot zaailand gemaakt te worden.

---

(1) *Acten en Contracten*, keure, 1422-1423, bl. 31v. — Stadsarchief van Gent.

(2) *Acten en Contr.*, keure, 1541-1542, bl. 242.

Digitized by Google

Slechts ongeveer 10 bunder werd in de beide dorpen bezaaid met vlas, en slechts 8 met koolzaad. Het hier geteelde vlas was maar goed voor grof linnen, dat men gewoonlijk ging te koop stellen naar de markten van Gent, Aalst en Wetteren. Van den anderen kant werd er veel vlas tot garen gesponnen, zoodat het hier geoogste nog het vierde deel niet uitmaakte van wat er verbezigd werd.

Men telde er destijds 75 weefgetouwen, en daarenboven 4 kleine winkels van kruidenierswaren, 1 winkel van stoffen goederen, 2 hoefsmeden, 1 wagenmaker, 4 kloefkappers, 1 houtdraaier en 9 herbergiers

Tot nog in de eerste helft der XIXe eeuw was het zuidelijk gedeelte dezer gemeente grootendeels beboscht.

Ten jare 1830 telde men te Oordegem 62 paarden, 31 veulens, 303 koppen hoornvee, 84 kalvers, 178 verkens, 210 woldieren en 30 geiten.

In 1846 bedroeg de stalbevolking 104 paarden en veulens, 517 hoorndieren, 71 kalvers, 143 schapen, 280 verkens, 128 geiten en 155 beesten voor de slachting bestemd.

Er waren toen in 't geheel te Oordegem 335 landbouwgebruiken, waaronder een van 35 tot 40 hectaren, twee van 25 tot 30, drie van 20 tot 25, vijf van 15 tot 20, vier van 10 tot 15, vier van 8 tot 9, drie van 7 tot 8, vijf van 5 tot 6, vier van 4 tot 5, dertien van 3 tot 4 en zeven-en-twintig van 2 tot 3 hectaren. De bosschen besloegen ten gemelden jare nog 168 hectaren 73 aren, de meerschen en weiden 71 hectaren 66 aren.

Volgens de statistiek van 1880 had Oordegem eene bebouwde uitgestrektheid van 799 hectaren 09 aren en had men er nog slechts 83 hectaren 26 aren bosch. — Men telde er destijds 88 paarden en veulens, 773 stuks hoornvee, 22 woldieren, 321 verkens en 314 geiten.

Op de beek draait vanouds een watermolen, op welken de ingezetenen van Oordegem, Smetlede en Ottergem het recht hadden hun graan te laten malen.

Een windmolen bestond hier reeds in 't begin der XVIe

Digitized by Google

eeuw. Hij was het eigendom van den dorpsheer en bracht in de XVIIe eeuw 33 pond groote 's jaars op. — Ten jare 1759 bekwam zekere Domien Limpens van de regeering oorlof om hier een oliemolen op te richten.

Oude herbergen-afspannningen zijn *de Tinnen Pot* en *de drie Koningen*. De *Roose* was er eene in 1482.

Naar de opgaaf van VAN DER MAELEN waren er in deze gemeente ten jare 1830 twee windmolens, eene huidevetterij, drie kaarsenmakerijen en eene kamslagerij. De linnenweverij was er nog volop in bloei en van toen reeds werd er alle dinsdagen markt gehouden.

Ten huidigen dage bestaan er te Oordegem, behalve de twee windmolens en den watermolen, twee bierbrouwerijen, eene stokerij en een weefleerwerkhuis, welk laatste gesticht sedert de maand Januari 1899 eene halve eeuw bestaans telt. Men weeft hier ook damast, handdoeken, basijn en enkele andere stoffen.

In 1801 had Oordegem eene bevolking van 1,418 zielen, waaronder 180 ingeschrevene behoeftigen. Thans heeft men er 2,452.

De kermis wordt gevierd den vierden zondag van Augustus. Daarenboven is er sedert tal van jaren een overgroote toeloop van volk den zondag vóór O.-H -Hemelvaart, ter bijwoning van wat men de kermis der *Blauwe Kan* noemt.

II

LEENROERIGE INRICHTING — BESTUUR. — De heerlijkheid van Oordegem zal, naar de meeste waarschijnlijkheid, aanvankelijk hebben toebehoord aan de familie met den naam dezes dorps. Een lid dezes geslachts, *Goscelinus de Ordengem*, komt

Digitized by Google

als getuige voor in eene charter der St.-Pietersabdij te Gent van den jare 1125 waarbij Boudewijn, graaf van Aalst, te zamen met zijnen broeder Iwein, de abdij van Affligem met goederen te Erembodegem begiftigt; hij was insgelijks een der edelen, die in 1151 hun zegel hechtten aan de overeenkomst tusschen de leden van genoemd sticht en Berner van Moorsel, in onze geschiedenis dezes dorps medegedeeld.

Een *Gozelinus de Ordengem* komt insgelijks als getuige voor in eene oorkonde van 1162, waarbij Zeger van Munte zich ontbloot van 10 bunder grond te Ottergem, ten voordeele der Gentsche St.-Pietersabdij.

In 1164 ontmoeten wij *Raas*, zoon van genoemden Gozelijn, als een zijner lijfeigenen, met name Herman, te hebben vrijgemaakt, en uit eene charter van 1166 blijkt dat deze Raas, uit hoofde zijns vaders, zeker leengoed te Erpe bezat, door hem gehouden van den graaf van Aalst, welk leengoed ten gemelden jare het eigendom werd van de abdij van Drongen (1).

Hoe Oordegem nadien tot het huis van Gaver overging is ons niet bekend. Althans vinden wij de heerlijkheid in 't begin der XVe eeuw in 't bezit der familie de Laval, de toenmalige eigenaarster der heerlijkheid van Gaver, en waren de inkomsten van die van Oordegem begrepen in den pacht, ten jare 1525 aangegaan tusschen Gwijde Turpin, opvolger van Jan de Laval, en Jan van Beaucourt, ridder en heer van Eine (2).

Nog op het einde der XVe eeuw behoorde Oordegem aan een lid der genoemde familie de Laval, waarna de heerlijkheid in handen kwam van den heer van Mastaing. Toen in 1559 dezes dochter, Philippina de Jauce, zich in den echt verbond met Maximiliaan Vilain, bekwam zij de heerlijkheid van Oordegem, benevens die van Massemen en Westrem, voor huwe-

(1) *Corpus Chron.*, bl. I, 713.
(2) Zie onze *Geschiedenis van Gaver*.

Digitized by Google

lijksgift, en van dan tot op het laatste der XVIIIe eeuw bleef Oordegem aan de Vilains en dezer nazaten toebehooren (1).

De heerlijkheid van Oordegem verhief van het grafelijk leenhof ten Steene te Aalst en strekte zich uit tot in Smetlede en Ottergem, met recht voor haren bezitter van de uitoefening der drie justitiegraden en het genot van tal van heerlijke inkomsten en rechten, in het onderstaand denombrement uitgedrukt (2) Haar bestuur was samengesteld uit eenen

---

(1) Vermeld in onze geschiedenissen van *Massemen-Westrem* en *Wetteren*.

(2) « Madite dame la contesse de Laval etc. fait aussi rapport d'un autre fief, qu'elle advoe tenir en un plain fief et en homaige de mon très redoubté Sr Monseigneur le Duc de Bourgoigne, conte de Flandres, de son dit chastel et court d'Allost, asscavoir sa terre et segr^ie d'Ordeghem, ensamble les appartenances et appendences, gisant et extendans es paroisses d'Ordeghem, Smettelede, Otterghem et ailleurs, à plein relief de X L. pars. et XX p. de cambrelaige, et se ledit fief estoit vendu mon tres redoubté S^r en aurait le Xe denier parmij le relief et cambrelaige par protestation; que sil estait trouvé que ledit fief conteoit plus ou moins que cij dessoubz, sera déclaré en quelque maniere que ce fut ores ou en temps advenir, que ce ne soit à son préjudice, mais à lamendement, ordonnance et discretion des hommes de fiefs du dit chastel et court d'Allost ses pers.

« Premiers appertient à madite dame tout par tout ou icelle sa terre et S^rie d'Ordeghem s'extend, la haulte, moyenne et basse justice, tonlieu et tous biens trouvez et estragez, droit de confiscation, qui sont estranges et d'oultre mer, et de ceulx qui par leurs faiz, delicts et fourfaitures leurs biens confisquent, les meilleurs cattels, amendes de LX L. parisis et en dessoubz, dont les hommes de fief et echevins de ma dite dame en ont la connoissance et especialement tout ce que à hault justicier appertient et peult appartenir, sans exception nulle.

« Item pouri : celle justice et S^rie gouverner et garder appartient à ma dite dame en sa dite S^rie ung baillij, luitenant, pratere et forrestier de bois, ensemble une court des hommes de fief, dont sont tenue iiij^xx fiefs au environ, et les cinquante fiefs paient à la mort à madite dame plein relief et chambrelage, et les xxx fiefs paient la meilleure despoulle et annees des trois ans et chambrelaige et à la vente paient tous les dits fiefs à ma dite dame le X dernier, parmy le relief et chambrelaige dessus dit, lesquels hommes ont la cognoissance et jugement des cas criminels et de le vie, ensemble des bannissemens des choses feodaux et de plusieurs aultres causes, comme anchiennement est accoustumez et jugent des faiz criminels et des choses à bannir .... à partir hors la

Digitized by Google

baljuw, eenen luitenant-baljuw, eenen griffier, eenen prater en eenen boschwachter, en daarenboven uit een leenhof en eene schepenenbank, welke alles wat het burgerlijke en lijf-

---

dite terre et Srie endedens le jour que le dit ban est fait de soleil nuisent, et en dedens le tiers jour hors la terre et Srie de ma dite dame de Gavre, et aussi avant et long que le ban de ma dite dame s'extend et doit estendre et durer, et des autres moindres choses cognoissant de bannir, selon que les cas sont et les fais et la raison donne, asscavoir xiij ou ung an; et vont les dits hommes de fief a chief lieu et ressort par devant les hommes de fief du dit chastel et court d'Allost, et tous les lois et cours dhomes des subjectz de ma dite dame vont au chief lieu par devant les hommes de ma dite dame.

« Item appartient au dit fief terre et Srie plain et eschevinaige et banc deschevins, qui ont la cognoissance et jugement de toutes amendes de lx L. par. et en dessoubz, et de toutes aultres causes civilles, qui appertiennent à leur cognoissance et jugement comme il est accoustumé.

« Item le bailly ou son lieutenant fait chacun an tenir en la dite terre et Srie trois franches verites, par les dits hommes et echevins, la ou on demande, de tous fais et advenues, ou sont tenus de venir tous les subgects et habitans d'icelle Srie sur l'amende de ij l. parisis, a chacune fois, et ce que es veritez est trouve public et ouvert, le dit bailly le doit mener et proceder par la loy, soit deschevins ou des hommes a qui la connoissance en appertient, c'est assavoir : s'il appertient a la connoissance des hommes il es traictie et demene par loy devant eulx, et s'il appertient a la cognoissance des eschevins, ils en connoissent et jugent, et aussi cognoissent lesdits eschevins de toutes les terres, gisans au dit eschevinaige, tenues de ma dite dame et de ses subgez, saulf que ausdits subgects appertiennent les droictures.

« Item et avecq ce appertient à la cognoissance desdits eschevins les eswars de chars, burrage et visitation des poix, mesures et de chemins, prédsentes voyes pondz, plancques, hayes, banlocques et appoielles, cours deauwe et destourper, chacun contre le sien en et a lenviron des heritaiges non feodaulx; et les amendes pour ce fourfaites appertiennent a ma dite dame de Gavre, a cause de son dit fief, et le cognoissance et visitation des ponds, plancques, appoielles et chemins et aultres choses dessus declarees, qui sont en et alencontre des fiefs, appartiennent a la cognoissance et au jugement des dits hommes de fiefs, et les amendes appertiennent aussy a ma dite dame de Gavre.

« Item et se il advenoit que les dits eschevins et loix des subgectz de ma dite dame, comme fissent abuz ou fissent mauvais jugement, les hommes de ma dite dame de sa cour d'Oordeghem en auroient la cognoissance et jugement et les amendes, qui pour ce seroient jugez en appartiendroient a ma dite dame, comme fissent aussy abuz et se fissent mauvais jugement les autres hommes de ma dite dame de sa dite court

Digitized by Google

straffelijke recht betrof. hadden te oordeelen. Voor Oordegem en Smetlede was er maar ééne vierschaar. Waar de schepenen

---

d'Oordeghem, qu'à ce faire ne seroient comprins audits abuz et mauvais jugement en auroient la cognoissance et jugement, et les amendes jugees debvront aussy appertenir a ma dite dame

« Item le bailly d'Oordeghem ou son lieutenant en son absence peuvent d'office et seigneurie semonce de toutes choses qui servent en loy, soit devant les hommesou devant les eschevins prendre jour de delay pour une fois de chacun proces et continuer jceluy proces, ou mesme estat jusques au prochain jour des plais ensuivant.

« Item le dit bailly ou son lieutenant poeuvent au jugement de la loy d'Ordeghem surprendre trieves entre parties, qui sont en discord l'une contre l'autre, et se il estoit esconduit pour aucunes des parties ils seroient pour ce enquete et jugée et l'amende de LX lib. parisis au proffyt de ma dite dame.

« Item le dit bailly ou son lieutenant poeuvent de tous cas, debas ou delictz, eschuz et perpetrez en la dite seigneurie d'Oordeghem, soient criminelz ou civilz, pour jugement des hommes de fiefs ou deschevins, ainsy que le cas le requiert, enquestes et veritez, appellez veritez journeiles, touttes les fois qu'il leur plaist, soit d'office ou a la requete des parties, et constraindre par cris d'eglise de venue tous ceulx qui du faict servent à parler, lesquels y sont tenus de venir sur l'amende de ij lib. parisis afin que des dits faix et delicts justice ce puyst ensuyr.

« Item ma dite dame de Gavre, ou son bailly, poeuvent tous bannis hors sa terre et Sgie d'Oordeghem pour les loys d'illecq, rappeler et quicter le ban, et eulx restituer plainement sa dite terre et Sgie, et aussi tous leurs biens estans et gisant soubz elle ou elle a droit de confiscation ainsi que on est accoustumé.

« Item appertient à ma dite dame, en la dite paroisse d'Ordeghem, francq molaige, la ou tous ses subgetz d'Oordeghem, Smettelede et Otterghem sont tenuz de mouldre leurs grains, sur l'amende de Iij lib. parisis au proffyt de ma dite dame, et le sacq et grains fourfaict envers elle.

« Item appertient aussi a ma dite dame, en sa dite seigneurie, franche garenne de connins, lièvres, pertris et oiseaulx de rivière.

« Item a ma dite dame, a cause de son dit fief et seigneurie d'Oordeghem, plusieurs hostes et subgectz qui payent annuellement les rentes cy dessoubs dictez, pour cause des heritaiges, qu'ils tiennent et se paient, quand ils vendent leurs heritaiges le Xe dernier au proffyt de ma dite dame; et quand ils determinent de vie pour mort on paye du bonnier viij esc. parisis.

« Item tous les subgez de ma dite dame de sa dite seigneurie d'Oordeghem doibvent chacun an à ma dite dame une corvee, asscavoir, ceulx qui ont chevaulx une corruwee de leurs chevaulx, et les aultres une cource de bras.

Digitized by Google

geenen weg mede wisten gingen zij te rade bij hunne ambtgenooten der stad Aalst.

Driemaal 's jaars had er, onder voorzitting van den baljuw of zijnen plaatsvervanger, een openbaar onderzoek plaats ter vaststelling van de misdrijven en overtredingen, welk onderzoek door al de bewoners der heerlijkheid moest worden bijgewoond. Ongeminderd deze « waerheid », zooals men dit noemde, werden de ingezetenen van Oordegem en Smetlede, gezamenlijk met die van Oosterzele, Bavegem, Vlierzele en Letterhoutem, eenmaal in het jaar opgeroepen ter bijwoning van de « souveraine waerhede » des Zwarten Lands, welke gehouden werd ten hove der abdij van St.-Baafs te Vlierzele.

Niet min dan tachentig achterleenen verhieven van het leenhof van Oordegem, waaronder de heerlijkheden van Leeuwergem en Ressegem en het derde van die van Lede.

Een ander voornaam achterleen was dat, bekend onder de benaming van *het Schoot*, ten jare 1473 het eigendom van den hooger genoemden Robrecht de Zaghere. Tot dit leen

---

« Item ma dite dame doibt et est tenue de faire accomplir et mectre à exécution par ses officiers ceulx qui sont jugiez a mort par la loy de Landeghem, dedens la dite seigneurie d'Oordeghem.

« Item contient le dit fief en bois, herbaiges et autres héritaiges lxix et demy bonnier dhéritaige ou environ.

« Item en rentes héritables par an en deniers xxviij lib. parisis xij esc. ou environ.

Item en cappons, poulletz, compte deux poullez pour ung chappon, ijc viij chappons, ou environ.

« Item en rentes de bled et davaine iij hastres de bled, et deux modekins et demy, et huit modekens davaine ou environ.

« En temoing et connoissance lesquelles choses nous, Anne, contesse de Laval, etc. avons ce present livre qui contient les dits cincq fiefs, que advouons tenir de nostre tres redoubte seigneur, de son dit chastel et court d'Allost. Faict soubz nostre scel le xij jour de may lan mil iiij^c Lx. »

(*Resolutiën van den hove*, G. 1679-1737, bl. 211 v in 't Staatsarchief te Gent. — Ook in *'t Leenboek des Lands van Aalst*, N. 1516, bl. 151).

Digitized by Google

behoorde eene heerlijke rent van 19 schellingen parisis, vijf kapoenen en 29 hoenderen, bezet op verscheidene gronden te Oordegem en te Bavegem. — Ook lag er hier een leen van ongeveer 60 bunder, dat wij in 1473 aangeteekend vinden op naam van den heer van Wargny, met een heerlijk inkomen van 20 pond groote 's jaars.

Nog een ander leen te Oordegem, eigenlijk een straatleen, van genoemd leenhof afhangende, bestond uit eenen uitplant en watering, ter plaats geheeten *ten Haegplasse*, op Stichelendriesch. Dit leen, 25 roeden groot, stond ten « relieve » van een koppel veldhoenders of patrijzen en 20 schellingen parisis kamerlinggeld, en behoorde in 1641 aan Gillis van der Meeren, bij koop jegens Marten Michiels.

De *heerlijkheid van Landegem*, in deze gemeente, moet haren naam gegeven hebben aan eene familie, welke hier reeds in de XIe eeuw aanzienlijk mocht genoemd worden. *Joannes de Landerghem miles*, komt voor in eene charter der Gentsche St.-Pietersabdij van 1070; *Lambertus de Landegem*, in eene oorkonde der St.-Baafsabdij te Gent, van het jaar 1130; *Heve de Landenghem*, in 1209; *Boidinus et Henricus fratres de Landenghem* in 1220, en *Aegidius de Landerghem miles*, in 1244. Die heerlijkheid hing af van het leenhof der abdij van Affligem, ook in deze gemeente, en staat in het jaar 1405 op naam van Yolende van Kortrijk (1). Drie jaren later komt voor als bezitter Oste van der Bare, *alias* Tiercelet, die het toen verkocht aan Jacob van den Audenhuus. Dezes broeder, of zoon, Daneel van den Audenhuus, had het goed in bezit ten jare 1422. Het behoorde in 1434 aan Hendrik uten Hove en Nicolaas van Hoedevelde, na wie het bij koop overging tot Margareta Cort-

(1) *Weezenboek van* 1405-1406, 42.. — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

hals, weduwe van Jan Harincx (1). In 1473 was Landegem het eigendom van den ridder Roeland van Wedergrate, uit hoofde

---

(1) « Also van dat meester Heinric Uten hove ende Clais van Hoedevelde daden toeghen ende zegghen dat zij onlancx leden vercocht hadden wel ende redelic jonckfr. Mergriete Curthals, weduwe Jan Harincx, theerscip ende goed van Landeghem met allen haren toebehoorten in leenen, erven, erfliken renten, heerlicheden, cingnorien ende anderen rechten omme zekere somme van penninghen, te wetene, de heervachtichede den penninc XX, de heerlichede voor XL lib. gr. eens wechdraeghende, de muelne voor XXXVI lib. gr. eens wechdraghende ende de bilevinghe af ghetrocken den penninc IX; ende als van der Biloken lande was tusschen heml. zekere appointement ghemaect, versochten ende begherden der selver jonefr. Mergriete bedwonghen thebbene den vors. coop taenveerdene, ende daer af ter erven te commene, twelke zij haer presenteerde te doene, mids hemlieden overlegghende de penninghen van den selven coep, want daer zo kennen ende lijen wilde den vors. coep jnder manieren ende also voors. es tusschen hemlieden ghedaen ende gheschiet zijnde, zoe kende waer ende lijde recht, daer zoet ontkende bi den scepenen, danof duechdelike te jnformeerne, up dwelke de vorn. jonefr. Mergriete dede verantwoorden, zegghende dat wel waer wesen mochte dat sij tanderen tijden spraken gheadt hadden vanden selve coepe, maer niet finaellic ghesloeten; oec mede hadde haer deselve meester Heinric ende Claeis belooft ende toegheseyt tselve goed te warandeerne, ende haren hoyre ende naercommers teeuweliken daghen, dies haer wel ghedraghende jn de ghuene die over de vors. voorwaerde gheweest had, twelke zij wel sculdich waren van doene, want zekeren vluchtmaren liepen, dat een hr Jan van den Haudenhuus, zone van Janne van den Haudenhuus, doude, al waest dat hij tanderen tijde religieus gheweest hadde jnden cloester van Bodeloo, hadde zo verre ghedaen an onsen heleghen vader den paeus van Roeme, als dat hij werlic pbr. bedeghen was, ende bi dien bij also dat hij namaels te lande quame, soude haer van dien zelven goede onghebruc doen, als hoyr van wijlen Jacob van den Houdenhuus den jonghen, sinen broeder, oec mede ne ware de vors. meester Heinric noch Claeys gheen hoyr van denselven Jacop, ende bij dien niet machtich, noch moghende tvors. goed te vercoopene noch leverne, concludeerde ende sloot dat dezelve coop, al hadder eeneghen gheweest sculdich ware van onwerdich te zine; daertoe de vorn. meesters Heinric ende Clais deden repliquieren, blivende bij tghuend dat vors. is; zeiden voort jn baten van dien ten pointen van der beloften van der warande te doene, dat zij hem wel ghetroesten dat men niet bevinden zoude, dat zij eenich warant belooft hadden, nemaer omme haer te vuldoene, presenteerden zulc warant te doene, als costume ware, recht ende wet vermochte ter plaetsen daer toe tgoed hoofde en vierscaerde... so waest dat scepenen etc... wijsden den vorn.

Digitized by Google

zijner echtgenoote Catharina van der Camere, met een jaarlijksch inkomen van 144 pond parisis. Hoe de rechtsgeleerde PHILIP WIELANT, dien wij als heer van Landegem vervolgens ontmoeten, in het bezit der heerlijkheid gekomen was, zouden wij niet kunnen zeggen. WIELANT, geboren omtrent 1440, was een der aanzienlijkste mannen van zijnen tijd en schrijver van nog algemeen geachte boeken over de Leenrechten, over Practijk, manier en stijl van procedeeren, over wapen- en oudheidkunde, geschiedenis enz., meest alle herhaaldelijk in druk gegeven, onder andere de *Practycke civile*, welke niet min dan tien maal ter perse ging. Zijn schrift over de Oudheden van Vlaanderen diende tot bron aan de beste na hem gekomen geschiedschrijvers, als OLIVIER DE WREE, JACOB DE MEYER, MARCHANT, D'OUDEGHERST, L'ESPINOY enz. Eerst ontvanger van het Vrije van Brugge was WIELANT opeenvolgend raadsheer bij den Grooten Raad van Mechelen, voorzitter van den Raad van Vlaanderen, andermaal lid van Grooten Raad van Mechelen, toen het opperste gerechtshof des lands. Hij was in 1473 in den echt getreden met Joanna van Halewijn en overleed den 2 Maart 1519, negen jaren na de dood zijner vrouw. Het lijk van den beroemden man werd bijgezet in de St.-Jacobskerk te Gent.

De heerlijkheid van Landegem kwam na WIELANT'S afsterven aan zijnen zoon Jan, lid der orde van St.-Jan van Jeruzalem, te Mechelen gestorven den 14 April 1518, waarna de heerlijke bezitting in Oordegem overging aan zijne zuster

---

meester Heinric ende Claeis vulcomen van haren vermete ende bi dien de vorn. joncfr. Mergriete den coep van den zelven goede aenveerden sal ende ter erven commen binnen eenre maend eerstcomnende en hemlieden overlegghen de penninghe van den vors. coope, naer de maniere vander vors. vorwaerde; behouden dies dat de vors. meester Heinric ende Claeis achter volghende der presentatie bij hemlieden ghedaen, ghehauden werden haer zulc warant te doene als costume, ware recht ende wet vermach van der plaetse, daer tvors. goed hoofde ende vierschaerden. Actum XXIX die Octobre anno XXXV. »

(*Act. en contr.*, keure, 1435-1436, 68v. — Stadsarchief van Gent.)

Digitized by Google

Florentina, gehuwd met Steven van Liedekerke. In 1530 behoorde Landegem aan Margareta van Wedergrate, weduwe van Joris van der Meere, en omtrent het midden der XVIe eeuw aan Joos van der Meere, heer van Voorde, gehuwd met Anna de Chasteler, die na het overlijden haars echtgenoots in 't huwelijk trad met Jacob de Lalaing, heer van Zandbergen. Izabella van der Meere, dochter van Joos, kwam na dezen in het bezit van het leengoed en trouwde met Jan de Mastaing.

In de eerste jaren der XVIIe eeuw behoorde de heerlijkheid aan Frans van der Piet, in 1624 aan Joris van der Piet, en in 1642 aan Theodoor van der Piet, welke laatste den 8 October 1660 overleed en in de dorpskerk van Oordegem begraven ligt. Hem volgde op Pieter Huens, gehuwd met Catharina-Carolina Craywinckel, die beiden insgelijks in de kerk dezer parochie werden ter aarde besteld. Nadien behoorde Landegem aan de familie Maelcamp.

Tot dit leengoed behoorden de drie graden van het gerecht, hetwelk er uitgeoefend werd door eenen baljuw en eene bijzondere schepenenbank, van die der dorpsheeren volkomen onafhankelijk. Meer dan eens, nochtans, onder andere in 1530, hadden er tusschen deze laatste en de heeren van Landegem betwistingen plaats, welke gewoonlijk door den Raad van Vlaanderen moesten beslecht worden. Waren de dorpsheeren meester van den wind te Oordegem, in andere woorden zoo de windmolen hun toebehoorde, die van Landegem hadden er recht op den watermolen, alwaar niet alleen de ingezetenen der heerlijkheid, maar ook die van Oordegem, Smetlede en Ottergem, uitwijzens een vonnis van genoemden Raad, hun graan mochten laten malen (1).

Naar de getuigenis van VAN GESTEL waren, te zijnen tijde

(1) *Acten, decreten en sententien*, 1622-1628, in 't Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

althans, alleen de burgerlijke zaken van de bevoegdheid der wethouders van Landegem, terwijl de vonnissen wegens misdaden door den baljuw van Oordegem werden uitgevoerd.

Te Oordegem was ook nog ingesloten een « vrij leengoed ende heerschip, » genaamd het *Hof van Lichtervelde*, welk leengoed (luidens een gedingstuk van de XVe eeuw) « een « let ofte splete was vanden graefscepe van Massemine, der « ute genomen ende afghespleten bij wijlen eenen heere van « Massemine ende zine dochter ghegheven te huwelike met « eenen heere van Lichtervelde, te dien tijde, ten welken tide « ende oyt zindert 't vors. leengoet hadde altoos gheweist ende « noch was in handen van edelen lieden, ende van hueren « wege gerecht ende ghehouden ende by dyen ende den ge- « meenen natuerliken rechten vrij ende quiten, zonder yet te « gheldene of ghecontribueert thebbene in de subventien, « pointingen ende zettingen vande vors. prochie van Oorde- « gem » (1). De heerlijkheid van Lichtervelde was in 1544 het eigendom van Margareta de Beaufremez, weduwe van P. de la Force.

Eindelijk waren hier nog een aantal leengoederen van minder belang, afhangende van het leenhof der abdij van Affligem.

De plaats waar de galg van Oordegem stond heet thans nog het *Galgeplein*. Een deel van den ouden strafpaal ligt, in drie stukken gebroken, met den ijzeren halsband, vóor de woning der kinderen De Corte, rechtover de kerk.

De bediening van baljuw van Oordegem werd op het laatste der XVIIe en in 't begin der XVIIIe eeuw waargenomen door twee leden der edele familie de Waepenaert, nadien door

(1) *Sententien en appointementen interlocutoire*, 1430-1495, bl. 91-92, in 't Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

vier leden der edele familie de Witte, welke *de sable, au chevron d'or, accompagné de trois besants d'argent* in haar wapen voerde. Deze familie was oorspronkelijk van Aalst, alwaar een Jan de Witte, met zijne echtgenoote Maria Batens, in de kerk der Karmelieten begraven werd. Uit haar huwelijk ontsproten zes kinderen, te weten : 1° Boudewijn, kapitein in dienst van den koning van Spanje, de eerste maal gehuwd met Philippina van Vaernewijck, overleden te Nieuwerkerke den 28 October 1660, de tweede maal met Maria Sprangers; 2° Maria, kinderloos gestorven, na getrouwd te zijn geweest met Pieter van Waesberghe; 3° Joozijne, die de echtgenoote werd van Marijn de Waepenaert, baljuw van Oordegem, van wien de heeren van Erpe afstamden; 4° Elizabeth, gehuwd met Joos Guens en, na dezer dood, met Frans de Smet; 5° Laurens J. U. L , die zich in den echt verbond met Anna-Theresia Beeckman, en 6° Jan, ontvanger van 't Land van Aalst, in deze stad overleden den 9 September 1695, na twee vrouwen te hebben gehad : Petronella de la Mars en Joanna-Maria Beeckman.

Uit het eerste huwelijk van Boudewijn de Witte werd te Nieuwerkerke den 15 Juni 1600 geboren Jan-Laurens de Witte, die drie echtverbintenissen aanging :

1° met Albertina van den Berghe, dochter van Arnold, welke hem vier kinderen schonk : 1° Joanna-Maria, gehuwd met Pieter de Caesemaecker, advocaat bij den Raad van Vlaanderen; 2° Pieter-Jozef, geboren te Nieuwerkerke den 18 Maart 1686, die zijne loopbaan begon als griffier van Meerbeke en nadien baljuw werd van Oordegem, te Meerbeke getrouwd den 20 April 1708 met Norbertina-Carolina de Regnaucourt de Baenst, te Oordegem ontslapen den 26 Juni 1777; 3° Maria-Philippina, in 1683 geboren en vóor 1741 reeds overleden; en 4° Jan-Marijn, geboren te Nieuwerkerke den 17 Maart 1689, griffier te Erpe, getrouwd geweest met Maria-Livina de Clerck, welke, weduwe geworden, zich nadien ten tweeden male in den echt verbond met Jan-Lieven Anne.

2° met Joanna-Francisca Terlinden, dochter van Frans en van Barbara Limnander, zonder afstammelingen.

Digitized by Google

3° den 23 Mei 1694 met Joanna-Suzanna Meecx, uit welken echt geboren werden : 1° Francisca-Joanna, die hare hand schonk aan den procureur Jan Verwee, te Gent; 2° Karel-Philip, kapitein in dienst van Karel II en baljuw van Lede, Hofstade en Impe, overleden te Oordegem den 3 April 1731, en 3° Frans-Hyacinth, te Erpe, in den ouderdom van 9 jaren gestorven den 2 Juli 1710.

Jan-Baptist de Witte, zoon van Pieter-Jozef en van Norbertina-Carolina de Regnaucourt werd, na den dood zijns vaders, baljuw van Oordegem, alwaar hij den laatsten adem uitblies den 9 Juli 1759, gehuwd geweest zijnde met Anna-Maria de Clerck, in gezegde gemeente overleden den 2 October 1768. Hij had voor opvolger zijn zoon Karel-Norbert-Geeraard-Juliaan, te Oordegem geboren den 23 October 1740, uit wiens huwelijk met Maria Peeters den 23 Maart 1768 geboren werd Jan-Juliaan de Witte, J. U. L., grootvader van Victor de Witte, den tegenwoordigen ondervoorzitter der rechtbank van eersten aanleg te Dendermonde, en uit wiens tweeden echt met Maria-Louisa van Uytvanghe een andere rechtsgeleerde werd verwekt, namelijk Jozef de Witte, voorzitter der gezegde rechtbank van Dendermonde, alwaar hij in den Heer ontsliep den 10 April 1855, na gehuwd geweest te zijn met Joanna-Clara-Josepha de Caigny.

Ook de familie Diericx-Carpentier bewoonde in de XVIIIe en in 't begin der XIXe eeuw deze gemeente.

De bestuurlijke scheiding van Oordegem en Smetlede, sedert onheuglijken tijd, zoo wij zagen, in één vierschaar vereenigd, had plaats in 1793.

In het gemeentehuis bewaart men de oude parochieregisters, aanvangende voor de geboorten met 1601, voor de overlijdens met 1613, en voor de huwelijken met 1662. Wij troffen er ook eene landkaart aan van Oordegem, Smetlede en

Digitized by Google

Ottergem, in 1786 opgemaakt door Willem en Jan-Frans de Deken, gezworen landmeters te Assche, benevens eenen beschrijvenden ligger en twee oude quoteboeken van de XVIIIe eeuw.

Al de andere oude papieren der voormalige griffie berusten in het Staatsarchief te Gent.

Oordegem is in bezit van een oud wapen, verbeeldende den H. Martinus, patroon der parochie. Het koninklijk besluit, waarbij de gemeente gemachtigd wordt er zich van te bedienen, is gedagteekend van 20 Augustus 1838.

Baljuws van Oordegem en Smetlede.

Philip van den Vondelen 1443

. . . . . .

Bernaard Rogiers 1481

. . . . . .

Cornelis de Backer 1525

Adriaan van der Hofstadt , . . . 1539

. . . . . .

Laurens de Bock 1618

Joos de Veerman 1637

Cornelis de Groote 1651

Jan van Auwegem 1655

Marijn de Waepenaert 1688

Willem van Mossevelde 1698

Gijsbrecht van Mossevelde 1701

Karel-Philip de Waepenaert . . . 1705

Pieter-Jozef de Witte 1715

Karel-Philip de Witte 1722

Jan-Baptist de Witte 1733

Karel-Norbert de Witte 1764

Digitized by Google

BURGEMEESTERS.

Adriaan Roels	1688
Adriaan Venneman	1695
Adriaan de Bruycker	1705, 1720
Matthijs van Steendam	1724
Pieter de Smet	1733
Pieter Blanken	1745
Pieter de Smet	1755
Gillis de Saedeleer.	1768
Jan de Corte	1791
Geeraard de Bock	IX
Pieter-Lodewijk van Driessche . .	XIII
Frans de Keyser	1819
P.-L. van Driessche	1826
J.-B. Limpens	1836
Lodewijk de Keyser	1847
Jozef Bogaert	1861
Frans-Bernaard van Damme . . .	1864
Aug.-Bern. Fauconnier	1867
Hipp. Dooreman	1869
Domien de Schaepmeester	1872
Camiel Schelstraete	1899

III.

GESCHIEDENIS. -- Het zou een uitzonderlijk geval geweest zijn zoo Oordegem, op de groote baan van Gent naar Aalst en Brussel gelegen, tijdens de zoo woelige tweede helft der XVIe eeuw in rust ware gelaten Ook lezen wij in de kroniek van MARCUS VAN VAERNEWIJCK, getiteld : *Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden*, dat de Gentsche geuzen

Digitized by Google

hier in 't begin der maand November 1566 hunnen haat tegen alles wat Roomschgezind was op de baldadigste wijze botvierden. Na er, onder andere, de pastorij te hebben geplunderd, zouden zij er eene vrouw hebben vermoord, indien deze niet in tijds de vlucht hadde kunnen nemen. Ook twee Lievevrouwbroeders, bij den pastoor geherbergd, ontkwamen het met uit een venster te springen.

De Spanjaarden gedroegen zich te Oordegem den 7 Februari 1568 al niet veel beter, dewijl deze er, naar de getuigenis van de kroniek der gebroeders VAN CAMPENE, allerlei moedwilligheden bedreven en een pachthof in brand staken.

Later nog werden de dorpelingen van Oordegem en de nabijgelegene gemeenten niet weinig bestookt door Spaansche krijgsbenden, voor welke zij de vlucht moesten nemen en eene schuilplaats zoeken in de bosschen.

De goddelijke dienst bleef te Oordegem, eenige jaren nadien, als op zoo vele andere plaatsen, eenen tijd lang opgeschorst. Geen twijfel, of de geuzen pleegden hier groote moedwilligheden en vierden hunnen haat bot aan de kerk; althans ten jare 1583 waren Oordegem en Smetlede verplicht eene leening aan te gaan van 100 pond groote, waarschijnlijk om zware herstellingen aan den tempel te bekostigen.

In 1629 verschenen te Oordegem, Serskamp en in 't omliggende, benden vrijbuiters, die de bevolking grooten schrik aanjoegen, in de bosschen verwijlende en vandaar bij nacht en dage uitloopen doende. Het Aalstersch gilde van St.-Antoon, werd er heengezonden om de onwelkome gasten op te sporen en op het lijf te vallen, eene klopjacht, welke niet min dan drie dagen en twee nachten aanhield (1).

Wat de gemeente, te zamen met Smetlede, in de tweede helft der XVIIe eeuw afgezien heeft, kan worden opgemaakt uit het feit dat van 1689 tot 1694 er om niet min dan 254,787 gulden schade werd aangericht.

---

(1) *Rekening des Lands van Aalst*, 1621-1630.

Digitized by Google

In de maand October 1707 legerde hier een deel van het leger der Verbondenen, in optocht naar Brussel, terwijl er ook later schier geene enkele troepenbeweging in het land plaats had, zonder dat Oordegem werd opgeëischt om voor logist en levensmiddelen te zorgen.

Tijdens den opstand der Patriotten werd te Oordegem, tot voortzetting van den strijd tegen den Oostenrijker, eene som van 415 gulden ingezameld, boven de gift van 588 gulden door eenen ongenoemde.

In onzen tijd (1872) had de verspreiding der ongodsdienstige denkbeelden een droevig gevolg in deze anders rustige gemeente. Den 5 Juli, namelijk, had hier eene nieuwe beeldenbrekerij plaats; in het midden des dags werd de Ste-Apolloniakapel opengebroken; de sterke ijzeren deur opengeplooid, van onder naar boven, en uit de kapel, toebehoorende aan de kinderen de Schaepmeester, twee schilderstukken gestolen. Nog erger was het in de kapel der H. Anna, toen het eigendom van den 94 jarigen Pieter de Corte Ook hier werd de kloeke ijzeren deur op den grond geworpen, werd de kapel geplunderd, en de beelden der H. Anna in eene gracht geworpen. — Schandige misdaad is het, het volk te honen of te willen berooven van wat het meest en diepst vereert, zijnen godsdienst, den eenigsten zekeren troost in zijn lijden en ontberingen.

IV.

Kerk. — Er is de eerste maal spraak van de kerk dezer parochie in eene charter van den jare 1206, waarbij Jan, bisschop van Kamerijk, zijne goedkeuring hecht aan de begeving

Digitized by Google

harer altaarrechten ten voordeele van Walter, den klerk van Belle (1).

Twaalf jaren later, in 1218, stond genoemde Walter van Belle, destijds kanunnik van Antwerpen, het patronaat over de kerk van Oordegem af aan de abdij van Affligem (2), welke afstand in de maand Mei deszelfden jaars door den proost Michiel van Ablain, den deken Adam en het kapittel van Kamerijk werd goedgekeurd (3). Nog tenzelfden jare bezegelde de bisschop van Kamerijk de acte, waarbij de abdij van Affligem in het bezit harer altaarrechten te Oordegem werd bevestigd (4).

---

(1) « Jo. Dei patiencia Cameracensis episcopus, omnibus christi fidelibus quibus litteras istas videre contigerit salutem jn omnium salvatore. Noverit universitas vestra quod cum D. Sancti quintini Decanus vices nostras tam jn temporalibus quam jn spiritualibus jn nostra absencia optinens Waltero clerico de bella Altare de Ordegem vacans contulerit perpetuo canonice possidendum. Nos eandem donacionem ratam habentes proventus eiusdem altaris cum omnibus pertinenciis ipsi concedimus et presentis scripti patrocinio confirmanus. Datum apud Valenc'. Anno gratie M° CC° sexto, kalendis Augusti.

(Edg. de MARNEFFE, *Cartulaire d'Affligem*, bl. 332).

(2) « Reverendo Patri, ac domino suo jn Christo dilectissimo J. Dei gratia Cameracensi episcopo W. de Belle canonicus Antwerpiensis, salutem, et cum omni reverentia debite obedientie famulatum. Significo paternitati vestre, quod personatum de Ordengem, ad opus ecclesie Haffligeniensis cause dei, et pro anime mee, atque antecessorum meorum salute reverende Excellentie vestre libere et absolute resigno, humiliter, et devote postulans quatinus dictum personatum causa eterne remuneratationis et precum mearum jnterventu Ecclesie Haffligeniensi conferas. »

(*Cartul. d'Affligem*, bl. 377).

(3) « Reverendo patri, ac Domino J. Dei gratia Cameracensi episcopo: M. Prepositus, A. Decanus, et, quod cum eis est, Cameracensis ecclesie capitulum, salutem, et tam devotum, quam debitum obedientie, et reverentie famulatum. Ad peticionem virorum venerabilium abbatis, et conventus Haffligeniensis, consilio communicato, consensum prebemus, et approbamus, si vestre placuerit paternitati, quod ecclesia memorata, Altare de Ordegem, de manu redimat laica, et vos ipsum, cum suis attinentiis, ecclesie conferatis, eidem, perpetuo canonice possidendum. Datum anno gratie Millesimo ducentesimo, decimo octavo, Mense Maio. »

(*Id.* bl. 378).

(4) « J. Dei gratia Cameracensis episcopus universis Christi fideli-

Digitized by Google

Zijnerzijds had Boudewijn van Landegem, insgelijks in gemeld jaar 1218, afstand gedaan, ten voordeele der abdij van Affligem, van al de rechten, welke hem op de kerk van Oordegem mochten toekomen, dit ten bijwezen van Daneel, pastoor der parochie, Gijzelbrecht van Zottegem, Olivier van Walenbeke, Egidius van Houthem en meer anderen (1).

De kerk van Oordegem, op eene hoogte gebouwd, te midden der huizengroep van het dorp, heeft, ter uitzondering van haren spitsopgaanden toren, veel van haar oorspronkelijk karakter verloren. De spitsbogige ingangdeur, bekroond met het ruiterbeeld van St. Marten, den kerkpatroon, is in bouwkundig opzicht merkwaardig. De steen, ter oprichting van den toren en van de verdere oude deelen des gebouws gebruikt, komt uit de groeven van Lede, terwijl de twee zijbeuken, er in de verledene eeuw in roodën baksteen bijgebouwd, doen zien dat de bidplaats vroeger den vorm van een Latijnsch kruis had. De voorgevel werd hersteld in 1634 en in 1776 onderging het koor eene nog al beduidende vermeerdering.

Zooals de meeste onzer dorpskerken heeft deze van Oordegem insgelijks drie altaren : een in het hooge koor en twee in de zijbeuken. Het hooge koor, door twee moderne vensters verlicht, is versierd met eene schilderij, voorstellende de *Kroning van Christus*, zijnde eene kopij van degene ter kerk van Laarne aanwezig, het werk van den Gentschen kunstschilder Jan Janssens.

---

bus, presentam paginam inspecturis, in perpetuum. Universitatem vestram nosse volumus, quod nos ad jnstantiam virorum venerabilium, et religiosorum Roberti Abbatis, et conventus Haffligeniensis, de consensu capituli nostri Cameracensis et Walteri de Belle persone loci, sicut per eorundem patet litteras, cenobio Haffligeniensi Altare de Ordengem, de manu laicali redimendum perpetuo concessimus, possidendum. Ut autem hoc nostre concessionis donum ratum maneat, et jnconcussum, presentem scribi paginam, et sigilli nostri fecimus munimine, roborari. Actum anno gratie millesimo ducentesimo octavo decimo. »

(*Id.* bl. 378).

(1) *Gemeld cartularium*, bl. 376.

Digitized by Google

Boven 't O.-L.-Vrouwaltaar, in den stijl der kunstherleving, hangt een doek van eenen onbekenden schilder, verbeeldende *St. Dominicus, den rozenkrans ontvangende uit de handen van de H. Maagd.*

St.-Martensaltaar, vroeger den H. Adriaan toegewijd, prijkt met eene reliquiekast van dezen laatsten heilige, die hier vroeger, meer dan nu, in 't bijzonder vereerd werd. Ook dit altaar is in den stijl der *renaissance* opgevat.

Het koorgestoelte is nieuw en de oude gebeeldhouwde communiebank sedert lang door eene ijzeren vervangen.

De vier biechtstoelen dagteekenen van de XVIIIe eeuw. Voor het overige is de kerk rondom met eikenhouten beschot bekleed en treft men er eenen nog al schoonen preekstoel aan, met het beeld van den Goeden Herder en deze spreuk : *Ego sum pastor bonus et cognosco ovo meas.*

In de sacristij bemerkt men eene zilveren remonstrans met het opschrift : *Dese remonstrantie, wegende* 90 *oncen en gemaeckt voor de parochie van Oordegem anno* 16... *besorght door den pastoor aldaer Rumoldus Soetemont.*

Vroeger lag in den vloer van 't koor een zerksteen, waar men op las :

> THEODORUS VAN DER PIET, HEERE VAN LANDEGHEM EN BOEYGHEM ETC. JONGMAN OUT 68 JAEREN, IS GESTORVEN 8 OCTOBRIS 1660. BIDT VOOR DE ZIELE.

Thans nog treft men er een viertal zerksteenen aan, met de wapens der overledenen versierd en voor opschrift dragende :

> CY GIST LE NOBLE HOMME PEDRO HUENS, S^r^ DE LANDEGHEM, BOYEGHEM ETC, QUI MOURUT LE 3 D'AOUST 1716 ET LA NOBLE DAME SON ESPOUSE, CATHARINA CAROLINE DE CRAYWINQUEL DE SOMBECQ, LAQUELLE MOURUT LE 28 D'AOUST 1710, ET LEURS SUCCESSEURS.
> R. I. P.

Digitized by Google

D. O. M.

Sepulture du Sr Charles-Philippe Waepenaert escr fils de sieur Marin escr qui trepassa le 22 Juin 1718 agé de 54 ans et la De Joanne-Catheriene Vlemincx son epouse décédée le 2 Septembre 1715. priez pour leurs ames.

D. O. M.

Cy gist
le Sr Charles Philippe
de Witte fils de Laurent,
Capitaine au service de sa
Maj. Catholique le roi Charles
Second : en son vivant bailli
du Marquisat de Lede
Hofstade et Impe, qui trepassa
le 3e d'Avril 1731
R. I. P.

Digitized by Google

D. O. M.

SISTE VIATOR
METÆ ADES AD QUAM PROPERUM
MONUMENTUM HOC INSPICE
REVERENDUM ADM. AC PRŒNOBILEM
DOMINUM MAXIMILIANUM ROB :
JOS : DE WITTE, PRESB. IN NINOVE
DOMUS DEI ZELOSUM CUMMUNIA CONFESSARII
18 A^{n} MENSES 15 EXERCUISSET
SACERDOTII 21 ÆTATIS 46 CADUCUM
HANC VITAM CUM ALIA FELICI
COMMUTAVIT DIE 23 MENSIS AN. 1764,
FUNDAVIT ANNIVERSARIUM PERPETUUM
AD ONUS HUJUS ECCLESIÆ PRO REFRIGERIO
ANIMÆ IPSIUS AC FAMILIÆ.

R. I. P.

Ook deze steen is versierd met het wapen der Witte's en dat der familie de Baenst : *de sable à la fasce d'argent, accompagnée en chef de trois merlettes de même.*

Bij het hoogaltaar lag eertijds nog een andere zerk, met de woorden :

ICY GIST NOBLE DAME BARBARA STALINS, DOUAIRIÈRE DU TRÈS-NOBLE ET ILLUSTRE SEIGNEUR PIERRE DE LICHTERVELDE, TRÉPASSA LE 15 JANVIER 1711. PRIEZ DIEU POUR SON ÂME.

Op eenen thans ook verdwenen witmarmeren met wapen versierden zerk was te lezen :

SÉPULTURE DE MARYN WAEPENAER, ESC^{r}, FILS DE MARYN, EN SON VIVANT BAILLY DE CE LIEU ET AUTRES, ET ADMINISTRATEUR DES BIENS DE MONSEIGN^{r} LE PRINCE D'ISEN-

Digitized by Google

GHIEN, QUI TRESPASSA LE 24 FÈVR. 1692, AYANT EU EN MARIAGE DAME JOSSINE DE WITTE, FILLE DE JEAN, DÉCÉDÉ A MOERBEEK, 1672.

In den toren hangen drie klokken, met de volgende opschriften :

Sta MARIA. GEORGIUS DU MERY ME FECIT BRUGIS 1769. PETER MEESTER THOMAS L. J. DR BRABANDER BACELIER IN BEYDE DE RECHTEN. METER JUFVROUW MARIE ANNA BERNARDINA MAELCAMP DE LANDEGEM.

—

St MARTINUS. PETER DHEER CAROLUS DE WITTE BALLIU DE OORDEGEM ETC. METER JUFVROUW ISABELLE CATHARINA CORSTENS.

—

St ADRIANUS. PETER MIJNHEER FRANCISCUS DE KEYSER BURGEMEESTER VAN OORDEGEM. METER JUFVROUW LUDOVICA JOSEPHINA DIERICX-CARPENTIER. PAR G. VOLANT, 1818.

Het archief dezer kerk gaf ons maar weinig inlichtingen over wat er hier vroeger bestond en gebruikelijk was. Alleen vonden wij dat er in de XVIIe eeuw een kapelaan dienst deed, waarvoor hij in 1655 een pensioen genoot van 4 pond 3 schellingen 4 grooten; dat er in 1656 te Mechelen twee nieuwe vanen werden gekocht, ten prijze van 14 pond 17 schellingen groote, en dat in 1662 de Aalstersche schrijnwerker Sebastiaan de Can eene nieuwe communiebank en het koorgestoelte leverde, waarvoor hij de som van 50 pond groote ontving.

Wij repten hooger eenige woorden over de vereering van den H. Adriaan in de kerk dezer parochie. Deze heilige, vroeger ook in de mannenabdij van Geeraardsbergen vereerd, was een Romeinsch krijgsoverste, die, na eerst een aartsvijand der

Digitized by Google

Christenen te zijn geweest, zich nadien tot den waren godsdienst bekeerde. Met drie en twintig andere martelaren in den kerker geworpen, werd hij door zijne christene echtgenoote Natalia in zijn geloof versterkt. Eerst met geesels zoodanig verscheurd dat de ingewanden bloot lagen, werden hem de ledematen op een aambeeld met eenen ijzeren handboom vermorzeld en nadien de handen en voeten met een slagzwaard afgekapt. Zijne overblijfselen werden eerst naar Rome, later naar St.-Audaartsberg en vandaar naar Raulicourt, in Henegouw, overgebracht. Toen de kerk dezer parochie in 1110 afbrandde, vluchtte priester Eubald met de reliquieën van den heilige naar Geeraardsbergen, alwaar de abdij onder de bescherming van den Nicomedischen krijgsman gesteld werd (1).

Men placht hem te Oordegem te vereeren op den 4 Maart en den 8 September 1764 werd er zelfs eene broederschap te zijner eer ingericht, bij welke tal van ingezetenen zich als lid lieten inschrijven (2). Wij bezitten een der papieren vaantjes van den H. Adriaan, welke vroeger in deze kerk te verkrijgen waren. Zij werden vervaardigd in 1734, in den trant van den bekenden plaatsnijder Heylbroeck, en vertoonen de kerk van Oordegem op het uiteinde eener dubbele rei lommerrijke boomen, en ter rechter hand, op eene hoogte, den H. Adriaan, in Romeinsche kleeding, naast het aambeeld en de afgekapte leden, God biddende voor twee bedevaarders, aan zijne voeten nedergeknield. Het gerijmde opschrift, dat wij hier neerschrijven, leert ons hoe de heilige tegen allerlei vee- en menschenplagen aanroepen werd :

O godes vorst Sint Adriane,
Besorght ons in dit dal der traene
Godts liefde die in 't herte brant
En in de deugt een vast verbant!
K'com met gebeden tot u daelen;

(1) *Godsdienstige Week van Vlaanderen*, 1869, nos 38 en 39.

(2) Voor deze broederschap werd er in 1838 een boekje gedrukt, getiteld : *Kort verhael van het leven, martelie, vervoering en mirakels van den H. Adrianus, Roomschen scherprechter en gemael van de H. Natalia.*

Digitized by Google

Van pest, petitsen, sweren, quaelen,
K'hoop dat gij ons bevrijden sult
Door ons betrouw ende gedult.
Noch meerder willen wy gedien
Ons peerden, coeyen, calveren, vien,
Schaepen, verkens en al ons dier.
Die te bevrijden van het vier,
Wilt ons voorts, o heylighen helpen,
Weest ons leydsman op de baen
Om dus den hemel in te gaen.

Nog wordt de H. Adriaan met zijne huisvrouw, de H. Natalia, in deze kerk herinnerd door op doek geschilderde medaillons, voortkomende van de naamtafel der broederschap, van welke hooger melding is gemaakt.

Eene andere broederschap in deze kerk, namelijk die van den H. Rozenkrans, is mede zeer oud.

Onder andere stichtingen van jaargetijden in de kerk van Oordegem vermelden wij deze van den meergenoemden Maximiliaan de Witte, die daartoe zijnen zilveren kelk en al zijne priesterkleederen aan de kerk gaf, alsmede deze van Anna-Maria de Clerck, weduwe van den baljuw Jan-Baptist de Witte, die er bij haar testament, onder dagteekening van 15 Juni 1768, eene som van 35 gulden voor bezette.

Tot in 1801 was Oordegem de hoofdplaats eener dekenij, van welke de volgende parochiën deel maakten : Balegem, Bavegem, Borsbeke, Ressegem, Bottelare, Lembergen, Burst, Vlekkem, Serskamp, Dikkel, Erondegem, Erwetegem, Elene, Godveerdegem, Gontrode, Gijzenzele, Herzele, St.-Lievens-Houtem, Letterhoutem, Hillegem, Oombergen, Hundelgem, Impe en Wanzele, Leeuwergem, Massemen, Melle, Merelbeke, Moortzele, Munte, Baaigem, Oosterzele, Schelderode, Smetlede, St.-Gooriks-Oudenhove, Scheldewindeke, Strijpen, Semmerzake, Velzeke, Vlierzele, Vurste, Wassene, Westrem, Wichelen, Zonnegem en Zottegem. Ten jare 1730 waren er in deze dekenij 15,583 communicanten. Er dient evenwel aangemerkt te worden dat tot in 1627 een aantal der hier genoemde parochiën tot de dekenij van Oosterzele behoorden, in welk laatste jaar die dekenij werd afgeschaft.

Digitized by Google

De pastoor van Oordegem bediende tot in 't begin dezer eeuw ook de kerk van het naburige Smetlede.

Reeds in de XVIIe eeuw was er hier een onderpastoor.

De pastorij, gebouwd op de kosten van de abdij van Affligem, dagteekent van 1731 en werd in 1779 vermeerderd.

PASTOORS VAN OORDEGEM.

Daneel	1218
Jan van Ynendale	1496
Hendrik Meurs	1519
Gilles Coesaert	1605
Pieter Verlaenen	1611
Rumold Soetemont	1625
Pieter-Hendrik Provoost	16..
Adriaan Andriessens	1670
Antoon Herregauts	1679
Renerius Willemans	1703
Willem Seyens	1722
Jacob van Dorselaer	1752
Joost-Frans de Pape	1778
Christiaan de Naeyere	17..
Jan-Bapt. van de Perre	1789
Ignaas-Frans Sonneville.	1811
Willem Lyftocht	1822
Jan-Bapt Annoqué (1)	1842

(1) ANNOQUÉ (JAN-BAPTIST), geboren te Gent den 14 December 1796, overleden te Oordegem den 9 December 1862. Deze schrijver vervulde achtereenvolgens de bediening van onderpastoor der St.-Martenskerk en principaal van het College te Kortrijk. Na eenigen tijd de H. Schrift te hebben onderwezen aan de Universiteit van Loven, werd hij aangesteld als pastoor van Vinderhoute; van 1838 tot 1842 bediende hij de pastorij van Ninove, en sedert laatstgemeld jaar tot aan zijn overlijden nam hij de herderlijke bediening waar te Oordegem. Annoqué beijverde zich vooral om de jeugd stichtelijke en leerzame schoolboeken te bezorgen; in deze hoedanigheid was hij een der weinigen, die na de omwenteling

Digitized by Google

R.-D. de Loose 1863
Edward-Willem de Vreese 1865
D.-C. van Bellingen 1880

V.

MAATSCHAPPIJEN. — In het begin dezer eeuw was er te Oordegem een genootschap van rederijkers, hetwelk van den 16 Juli tot den 24 September 1820, elken zon- en heiligdag, 's nanoens te 3 ure, en op de werkdagen te 7 ure, « met permissie van d'overheyd » vertoonde : *Den spiegel der vrouwen,*

---

van 1830 bijdroegen tot de hervorming van het onderwijs. Van hem zijn bekend :

1. *Albinus of het voorbeeld der kinderen. Eersten leesboek ten gebruyke der catholyke scholen*, Gent, Snoeck-du Caju 1830. — van der Schelden 1834. — Kortrijk 1843. — Roeselare 1846.

2. *Jesus in zijne kindsheyd en verborgen leven, het voorbeeld der jonge lieden. Tweeden leesboek :* Gent, J.-J. Rousseau-Warrie, 1831. — Kortrijk 1843. — Doornik, Casterman, 1845. (*Een groot getal uitgaven*).

3-4. *Eersten* en *tweeden Spelboek ten gebruike der catholieke scholen.* (Gent.)

5. *Geschenk aen de jeugd op den dag harer eerste Communie.* (Gent.)

6. *Devotie ter eere der Zeven Deugden en de Zeven Smerten van den H. Joseph* (Gent, J.-B. Poelman, 1856).

7. *Christelyke gedachten voor elken dag van de maend.* (Twee uitgaven.)

8. *Kort begryp der kerkelyke geschiedenis, van Christus geboorte tot op onze dagen.* (Gent).

9. *Kerkelyke geschiedenis.* (Gent J. en A. Snoeck, z. j.)

10. *Kort begryp der heilige geschiedenis, gevolgd door een kort verhael van het leven van Jesus Christus.* (Gent).

Door ANNOQUÉ werden vertaald uit het Fransch :

11. *Leydsman der jonge lieden in hunne jonge jaren.* (Kortrijk, Blanchet-Blanchet, 1839.)

12. *Kort begryp der algemeene geschiedenis, van het begin der wereld tot onze dagen.* (Ibid. Beyaert Feys, 1842.)

Digitized by Google

afgebeeld in de man-moedige Ildegerte, die ten huwelijke verzogt word van Reynfroy, koning van Zweden; maer te vergeefs trouwt zij met Fredericus, koning van Noorwegen... Dit stuk, geheel in den trant der XVIIIe eeuwsche rederijkers, bestond uit vijf deelen en veertien vertoogen. Daarna hield men eene *Naer-Reden* en speelde men eene *klugte*.

Er bestaat te Oordegem een oud St.-Sebastiaansgilde, hetwelk den 29 April 1894 het vijftigjarig jubelfeest vierde van zijn medelid Pieter Broeckaert, bij welke gelegenheid er eene buitengewone schieting plaats had en des avonds een prachtig vuurwerk werd afgestoken.

De Koninklijke Harmonie werd ingericht ten jare 1840 en vierde in 1890 insgelijks haar vijftigjarig bestaan.

VI.

Sage.

Ter wijk Kluize stond eertijds een kasteel; 't werd gebouwd op éénen nacht, maar op zekeren ochtend verdween het. Daar woonden Gipnissen, soort van kleine vrouwen. Was er iets te wasschen in een huis van Oordegem, dan zetten de bewoners den wasch des avonds gereed, plaatsten er een potje koffie met eenen boterham bij, en 's anderdaags was al het waschgoed klaar en net. Boterham en koffie waren verdwenen.

De Gipnissen deden niemand kwaad.

Digitized by Google

Digitized by Google

OP-HASSELT.

I.

PLAATSBESCHRIJVING - Op-Hasselt is eene der schoonste onder de talrijke kleine gemeenten, welke men in dit gedeelte des Lands van Aalst aantreft. Zij heeft eene oppervlakte van 748 hectaren 88 aren en grenst ten noorden aan Steenhuize-Wijnhuize, ten oosten aan Smeerebbe-Vloersegem, ten zuiden aan Schendelbeke en Hemelveerdegem en ten westen aan Ste-Maria-Lierde Alhoewel deel uitmakende van het bestuurlijk arrondissement Aalst. behoort zij voor het rechterlijke tot het arrondissement Oudenaarde en het vredegerechtskanton Nederbrakel, van welk laatste dorp zij 9.5 kilometers verwijderd ligt. Van Oudenaarde is zij niet min dan 24 kilometers afgelegen.

De provinciale baan van Gent naar Geeraardsbergen, in verbinding met den steenweg naar Ninove, doorsnijdt het grondgebied dezer gemeente. De naaste standplaatsen van de haar insluitende spoorwegen zijn die van Ste-Maria-Lierde en van Idegem.

Behalve de dorpskuip, alwaar men eenige net bebouwde woningen aantreft, is Op-Hasselt in zes wijken verdeeld, welke de namen dragen van *Waterloos* en *Galgenberg*, ten noorden ;

Digitized by Google

Driesch, *Vrijheid*, *Moenebroek* (oudtijds *Moorenbroeck*) en *Kolenhoek*, ten zuiden van den hooger gemelden steenweg De bodem is op menige plaats ongelijk, hier en daar heuvelachtig en, over het algemeen, uit vetten kleigrond, met eene groeilaag van 16 duimen tot 3 palmen, samengesteld. Ten noordwesten is het nog gedeeltelijk bosch.

Er zijn vier beken : de *Moenebroekbeek*, de *Op-Hasseltbeek*, de *Kokkelbeek* en de *Breemkensbeek*. Eerstgenoemde watert te Zandbergen uit in den Dender.

De naam dezes dorps, in 963 en 1015 *Haslud* geschreven, in 1042 *Haslath*, in 1161 reeds *Hasselt*, bekwam eerst later dien van *Op-Hasselt*, om hem van het naburige, evenwel niet er aan palende Neder-Hasselt te onderscheiden. Volgens de meeste etymologen zou deze gemeente haren naam verschuldigd zijn aan hare weiden, *hassels* geheeten ; doch zou deze naam, met het oog op zijne vroegere schrijfwijze, niet veeleer af te leiden zijn van de oud-germaansche mansnamen *Hazo* of *Hasolt*, als zoodanig in Förstemann's *Altdeutsches Namenbuch* opgegeven? Merken wij op dat niet alleen de hoofdstad der provincie Limburg, maar tal van andere plaatsen in Zuid-Nederland, waaronder eene wijk te Zandbergen, eene andere te Letterhoutem, elders te Bree, Meise, Over-Pelt en Tongerloo, onder de benaming van *Hasselt* bekend zijn. Ook te Drongen heeft men weiden, die *de Hassels* heeten.

Op-Hasselt moet vroeger, meer dan nu, een belangrijk vlek geweest zijn. Inderdaad, behalve de dorpskerk, had men er twee bidplaatsen ter wijken Moenebroek en het Vrije, terwijl Sanderus het onder de vermaarde dorpen des Lands van Aalst rangschikt en Van Gestel het een *celebre municipium* noemt De meeste bronnen zijner aloude geschiedenis zijn echter, als die van zoovele andere, verloren geraakt.

Onder de oudstgekende bezitters van grondgoederen in deze gemeente kennen wij de abdij van Verdun, welke deze goederen, uit 30 mansen bestaande, aan de vrijgevigheid te danken had van Herman, burchtgraaf van Verdun en graaf van Dagsburg, als een ijverig weldoener van kerken en kloosters

Digitized by Google

in de geschiedenis aangeteekend. (1) Naar de getuigenis van HUGO VAN FLAVIGNY zou het klooster van Verdun, na den dood van graaf Herman, zijne goederen te Op-Hasselt, gelijkmede die te Velzeke, Roucourt en Hemelveerdegem, aan Boudewijn, graaf van Vlaanderen, in ruiling van andere eigendommen, hebben afgestaan (2). Deze ruiling kan in allen gevalle maar plaats gehad hebben na 1053, dewijl de abdij van Verdun toen in het bezit harer goederen te *Haslud* door paus Leo IX bevestigd werd.

In het volgend uittreksel eener eventijdige opgave zijn deze goederen omstandiger aangeduid : « In Haslud, sunt « mansi indominicati VIII; inter culturas prata V sunt, « exceptis VI bonariis. Aspiciunt ad eam XXIIII mansi. In « Martini festivitate, solvit mansus II modios et IIII septarios « de bacio (bracio); in maio, solvit mansus porcum valens XI « denarios et arietem sex denariorum. Homo, nisi teneat ter- « ram, solvit VI denarios, et mulier III, in festivitate S. « Remigii; in Nativitate domini, solvit mansus III pullos et « IIII sextarios avenœ. Aspiciunt ad eam ecclesia in honore « Petri Sunt ibi III molendina; XX modios solvunt. Tertium « est quod solvit IIII modios. Sunt etiam II curtes. Est ibi silva « in duobus mansis. Summa mansorum XXVIII. Est etiam « juxta hanc villam capella, in honore Fredegini, solvens XXX « denarios in oblatis » (3).

Ook de St -Pietersabdij te Gent bekwam hier omtrent den jare 1040 eene hoeve, in de *Annales abbatiæ sancti Petri Blandiniensis*, uitgegeven door VAN DE PUTTE, alsmede in de *chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre* van A. VAN

---

(1) DUVIVIER, *Recherches sur le Hainaut ancien*, bl. 342.

(2) HUGO FLAVINIAE, *Chronicon Virdunense*, *apud* LABBE, *Bibliotheca nova manusc.* I, 167.

(3) DUVIVIER, *Recherches sur le Hainaut ancien*, bl. 398. De geleerde uitgever dezer actenverzameling is echter mis wanneer hij *Haslud* vertaalt door *Elsloo*, eene wijk van het dorp Evergem.

Digitized by Google

Lokeren, volgenderwijze vermeld : « Stephanus de Bunlar tradidit sancto Petro pro anima patris sui Stephani duos mansos, meam juxta *Haslath* situm, aliumque in... cum octo mancipiis : Fretheswinda scilicet cum suis septem filiis »

Voor het overige zijn er ons maar weinig inlichtingen over de voormalige grondbezitters van Op-Hasselt ter hand gekomen. Het *goed te Vrenhove*, eene aldaar gelegene pachthoeve, behoorde in 1487 aan Joris van Gistel, ridder, uit hoofde zijner moeder Maria de Pape. De jaarlijksche pachtsom bedroeg 12 pond 18 grooten Vlaamsch (1). — Het *goed te Biest*, eene andere pachthoeve in deze gemeente, 18 bunder groot, was in 1685 het eigendom van Karel van Coppenhole en zijne vrouw Izabella Cortez, en bracht 200 gulden 's jaars op.

Er was hier vroeger ook een pachthof met name *ten Brulle*, in 't begin der XVIIIe eeuw het eigendom van den burgemeester Philip Moreels — Op het westelijk uiteinde der gemeente bestaat er voorts nog eene oude pachthoeve, met name het *hof ten Berge*.

De voornaamste teelt te Op-Hasselt in de tweede helft der XVIIIe eeuw bestond in rogge, tarwe, masteluin, koolzaad, vlas en sukrioen. Het koolzaad besloeg gemiddeld 40 en het vlas 32 bunder, welk laatste gewas ongeveer 60 steen per dagwand opbracht. Iedere steen gold 29 stuivers.

De landbouwer zond gewoonlijk zijne voortbrengselen naar de markt van Geeraardsbergen, ter uitzondering van het koolzaad, hetwelk ter plaats zelve gekocht en naar Geeraardsbergen, Idegem en Zandbergen geleverd werd. Ook een deel van de tarwe en de rogge ging denzelfden weg in, terwijl het vlas grootendeels door de ingezetenen tot linnen werd verwrocht, welks verkoopprijs van 4 tot 9 stuivers de el bedroeg. Het overige vlas verkocht men, gesponnen, te Geeraardsbergen

(1) *Staten van goed*, 1486-1487, bl. 29, in 't Stedelijk archief te Gent.

Digitized by Google

en te Zottegem, waar ook het linnen op de markt werd gebracht.

Men telde te Op-Hasselt destijds 35 weefgetouwen.

Ten jare 1830, toen de meeste boerenwoningen nog van hout en leem waren en met stroo gedekt, had men te Op-Hasselt een honderdtal paarden en veulens, 188 stuks hoornvee, 58 kalvers, 170 verkens, 40 woldieren en 25 geiten De weefgetouwen, ten getale van 50, bezorgden aan evenveel huisgezinnen het brood, en, buiten de twee molens, was er van toen af eene bierbrouwerij.

De wegen waren destijds in den winter nog zeer onberijdbaar.

In 1846 bestond de stalbevolking te Op-Hasselt in 108 paarden en veulens, 336 koppen hoornvee, 19 kalvers, 75 woldieren, 220 verkens en 66 geiten. Men telde er in 't geheel 172 landbouwgebruiken, waaronder een van 45 tot 50, een van 40 tot 45, twee van 25 tot 30, drie van 20 tot 25, twee van 15 tot 20, tien van 10 tot 15, een van 9 tot 10, een van 7 tot 8, twee van 6 tot 7, twee van 4 tot 5, zeven van 3 tot 4 en vijftien van 2 tot 3 hectaren.

Was het getal paarden en veulens in 1880 hetzelfde gebleven, de veestapel was er aanzienlijk vermeerderd. Toen waren er, volgens de opneming van dat jaar, 440 koeien, 62 woldieren, 296 verkens en 178 geiten. Men had er daarenboven 47 biekorven.

Op eene bebouwde oppervlakte van 727 hectaren 14 aren trof men ten laatstgemelden jare te Op-Hasselt aan 138 hectaren 12 aren meerschen en weiden en 11 hectaren 33 aren bosch. Een der bosschen droeg in 1787 den naam van *Zomerberge*.

Nog altijd, zooals vroeger, is de landbouw het voornaamste bestaanmiddel der inwoners dezer gemeente. In nijverheidsopzicht heeft men er alleen een water- en een windmolen en eene bierbrouwerij.

In 1693 telde men te Op-Hasselt slecht 260 communicanten. In 1728 waren er 345 en in 1801 had men er 1,066 inwo-

Digitized by Google

ners, waaronder 130 ingeschreven behoeftigen. De bevolking bedraagt thans 1,396 zielen.

De kermis van Op-Hasselt heeft plaats zes weken na Paschen. Den zondag na St.-Mauritiusdag, of dien dag zelf wanneer hij op eenen zondag valt, viert men er de kleine kermis.

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. — Het heerlijke gezag over dit gedeelte des Lands van Aalst, in de oudste oorkonden bekend onder den naam van Hasselt, behoorde in de XIIe XIIIe en XIVe eeuw aan eene vermogende dienzelfden naam voerende familie, welke *de sable, semé de billettes d'argent, au lion de même, bronchant sur le tout, couronné, armé et lampassé d'or*, in haar wapen voerde. *Geeraard van Hasselt*, de oudst ons bekende uit dit geslacht, bezegelde in 1174 de charter van Philip van den Elzas, waarbij deze vorst de vrijheden en voorrechten der stad Aalst bekrachtigde. Hij was mede een der talrijke edellieden, welke genoemden vorst in 1183 naar Duitschland vergezelde. De kroniekschrijvers verhalen dat deze tocht, door Philip van den Elzas ondernomen om de gunst van den keizer te winnen, met eene waarlijk koninklijke pracht was ingericht. Niet min dan zes honderd paarden maakten er deel van.

Een *Iwein van Hasselt* en een *Boidinus van Hasselt*, gebroeders, komen als getuigen voor in eene charter van 1181 en een *Egidius van Hasselt* (of *de Haslut*) in 1195. Hij was namelijk te Ninove aanwezig toen Raas van Gaver in gemeld jaar de tienden zijner goederen te Liedekerke aan het klooster dier stad afstond; bezegelde, als getuige, te Kortrijk eene charter van den graaf van Vlaanderen, Boudewijn IX, en stond in 1218 Arnulf van Gaver bij, toen deze, met toestem-

Digitized by Google

ming zijner twee broeders, de abdij van Eename met een jaarlijksch inkomen van 10 stuivers, tot stichting van een jaargetijde voor de zielrust zijns vaders, begiftigde.

In 1223 ontmoeten wij den naam van *Thomas van Hasselt* en in 1296 die van *Johannes de Hasselt, clericus*, en van *Gerardus villicus de Hasselt*, als getuigen, namelijk, in eene acte der schepenen van Aspelaar. Omtrent dien tijd leefde ook een *Egidius de Hallut*, terwijl een *Udelinus de Hasselt* te eenen ons onbekenden tijde een der leenhouders was van den graaf van Aalst.

Meer andere leden dezer familie, welke, volgens VAN WAESBERGHE, de stad Geeraardsbergen bewoonde of er althans gedurende eene eeuw haar verblijf gehad heeft, zouden wij nog kunnen opnoemen. Zoo bestond er in de kerk van Hunnegem eene kapelnij, ten jare 1384 gesticht door *Jan van Hasselt*, gehuwd met Margareta van Blicken, in welke kerk beide echtgenooten, benevens *Geeraard van Hasselt*, werden ter aarde besteld. Of de kastelein van Rupelmonde, *Jacquemart van Hasselt* (1331), tot dezelfde familie behoorde, zooals A. DE PORTEMONT in zijne geschiedenis van Geeraardsbergen vermoedt, is op geene bewijzen te staven.

In de XVe eeuw was het heerlijk gebied van Op-Hasselt, of van Hasselt, zooals men het toen nog meest schreef, in drie verschillende heerlijkheden gesplitst. Het is uit dien hoofde dan ook moeilijk de heeren van het eigenlijke dorp met de andere te onderscheiden. Eene dezer heerlijkheden, die van Moorebroek, hoorde in 't begin der XVe ceuw toe aan het geslacht van de Walle (1), en wel namelijk aan Nicolaas van de Walle, heer van de plaats met dezen laatsten naam bij Kortrijk,

---

(1) « Cette famille a esté alliée entre les nobles familles de cette ville (*de Gand*), comme à ceux de Utenhove, à sçavoir Jean fils de Jean Utenhove avec Damoiselle Heylewine van der Walle en l'an 1366, comme appert par le registre de la Keure de ladicte année, fol. xvj verso. »

(L'ESPINOY, *Recherches des Antiquitez et noblesse de Flandre*, bl. 515.)

Digitized by Google

terwijl wij in 1482 als heer van Hasselt Willem de Corte en als heer *in* Hasselt, Jan Uutenhove ontmoeten, welke laatste in familiebetrekking stond met de van de Walle's Jan Uutenhove, vermoedelijk de zoon van den laatstgenoemde, staat bekend als heer van Op-Hasselt en werd met zijne vrouw Barbara 's Cranen in de kerk van Schendelbeke onder eenen blauwen zerk, met zijne wapens versierd, ter aarde besteld. Hij was raadsheer van den hertog van Burgondië en overleed in 1493 (1).

Blijkens eene aanteekening van CORNELIS GAILLIARD, den Brugschen geslachtkundige, die in de XVIe eeuw een groot getal steden en dorpen van Vlaanderen bezocht, lagen in gemelde kerk van Schendelbeke begraven « Joncheer Francois de Groote, heere van Hasselt, » overleden in 1553, « ende Joncvrouw Marie van Spiere, zijn wijf, » welke hem den 6 December 1557 in het graf opvolgde. Volgens een grafschrift in de kerk van Neigem behoorde de heerlijkheid van Hasselt omtrent dien tijd aan Maria Minnaert, echtgenoote van Kasper de Goux, uit het geslacht der heeren van Wedergrate. Zij overleed in 1594. Van eenen anderen kant treffen wij in het denombrement van het prinsdom van Steenhuize, dagteekenende van 1590, den naam aan van « Guillaume Leconte (2), seigneur de Uphasselt », en is het ons gebleken dat de dorpsheerlijkheid in 1562 het eigendom was van jonkheer Pieter van Edingen, later van Agnes van Edingen, dochter van Omaar, griffier van den Raad van Vlaanderen, en van Maria van Immeloot. Deze dochter van een oud adellijk geslacht, vermoedelijk verwant met dat der oorspronkelijke heeren van Edingen, in Henegouw, trad in het huwelijk met Philip van Steelant, heer van ter Elst en lid van den Raad van Vlaande-

---

(1) BARON BETHUNE, *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle*, bl. 98.

(1) *Annales du cercle archéologique d'Enghien*, IV, bl. 15. Zou er in plaats van *Le Conte* niet *de Corte* moeten gelezen worden?

Digitized by Google

ren, die ten jare 1576 overleed. Zijne weduwe, die, uit hoofde der godsdienstberoerten, Dowaai was gaan bewonen, overleefde hem slechts tot in 1581, zeven kinderen achterlatende, waaronder Philip, die haar in de dorpsheerlijkheid opvolgde.

Philip van Steelant stond in 1610 aan het hoofd van de schepenen van gedeele der stad Gent, in welke hoedanigheid hij het jaar daarna, naar aloud gebruik, vervangen werd, om in 1612 en 1614 andermaal als lid van gemelde schepenenbank te worden aangeduid. Hij trad tweemaal in den echt : 1° met Joanna van Lockenghien, kanunnikers van Maubeuge, dochter van Jan en van Anna van der Gracht, en 2° met Adriana de Gruutere, dochter van Adolf en van Margareta Cabillau.

Na Philip van Steelant kwam Hasselt in handen van zijnen broeder Pieter van Steelant, ridder en heer van Markegem, die huwelijk aanging met Margareta Martens, dochter van Jacob, overleden den 23 September 1616. Hij zelf was drie jaren te voren, den 17 Augustus 1613, in den Heer ontslapen en rust in de onderkerk van St.-Baafs te Gent, onder eenen blauwen zerksteen, waarop te lezen staat :

> CI GIST MESSIRE PIERRE DE STEELANT, CHEVALIER, SEIGNEUR DE MARCKEGHEM, HASSELT, RYE, ETC., CONSEILLER DE FEU ROI PHILIPPE II ET DES SERENISS. ARCHIDUCQS ALBERT ET L'INFANTE ISABELLE, EN LEUR CONSEIL AU PAYS DE FLANDRES, FILS DE NOBLE HOMME PHILIPPE, AUSSI SEIGNEUR DE HASSELT, DÉCÉDÉ LE 17 D'AOÛT 1613, ET DE DAME MARGUERITE DE MARTENS, SA FEMME, FILLE DE MESSIRE JACQUES, CHEVALIER, PRÉSIDENT DE FLANDRES, LAQUELLE TERMINA CETTE VIE LE 23 SEPTEMBRE 1616.

Margareta van Steelant, dochter van Pieter, erfde nu, op hare beurt, de heerlijkheid van Hasselt, en overleed den

Digitized by Google

1 Maart 1655, na gehuwd te zijn geweest met Gillis du Faing, baron van Jamoigne, enz., gesproten (zegt SANDERUS) uit de oude grafelijke huizen van Clermont en van Duras en met tal van adellijke familiën, als die van la Roche, Los, Condé Houffalize, Haneffe, Agimont, Warfusée Hennin-Liétard en meer andere vermaagschapt. Het hier medegedeelde opschrift van zijnen grafsteen in de krocht van St.-Baafs, te Gent, somt de verschillende titels op van genoemden Gillis du Faing, die den 11 December 1633 den laatsten adem uitblies :

D. O. M.

HIC SITUS EST PERILLUSTRIS NOBILIS ET GENEROSUS DOMINUS D. AEGIDIUS DU FAING, EQUES ORIS FAMILLÆ ET ORDINIS, BARO DE JAMOIGNE, TOPARCHA DU FAING, HASSELT, LINAY, MARKEGHEM, HOYEN, VRYE, RYE, ETC. REGI CATHOLICO A CONSILIO BELLI ET AULÆ PALATINUS SERENISSINORUM ARCHIDUCUM ALBERTI ET ISABELLÆ BELGII PRINCIPUM DOMESTICUS, HONORARIUS CONSILIARIUS, INTER NOBILES VIRO DUCATUS LUXEMBURGENSIS, SUPREMUS TOTIUS FLANDRIÆ BAILLIVUS, ET ARCHIPRÆTOR, CAPITANEUS, PRÆFECTUS CHINENSIS, GUBERNATOR FLORENVILLANUS, QUI VIRTUTE ET PRUDENTIA INCLYTUS TRES ET VIGINTI LEGATIONES AD REGES, PRINCIPES ET DYNASTAS IN GERMANIA, LOTHARINGIA, JULIACENSI DUCATU ITALIA OBIIT, AC POSTMODUM DE MANDATO PHILIPPI III, HISPANIARUM REGIS AD DANIÆ REGEM IUCTUS TESTANDI CAUSA OB MORTEM REGINÆ CONJUGIS EJUS A° 1612. SUPRA VERO SÆPIUS PUBLICIS ET ARDUIS NEGOTIIS ADMOTUS REGUM ET PRINCIPUM SUORUM, NOMINE INDICTIS IMPERIALIBUS DEPUTATIONIBUS, COLLOQUIIS, TRACTATIBUS, ET VARIIS AD PROVINCIARUM ORDINES PROPOSITIONIBUS CORUM EXSPECTATIONI SATISFECIT.

Digitized by Google

OBIIT FATO SUO GANDAVI, II DECEMBRIS 1633. CANDORE GRATUS, VIRTUTE CLARUS, MERITIS IMMORTALIS, POSUIT EJUS MEMORIÆ MŒSTA CONJUX NOBILIS ET GENEROSA DOMINA, D. MARGARETA DE STEELANT, DICTORUM SUPRA LOCORUM BARONISSA ET DOMINA QUÆ EX INDICTA VIRTUTE EX ALTO CÆLIBEM VITAM BONIS OPERIBUS ADORNANS VIVERE DESIIT ANNO 1655, PRIMA MARTII, ŒTATIS SUÆ 70.

Ten bewijze van de godsvrucht van denzelfden heer dezer gemeente strekke het onderstaande opschrift in de Ste-Margaretakapel van gezegde St.-Michielskerk te Gent :

A L'HONNEUR DE DIEU ET DE S. MARGUERITE ONT FAIT DRESSER CET AUTEL MESSIRE GILLIS DU FAING, LINAY, HASSELT, MARCKEGEM, VRYE, HOYEN, PONTRAVE, RYE ETC., DU CONSEIL DE GUERRE DU ROY, ET SON ALTESSE SERme GENTILHOMME DE LA BOUCHE, CONSEILLER DE COURTE ROBBE AUX CONSEIL DU PAYS ET DUCHÉ DE LUXEMBOURCH, SOUVERAIN BAILLY DE FLANDRE ETC. ET DE DAME MARGUERITE DE STEELANT, SA FEMME, BARONNE ET DAME DES DICTS LIEUX. ET AU DESSOUS DE CETTE CHAPELLE ET EN CELLE D'EMBAS EST LEUR FRANCISE SÉPULTURE ET DE LEURS SUCESSEURS. 1626.

Toen SANDERUS zijn Verheerlijkt Vlaanderen schreef was Hasselt in het bezit van Philip-Frans du Faing, zoon van den vorengenoemde en dien hij zegt een man te zijn geweest van uitmuntende inborst en met vele hoedanigheden van lichaam en van geest begaafd. Hij was baanderheer van Jamoigne, burchtgraaf van Hoye, heer van Linay, Briele, Markegem, Pontrave (onder Waasmunster), enz., lid van den Raad van Luxemburg, gevolmachtigde van den vorst voor de vernieuwing der stedelijke wethouders in Vlaanderen, alsmede

Digitized by Google

landvoogd van het graafschap van Chimai, om al welke bedieningen met eer te hebben vervuld de hem toebehoorende heerlijkheid van Hasselt met de twee er ingeslotene heerlijkheden door Philip IV, koning van Spanje, den 17 October 1654 tot een graafschap werden verheven.

Philip-Frans du Faing leefde tot den 21 December 1680 en was getrouwd met Petronnella Morel de Tangry, de laatste afstammelinge dezer familie, welke hem in het graf vervoegde den 7 Juli 1686. Ook beiden werden in de onderkerk van St.-Baafs te Gent ter aarde besteld onder eenen steen, waarop te lezen staat :

D. O. M.

CI GIST ILLUSTRE SEIGNEUR MESSIRE PHILIPPE FRANÇOIS DU FAING, COMTE DE HASSELT, BARON DE JAMOIGNE, SEIGNEUR DU FAING, MARKEGHEM, HOYEN, RYE, PONTRAVE, RONNECQ ETC., CONSEILLER DE COURTE ROBBE AU CONSEIL DE LUXEMBOURG, DÉPUTÉ ORDINAIRE DE L'ETAT NOBLE DE LA DICTE PROVINCE, GENTILHOMME DE LA BOUCHE DU ROY, PRÉVOST ET GRAND ÉCUYER DU COMTÉ DE CHINY, QUI TRESPASSA LE 21 DÉCEMBRE 1680. ET ILLUSTRE DAME PETRONILLE MOREL DE TANGRY, SON ÉPOUSE, QUI EST LA DERNIÈRE DE CETTE TRÈS NOBLE ET ANCIENNE FAMILLE, QUI A LAISSÉE DES ENFANTS ET MOURUT LE 7 JUILLET 1686. PRIEZ DIEU POUR LEURS ÂMES.

Het graafschap van Hasselt verviel na den dood van den vorengenoemde op dezes zoon Alexander-Joris du Faing, die zich in den echt verbond met Maria-Izabella-Ernestina de Gand, gezegd Vilain, gravin van Liberchies, dochter van Adriaan, heer van St.-Jans-Steen, en van Valeria de Schynghen-Singelbaenst. Hij overleed den 3 Juli 1709 en werd opgevolgd door zijne dochter Lambertina-Lamoraldina-Theresia du Faing, geboren den 6 Juli 1708 en die den 17 April 1727 hare hand

Digitized by Google

schonk aan Eugeen-Maria-Jozef-Ignaas, graaf van Lannoy en des H. Rijks, ridder van het Gulden Vlies en gouverneur van Dendermonde, daarna van Brussel, den 10 September 1755 in den ouderdom van 71 jaren gestorven. De gravin van Lannoy, leefde tot in 1786.

Als laatste bezitter van het graafschap van Hasselt hebben wij nu nog te noemen Christiaan-Jozef-Gregoor, graaf van Lannoy, enz., die te Brussel den 26 Maart 1822, in den ouderdom van 80 jaren, overleed, gehuwd geweest zijnde met Maria-Catharina-Josepha, gravin de Merode, wier eenige dochter de echtgenoote werd van Antoon-Raymond graaf de Bérenger, pair van Frankrijk.

Wij zegden reeds dat het gebied van Hasselt, met welks bezitters wij thans hebben kennis gemaakt, in den beginne uit drie verschillige heerlijkheden bestond, te weten : die van het dorp, binnen welks palen de kerk zich bevond ; de heerlijkheid van het *Vrije*, of de *Vrijheid*, in de thans nog aldus genoemde wijk, en *Moenenbroek*, het zuidoostelijk gedeelte dezer gemeente uitmakende. Iedere dezer heerlijkheden bezat het hoog, middelbaar en laag gerecht en had hare bijzondere vierschaar, welke door eenen baljuw en eene volle schepenenbank bediend werd.

Het Op-Hasseltsche Vrije had verscheidene belangrijke voorrechten en was, onder andere, vrij van belasting en onderwerping aan de graven van Aalst en hunne opvolgers de graven van Vlaanderen. In het *Boeck met den haire* der stad Aalst lezen wij daaromtrent : « Alle de ghuene die trecken uut « Op-Asselt ter Vryheyt ende steerfven, zyn haefdeelich ende « men mach se vervolghen, ghemerct dat myn heere gheen « vervolgh en heeft op Asselt binnen der Vryheyt ». Het was daarbij eene der plaatsen, alwaar de misdadigers, evenals in de kerk van Neder-Hasselt, het zoogenoemde schuilrecht bezaten. Evenmin had er iemand anders dan de dorpsheer het recht aldaar de justitie uit te oefenen. De baljuw en de prater van

Digitized by Google

Hemelveerdegem hadden zich in 1563 vervorderd daar eene inbreuk op te maken. Zij hadden zich namelijk verstout « te commen binnen ende up de heerlichede van Hasselt ten « Vrijen, up den XXIII^en^ ende XXIV^en^ dage van meye int « voorseide jaer XV^c^ LXIII, wesende kersmesse daghen vander « voornoemde prochie ende heerlichede van Hasselt, ende « aldaer huerlieder roede te rechtene ende uut te stekene ten « huuse van eenen Mattheus van Erembodeghem, notoir- « lijck wonende up de voorseide heerlichede, hemlieden alzo « maeckende heere ende officiers daer zij gheene en waren », dit tot nadeel en « prejuditie » van den toenmaligen dorpsheer van Op-Hasselt. Deze wendde zich dan ook zonder verwijl tot den Raad van Vlaanderen, die den baljuw en den prater van Hemelveerdegem bevel gaf « tuutsteken vander voorseide roede » te wederroepen.

De overtreders hieraan niet voldaan hebbende zoo verwees het hof hen den 11 Februari daaropvolgende « te wederroupen « tuutsteken vander roede by hemlieden ghedaen, ende te « zegghene tselve tonghelyck ende met quader causen ghedaen « hebbende, hemlieden in de voornoemde qualiteyt verdra- « ghende meer van ghelycken te doene », hen daarenboven veroordeelende tot de onkosten. (1)

Uitwijzens de denombrementen strekte het graafschap van Hasselt zich uit tot in Schendelbeke, Vloersegem, Hemelveerdegem en Idegem, en was er voor de uitoefening van wet en recht, zoowel te « Hasselt ter kerken » als ter Vrijheid, eene vierschaar, met baljuw, meier, leenmannen en schepenen, door den graaf aangesteld en die in zijne handen, of in die van zijnen daartoe gemachtigde, den eed van getrouwheid hadden af te leggen.

De inkomsten van het graafschap bestonden, onder

(1) *Acten, decreten en sententien libelle*, 1562-1563, n° 115, in het Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

andere, uit tal van penning-, koorn- en haverenten, kapoenen, ganzen en hoenderen, « schabrooden » en cijnzen, waaronder deze van den watermolen, alsmede uit den pacht van den windmolen, enz., al hetwelk ten huize van den graaf, of van zijnen ontvanger, op de daartoe gestelde dagen moest betaald en geleverd worden. Daarenboven had de graaf het genot van de verdere gewone heerlijke rechten, als daar zijn die van de tiende penningen op de verkochte grondgoederen; van den besten hoofdstoel of katijl, in geval van overlijden, uitgezonderd ten opzichte van zijne onderhoorigen in de Vrijheid, en meer andere, in het onderstaande denombrement uitgedrukt. (1)

---

(1) « Alvooren het Graefschip van Hasselt, gheerigiert van den heerelichede van t'selve Hasselt in een graefschap, bij patente uutgheghevven bij sijne Con. Majt. den xvij^en October 1661, bestaende alsnu in *Hasselt, Vrije ende Moenenbrouck*, gheleghen binnen den lande van Aelst, hebbende hooghe, middele ende nedere justitie, ende omme die t'exerceren eenen bailluy, meyer, mannen van leene, volle bank van seven schepenen, soo wel ter vierschaeren van Hasselt an de kercke als ter vierschaeren in de Vrijheit, praters, dienaers, ende andere officiers, die welke de heeren graven van Hasselt eedt doen ende feaulteytschap belooven, hebbende voorts pennijnckrenten, coorenrenten, evene, cappoenen gansen, hoenderen, schabrooden ende andere, mette coorencheyns van den watermeulene ende den pacht van den wintmeulene van selven graefschepe ende heerlyckheyt, al vallende ende verschijnende te kerssavond ende eenighe andere termijnen, welke heerelijcke renten ende cheynspachten de proprietaressen ofte ghebruyckers van de gronden, daer op die spreken, ghehauden syn te brenghen ende leveren op thuys van den voorseyden heere graeve, ten zitdaeghe die men aldaer alle jaeren haudende is, altijts op den eersten maendach naer derthien dach in elck jaer, ofte uutterlick ten sulcken daghe van gratie alst de voornoemde heeren graven ofte haerlieden ontvanghers ende ghecommitteerde doen denunchieren ende ghebieden; ende de evene ende cooren vande verdinghene helftwinnijnghen verschijnen telcken lichtmisse ten sulcken sitdaeghe ontrent halmaerte, als ten syne de voorseide heeren ofte heurlieden ontvanghers oock doen ghebieden, omme aldaer ontfaen te worden ende de graenen ghelevert te sijne met spinten, vaeten ende maeten aldaer wesende, soo wel de mate opghehoopt ende dun gheduywt ende weder opghehoopt, nemaer slech ghemeten emmers soo men ghewoon is userene, alle welcke specien van renten cooren, evene, capoenen, gansen, hoenderen, als schaubrooden behooren te syne goet ende oprecht, sondere frande, te weten alle graen, evene ende cooren

Digitized by Google

De schepenen van Hasselt gingen ten hoofde naar Geeraardsbergen.

---

wel ende betamelick ghecuyst ende ghereet met vlerick ende wan, ende de cappoenen van betaemelicke aude ende edel van hoofde ende steerte, die gansen ende hoenderen fray ende niet versayt, al leverbaer goet synde, alsoo het behoort; welke voorseide heerl. ende graefschap van Hasselt ende Vrijheyt met de voorseide heerlijcke renten, cheyns-renten van den watermeulene, pacht van wintmeulene ende andere dependentien de voorseide heerlijckheyt ende graefschepe anclevende, ende voorts met sulcke renten ende preheminentien als de selve heerelyckheyt ende vrijheyt competeert, soo in reliefven van leenen ghehanden van de selve heeren ende gravelicken leenhove ende recht van thienden pennijnck van coopen als die veranderen anders dan by versterfte, recht van wandelcoop, van de erfgronden, gheleghen binnen dien vermelden graefschepe van Hasselt, van twaelf, sesthiene ofte xx^{sien} pennijnck, sulcx als de gronden subgect sijn, hoeft stoelen ofte beste cattheylen, die de heeren graven vermoghen te callengieren ende aenvaerdene ten overlijden van alle persoonen sterfven ofte overlijden op de voors. gravelichede van Hasselt alsoo verre als die streckt, uutghedaen in de Vrijheydt, danof de laeten op de selve Vrijheyt woonende dies exempt sijn ende daerom de laeten van de voorseide Vrijhede treckende, woonen ende sterfvende buyten der selve Vrijhede sijn halfdeelich ende met volghe ende alomme ghelijck die van sgraven propre ende de incommelynghe van allederandere rechten ende mortemain, boeten ende breucken tot LX ponden ende daer onder, diemen de heeren aenwijst alsoo verre alst bestreckt de vorseide Vrijhede ende voorts over al de voornoemde heerelichede ende graefschepe van Hasselt, boeten van iij ponden paresijsen ende daer onder, recht van confiscatie, van bastaert goed ende stragiers goedt, tol, vondt, recht ende van sterflaeten ende andere heerelijcke rechten. Ende de voorscreven heerlijckheyt van Moenenbrouck bestreckt haer binnen den voornoemde graefschepe van Hasselt, jeghen Vleusseghem, Schendelbeke, Hemelveerdeghem, ende onder die meyerije van Ideghem; hebbende incomste jaeren van een landtschoof bestreckende op xv bunderen een dachwant Lxiij roeden landts, binnen de voorseide prochien, daer van dat de heeren jaerelicx hebben gheproffijcteert den thienden ende vijfden schoof, midsgaders oock eene heerelijcke, erfverlijcke rente, vallende telken Kerssavondt van xiij aelstere evene, ende xLvj capoenen en half, tderde ende tvierde cappoens, ende in pennijnck renten iiij ponden vj schelen paresijs tsiaers, ende die gronden van de voorseide heerelijckheyt ghehauden sijn ter vercoopinghe schuldich den thienden pennijnck; behoorende de voorseyde heerelijckheyt noch toe diversche andere preminentien, breeder naer uutwijsen den heerelijcke rentebouck ende denombremente daervan wesende, het voorschreven graefschip ende heerelichede met het

Digitized by Google

Bestond er te Op-Hasselt vroeger een kasteel? Het schijnt wel, daar Pieter van Edingen, de dorpsheer, hier in 1566 gevestigd was.

Het wapen dezer gemeente, vanouds door de wethouders ter bezegeling hunner acten gebruikt, vertoont, op eenen lazuren grond, eene egge, waarop een haan en vergezeld van verscheidene landbouwgereedschappen, van goud, welk wapen er aan toegekend werd door den hoogen raad van adel den 4 Augustus 1818.

Wat de archieven der voormalige griffie betreft, deze berusten te Gent in het Staatsdepot, en bestaan hoofdzakelijk uit de staten van goed van 1649 tot 1796, uit de wettelijke acten van 1626 tot 1796, uit een resolutieboek van 1781 tot 1794, enz.

Te Op-Hasselt bewaart men niets anders meer dan de oude parochieregisters van 1627 tot op het laatste der verledene eeuw.

BALJUWS VAN OP-HASSELT.

Pieter de Clippele	1630
Jan de Clippele	1698
Jan de Neve	1699
Jan-Frans Ogiers	1720
Jan de Smet	1723
Pieter de Coster	1749
Adriaan de Smet	1763
Pieter-Frans Tuypens	1776
Adriaan Frans Bijl	1778

---

fonchier, huysijngen, boomen ende cattheylen, mitsgaeders meulen heerelijcke renten als oock alle de preeminentien, daeraen clevende, gheene gheereserveert, tsaemen ghepresen op vijfthien duijsent ponden grooten vlaems, wesende over eenen sesde part in proffijte vanden heere tweeden comparant de somme van twee duysent vijf hondert ponden grooten.

(*Notarieële acten*, Reg. N° 156, bl. 7, in 't Staatsarchief te Gent.)

Digitized by Google

BURGEMEESTERS.

Pieter Antheunis	1688
Adriaan Peerts	1690
Jan Matthys	1693
Philip Moreels	1708
Frans van Heghe	1713
Pieter de Braekeleere	1723
Pieter Antheunis	1735
Lodewijk de Braekeleere	1765
Jan van Heghe	1767
Karel Antheunis	1784
Jan de Clippele	1792
Philip Machtelinckx	1801
Karel Evrard	1808, 1818
Alexander de Henau	1809
P. de Strooper	1812
K.-L. Berlengée	1830
P.-F de Spiegeleir	1875
L. van den Broeck	1885
P. van Peteghem	1889

III.

GESCHIEDENIS. — Het jaar 1566, in de geschiedenis der Zuidnederlandsche gewesten een der rampvolste van de tweede helft der XVIe eeuw, is gekenmerkt door eene euveldaad, in deze gemeente bedreven op den persoon van den toenmaligen dorpsherder, wiens naam wij in de schriften niet hebben aangetroffen. De eventijdige kroniekschrijver MARK VAN VAERNEWIJCK treedt daaromtrent in zulke wetenswaardige bijzonderheden, dat wij niet aarzelen zijn verhaal hier letterlijk over te schrijven.

Digitized by Google

« Den XV^en^ in hoijmaent, maendach wesende, was onthooft up een schavot, voor tgraven casteel, een jonck ghezelle van XX jaren of daer ontrent, ende was den cnape van joncheer Pieter van Hedijnghen, heere van Hasselt te Vrijen, ghenaemt Pauwels Bate, Filius Bartholomeus, om dat hij den pastoor van Hasselt, met eenen stock, die hij daer uut eenen cant afghehauwen hadde, ghesleghen hadde, up aermen ende beenen, zoo dat hij hem ter eerden velde ende riep zijns lijfs ghenade; dit ghebeurde up eenen morghenstont vrouch, in een coorenstick, daer den priester zijn ghetijen ghijnck al lesende, ende hadde dese mesdoender anghedaen de cleeders vanden anderen cnape, Gillis ghenaemt, ende was voor taenzichte vermomd, maer den priester (hoewel hij zeer gequetst was) en hadde gheen mijncke; zoo waren twee chirurgienen van Ghendt tot daer van tsheeren weghe ghezonden, als meester Silvester Moenins ende meester Joos van Sterthan, metghader de chirurgienen die over hun ghijnghen, attesteerden, maer de presumptie was dat hij haer zoude ter stede dootghesleghen hebben, hadde daer niet eenen waghen ten naerghanghe ghecommen. Men wilde zegghen dat desen jonckman eenen eijmelijcken aet up desen priester hadde, omdat hij over eenen langhen tijt cause gheweest hadde dat zijn vader t'Aelst twee zoo drij reijsen ghepijnt was, omdat hij twee herdoopers ghelogiert hadde, alsdoe t'Aelst wonende, maer quam naerderhandt te Ghendt wonen omdat hem dochte dat hem die van Aelst zoo qualic meshandelt ende de leden ghebrocken hadden, niet jeghenstaende dat hij dopinie vande wederdoopers niet en sustineerde, want hij heeft er meermaels teghen ghestreden, met woorden ende schriften, want hij was een gheleert man, conde griecx ende latijn, die de studie ende de duecht zeer lief hadde, zoo dat hij sommighe boucken componeerde, maer was overleden der werelt. Desen jonghen pacient dede dit ooc ter liefden van zijnen meester, den heere van Hasselt, die ooc partijtschap jeghen desen priester drouch, ende zijne huusvrouwe hadde hem uuter vonte gheheven ende een goet testament belooft, maer lust yemant te hooren hoe hij in handen quam, tgheschiedde in deze mannieren : de heere van Hasselt was zeer qualic ghemint in de voornoemde prochie, daer hij woonde, ende men wist wel wat questien dat tusschen hem ende den pastuer gheschiet waren, daerom liep de mare zeere up hem of up de zijne. Uut deser causen hebben de heeren vanden rade te Ghendt beede zijn cnapen inne ghedaecht, die zijn ghecompareert ende terstont vaste ghehauden; daernaer quam dheere van Hasselt zelve om zijn cnapen te verlossen ende wart ooc ghevanghen, ende den eenen cnape Gillis, upden welcken dat men hilt, ghepijnicht zijnde, belaste den

Digitized by Google

anderen cnape, dewelcke uut vreese vande pijne, tfaict bekende ghedaen te hebben, hoewel de heeren minst up hem vermoedden, mits dat hij een ghoet uutzien hadde, magher ende hebbende eenen langhen nuese, zoo dat als men hem zoude ghans verwijsen een jonghe dochter voor de consistorie ghecommen es, begheerende hem in huwelicke te hebben ende hem alsoo te verlossen, maer men hilt de duere voor haer ghesloten; up scavot staende, ontschuldigde hij zijne heere ende meester als dat hij hem daertoe niet gheraden en hadde, begheerende dat men hem daer af onschuldich zoude willen houden; daernaer knielde hij neder ende wederom upstaende onder ander woorden zeijde dat hem dit quam van zijnen meester ghetrouwe te zijne ende dat hij onschuldich starf; daernaer riep hij zeere op Godt almachtich ende alsoo vlooch thooft vanden buucke » (1).

Zonder de gestrengheid van dit vonnis eigenlijk af te keuren voegt VAN VAERNEWIJCK er bij, dat het bij velen toch te hard voorkwam, de pastoor immers er het leven niet bij ingeschoten hebbende; doch (zegt hij), « men meende dat dit « eensdeels ghedaen was om tvolk, dat zeer verhaet was up de « gheestelicke persoonen duer de veltpredicanten, hier duere « een ontzich te gheven, om hem anden priesterlicken staet « niet te mesgane. »

Geen twijfel, of de kerk dezer parochie zal in datzelfde jaar het lot van zoovele andere ondergaan hebben; immers men leest in eene handschriftelijke kroniek van Oudenaarde, dat den 30 Augustus 1566 een twintigtal geuschgezinden dezer stad en van het omliggende te Geeraardsbergen opgeknoopt en een dertigtal andere er gegeeseld werden, om hier in de omstreek de beelden te hebben gebroken (2).

Ware alles aangeteekend geworden wat hier in de volgende eeuw voorgevallen is, wat al rampen van eenen anderen aard, door de legers van Lodewijk XIV en de tegen hem ver-

---

(1) *Van die beroerlicke tijden in die Nederlanden*, I, 26 28. — Het voorval staat ook bij de gebroeders VAN CAMPENE, bl. 5.

(2) *Oudenaardsche Mengelingen*, II, 278.

Digitized by Google

bondene mogendheden veroorzaakt, zouden wij niet in de donkerste lijnen te schetsen hebben! Geen dorp toch of het werd in dit benarde tijdvak verwoest, geplunderd en gebrandschat, tot zoover dat een groot deel der bevolking met het weinig overgeblevene naar veiliger schuilplaatsen week en de meeste pachthoeven tot nog in 't begin der XVIIe eeuw onbewoond waren gebleven. — Van 1689 tot 1694 werd hier voor niet min dan 75,641 gulden schade aangericht.

Tijdens de Brabantsche omwenteling op het laatste der XVIIIe eeuw hield de bevolking van Op-Hasselt het, zooals schier overal elders op den buiten, met de Patriotten. Eene eerste geldinzameling ter bestrijding van de oorlogskosten bracht in 1790 eene som op van ruim 450 gulden. Later nog werden, als opbrengst van twee vrijwillige inschrijvingen, 2,000 gulden in de krijgskas gestort.

IV.

Kerk. — Op-Hasselt was reeds eene parochie, toen graaf Herman, de stichter der abdij van Eename, in 1015 het klooster van Verdun met hare kerk begiftigde. Er bestond van toen af zelfs reeds eene kapel, toegewijd aan den H. Fredeginis, eene van de twee bidplaatsen, welke tot op het laatste der XVIIIe eeuw te Op-Hasselt werden aangetroffen.

Het patronaat over de kerk dezer parochie zal aanvankelijk aan de abdij van Verdun hebben toebehoord, doch sedert een ons onbekend tijdstip tot op het einde der verledene eeuw werd het uitgeoefend door den abt van Honnecourt, bij Kamerijk.

Van de oorspronkelijke kerk, welke, zoo het schijnt, rond 1600 door eenen brand grootelijks beschadigd werd, is weinig meer dan de toren, op vier zware zuilen rustende, overgeble-

Digitized by Google

ven. Deze toren rijst op tusschen het schip en het koor, welke op verschillige tijdstippen veranderd werden. Het voorschip, uit drie beuken bestaande, dagteekent van 1777, uitwijzens het volgende opschrift, dat men leest op eenen steen boven de ingangdeur :

QUIS DIMISIT LAPIDEM ANGULAREM ?
LIB. JOB. CAP. 38 V. 6.
R. EXCELLENTIA SUA PERILLUSTRIS DOMINA DOMINA LAMBERTINA LAMORALDINA THERESIA DU FAING NUPTIIS COMES DE LANNOY ETC. & NATALITIIS COMES DE HASSELT ETC. MUNIFICENTIIS ECCLESIÆ HUJUS BENEFACTRIX. ANNO 1777.

Het koor werd vernieuwd in 1812.

Er zijn drie altaren in de kerk. Het hoogaltaar is versierd met eene niet onverdienstelijke schilderij, voorstellende de *Hemelvaart van Maria*, waaronder een kunstig gesneden tabernakel, verbeeldende de bondsarke en de vier Evangelisten, en van weerskanten de beelden van de HH. Petrus en Paulus.

Het O.-L.-Vrouwaltaar prijkt alleen met een beeld der Moeder Gods en het andere, toegewijd aan den H. Petrus, den patroon van de kerk, met een beeld van St.-Pietersbanden, vanouds alhier in vereering. Tot vóor eenige jaren was op dit altaar een tafereel, met de voorstelling van *St. Pieters mirakuleuze verlossing uit den kerker door eenen engel*, doch dit tafereel is er heden niet meer te zien.

Opmerkenswaardig is verder in deze kerk de reliquikast van den H. Mauritius, tot wien men hier vanouds komt bedevaarden tegen de hoofdziekten.

Voor het overige zijn er in de kerk weinig of geene kunstvoorwerpen aan te treffen. De communiebank is in ijzer en de kruisweg van plaaster. Deze werd in 1887 geschonken door eenen inwoner dezer gemeente, met name Frans van Peteghem.

Vroegertijds bezat de kerk eene merkwaardige steenen doopvont, in den aard dergene van het naburige Idegem ; zij

Digitized by Google

versiert thans den hof der pastorij. Ook het groot Christusbeeld tusschen Maria en St. Jan, van hetwelk in het stokregister gewag gemaakt wordt, is verdwenen.

In den toren hangen twee klokken. Op de groote leest men :

> CAMPANA DECIMALIS ECCLESIÆ PAROCHIALIS DE OPHASSELT, BENEDICTA IN HONOREM S. S. NICOLAI ET CATHERINÆ PATRICIO R° D° N. F. PAULY, DICTI LOCI PASTORE. MATRINA MARIA CATHARINA VAN DEN BROECK. NOUS AVONS ETEES FONDUE A TROIS PAR J. T. BARBIEUX, TOURNAY L'AN 1776.

Op de kleine :

> KLOCKE DER PROCHIE VAN OPHASSELT GEBENEDYDT TER EEREN VAN DE HEYLIGHE ADRIAENUS ENDE ALBERTINA. PETER D'HEER ADRIAENUS FRANCISCUS BYL ENDE METER JOUFVRAUW ALBERTINA VAN LIL.

Uit het eerste dezer opschriften blijkt dus dat er vroeger drie klokken waren. Deze derde bedewekker werd op het laatste der XVIIIe eeuw, met meer andere kerkbenoodigdheden, door de Franschen gestolen.

In den vloer liggen eenige zerksteenen met de volgende opschriften :

> HIC JACET R^s^ DOMINUS A MAGNO FRANCISCUS DE STROOPER, HUJUS LOCI PASTORE ANNIS 10 OBIIT ANNO ÆTATIS SUÆ 75 20 FEBRUARII 1673, ET JUXTA NEPOS EJUS LAURENT. VAN VICHT, OBIIT 12 FEBRUARII 1673. REQUIESCAT IN PACE.

> D. O. M.
> HIER LEYT BEGRAEVEN DEN EERSAEMEN PHILIPPUS MORRIELS PACHTER ENDE HEYGHENAER VAN HET HOF TEN BRULLE, IN SYN

Digitized by Google

LEVEN BURGEMEESTER VAN DESE PROCHIE ENDE IS OVERLEDEN DEN 15 MEY 1710, ENDE DE EERBAERE JOU. ANNA DE CLIPPEL, SYN HUYSVRAUWE, OVERLEDEN DEN 19 8bᵉʳ 172... REQUIESCANT IN PACE.

—

SEPULTURE VAN DEN EERSAEMEN FRANS VAN HEGHE Fˢ. LIEVENS, IN SYN LEVEN BORGHMʳ DESER PROCHIE, OVERL. DEN 12 AUG. 1732, OUD 73 JAER, ENDE VAN SYN HUYSVR. ADRIAENE DE LANGHE, TSAEMEN IN HOUWELYCK GEWEEST DEN TYDT VAN 34 JAER, GEPROCREERT 12 KINDEREN, OVERLEDEN DEN . . . . . ACHTERGELAETEN 7 SONEN EN 2 DOCHTERS TE WETEN : FRANS, JOANNES, AGNES, PIETER, JOSEPH, LIVINUS, MICHIEL, GILLIS ENDE THERESIA. BIDT VOOR DE ZIELE.

—

D. O. M.

HIER LIGHT BEGRAEVEN DEN EERWEERDEN HEER ENDE Mʳ ANTONIUS JOSEPHUS DE WOLF, Fˢ D'HEER DOMINICUS, IN SYN LEVEN ONDERPASTOOR ENDE BENEFICIANT VAN SINT JANS EVANGELIST CAPELLE TER VRYE BINNEN DESE PROCHIE VAN OPHASSELT, IS OVERLEDEN DEN 22 APRIL 1772 IN DEN OUDERDOM VAN 31 JAEREN. BIDT VOOR DE ZIEL.

Er waren in de kerk van Op-Hasselt vanouds drie kapelnijen, ter begeving van den dorpsheer. De eerste was ingesteld ter eere van O. L. Vrouw; de tweede ter eere van den H. Petrus. De derde kapelnij werd bediend door eenen priester, die op de zon- en heiligdagen de vroegmis las.

Behalve zijn aandeel uit de tienden ontving de pastoor alle jaren van de abdij van Honnecourt, die hier de groote tiendehefster was, eene competentie van 24 pond groote.

Digitized by Google

De pastorij is van 1750.

Nopens de twee bidplaatsen of kapellen, hier vroeger bestaan hebbende, troffen wij maar weinig inlichtingen aan. Deze op Moorenbroek, met den titel van parochiekerk, vonden wij vermeld in eene charter van hertog Jan zonder Vrees, des jaars 1417 (1); zij was toegewijd aan de H. Anna. De andere, opgericht in de heerlijkheid ter Vrijen, stond onder de bescherming van den H. Joannes Evangelist. Beide, zegt C. VAN GESTEL, waren rijkelijk begiftigd. De Fransche republiek sloeg de St.-Janskapel met de pastorij aan en verkocht ze voor den spotprijs van 40 gulden. De verdere haar toebehoorende goederen werden insgelijks verbeurd verklaard (2).

PASTOORS VAN OP-HASSEET.

Sigerus, sacerdotus de Hussell . .	1166
. . . . .	
Frans de Strooper	1630
Nicolaas du Bois	1675
Pater Galenus a S. Elisabeth . . .	1689
Hendrik Tristmans	1692
J. Mangelmeersch	1737
Willem Suarez	17. .
Nicolaas Pauly	1748
Cornelis van den Bossche	1804
Jan-Constant de Smet	1853
Jan-Baptist Cornelis	1872
Frans Peleman	1880
Adolf van Cleemputte	1880
Lodewijk Sadones	1881
Jan-Pieter-Lodewijk de Schrijver .	1894

(1) Zie deze charter in onze geschiedenis van *Grimmingen*, bl. 37.

(2) Mededeeling van den jongen heer Van den Bossche, zoon van den gemeentesecretaris van Op-Hasselt, wiens belangstelling in onzen arbeid wij hier met genoegen loffelijk vermelden.

Digitized by Google

V.

REDERIJKERSGILDE. — Ter volledigiug van de geschiedenis dezes dorps hebben wij nu nog eene oorkonde mede te deelen, welke het bewijs levert dat er te Op-Hasselt reeds in de tweede helft der XVe eeuw eene rederijkkamer bestond. Dit stuk, een der weinig overgeblevene van dien aard, is van den volgenden inhoud : (1)

« Wij, Willem de Corte, heere van Hasselt, ende Jan Huytenhove, heere in Hasselt, doen te wetene allen denghenen die dese presente letteren sullen zien ofte horen lesen. dat wy aensiende ende overmerckende den goeden wille, groote affectie, minlike begherte, jonst, eendrachtichede ende vriendelic accord van diverschen goeden mannen ende jonghen ghesellen van onser voerseider heerlichede, die zy anghenomen, upghestelt ende eendrachtelic ghesloten hebben, ten onderhoude ende vermeersinghe vander edeler const van Rethoriicken, danof zy ons ghebeden ende versocht hebben te moghen houdene een minlic Broederscap, Gulde, Confrarie ende vergaderinghe, omme by dien de selve const ende ghenouchte van Rhetoriicken te bat ende met meerderen jonste te moghen exerceerne ende te achtervoolghene; ende dat vander edeler reinder maghet *Sente Kathelinen*, die boven allen anderen santen of santinnen wel behoort ende sculdich es gherekent te sine patronersse van allen Rhetorisienen, ende dat also haer legende wel betuucht : *Quia disputando vicit quinquaginta rethores;* dewelke Rhetores waren alle doctuers, meesters ende groote clercken, die

(1) Het oorspronkelijke stuk op perkament was ten jare 1840 in het bezit van PRUDENS VAN DUYSE, den vaderlandschen dichter van Dendermonde, en werd door J.-F. WILLEMS opgenomen in het *Belgisch Museum*, waaruit wij het afschreven. Deze geleerde beschouwde het evenwel te onrechte als herkomstig van eene Kamer uit Hasselt, in Limburg, terwijl de inhoud duidelijk bewijst dat het Op-Hasselt in Vlaanderen betreft. C.-P. SERRURE wees de misopvatting van WILLEMS terecht in het 1^{r} deel van zijn *Vaderlandsch Museum*, bl. 115.

Digitized by Google

gheordoneert waren omme haer met clergien te verwinnen, ende van Gode te treckene; ende die sy met der groote overvloeyicheit van schoonen bloeyenden woerden, die sy uutstortte, verantworde, ende so instrueerde, als dat sy alle bekeert worden ende an Gode gheloefden, dewelke bloeyende woerden wel gherekent siin moghen als fondament van Rethoriicken, die van haer selven spreect : *Est michi discendi racio cum flore loquendi*, hebben den selven gheselschape te huerlieder redeliker begheerten ende by speciale (gratie), ten fine datter den godlijcken dienst de eere, solempniteit ende weerdichede van Gode van hemelrijcke ende vander reinder Maghet *Sente Kathelinen* voors. te bat ende te meer by verheven ende vermeert mach wesen, gheconsenteert ende ghewillecuert, ende by desen onsen letteren consenteren ende willecueren, over ons ende over ons naercommeren, de poeinten, statuten ende artiiclen hiernaer ghescreven.

Ende *eerst* : Dat wy tvors. gheselscap bekennen ende consenteren voort om onderhouden te sine ende te blivene ten eeweliicken daghen over een Confrarie, Gulde ende Broederscap; ende dat by denselven guldenbroederen, of emmer biider meester voix van dien, ghecoren sullen wardden eenen deken, twee ghezwoerne ten regemente vander selver gulde, die daer af behoorlijcken eedt doen sullen, ter presentien van den Heere ende van der wet.

Item ten *tweesten* : So wie in dit vors. Broederscap commen sal moet geven te ziinder incomst VI. s. par. ten profite vander gulde, ende alle jare, te Sente Kathelinen daghe, eenen grooten, omme den dienst van Sente Kathelinen mede te doene, te wetene : de .XV. missen, ende up haren avont vesperen; up den dach mattenen; een ghesonghen misse ende vesperen; ende ter doot so moet men gheven dobbel ghelt, dats te te wetene. XII. s. par.; ende den ghesellen. XII. s. par. — Ende waert so dat yement sijn afliif coopen wilde binnen sinen levenden live, so sal hy ooc gheven. XII s. par , ten proffite vander gulde, ende den ghesellen haer recht; ende elc te zijnder doot den knape vander gulde (voer dat hy de ghesellen vermanen sal ter uutvaert te commene ofte begravene) eenen grooten.

Item ten *derden* : Waert dat eenich vanden guldebroeders of guldesusters overlede der werelt, op een mile naer Hasselt, van wat ziecten dat ware, die so moeten de ghesellen van den Rhethorijcken, speelders zijnde, die daer toe vermaent sullen sijn vanden Deken en Ghezwoernen, ter eerden doen, ende terstont een misse doen doen over de ziele, ende daer gaen met haerlieder paluer keerels, ende metten vane vander gulde; elken die hier in ghebreke ware op de boete van VI. s. par.;

Digitized by Google

ende als eenich vanden guldebroeders of guldesusters overleden sijn ter werelt, so moetet de vriende vanden dooden der gulde te wetene doen, ofte anders en zijn zy niet sculdich daer te gane Ende al waert so dat de vriende vanden dooden der gulde niet en lieten weten, nochtans moeten sy altoos hebben haerlieder recht, ghelijk dat voerscreven staet.

Item ten *vierden* : Waert dat eenich vanden guldebroeders ofte guldesusters overleden der weerelt, ende de ghesellen vanden spelen vermaent waren ter huutvaert te commune, ende niet en quamen, de deken ende de ghezwoerne up II. s. par., ende de ghesellen up eenen s. par.

Item ten V^en^ : So selen de vors. guldebroeders moghen maken ende draghen een ghemeen abbit met onser paruren, ende dat renoveren ende vernieuwen alle jare, ofte ten tween, ofte ten iij jaren, ofte als den ghesellen believen sal.

Item ten *sesten* : So wie in dit gulde commen sal, moeter inne commen als gediit sijnde hem niet te ghehulpene noch met poorterien noch met clergien, ter causen vander voorseiden gulden; maer staende te rechte voor Heere ende wet van Hasselt.

Item ten *sevensten* : Dat de ghesellen, die vermaent sullen zijn omme eeneghe doode te begravene, trecht van den ghesellen sullen moghen verteeren onder hemlieden, sonder in tgemeene te bringhene.

Item ten VIII^en^ : Waert dat so gbebuerde, dat wij (den) speelders eeneghe rollen van spelen huutgaven, ende dat die eeneghe vanden ghesellen ontfanghen hebbende weder overgaven, ende niet en wilden spelen, die te stane ter verbuerten van iiij. s. par. ten profijte vander gulde, also dikwiile alst ghebuerde.

Item ten IX^en^ : Waert dat enich vanden ghesellen rollen van spelen ontfanghen hadden, ende niet commen en wilden ten proeven, ende vermaent zijnde, up de boete van ij. s par., ten profite vanden gulde, also dikwiile alst dat ghebuerde.

Item ten X^en^ : Dat de deken ende de ghezwoerne dese boeten selen unieren ten profiite vander ghulde, sonder yiemende daermede te moeyene, ende wilden zy daer ieghen rigoruers vallen, die te bedwinghene by heere ende by wette van Hasselt, also dat behoort, ter guens coste die de boeten verbueren sullen.

Item ten XI^en^ : Dat elc guldebroedere, woenende binnen der prochyen van Hasselt, sal moeten commen up Sente Kathelinen avondt te vesperen, up haren dach te mattenen te hoochmessen ende te offeranden, gaende ten selven daghe te vesperen; de deken ende de gheswoerne, up de boete van .ij. s. par., ende de ghesellen up eenen s. par., also dicwiile als dat

Digitized by Google

ghebuerde, van elken dienste; ende de boete ten profiite vander gulde; ende van desen voers. poenten alle nootsaken huutgesteken

Item ten XII^en : Dat niement binnen der cameren, daer de ghesellen vergaert ziin, spelen en sal met teerelinghen; de deken ende de ghezwoerne up .ij. s. par , ende de ghesellen up XII d. par

Item ten XIII^en : Dat niemant en sal by costumen quade eede zweeren, als de ghesellen vergadert zijn, de deken ende de ghezwoerne up ij. s. par. ende de ghesellen up .XII d par.

Item ten XIIII^en : Dat niement vanden ghesellen den deken noch den ghezwoernen qualiken toespreken en sal, up de boete van ij. s. par., also dicwille alst ghebuerde.

Item ten XV^en : Dat de guldebroeders, so wanneer dat hemlieden goet duncken sal, alle jare ofte ten ij jaren, dat de baelliu verlaten sal den deken ende den ghezwoernen, ende dat dan de ghesellen andere kiesen sullen, ende die eeden by Heere ende by Wette, ende alle jaren rekeninghe te doene vander handelinghen, die zy ghehadt zullen hebben, also dat behoort ghedaen te sine

Item ten XVI^en : Waert dat so gheviele, dat tusschen de gheselle enich discort quame, oft eeneghe woerden ghevielen, in de camere daer sy vergaert sullen ziin, dat dit discort ende ghescil de deken ende de ghezwoerne appoentieren ende stellen sullen te haerlieden simpelen segghene, behouweliicken sheeren rechte.

Ende alle dese voors. poenten hebben wy, Willem de Corte ende Jan Huytenhove, boven ghenoemt, den voers. guldebroeders en guldesusters verleent, ende verleenen ende gheven in poenten van privilegien als boven. In kennessen der waerheit so hebben wy Willem de Corte ende Jan Huytenhove voers. dese tsaertere gheseghelt met onsen huuthanghenen zeghele. Aldus ghedaen int jaer ons Heeren als men screef duust vier hondert ende .LXXXII. den .XXII. dach van ouchste. »

Deze Hasseltsche rederijkkamer zal vermoedelijk geen langdurig bestaan hebben gehad; althans is er ons nopens hare werkzaamheden hoegenaamd niets in de hand gekomen Ware zij ten jare 1548 nog in het leven geweest, geen twijfel of zij zou toen hebben deel genomen aan den kampstrijd te Geeraardsbergen, waar, onder andere, het gilde van Sarlardinge als mededinger optrad

Digitized by Google

In de tweede helft der XVIIIe eeuw bestond er te Op-Hasselt een ander rederijkersgenootschap, van hetwelk ons bekend is dat het van den 24 Juni tot den 30 Juli 1769, tot acht malen toe, de vertooning gaf van het *Laetste Oordeel*, « het treurspel der treurspelen, » volgens het programma, gevolgd door eene klucht. Het volgende kreupele naamdicht, te dier gelegenheid vervaardigd, geeft ons een staaltje van de « rijmkunst » der toenmalige dorpsrederijkers :

Ophasselt stoeckt in 't werck der edele poësie,
Voëten reym-gedicht, en vinden daer in die.
Het laest en algemeyn Oordeel in rym gestelt,
Al sulckx dat ten tooneel van hun hier wort verbelt.
Schoon sy in 't reden-ryck niet constich syn ervaeren,
Schatert hun daerom niet, gy meerder constenaeren,
Een ieder schept syn vreugt in 't werck naer syn verstant,
Het op het sede-werk, laet Momus in den bant,
Tot lust van het gemeen en vrê van uwen naesten (1).

In alle nederigheid gezegd! Toch is dit rijm niet gebrekkiger dan menig ander, door « poëten » uit belangrijker plaatsen in die dagen van aanstekelijke rijmzucht geschreven.

(1) EDM. VAN DER STRAETEN, *Le Théâtre villageois en Flandre*, I, 169.

Digitized by Google

OTTERGEM.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. – Ottergem, op 7,5 kilometers afstand ten westen van Aalst en 20,5 kilometers van Dendermonde, is een der kleinste en onbeduidendste dorpen des arrondissements. Het heeft slechts eene oppervlakte van 155 hectaren, omringd door de gemeenten Erondegem, Erpe, Bambrugge en Vlekkem, en telde den 31 December 1897 eene bevolking van 520 zielen.

Een steenweg verbindt het dorp met het naburige Erondegem en slechts éene beek, de *Molenbeek*, bevochtigt het grondgebied dezer gemeente. Wijken of gehuchten zijn hier niet.

De bodem van Ottergem, op enkele plaatsen van 40 tot 45 meters boven het zeevlak te Oostende, bestaat hoofdzakelijk uit eenen vetten kleigrond, van omtrent eenen voet diepte, en uit vier verschillige andere soorten van grond, waarvan de twee laatste vast ineengesloten en uit dien hoofde moeilijker dan de andere te bewerken zijn. Het dorp is eigenlijk in eene laagte gelegen.

De naam dezes dorps komt de eerste maal voor in eene charter van 1036, waarbij de keizer Koenraad II de St.-Pietersabdij te Gent in hare bezittingen bevestigt. Tot deze behoor-

Digitized by Google

den het goed te Erondegem « et in *Bursinghem* et terram in *Ottringhem* et terram in *Flachem* » (1). In 1123 schreef men *Ottrenghem*, in 1142 *Ottergem*, in 1162 *Ottregem* en in 1545 *Oterghem*. Volgens den geschiedschrijver DE SMET zou deze naam voortkomen van den *otter*, het bekende zoogdier, tot de familie der wezelachtigen behoorende, Lat. *lutra*, doch met FÖRSTEMANN zijn wij van gevoelen dat *Ottergem*, evenals de Duitsche plaatsnamen *Ottersdorf*, *Othersheim*, *Ottershova*, *Othereshusir*, *Ottersleha*, *Ottarloh* enz., zijnen oorsprong verschuldigd is aan eenen persoonsnaam. Doen wij hier eens te meer opmerken dat zulks met de meeste oordsnamen, op *gem* of *hem* uitgaande, het geval is.

Volgens de *Annales abbatiae Sancti-Petri Blandiniensis* kwam dit stichl ten jare 1162 in bezit van 10 bunder grond in deze gemeente, er aan gegeven door Zeger van Munte, welke gift, onder anderen, bezegeld werd door Gozelijn van Oordegem.

Geene enkele oude pachthoeve met eenen naam is ons gebleken in deze gemeente bestaan te hebben en wat DE PATTIN in 1769 over haren landbouw en hare nijverheid schreef, vindt men aangeteekend in onze geschiedenis van Erondegem, waarmede zij vroeger, in bestuurlijk opzicht, vereenigd was. Een ander deel hing af van Oordegem.

Reeds in 1830 waren de eigendommen hier zeer verbrokkeld; meer dan de drie vierden der landen werden met de spade bewerkt. Er waren toen te Ottergem in 't geheel slechts 14 paarden, 59 hoorndieren en 58 verkens, welke stalbevolking in 1846 nog maar weinig was vermeerderd. Men telde er toen, namelijk, 15 paarden 99 koppen hoornvee, 6 kalvers, 41 verkens, 31 geiten en 41 beesten, voor de slachting bestemd. De landbouwgebruiken waren ten getale van 83, waaronder een van 15 tot 20, twee van 10 tot 15 een van 7 tot 8, twee van

(1) A. VAN LOKEREN, *Chartes et documents de l'abbaye de St.-Pierre*, I, 82.

Digitized by Google

6 tot 7, twee van 3 tot 4, en elf van 2 tot 3 hectaren uitgestrektheid De meerschen en weiden, langsheen de Molenbeek, besloegen 19 hectaren 95 aren; de bosschen, 3 hectaren 14 aren.

In 1880, toen de bebouwde oppervlakte dezer gemeente 144 hectaren 84 aren bedroeg, waren er in de stallen nog slechts 7 paarden en had men er 118 hoorndieren, 4 schapen, 39 verkens en 61 geiten. De graslanden waren tot 24 hectaren 19 aren vermeerderd, doch de bosschen reeds totaal uitgeroeid.

Des winters waren de straten hier vroeger zoo goed als onbegaanbaar.

In nijverheidsopzicht bestaat er in deze gemeente een watermolen en eene olieslagerij, waarbij moet gemeld worden dat het dorp vanouds bekend is om zijne schuppenmakerijen.

Voor den watermolen, bestemd tot het malen van graan, werd den 1 September 1774 octrooi verleend door de regeering ter gunste van J -B. de Smet, onder voorwaarde telken jare aan het bureel van den watergraaf van Vlaanderen 4 mud tarwe te leveren (het eerste jaar dubbel) en 8 mud bij elke verandering van eigenaar, hetzij door erfenis, aankoop, gift of anderszins (1).

De kermis van Ottergem valt den laatsten zondag van Augustus.

II.

Leenroerige inrichting. - Bestuur. - Te zamen met Erondegem was Ottergem vanouds een der zoogenoemde *sGraven propre* dorpen, sedert het begin der XVe eeuw, zoo niet

(1) Reg. n^r^ 855, 287^v^, der Rekenkamer. — Rijksarchief.

Digitized by Google

vroeger, in het bezit van de heerenfamilie van Erpe. Door het huwelijk van Catharina van Erpe in handen gekomen van Boudewijn de Schoutheete, heer van Ponterave, onder Waasmunster, bleef Ottergem aan dezes opvolgers tot in 1664, wanneer de heerlijkheid overging tot Ferdinand de Wilde, griffier van 't Land van Aalst. Deze familie behield Ottergem, op hare beurt, tot in de eerste helft der XVIIIe eeuw, wanneer Maria-Jozefina de Wilde, dochter van Emmanuël-Willem, zich in den echt vereenigde met Emmanuël de Norman, heer van Oxelare, Ste-Aldegonde, Walle, enz., te Gent overleden den 8 Mei 1745.

Als heer dezes dorps is ons vervolgens bekend Karel-Emmanuël de Norman, zoon van den voorgaande, die den 1 Januari 1754 huwelijk aanknoopte met Polixena-Roza-Jozefa de Croix, dochter van Sebastiaan, graaf van Clerfayt en van Calonne, en van Maria-Anna-Jozefa le Duc, vrouwe van Annezies Hunne kinderen, aan een van welke de heerlijkheid tot op het laatste der verledene eeuw bleef toebehooren, waren: Maria-Jozefa-Louise, Jozef-Justijn-Florens, Maria-Anna-Jozefa, Charlotta-Xaveria-Jozefa en Maria-Anna-Theresia.

De vierschaar, door eenen baljuw, eenen meier en zeven schepenen bediend, werd gehouden te Erondegem (1).

In onze geschiedenis dezer laatste gemeente staat in een paar regels vermeld dat door Ottergem, omstreeks 1775, de vraag werd ingediend om in bestuurlijk opzicht van genoemd dorp gescheiden te worden. Op het verzet van de afgevaardigden des Lands van Aalst en van de ingezetenen van Erondegem werd er aan dit verzoek geen gevolg gegeven. Eerst op het laatste der XVIIIe eeuw bekwam Ottergem een zelfstandig bestuur, onafhankelijk van de oude zustergemeente.

Te Ottergem bestond er een enclavement van de heerlijk-

(1) Zie onze geschiedenis van *Erondegem*.

Digitized by Google

heid van Oordegem, genaamd *het Gaversche*. Dit enclavement, aan eene Gentsche familie behoorende, was 52 bunder groot.

Ook door de Gentsche St.-Pietersabdij werd hier heerlijk recht uitgeoefend. Wij kennen eene oorkonde van den jare 1123, waarbij Zeger van Munte in deze gemeente gelegene goederen aan dit sticht geeft, en onder de getuigen, aan deze acte hun zegel hechtende, ontmoeten wij den naam van *Arnoldus de Ottrengem*. Of deze hier met eenig gezag was bekleed zouden wij niet kunnen zeggen.

Bij koninklijk besluit van 17 Mei 1844 werd Ottergem in 't bezit gesteld van zijn oud wapen : *coupées d'azur sur sable, le premier chargé d'une épée d'argent, posée en pal, emmanchée d'or et pommetée de même.*

Burgemeesters van Ottergem.

Bellarmijn de Sadeleer	V
Jozef de Smet	1801
E. M. de Rudder	1808
Alexander de Rudder	1812, 1819
Jan van Huffel	1814, 1823
Eugeen Coppens	1825
Eugeen de Sadeleer	1830
Fr. de Sadeleer	1836
C. Gysels	1847
Frans de Sadeleer	1850
Philip de Sadeleer	1889

Digitized by Google

III.

KERK. — De kerk, of liever het kerkje, van Ottergem, is in bouwvalligen toestand en zal eerlang, volgens de plans van den bouwkundige GEIRNAERT, van Gent, hersteld worden.

Het kerkje is toegewijd aan den H. Paulus, wiens feestdag, vallende op den 25 Januari, hier vanouds in 't bijzonder gevierd wordt. Tot in 1773 hing deze bidplaats, als eenvoudige kapel, af van de kerk van Erondegem, welker altaarrechten, te zamen met die van Ottergem, in 1108 door Odo, bisschop van Kamerijk, aan de abdij van St.-Adriaan, te Geeraardsbergen, werden afgestaan.

Het koor alleen, in witten hardsteen gebouwd, is verscheidene eeuwen oud; de toren, evenals de overige deelen der kerk in rooden baksteen, rijst op boven den ingang.

Geen enkel kunststuk is hier aanwezig, bewijs van de armoede dezer kerk en dat het haar aan weldoeners ontbroken heeft om ze, harer bestemming waardig, op te luisteren. Alleen de communiebank, in 1873 vervaardigd door DE LESTRÉE, van Geeraardsbergen, mag vermeld worden. Van weerskanten het koor heeft men twee plaasteren beelden, voorstellende den H. Rochus en de H. Barbara, en verder, aan de zijaltaren, toegewijd aan O. L. Vrouw en aan den beschermheilige der kerk, bemerkt men de beelden van de HH. Harten van Jezus en Maria en van den H. Paulus.

In den vloer liggen eenige zerksteenen, welker opschriften geen algemeen belang opleveren.

De klok dagteekent van 1816.

Het is bij deze weinige regelen dat wij ons bepalen moeten, geen enkel schriftstuk ons met eenige verdere bijzonderheden nopens deze kerk bekend makende.

Digitized by Google

PASTOORS VAN OTTERGEM.

Boudewijn Braeckman	1773
.. de Maeseneer.	1773
J.-L. Poisin	1803
J.-A. Vlaming	1804
P.-J van Schelle	1808
F. Coppens	1810
P. Thienpont	1813
P.-F. Baten	1817
P.-J. van de Woestijne	1823
A.-L. d'Haseleir	1837
J. Bourlez	1845
P.-J Bermyn	1859
S.-J. Vergult	1864
E. Maillet	1866
B van de Vyver	1877
K.-L. de Roubaix	1880
Domien Hemelsoet	1895

IV.

Sage.

DE JAGER EN DE HAAS. — Te Ottergem trok eens een man, met het geweer op den schouder, ter jacht. In het veld ziet hij eenen haas naar hem toekomen, doch, bijna in het bereik van het schot, terugloopen, dan nog eens weerkeeren en dan opnieuw zich verwijderen. Dit verwonderde onzen jager niet weinig; maar nog grooter was zijne verbazing, toen hij een weinig daarna eenen buitengewoon grooten haas naar hem zag toesnellen en deze met eene duidelijke stem hoorde vragen : « Zijn de andere reeds lang vertrokken? » Dat onze jager geen lust meer had nog verder te gaan, kan gemakkelijk geraden worden.

Digitized by Google

Digitized by Google

ST.-GOORIKS-OUDENHOVE.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Deze gemeente, die eene oppervlakte beslaat van 566 hectaren 22 aren, en 95 meters boven den zeespiegel is gelegen, grenst ten noorden aan Strijpen, ten oosten aan Erwetegem, ten zuiden aan Ste-Maria-Oudenhove, ten westen aan Rooborst, Rozebeke en Michelbeke Men treft er eene rij heuvelen aan, welke liefelijk afwisselen met het vlakke veld en fraaie gezichtspunten opleveren. Eene beek scheidt haar van de gemeenten Strijpen en Erwetegem; eene andere, de *Zwalme*, maakt de grens uit aan Rooborst, Rozebeke en Michelbeke. De afstand van de kantonshoofdplaats Zottegem is 2,5 kilometers.

De bodem van St.-Gooriks-Oudenhove is verdeeld in vijf klassen; de twee eerste, die men op de hoogten aantreft, zijn samengesteld uit zachte, brooze klei van 3 tot 4 palmen diepte; de derde is eene gele, de vierde eene magere kleisoort, geworpen op eene laag mergelgrond; een vochtige en dikke kleem maakt de vijfde klasse uit.

Het dorp heeft vier wijken : *Dorp*, *ten Bossche*, (1), *Verrendriesch* en *Wolvenbroek*. (2)

---

(1) In Latijnsche oorkonden *Bosco*.

(2) Oude plaatsnamen :

1350. *Beemt*, *Bunrekin*, *Oude Broec*, *Cammenlandt*, *Clappaertsvelt*, *Key*, *Molencoutere*, *Sivele*, *Spruitvelt*, *Verrecoutere*.

1600. *Clatterbosch*, *Evereyns*, *ten Driessche*, *Neercoutere*.

1700. *Rooter*, *Slijpstraet*, *Traveins*, *Wolvenhoek*.

Digitized by Google

In de XIVe en XVe eeuwen, ook later, werd de naam dezer gemeente doorgaans geschreven *Sente Gheericx Houdenhove*, onder andere in het Weezenboek van Gent voor 1428 en 1534; in eene oorkonde van 1573 staat er *Sinte Gooris Audenhove*. Het zij hier aangestipt dat het volk dezer streek gemeenlijk zegt *St.-Gooriks*, zonder bijvoeging van *Oudenhove*, terwijl men het naburige St.-Maria-Oudenhove pleegt aan te duiden onder den naam *Oudenhove*, zonder meer.

Bijzonderheden nopens de aloude landbebouwing alhier zijn niet bekend, zoodat wij in dit opzicht niets kunnen mededeelen van vóór de tweede helft der XVIIIe eeuw.

Wij vinden bij DE PATTIN dat ten tijde, waarop hij gegevens voor zijne statistiek verzamelde, de bebouwde landen alhier eene oppervlakte besloegen van 352 bunder 20 roeden; de weiden 55 bunder, waaronder 4 a 5 bunder, die gemeen waren van half Juni tot half Maart. De bosschen hadden eene grootte van 40 bunder.

De teelt bestond hoofdzakelijk in granen, koolzaad en vlas. Het koolzaad, op ongeveer 6 bunder, bracht gewoonlijk vijf zakken op, Zottegemsche maat, het dagwand; het vlas, waar 8 bunder mede bezaaid waren, gaf 50 tot 60 steen het dagwand, aan 24 tot 25 stuivers den steen. Dit vlas kon slechts gebruikt worden voor het weven van grof linnen. Men bewerkte dubbel zooveel vlas als in de gemeente gewonnen werd; het ontbrekende kocht men te Zottegem van handelaars uit het Land van Waas. Op bedoeld tijdstip waren hier niet min dan 200 spinsters en 80 weefgetouwen, zoodat, als de kwade dagen aanbraken op welke op den akker niets te verdienen was, mannen en vrouwen eene winstgevende bezigheid te huis vonden en alzoo niet behoefden bij het armbestuur de bedelende handen uit te steken. Het hier geweven lijnwaad gold 5 tot 12 stuivers de el en werd naar de markten gevoerd van Geeraardsbergen, Zottegem en Oudenaarde.

In 1830 werd de gemiddelde opbrengst van het bouwland geschat op 1,194 hectoliters tarwe, 300 hectoliters rogge, 500

Digitized by Google

hectoliters haver, 175 hectoliters boonen, 200 hectoliters koolzaad en 4,000 hectoliters aardappelen. Te dien tijde telde men in de stallen 43 paarden en 15 veulens, 171 koppen vee, 50 kalvers, 19 zwijnen, 120 schapen en 45 geiten. Eene halve eeuw later (1880) gaf de telling de volgende cijfers : 55 paarden en veulens, 364 koppen vee, 8 woldieren, 280 zwijnen, 107 geiten en 7 biekorven. Toen beliep de bebouwde oppervlakte tot 522 hectaren 12 aren, en besloegen de meerschen en weiden 76 hect. 96 aren, de bosschen 7 hect. 55 aren. Uit de vergelijking dezer opgaven is duidelijk te zien, dat de landbouw en veeteelt hier op vrij beduidende wijze zich hebben ontwikkeld.

Een merkwaardig pachtgoed was *het hof ten Berge*, groot 2 dagwand 86 roeden, en ten jare 1701 het eigendom van Pieter Dansaert en zijne echtgenoote Anna de Norman.

Buiten den akkerbouw is hier weinig andere bedrijvigheid. Nog in 1830 waren in deze gemeente 30 weefgetouwen, twee hoefsmeden, een windmolen en een wagenmaker. Van den windmolen is er reeds sprake in het jaar 1320, wanneer Hugo, heer van Zottegem en kastelein van Gent, er afstand van deed ten voordeele van Gilbert van Oudenhove. (1)

De bevolking bestaat uit 1,120 zielen.

---

(1) « Nous Hues, sires de Sottenghien et castelains de Gand, faisons savoir à tous ke pour le bon et loial service ke no ciers et foiales Gillebiers dOudenhove Sainct Gery nous a fait et encore fera, nous luy avons donei et donons des ore en avant a tousiours heritaulement et a perpetueitei no part du molin au vent, estant deseure le moustier dOudenhove Saint Gery devant dit, et devens le dite profe duquel molin li autre motié fu et avoit estei de piecha heritage au dit Gillebert et le no motié avons nous donei audit Gillebert frankement et entièrement.... Et si avons en convent loialment et en bonne foi ke nous, ne nos hoirs apres nous, ne porons jamais mettre, ne ne soufferrons ke nuls mette che molin deauue ne de vent devens le dite profe dOudenhove, ne ne ferons defense, priere, aingnien ne tour nul qui pora tourner a grief et a dammage on destourner le pourfit dudit molin, ains volons que cil y facent molre tout en tel maniere kon devroit fare se li dit molins fust en no main ou en le main de nos hoirs apres nous. Encore avons nous doné et donons heritaulement et a perpetueitei audit Gillebert pour le cause dessusdite toute le rente dargent et daveine quil nous devoit de toutes

Digitized by Google

De kermis van St.-Gooriks-Oudenhove wordt gevierd den zondag, volgende op het feest van St Denijs, dus niet den zondag op welken het feest van genoemden heilige plaats heeft. Eene kleine kermis, vermoedelijk aanvang genomen hebbende in het jaar 1761, wordt gevierd den zondag na het feest der H.-Kruisvinding, ofwel den zondag waarop dit plaats heeft.

II.

LEENROERIGE INRICHTING. – BESTUUR. — Oudtijds bestond er in deze gemeente een geslacht, dat zijnen naam voerde en waarschijnlijk met gezag was bekleed. *Balduinus de Oudenhove* wordt genoemd in eene oorkonde van 1188; een andere met denzelfden doopnaam komt voor als leenhouder van Zeger van Zottegem ten jare 1231; *Gillebiers*, *Jehans* en *Bauduin* worden vermeld in eene charter van 1286. Of eigenlijk aan hen de dorpsheerlijkheid behoorde, is moeilijk uit te maken; althans St.-Gooriks-Oudenhove komt voor onder de plaatsen, afhangende van de baronij van Zottegem.

Een deel der gemeente was tot heerlijkheid gemaakt met den titel « het *huys te Oudenhove* » en behoorde in het laatste vierde der XIVe eeuw aan Walter van Herzele, na wiens overlijden het in handen kwam van zijnen oudsten zoon Gijs-

---

ces terres de le profe dOudenhove Sainct Gery dessusdite, cest a scavoir quarante et vuit sons de parisis de heritaule rente par an, et une haustre et le quart dune haustre daveine par an. Lequel molin et rente dargent et daveine nous avons donei audit Gillebert en amendement de sen fief et avons affrankie et affrankissons a perpetueitei de toutes exactions et toutes demandes le dite terre, sour coi li rente dargent et daveine devant dite estoit assise et le molin devant nomei et en faisons fief, et avons fait et mis, et adioingt au fief ke li dis Gillebert tenoit de nous. Faites et donnees en lan de grace mil trois cens et vint ans, vint et quatre iours en May.... »

(DUCHESNE, *Hist. de la maison de Gand et de Guines, Preuves*, 540.)

Digitized by Google

brecht (1). Later worden als bezitters van dit goed genoemd leden uit het geslacht van Vilain

Adriaan Vilain, heer van gezegd domein, had een jammerlijk einde In de geschillen tusschen de Gentenaren en Maximiliaan van Oostenrijk partij gekozen hebbende voor Gent, werd hij er in 1488 gekozen tot opperkapitein, en vond eenen geduchten tegenstrever in Philip van Kleef, heer van Ravestein, die het jaar nadien tot algemeen bevelhebber van Vlaanderen werd aangesteld. Den 11 Juni 1490 begaf zich Adriaan Vilain naar den Raad- of Collatiezolder ten stadhuize, waar de neringdekens zitting hielden, en verhandelde er verschillende zaken van aangelegenheid met betrekking tot Philip van Kleef. Denzelfden dag, tegen den avond, reed de heer van Oudenhove met een gering gevolg naar zijn kasteel, waar zijne echtgenoote vertoefde. Te Merelbeke gekomen, werd hij achterhaald door dienaren of huurlingen van den heer van Ravestein, negen in getal, « die sloughen hem doot uut laste van Ravestein... ende gaven hem XVII dodelicke wonden ». Het lijk werd, onder een zwart fluweelen kleed, weder naar Gent teruggebracht bij Adriaan's moeder, begeleid door acht toortsdragers, en de moordenaars konden denzelfden avond, zonder ongeval, den ophitser dier lage, laffe euveldaad te Sluis gaan vervoegen (2). Welke was de reden tot die misdaad? Adriaan (zegt een schrijver), « ce généreux seigneur « employa sa vie pour la querelle de son prince és dissensions « civiles de ce pays et comté de Flandres,... avoit descouvert « le dessein dudit Ravestein, qui estoit de soubs pretexte de « tuteur du jeune prince l'archiduc Philippe d'Autrice de s'em- « parer frauduleusement de ses estats et biens maternels.... »

Maximiliaan, hoewel door de dood van Adriaan Vilain van eenen moedigen en invloedrijken tegenstander verlost, toonde zich uiterst gebelgd over de misdaad. Hij beval aan Philip van Kleef zich met de familie van zijn slachtoffer te verzoenen, en

(1) *Weezenboek van Gent*, 1390-1391, 63v.
(2) *Memorieboek van Gent*, I, 356.

Digitized by Google

openlijk zijn leedwezen en berouw uit te spreken. Na verscheidene onderhandelingen met de magen en vrienden van den vermoorde stemde Philip er in toe, eene dagelijksche misse en een jaargetijde te stichten tot zielrust van Adriaan, eene boetbedevaart te doen, of in zijnen naam te laten doen naar het graf der apostelen SS. Pieter en Pauwel, en naar het graf van St. Jacob in Gallicië. De verzoeningsacte werd gesloten vóor schepenen van gedeele der stad Gent den 21 Maart 1492 (1). De gemelde diensten werden verricht in de dorpskerk van Ressegem.

Adriaan Vilain, die in het huwelijk getreden was met Margareta van Stavele, liet de heerlijkheid te St.-Gooriks-Oudenhove achter aan zijnen zoon Adolf, wiens nakomelingen ze nog bezaten in de XVIIe eeuw.

In 1711 was de heerlijkheid in handen van Jan van der Meeren, tevens heer van Kellenare, uitwijzens het onderstaande denombrement, dat eene opgave behelst van de rechten en lasten, den bezitter toekomende (2) Zij behoorde in

---

(1) DUCHESNE, *Maison de Gand*, 634-635 — DE L'ESPINOY, *Nobl. de Fl.*, 739.

(2) « Dit naervolgende is de groote ende denombrement vande heerelykhede, die ick, Jan vander Meere, heere van Audenhove, Kellenaere etc. in leene houdende ben van syn hoogt. den Grave van Egmont, van synen leenhove vanden grooten torren ende casteele van Sotteghem, consisterende inden *huyse tS. Goorix Audenhove* met syne toebehoorten, groot in landen, bosschen, meerschen ende waeteren, in diveersche plecken gelegen, dertigh bunderen en half; item behoort ten selven leene eenen wintmolen; item behoort ten selven leene in penninck rente xxvi lib. xviij sch. ij gr.; item xiviij. capoenen en half, dertig hoenderen, item veertigh gansen; item in tarwe ende rogge xv. mokens eenen cop; item acht mudden dry halster even; item behoort ten selven leene recht van keurmede, met de quantiteyt vander erffen, vanden selven huyse ghehauden te smaldeelene metter erffve, vanden heere van Sotteghem gehauden, dan elcken hebbende syn deel, in sulck een verscheenen keurmede naer de grootte vanden erffing van elcken gehauden ende opdat d'erffne daer af keurmede is verschenen al gehauden es van desen huyse, soo heeft mijn voornoemde heere de keurmede alleene; item heeft vondt van bien als sy vonden syn op dit leen ofte opde leenen vanden selven huyse ghehauden; item behoort ten selven leene eenen bailliu, die vermach erffen ende onterffven met lantschepenen van Sotteghem, vrommen ende afvrommen de heerelyke rente van desen

Digitized by Google

1762 aan juffrouw van der Meeren, die gehuwd was geweest met N. Raellen, en werd in het najaar van 1768 openbaar in veiling gesteld, blijkens de hier medegedeelde aankondiging, welke men leest in de *Gazette van Gent*, van 10 October des gezegden jaars :

« Men preadverteert dat er in vierschaere van d'Edele Heeren Schepenen van gedeele dezer stad Gend, ten dage by nadere advertentie bekend te maeken, staet verkocht te worden dheerlykhede van het *Huys te Audenhove*, gelegen ter prochie van S.-Joris-Audenhove, by Sottegem, hebbende het vermogen van te stellen eenen Bailliu enz., alsmede vele andere preëminentiën ende prerogatieven, welker fonchier groot is circa 35 bunderen, bestaen is met een schoon huys van Plaisance, met zijne hovingen en wallen, mitsgaders eenen koorenwindmolen, ende vele schoone weylanden, bosschen ende meerschen daer mede gaende; voords behoort ten dezen heerlykhede eene heerlyke rente, haer bestrekkende binnen diversche prochiën, sterf- ende wandelcoop ; ook zyn van deze heerlykhede gehouden negen achterleenen, die ter verkoopinge schuldig zyn den thienden penning, boven noch verscheyde andere seigneuriale gerechtigheden... »

---

huyse ghehauden ende weth doen vande leenen vanden voorsen huyse gehauden, mette selve mannen ofte mannen van Sottegem, sonder int wettelyk hof; item ten voornoemden leene behooren negen volle leenen enz. manschepen, staende aen dit leen ten vollen reliefve van x lib. ende xx sch. van caemerlinck gelde ofte de beste vrome van dryen, ende als die verwandelen by coope, den Xen penninck vande weerde, dat die ghelden, relief ende camerlinck-gelt als vooren; staende ook desen leene aen syne voorn. hoogheyt den grave van Egmont als heere vande Baronie ende lande van Sotteghem ter trauwe ende waerhede t'eenen vullen reliefve van x p. ende xx sch. v. gr. camerlynck gelt ofte de beste vromen van dryen, en alst verwandelt by coope den x penn. vande weirde dat tghelt. welcken denombremente ick aldus overgevende ben an Jors Louis de Coninck, heere van Overbrouck etc., hooghbailliu vanden voorn. leenhove vanden grooten torre ende casteele van Sotteghem, by forme van rapport ende gerechtigen denombremente, met protestatie ende onverlethede van indien hetselve leen meerder ofte minder bevonden wierde dan voors. is , t'selve te mogen beteren ten seggen van mannen vanden voornoemden leenhove, wiens huysghenoodt ick ben. In kennisse der waerheyt hebbe ick desen denombremente onderteekent ende gesegelt met mynen ordn segel desen XVen Ougste 1711. » (Onderteekent : J. van der Meere d'Audenhove.)

Digitized by Google

De verkooping zou echter maar plaats hebben negen maanden nadien, gelijk te zien is uit eene andere advertentie, gedrukt in gemeld nieuwsblad van 22 Juni 1769 en luidende als volgt ;

« Dat er in het consistorie van den Raed in Vlaenderen, met dry oproepingen, den 29 July 1769 verkocht word. .. *het leen ende heerlykhede van S. Goris Audenhove*, by Sottegem, welker fonchier groot is circa 35 bunderen, bestaen met een schoon huys van Plaisance, met zyne hovingen, boomgaerd ende wallen, gesitueert nevens de kerke der voornoemde prochie, midsgaders eenen koorn-windmolen met den berg open afrede, wordende de 24 partyen schoone zaeylanden, bosschen ende meerschen in pachte gebruyckt... Voorders behoort ten desen leene eene heerlyke rente, haer bestrekkende op diversche prochien, heffende in penningrente 26 p. 18 schel. 9 den. parisis 's jaers, 48 kapoenen en half, 30 hoenderen, 40 ganzen, ende in tarwe en rogge 15 mokens, 1 kop, 8 midken 3 haelsters evene, t'saemen uytbrengende circa 40 p. groote 's jaers ; ook syn van desen leene gehouden negen achterleenen, die ter verkoopinge schuldig syn den thienden penning, heeft sterf- ende wandelkoop, met noch vele andere preëminentien ende seigneuriale gerechtigheden... »

De instelprijs bedroeg 5,000 pond groote wisselgeld, ongeminderd de bij de oproeping voorgelegde voorwaarden. Kooper zal geweest zijn Bernaard van Hecke, heer van Lembeke, wiens naam, als bezitter van het heerlijke goed, te lezen is op eene der klokken, ten jare 1772 hergoten; edoch weinige jaren later (1780) vinden wij als heer van 't huis te Oudenhove een lid der grafelijke familie van Egmont, aan welke ze tot aan de opheffing van het feodaal beheer toebehoorde.

Ten tijde van Adriaan Vilain bestond het heerlijke verblijf alhier uit « een upperhof rondsomme bewatert, met eener « valbrugghe uptrekkende ende een casteelken daer up staen- « de, ende beneden de walle behuust » (1) C. VAN GESTEL

(1) *Weezenboek* van 1534-1535, 102v. — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

zegt dat de oorlogen en de ouderdom de heerenwoning langzamerhand vernietigden, zoodat er te zijnen tijde niets meer van overgebleven was.

Op het grondgebied van St.-Gooriks-Oudenhove was eene andere heerlijke bezitting, geheeten *de heerlijkheid ter Kraaien*, welke ten jare 1699 verkocht werd door Eduard Filisot, heer van Latour, Flobecq en Herlebaut, zoon van Jr Emont en Francisca Damiens, aan Jan en Pieter de Potter. De koopprijs beliep tot 240 pond groote voor de helft des eigendoms. In 1715 behoorde dit leengoed aan Willem de Potter en was het toen geprezen ter som van 500 pond groote.

Aanvankelijk behoorde de tiende in deze gemeente aan ridder Geeraard le Brun, waarna ze in bezit kwam van de kloosterlingen der abdij van Mont-St -Martin.

Het gemeentearchief is arm : enkel treft men er nog aan de registers dor geboorten van 1621 tot 1795; der huwelijken van 1639 tot 1795 en der overlijdens van 1623 tot 1795. Daarin ontbreken de jaren 1679-1682 der overlijdens, 1676 en 1719-1724 der huwelijken.

BALJUWS VAN ST.-GOORIKS-OUDENHOVE.

Jan de Pernes	1560
Philip de Coninck	1724
Jan-Frans Anné	1732
Jan de Cooman	1745
Jan-Lieven Anné	1754
J.-B. d'Hondt	1656
Lod.-Frans de Coninck	1758
Jacob Labeau	1779
Hendrik de Poorter	1781

Digitized by Google

BURGEMEESTERS VAN ST -GOORIKS-OUDENHOVE

Bernaard Putseys	1724
Joos Thys	1726
J -B. de Rouck	1732
Joris Thienpont	1734
Lieven de Vreese	1735
Pieter-Frans Beerens	1740
Adriaan-Jozef de Smedt	1745
Karel-Benedict de Ruydt	1747
Albert de Coninck	1754
Adriaan-Jozef de Smedt	1756
. . . . .	
J.-B. de Weireldt	1803
L.-F de Smet	1808
J.-B. Baert	1819
J. van der Haegen.	1836
B. Baert	1843
C. de Pessemier	1861
M.-R. Verstraeten.	1873
C. Hoerens	1887
R. van den Meerschaut	1891

III.

GESCHIEDENIS. — Omtrent het midden der XVe eeuw was St.-Gooriks-Oudenhove het tooneel van meldenswaardige gebeurtenissen. Gedurende den oorlog, dien de Gentenaren tegen hunnen vorst, Philip den Goede, volhielden, was gansch deze streek herhaalde keeren door eene of andere partij bezocht, de

Digitized by Google

een de andere zooveel mogelijk pogende afbreuk te doen. Zekeren dag kwamen de Gentenaren hunnen intrek nemen in het kasteel alhier, er al den krijgsbuit aanbrengende, welken zij op den vijand hadden kunnen bemachtigen. Philip de Goede, een hooghartige fiere vorst, was de man niet om zoo iets te gedoogen, en in 1453 zond hij den beroemden veldoverste Jacob de Lalaing met eene sterke wapenbende naar St.-Gooriks-Oudenhove, om het kasteel, met wat er in gebracht was, in zijne macht te krijgen. Wisten de Gentenaren iets van dit opzet? Het kon wel, want vóor dat Jacob de Lalaing aan het kasteel stond, waren de tegenstrevers er uitgetrokken, het voornaamste tilbare goed dat zij er verzameld hadden, meenemende Hertog Philip was woedend, toen hij het bericht daarvan ontving en om zijne gramschap uit te werken beval hij zijnen veldoverste, het kasteel af te breken en door brand te vernietigen. Ongetwijfeld werd het arme landvolk bij het buithalen en verwoesten niet gespaard! Hoevele honderde malen gevoelden de Vlaamsche boeren, sedert de vroege middeleeuwen, de scherpe geesels van den oorlog niet!

De gemeente had gedurende den geuzentijd ook haar aandeel in de droeve feiten, welke toen de gansche bevolking des lands zoo diep schokten en zoo vele jammeren stichtten. De geuzen bedreven er in 1579 vele misdrijven, onder andere een deel van het dorp aan de vlammen overleverende. Geen twijfel of de kerk werd toen ontheiligd en de oefening van den Roomschen godsdienst gestaakt of ten minste grootelijks belemmerd.

Op het einde der vorige eeuw, tijdens het tiranniek bewind der Fransche Sans-Culotten, was het hier ook niet al te pluis. De pastoor, namelijk, getrouw aan zijnen plicht, had den kwaden eed niet gezworen, welken men van al de priesters eischte, en had uit dien hoofde vele knevelarijen te onderstaan. Den 16 Floreal VIe jaar der Republiek kwam uit Zottegem een officiëel schrijven van de overheid, waarbij hem werd aangemaand de pastorij te verlaten of de eigendomtitels

Digitized by Google

des gebouws, welke hij zou in bezit hebben, neer te leggen (1). Dergelijke aanslagen op den eigendom en de vrijheid konden het klein getal handlangers der Franschen, vooral in de steden aan te treffen, wel bevredigen – de overgroote meerderheid der natie verfoeide het beheer van dwang en rechtschennis, dat haar in naam eener logenachtige vrijheid en broederlijkheid werd opgedrongen.

IV.

Kerk. – De vroegste vermelding dezer kerk is van het jaar 1172. Op dat tijdstip gaf Pieter, gekozen bisschop van Kamerijk, op verzoek van Salomon, pastoor der parochie, de kerk aan de abdij van Mont-St.-Martin.

De kerk zooals zij thans is, werd op verschillende tijdstippen gebouwd. Het oudste deel is het koor, met den toren daar-

---

(1) *Liberté Egalité*, « Sottegem, le 16 floréal an 6 de la République.

« Le commissaire du Directoire exécutif près l'administration de Sottegem.

« Au cidevant ministre du culte de la commune de St.-Geeryk-Haudenhove.

« En conformité de l'arrêté du directoire exécutif du 5 Brumaire an 6, qui met sous les mains de la nation tous les biens, maisons presbytrales et églises non desservies dans les neuf départements réunies, et celles où le culte serait exercé par les ecclésiastiques qui n'auraient pas prêté le serment exigé en dernier lieu par la loi, vous voudrez bien en conséquence évaquer dans les trois jours, à compter depuis la reception de cette, la maison que vous occupez, ou m'en exhiber les titres de propriété que vous pouriez avoir, à peine y être contraint par toutes les rigueurs que les lois prescrivent. Je vous préviens, citoyen, que si vous faites la moindre dégradation soit à la maison ou jardin en dépendant, je me trouverai forcé de vous dénoncer aux autorités supérieures.

Salut et fraternité,
Van der Eecken. »

Digitized by Google

voren, onlangs door de zorgen van den tegenwoordigen pastoor binnen en buiten fraai hersteld. De toren is slank en achthoekig; de spits, door den bliksem getroffen, werd in 1838 hersteld, doch bleef dan zouder uurwerk. In het koor zijn vijf Gothische vensters, nieuw gemaakt, en van welke dat in 't midden een geschilderd raam heeft met de figuur van den kerkpatroon. Het eikenhouten beschot aan de muren is van de XVIIIe eeuw.

De kerk heeft twee beuken : een breede, en een smalle gang daarnevens aan den linkerkant, welke insgelijks oud moet zijn, daar hij aan den voorgevel een smal Gothisch venster heeft, en een ander, breeder, in denzelfden bouwstijl, rechtover het altaar ter eere van O. L. Vrouw. Het plafond werd hermaakt in 1760. De beuken zijn van elkander gescheiden door drie pilaren.

Van de drie vensters in den grooten beuk is alleen het voorste in den bouwstijl der kerk; de beide andere werden nieuw gemaakt ten jare 1756 — we moeten niet zeggen hoe.

Boven het hoofdaltaar hing vroeger een tafereel van JOZEF PAUWELS: *Christus aan 't Kruis*, hetwelk sedert de heropening van het venster te midden des koors, tijdens dezes herstelling, eene minder gunstig verlichte plaats heeft bekomen.

Het rechter zijaltaar, tegen den zuidmuur van den grooten beuk, is toegewijd aan St. Gooriks; 't is eene gift van mevrouw van Hecke en werd geplaatst in 1780. Het linkerzijaltaar is versierd met eene kleine schilderij van JOZEF PAUWELS, voorstellende *Maria onbevlekt ontvangen*. Dit doek draagt de jaarteekening van 1866.

Omtrent het midden der XVIIIe eeuw verlangden de inwoners eene nieuwe kerk, doch hun verzoek werd door den prelaat der abdij van St.-Amands niet ingewilligd. De twee deskundigen, in 1756 door dezen laatste naar St.-Gooriks-Oudenhove gezonden, schreven in hun verslag :

« Qu'en sortant du village d'Erwetegem ils ont été à St.-Gery-Oudenhove dont ils ont visité également l'église en

Digitized by Google

dehors et en dedans; qu'ils ont remarqué qu'elle est ancienne, battie de briques et de pierres de taille, couverte en ardoise, ainsi que la flêche du clocher qui est au dessus du beffroy, fait de briques et dans lequel sont placées les cloches; que le chœur en comprenant l'emplacement du dessous du clocher a seize pieds de prez de largeur, sur trente trois de longueur; que l'autel est tout neuf, parfaitement bien marbré et doré; que la voute du chœur est en planches et celle du clocher en pierres; que le sanctuaire est pavé en quarraux et tout le chœur en pierres bleues et que le banc de communion est bien travaillé en bois de chêne; que la sacristie, qui est à droite, est couverte d'ardoises avec une voute en dessous; qu'elle est pavée de quarraux, aiant une armoire et une table en bon état; que les vases sacrés sont en argent et consistent en un calice, deux ciboires, l'un grand, l'autre petit; en deux boites pour les saintes huiles et une remonstrance avec son soleil; que les linges, ornemens et livres sont suffisans; qu'à côté de la dite sacristie est l'escalier de pierres et briques pour monter au clocher; que la nef est pavée de bons carreaux; que la chaire à prescher est en bon état, ainsi que deux confessionnaux; que le blafon, qui est fort vieux, est fait de planches de bois blanc et que toute l'église est bien blanchie; qu'on leur a assuré que le receveur en est extrêmement modique. »

De predikstoel dagteekent van 1758 en kostte 32 pond groote; de biechtstoel links is van 1764; het gestoelte ten zuiden des koors van 1765 en dat ter noordzijde van 1773. De communiebank is van 1776.

Vanouds was de toren voorzien met drie klokken, gegoten of hergoten in het jaar 1772 en van welke de grootste door de Fransche republikeinen werd gestolen; zij had tot opschrift :

SON EMINENCE MGR. LE CARDINAL DE LUYNES, ARCHEVÊQUE DE SENS, PRIMAT DES GAULES ET DE GERMANIE, ABBÉ DE L'ABBAYE DU MONT-ST.-MARTIN, DÉCIMATEUR DE ST.-GÉRY-OUDENHOVE, M'A FAIT REFONDRE ET NOMMÉE PAULINE, PAR M. DORIGNY, PRÉSIDENT A ST-QUENTIN ET PAR DEM^lle ELISABETH, SŒUR DE Mr JOANNES FRANCISCUS VAN GRASDORFF, PASTEUR DU DIT ST.-GÉRY EN X^bre 1772. C. M., FONDEUR.

Digitized by Google

De middelbare, nu grootste klok, is voorzien van het volgende opschrift :

> HEERE LUDOVICUS BERNARDUS VAN DEN HECKE, HEERE VAN LEMBEKE, TER GRACHT, T'HUYS T'OUDENHOVE ETC., ERFACHTIGH RAEDT ENDE ONTFANGER GENERAEL DER CASTELRYE VANDER AUDERBURGH TOT GHENDT, L. J. B. R. ENDE AGNES VAN MELCKEBEKE, GEMALINNE VAN D'HEER CAROLUS JOANNES PHIL. VOLCQUAERT, ADVOCt IN DEN RAEDT VAN VLAENDEREN ENDE GRIFFIER DER STEDE ENDE LANDE VAN SOTTEGEM, HEBBEN MY GENOEMT MARIA. HERGOTEN DOOR DE PAROCHIANEN VAN SINTE GOORIX OUDENHOVE, AEN DEWELCKE ICK TOEBEHOORE Xber 1772. C. M.

Op de derde, nu tweede klok, leest men :

> D'HEER ENDE Mr JOANNES FRANCISCUS VAN GRASDORFF, PASTOOR VAN Ste-GOORICX OUDENHOVE ENDE AGNES VAN LIERDE, HEBBEN MIJ GENAEMT GAUGERICUS. HERGOTEN DOOR DE PAROCHIANEN VAN SINTE GOORICX OUDENHOVE, AEN DE WELCKE ICK TOEBEHOORE, Xber 1772. C. M.

Verder hing er nog een zoo geheeten « berlingske, » ook al lang verdwenen, en waarop te lezen was :

> JOANNES BAPTISTE SCHOUTHEER ENDE MARIA THERESIA DE SMET HEBBEN MY GENOEMT THERESIA, DOOR VERSCHEYDE GEGEVEN AEN DE KERCKE VAN SINTE GOORICX OUDENHOVE. C. M. GEGOTEN MEY 1773.

De grootste klok werd geschonken door de tiendeheffers, en voor de beide andere gaven de parochianen 250 gulden; het overige werd door het kerkbestuur verstrekt.

Digitized by Google

Een aantal jaren geleden barstten de twee overgeblevene klokken bijna tenzelfden tijde; men herstelde ze te Zegelsem in 1887; edoch de grootste, eenigen tijd daarna, opnieuw geborsten zijnde, was er aan hare herstelling niet meer te denken.

De nieuwe klok, die thans de bevolking naar de kerk roept, werd gegoten in 1897 door Adriaan Causard, van Tellin (Luxemburg), en heeft tot opschrift :

> REMI VAN DER MEERSSCHAUT, BURGEMEESTER EN JUFFER JANNETTE VERSTRAETEN HEBBEN MIJ GENAAMD MARIA. HERGOTEN DOOR DE PAROCHIANEN VAN ST.-GOORIKX-AUDENHOVE 1897. A. SCHELLAERT, PASTOOR.

Thans eenige berichten aangaande oude vrome stichtingen en kerkgebruiken :

De broederschap der Gedurige Aanbidding kwam tot stand in 1757; die van den Naam Zoeten Jezus in 1838, en deze ter eere van het H. Kruis in 1760. Van deze laatste bestaat nog het eerste handboek, voorzien met waterverfschildering en, vooraf, met een *Beweeg-dicht tot lof van het H. Cruys ons' Heeren Jesu Christi*, volgender wijze aanvangende :

> « Loopt, oogen, loopt in overvloet,
> En stort hier traenen rood als bloed,
> En gy, myn hert, berst vry in twee,
> Door troosteloozen rouw en wee.... »

In de vorige eeuw was het de gewoonte, dat op bijzondere feestdagen vreemde predikanten het woord Gods kwamen verkondigen en de ingezetenen opwekken tot christelijke plichtsbetrachting. Zoo kwam, op het feest van St. Gaugericus, den 11 Augustus, een Kapucien van het klooster te Oudenaarde hier prediken, wat ook geschiedde den zondag na het feest der kerkwijding, op het feest der HH. Petrus en Paulus en den tweeden zondag van den advent.

De kerkwijding werd herdacht op den zondag na St.

Digitized by Google

Denijs, en te dier gelegenheid preekte hier een Karmeliet van Geeraardsbergen; een pater van hetzelfde sticht deed den tweeden zondag van Quadragesima een sermoen over de geloovige zielen, enz.

De inkomsten der pastorij waren te dien tijde zóo aanzienlijk niet, dat de pastoor uit eigen middelen die vreemde priesters behoorlijk ontvangen zou, waarvoor de gemeente hem eene vergoeding gaf van 8 gulden, welke som in 1759 tot 10 en in 1760 tot 12 gulden verhoogd werd.

Aan de geestelijke orden, welke hier eenen predikant zonden, werd het voordeel vergund een of meermalen 's jaars eene omhaling te doen, b. v. aan de Kapucienen van Oudenaarde eene omhaling van graan en boter, en, om de zes of zeven jaar, eene inzameling van vlas; aan de Karmelieten te Geeraardsbergen drie maal 's jaars boter, vleesch, graan enz. De boeren, in navolging van de eerste christenen, die voor het onderhoud hunner priesters te zorgen hadden, gaven die aalmoezen aan de niet rijkbegoede kloosters met genoegen en zagen hen ieder jaar, als oude vrienden, weerkomen Niemand in het dorp zou er ooit aan gedacht hebben hen met ledige handen te laten heengaan.

In begin der XVIIIe eeuw werd de kerk van St.-Gooriks-Oudenhove bediend door den pastoor van Strijpen, met zijne kapelanen.

De eerw. heer Hendrik van den Bruel « (saliger memorie) « in syn leven landt-deken van het district van Oordegem « ende pastoor van Sinte Goorix-Oudenhove, ende pastoor van « Strijpen, ende deservitor van Sinte Goorix-Oudenhove, « overleden December 1737, stichtte twelf missen ter eeren « van het H. Cruys. »

Onder de vroegere weldoeners der kerk is te noemen eene der laatste bezitters van « 't huis te Oudenhove », blijkens de volgende aanteekening, in het kerkarchief te vinden : « Gecre- « gen van joffr. van der Meeren, weduwe van Mijnheer Raellen, « op haeren intrede tot Sinte Gooricx als vrouwe van het huys

Digitized by Google

« d'Oudenhove : een antependium, casuffel, benedictie-velum « ende cleedt van O L. V., alles van een soort, te weten blau- « wen grondt met goude blommen, gemaect van haer trouw- « cleedt. » (10 Augustus 1762.)

Ten jare 1756 werd de kerk begiftigd door « mevrouw « Odemaer, als sy trouwde, met een cleedt van O. L. Vrouw, « witten gront, met goude blommen, ende den mantel blauwen « damast ». Dergelijke giften van trouwkleederen schijnen vroeger meer gedaan te zijn aan kerken, zoodat men vele der oude prachtige Mariakleederen beschouwen kan als voortkomstig van aanzienlijke familiën.

De oude pastorij werd gebouwd in het jaar 1749, op een stuk gronds ter grootte van 100 roeden. Men bouwde er eene nieuwe ten jare 1879.

PASTOORS VAN ST.-GOORIKS-OUDENHOVE.

Cornelis de Boc	1501
. . . . .	
Jan-Frans van Garsdorf	1754
J.-B. Seghers	1797
J.-B. Janssens	1804
I. van Bastelaere	1818
P.-J. van Lierde	1826
Benedikt Cosyns	1875
Aloïes Schellaert	1896

V.

OUD GILDE. — In de middeleeuwen (1480) bestond hier een « jong gilde van St.-Joris », en vermoedelijk ook een, samengesteld uit bejaardere mannen, daar men de jonge gilden doorgaans maar aantreft nevens de oudere. Bijzonderheden over deze schutvereeniging kunnen wij niet mededeelen.

Digitized by Google

VI.

Sage.

Men vertelt dat op eenen St.-Elooisdag, in de jaren 1300, dertig boeren te St -Gooriks-Oudenhove, ter plaatse welke men *Wolvenhoek* heet, twintig hespen opsmulden, waar een oud liedje van zingt :

Zijn we nog verre van 't dorp,
Zijn we nog verre van 't dorp,
Waar die twintig boeren zaten,
Die bij dertig hespen opaten ?
Zijn we nog verre van 't dorp ?

Digitized by Google

NALEZING.

Oude plaatsnamen, deels in deze gemeente, deels in Ste-Maria-Oudenhove, zijn :

1600. *Banbeke*, *Berghdriesch*, *upperste Brandmakere*, *Cauter ten Beerghe*, *Eerteghem*, *ter Lenden*, *Muelenheyde*, *Roetsvelt*, *Sickelbergh* (naast het goed van Nonnenbossche), *Strijmeersch*, *Veldeken 's keizers*, *Zilveren beergh*.

—

De tiende, in deze parochie geïnd door de abdij van Mont-St.-Amand, was in 1554 verpacht voor de som van 13 pond 6 schellingen 8 penningen groote 's jaars, boven 12 pond 18 schellingen 4 penningen groote voor eenen pot wijn.

—

Op bl. 12 dezer monographie wordt er melding gedaan van de gift der kerk van St.-Gooriks-Oudenhove aan de abdij van Mont-St.-Martin. De daartoe betrekkelijke charter, bij misslag niet gezet, deelen wij hier mede als bijlage :

« In nomine Sancte et individue Trinitatis, Petrus, divina gratia Cameracensis electus, presentibus et futuris in perpetuum. Cum a sede pontificali ad minoris ecclesias possidentis largitione aliquod descendit beneficium, ipsum donum scripturam desiderat ne forte processu temporis, ignara preteritorum posteritas de re legitime facta indignum incipiat litigium suscitare. Eapropter universorum noticie subjectum esse volumus quod Salomo, persona de Oudenhova Sancti Gangerici, ejusdem ville ecclesiam et manus nostras libere resignavit et reddidit..., precum devotionem adiciens ut ejusdem loci altare ecclesie Beate de Monte Sancti Martini in elemosinam conferremus. Nos itaque spiritu caritatis et misericordie ducti, prenominatum altare sacro fratrum collegio in jam dicta ecclesia secundum regulam sancti Augustini Deo famulantium in elemosinam donavimus, cum dote et ceteris omnibus que ad ipsum altare pertinent, salvo tamen jure quod ad sedis Cameracensis dignitatem dinoscitur pertinere. Hoc accepto beneficio directus noster Gillebertus, venerabilis de Monte Sancti Martini abbas, suumque capitulum nobis voluntarie concesserunt, anniversarium depositionis nostre diem, patris et matris mee, se singulis annis pie ac celebriter commemoraturos. Ne igitur aliqua successorum nostrorum exorbitatione hoc elemosine donum aliquomodo valeat immutari, presenti pagina confirmamus ipsi ecclesie et sigilli nostri personarumque nostrarum testimonio roboramus signum... Actum anno Dominice incarnationis M. C. LXXII. »

(*Bulletin de la Commission royale d'histoire*, 4e série, III, 106.)

Digitized by Google

Ste-MARIA-OUDENHOVE.

I.

Plaatsbeschrijving. — Men kan deze gemeente bereiken langs twee verschillende spoorbanen, van welke zij ongeveer een half uur gaans verwijderd is. Afstappende te Michelbeke, leidt de weg over de Zwalme, hier nog eene onaanzienlijke beek, van welk punt men, tot aan het dorp van Ste-Maria-Oudenhove, schier onverpoosd opklimt, eerst vrij steil, daarna langzamer, zoodat de kerk niet minder dan 85 meters boven den waterspiegel der zee verheven is Van Erwetegem komende is de weg meer vlak, hoewel het oog, aan beide kanten, ook kleine hoogten opmerkt. Er zijn hier vele echt schilderachtige gezichtspunten, door eene lieve afwisseling van bebouwde heuvelen, kleine bosschen, klare zachtruischende beken, malsche weiden en akkers, tusschen welke slingerende paden en hier en daar een holle weg den wandelaar niet weinig verlustigen. Het mag verwonderen dat zulke streek niet meer verkozen wordt tot lustverblijf in den zomer en tot studie van schilder en plaatsnijder. Enkele gezichten van dit lieflijke oord, op doek of op staal weergegeven, zouden den stedeling, die hier zoo zelden de voeten zet, en de schoonheden van zijn eigen gewest doorgaans niet kent, zoo vele aangename verrassingen zijn! Ook hier zou de dichter hebben mogen zingen :

Digitized by Google

Lieflijk suist het zomerluchtje,
Met een zuchtje,
Door het zilvren boekweitveld,
Dat, langs vruchtbre heuvelklingen,
Aan de blijde veldelingen
Rijken oogst van welvaart spelt.
Alles wat de blik ontmoet
Is een goud- en zilvergloed,
Wieglend, met een zacht gewemel,
Tot het verste kim-azuur;
't Aardsche schoon voltooit natuur
Door den reinsten, blauwen hemel.

Ste-Maria-Oudenhove, doorsneden door de groote baan van Ninove naar Oudenaarde, grenst ten noorden aan St.-Gooriks-Oudenhove, ten oosten aan Erwetegem, ten zuiden aan St.-Martens- en Ste-Maria-Lierde, ten westen aan Neder-Brakel en Michelbeke. De gemeente behoort tot het rechterlijk arrondissement Oudenaarde en tot het vredegerechtskanton Zottegem, van welke laatste plaats zij 5.5 kilometers verwijderd is; zij heeft eene kadastrale oppervlakte van 891 hectaren 42 aren en eene bebouwde oppervlakte van ongeveer 800 hectaren. Hare wijken dragen de namen van *Dorp*, *Boterhoek*, *Berendriesch*, *Driesch te Gehuchte*, *Heiveld*, *Honger*, *Elverenberg*, *Kapittel*, *Pijperzele en Kasteelwijk* (1).

Vijf beken bewateren haren bodem: 1° de *Zwalme*, die van Op-Brakel komt en te Allerheiligen-Zwalm hare monding vindt in de Schelde; 2° de *Kernemelk-beek*, die de grens maakt van Erwetegem en naar Neder-Hasselt vloeit, waar zij zich vereenigd met den Dender; 3° de *Moerbeek*, die te St.-Maria-Oudenhove ontstaat en in de Zwalme eindigt; 4° de *Zegelaarbeek*, welke insgelijks uitwatert in laatstgenoemde beek, gelijk 5° de *Strijmeerschbeek*, uit St.-Gooriks-Oudenhove komende en een deel van de grens dier gemeente uitmakende.

De gesteldheid van den bodem is ongelijk, hier klei-, daar

(1) Oude plaatsnamen :
1750. *Beirenbosch*, *Pypvelt*.

Digitized by Google

steenachtig; over 't algemeen mag men hem rangschikken onder de middelmatige; de beste plaatsen zijn omtrent het dorp, de gemeenste op Berendriesch.

Vroeger waren hier vele bosschen. Het *Kloosterbosch* behoorde aan de Karthuizers van St.-Martens-Lierde, die langzamerhand tot de uitroeiing overgingen en er bouwland van maakten. De tegenwoordige eigenaar is graaf Mizaël le Mesre de Pas, getrouwd met mevrouw Queck d'Henripret, te Rijsel. Thans treft men hier nog vier kleine bosschen aan.

Een oud pachthof, op de wijk Heiveld, staat bekend onder den naam van *hof te Nieupoort*.

Omtrent het midden vorige eeuw waren in deze gemeente 511 bunder 394 roeden gebruikt tot bouwland (boomgaarden en huizen inbegrepen), 76 bunder 97 roeden hooiland, 16 bunder gemeene weide en 107 bunder 100 roeden bosch. De gemeene weide behoorde aan twee bijzonderen, die er 't hooi van oogstten, en van half Juli tot half April de weide overlieten aan de ingezetenen om er hun vee te laten grazen. In de eerste helft der XVIIIe eeuw werden vele bosschen tot bouwland gemaakt.

De voornaamste vruchten, hier geteeld, waren toen tarwe, masteluin, rogge, sukrioen, koolzaad en vlas. Het koolzaad, waar doorgaans 20 bunder mede bezaaid waren, bracht vijf zakken per dagwand op, en het vlas, 20 bunder, gaf eene opbrengst van 40 tot 45 steen het dagwand. De teelt van beide laatste vruchten vermeerderde omtrent het midden der XVIIIe eeuw met ongeveer een derde.

De landbouwers trokken met hunne vruchten naar de markten van Zottegem, Neder-Brakel en Geeraardsbergen; het meeste deel van 't graan werd ter plaatse verkocht door handelaren, die het overvoerden naar den boord van den Dender of de Schelde. Te dien tijde werd in deze gemeente veel gesponnen en geweven; men telde er niet min dan 200 getouwen, van welke, volgens DE PATTIN, destijds echter maar de helft gebruikt werden.

Digitized by Google

Omtrent het derde van het hier geweven lijnwaad, dat eene breedte had van vijf kwart, gold van 8 tot 9 stuivers deel; het andere, vier kwart breed, werd verkocht aan 5 tot 6 stuivers de el, op de markten van Geeraardsbergen, Ath en Zottegem.

Ten jare 1830 bestond de stalbevolking uit 75 paarden, 16 veulens, 297 koppen vee, 47 kalvers, 223 zwijnen, 90 woldieren en 100 geiten. Vergelijkt men daarbij de cijfers der telling van 1880, dan stelt men eene merkelijke vermeerdering vast: 109 paarden en veulens, 647 koppen vee, 81 woldieren, 418 zwijnen, 352 geiten, 11 biekorven. — Op laatstgemeld tijdstip waren er 117 hectaren 39 aren meersch en weide, en nog 15 hectaren 58 aren bosch.

Buiten den landbouw waren hier voortijds weinig andere nijverheden: in 1830 had men twee brouwerijen, twee windmolens (gelijk in 1880), en een vrij groot getal weefgetouwen.

Men leest bij SANDERUS dat er tusschen het kasteel alhier (van hetwelk verder zal gesproken worden) en de Schelde, niet min dan zes watermolens op de Zwalme in beweging waren. Eenige daarvan dienden tot het vervaardigen van papier.

Thans zijn er te Ste-Maria-Oudenhove twee molens en ééne brouwerij, doch eene andere nijverheid houdt mannen en vrouwen te huis bezig, namelijk het vervaardigen van lederen handschoenen, meest voor rekening van handelshuizen te Brussel. Er is te Ste-Maria-Oudenhove schier geene woning, of de vrouwen arbeiden in dit vak en vinden er een behoorlijk loon voor. De naaimachien, die schoone vinding van onzen tijd, is hier overal aan te treffen. Hoe gelukkig voor de bevolking, dat zij aan den eigen haard een nette winstgevende bezigheid heeft, en niet, gelijk, eilaas, zoo menige andere verplicht is zich van den morgen tot den avond te gaan opsluiten in ongezonde werkhuizen — maar al te dikwijls plaatsen van zedebederf en bronnen van velerlei ellenden...

Digitized by Google

Het kantwerk is hier ook nog in bloei.

Er te zijn Ste-Maria-Oudenhove twee jaarmarkten, welke nog al verteer voor de gemeente bijbrengen : de eerste op den maandag na Sinksen, de andere op den 3 November.

De naam van dit dorp heeft schier geene wijzigingen ondergaan : gedurende de middeleeuwen schreef men doorgaans *Sente Marien Oudenhove* (o. a. in 1428), een betere vorm dan *Audenhove*, gelijk men in de XVIIe en XVIIIe eeuwen, thans ook nog bij sommige liefhebbers van 't minder oudere, gespeld vindt.

De bevolking bedraagt 2,562 zielen.

Dt dorpskermis wordt gevierd den eersten zondag van de maand September.

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. — Het heerlijk goed van Ste-Maria-Oudenhove, deel hebbende uitgemaakt van het Land van Zottegem, werd in leen gehouden van den graaf van Vlaanderen, uit hoofde van zijn leenhof ten Steene te Aalst.

Bij gebrek aan oorkonden is het niet mogelijk de eerste heeren te doen kennen, en 't is slechts van de XVIIe eeuw dat er stellige berichten dienaangaande mede te deelen zijn. Eerst noemt men leden der grafelijke familie van Egmont, van welke de laatste bezitter het heerlijk goed alhier, benevens het nabijgelegen Michelbeke, omtrent het midden van gezegd tijdvak verkocht aan Pieter Blondel, ridder, lid van den Raad van Vlaanderen in 1640, later procureur bij den Grooten Raad te Mechelen, die den 28 December 1675 van koning Karel II den titel van baron verkreeg, toepasselijk op de drie vereenigde

Digitized by Google

heerlijkheden van Ste-Maria-Oudenhove, Michelbeke en Rije (1). Pieter Blondel ging huwelijk aan met Marie de Grassis en liet

(1) « Charles, par la grâce de Dieu roy de Castille, de Léon, d'Arragon, des deux Siciles *etc.*, comte de Flandres *etc.* A tous présens et à venir, qui ces présentes verront, ou lire oiront, salut. Comme aux princes souverains, desquels tous estats et degrez de noblesse, prééminence et seigneurie procèdent, convient et appartient d'élever et décorer d'honneurs, tiltres et prérogatives ceux qui par continuels exercices et expérience de notables et vertueux faicts et services ilz cognoissent l'avoir mérité et en estre dignes et capables, afin de tant plus les mouvoir, induire et obliger à y persévérer de bien en mieulx, et inciter et attirer d'autres, mesmes leurs successeurs à les imiter et ensiuiere (*sic*) et les esguillonner non seulement pour atteindre la bonne renommée en réputation diceux, mais aussy au plus haut dégré et comble de vertu pour l'advancement du bien publicq, scavoir faisons que pour le bon rapport que faict nous a esté de l'extraction, alliances et services de messire Pierre Blondel, chevalier, seigneur d'Oudenhove Ste Marie, Michelbeque et Rye, de noz conseils d'éstat privé et admirauté suprême en nos Pays Bas, où il seroit le plus ancien ministre de la robe et auroit nagueres par commission particulière du gouverneur général d'jceux deservy deux ans la charge de surintendent de la justice militaire, pour ce est-il que nous, ce que dessus considéré, désirans eslever et décorer ledict Pierre Blondel en honneurs, droicts, privilèges, prérogatives et prééminences, avons, de notre certaine science, grâce, libéralité, plaine puissance et aucthorité souveraine, créé, comme nous créons par ces présentes, ledict Pierre Blondel baron, et sa terre et seigneurie d'Oudenhove Ste Marie, scituée en nostre pays et comté de Flandres, consistante en haulte, moyenne et basse justice, avecq toutes ses appendances et dépendances, créé et érigé, comme nous la créons et érigeons par ceste, en dignité, tiltre, nom, cry et prééminence de baronnie, à laquelle avons uny et incorporé, unissons et incorporons les terres et seigneuries de Michelbecq et Rye, scituées dans la mesme province, avecq les fiefs, arriers fiefs, rentes, droicts seigneuriaux, moulins et terres à labeur y appartenans, luy promettans en oultre, et à ses successeurs, d'y adjouster et incorporer à l'advenir encores telles aultres terres et rentes, que bon leur semblera, pour de lad. érection de baronnie, ensemble des droicts, honneurs, prérogatives et prééminences y appartenans, jouir et user par ledit Pierre Blondel, ses hoirs et successeurs en ligne directe, barons et baronnesses d'Oudenhove Saincte Marie, tout aussy et en la mesure, forme et manière que font et ont accoustumé de faire les autres barons de nosdits Pays Bas, le tout à charge et condition que ledit Pierre Blondel, ses hoirs et successeurs barons et baronnesses du dit Oudenhove Saincte Marie, seront tenuz de faire le serment de fidélité et léauté à cause dicelle baronnie, ès mains de nous, noz hoirs et successeurs, ou de nos lieutenants, gouverneurs et captaines géné-

Digitized by Google

eenen zoon achter, Pieter-Frans, heer der gemelde plaatsen, lid en nadien voorzitter van den geheimen Raad en van dien der Admiraliteit, die in den echt trad met Idesberga Blondel, vrouwe van Villers-au-Bois, Gor, Manchicourt enz.

Als baron van Ste-Maria-Oudenhove wordt nadien genoemd Jacob Jozef-Ferdinand Blondel, overleden omtrent of in 1739. Deze moet buitensporige uitgaven gedaan of aanzienlijke verliezen geleden hebben, daar hij de heerlijkheid van Ste-Maria-Oudenhove, Michelbeke en Rije belastte met een kapitaal van 84,000 gulden. Leeningen van zulk bedrag loopen gewoonlijk uit op aanzienlijke vermindering van bezit, zoodat de Blondel's eerlang moesten afzien van het heerlijke goed. De *Gazette van Gent*, van 20 December 1756, behelst in hare advertentiën de aankondiging van den verkoop der « prochien ende heerlykheden van Ste Maria « Oudenhove ende Michelbeke, midtsgaders d'heerlykheden « van Rye ende van Lilaers, met nog andere leenen ende allo- « diaele goederen, groot in breede van landen, bosschen, meer- « schen ende vyvers ontrent 94 bunderen en half. » — Kort daarop verschijnt als heer der genoemde plaatsen Karel-Emmanuël baron de Norman, raadsheer van keizer Leopold, geboren den 21 Maart 1731 en vóór het jaar 1765 in den Heer ontslapen.

---

raux de nosdits Pays Bas, lesquels en notre absence et celle de nosdits hoirs et successeurs d'iceux pays, avons à ce commis, aucthorisé, commettons et authorisons par cesdictes présentes, et par ledict serment jurer et promettre de tenir lade baronnie de nous et de nos dits successeurs en la manière que dessus, en faisant le relief et payant les droicts pour ce duez (*sic*) là et ainsy qu'il appartiendra, sans que lesdicts biens se pourront oncques esclisser ny démembrer par luy ny sesdicts successeurs barons et baronnesses dudict Oudenhove Saincte Marie par testament on aultre contract, et en oultre que ceste présente érection et création ne tournera ores, ny au temps à venir, à notre préjudice, ny de nos haulteurs, seigneuries, jurisdictions, ressort, souveraineté, aucthorité et prééminence... Donné en notre ville de Madrid, royaume de Castille, le vingt huictièsme du mois de décembre l'an de grâce 1675. »

(*Register der Rekenkamer*, n° 834, bl. 137v-140. — Rijksarchief te Brussel.)

Digitized by Google

De staat van goed, door den heer van Ste-Maria-Oudenhove achtergelaten, werd aangeboden aan de schepenen van gedeele der stad Gent den 4 Mei 1765. De nalatenschap was voorwaar niet gering. Behalve de heerlijkheid dezes dorps bezat de aflijvige nog die van Michelbeke, Oxelare, Ste-Aldegonde, Lilare, Eerdegem, Ottergem, Hundelgem, Walle en ten Berge. Zes kinderen waren gesproten uit zijnen echt met Polixena-Roza-Jozefa de Croix, namelijk twee zonen : Jozef-Justijn-Florens en August, en vier dochters : Maria-Jozefa-Louisa, Maria-Anna-Jozefa, Charlotta-Xavera-Jozefa en Maria-Anna-Theresia.

Wij zien uit het *Leenboek* van Aalst, dat bij acte, verleden voor den notaris Michiel de Bleecker, de heerlijkheden van Ste-Maria-Oudenhove, Michelbeke, Lilare, ten Berge en Rije, met verschillende andere zoo leen- als allodiale goederen, den 23 December 1794 verkocht werden aan Jozef-Justijn-Florens graaf de Norman, te zamen eene grootte hebbende van 111 bunder. De koopprijs bedroeg 390 pond groote.(1).

De laatste der Norman's vertrok van hier ten jare 1810, ten gevolge, zegt de overlevering, van eenen familietwist. Hij was een waarlijk edel, braaf, volkslievend man, wiens heengaan voor het geheele dorp eene openbare ramp scheen te zijn. Kinderen van geringe lieden had hij over de doopvont gehouden, behoeftigen had hij ondersteund, met raad en daad bijgestaan al wie zijne hulp of bescherming inriep. Den dag van zijn vertrek was al het volk der gemeente op de been, om den voorbeeldigen man een laatste blijk van achting en eerbied te geven, en tranen ontsprongen veler oogen, terwijl hem de oprechtste wenschen van geluk en de levendigste kreten van vaarwel werden toegestuurd. Het huidige geslacht weet maar weinig meer van de verdiensten en deugden des edelen

(1) *Leenboek van Aalst*, nr 1041, bl. 170. — Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

mans, maar enkele ouderlingen herinneren zich nog wat zij hunne ouders, in hunne kinderjaren, over « den baron » hoorden vertellen, en eeren nog zijne nagedachtenis.

Te Ste-Maria-Oudenhove was een leen, geheeten de *Ammanij en Praterij*, verheffende bij 't leenhof van Zottegem en recht hebbende tot aanhouding, gevang en publicaties.

De *heerlijkheid van Lilare*, hier ingesloten en afhangende van 't leenhof te Zottegem, behoorde aanvankelijk tot een geslacht dat denzelfden naam droeg, en van hetwelk ons bekend zijn : *Arnoldus en Ghislenus de Lilar*, die ten jare 1146, in de St.-Baafsabdij te Gent, eene charter bezegelden van Raas van Gaver; *Ebben van Lilar*, vermeld als getuige in eene oorkonde van 1176 der abdij van Ninove; *Aveninus de Lilar*, in 1186, voorkomende in een document van gezegd sticht; *Annekin de Lilar*, in 1195, en *Gislenus de Lilar* in 1197. Laatstgenoemde was ook getuige in eene charter derzelfde abdij van het jaar 1209, en, met *Horus de Lilar*, bij het begiftigen der abdij door Raas van Gaver in 1212.

Na 't oorspronkelijke heerengeslacht was Lilare in 't bezit gekomen van de familie van Herzele, onder andere aan Jan van Herzele in het jaar 1440, en die er nog in bezit van was ten tijde van de L'ESPINOY. Toen SANDERUS zijn *Verheerlijkt Vlaandre* schreef was eigenaar Karel-Christiaan van Rodoan, heer van Berlegem, getrouwd met Alardina van Herzele en die de heerlijkheid, benevens deze van Fontaine-l'Evêque, geërfd had na het overlijden harer drie broeders. Ten tijde van BUTKENS was Lilare en het kasteel, door aankoop jegens de Rodoan, aan Pieter Blondel, en op het einde des leenroerigen beheers aan de familie van Egmont.

De heerlijkheid van Lilare had eene uitgestrektheid van 44 bunder, onder land, weide, bosch en water, en had bij Lilaarsplein eenen windmolen. Haar jaarlijksch inkomen bedroeg : in rent, 49 pond 17 schellingen 4 deniers parisis; in

Digitized by Google

haver en rogge, 4 1/2 razieren van ieder; verder 80 kapoenen, 29 hoenderen, 44 ganzen en 80 eieren.

De heer van Lilare oefende de gerechtigheid in de drie graden, en vermocht te bannen niet alleen buiten het eigen gebied, maar ook buiten het graafschap Vlaanderen. De vierschaar bestond uit eenen baljuw, eenen luitenant-baljuw, eenen meier en zeven schepenen.

In de verkoopacte van 1657 staat, dat het kasteel van Lilare was « rontomme bewalt ende uytten watere ghemetst. » BUTKENS noemt het « un château considérable et assez commode », en de Gentsche almanak *de Hovenier*, van het jaar 1816, maakt er gewag van in de volgende bewoordingen : « Het kasteel van Lilaers, vyf mylen van Gend gelegen, is « een van de aengenaemste Lusthuyzen van Vlaenderen; « alreede omringt van heuvels en natuerelycke fonteynen; den « heer Eygenaer Josse Maes bezit er nog eene ryke verzaeme- « linge van niet gemeyne planten en gewassen. »

Toen, echter, bestond het kasteel uit den bloeitijd des feodalen beheers niet meer : het werd in brand gestoken, vermoedelijk tijdens de invallen van Lodewijk XIV. Pieter Blondel deed het herbouwen, doch de oude ingang, vrij merkwaardig, is er nog; hij bestaat uit een voorgebouw, voorzien met twee vierkante torens en eene breede poort, toegang gevende onder het gewelf.

In het begin der XIXe eeuw werd het oud heerlijk goed gekocht door gemelden Joos Maes, betaalmeester-officier bij het leger van Napoleon, voor rekening zijner zuster, die met een lid der familie Mathot was gehuwd. Hun zoon, Antoon Mathot, verkocht het opnieuw, na het van 1836 tot 1850 bewoond te hebben, aan zekeren Vermeulen, moederlijken groot-oom van den tegenwoordigen eigenaar, den reeds gemelden graaf Mizaël le Mesre de Pas.

Te Ste-Maria-Oudenhove was nog eene andere heerlijkheid, met name de *heerlijkheid ten Berge*, ten jare 1552 eigendom

Digitized by Google

van de kinderen van Gwijde van Seclin, uit hoofde hunner moeder Jacoba de Gruutere In de XVIIIe eeuw behoorde zij aan de familie Norman, o. a. aan Emmanuël de Norman, getrouwd met Maria-Francisca Tasselon; later (1761) aan hunnen zoon Emmanuël. -- Ten Berge, verheffende bij het leenhof van het kasteel te Zottegem, had eene grootte van 8 bunder. De wet werd er geoefend door zes leenmannen, voor feodale verplichtingen, en door zeven schepenen, voor de andere zaken. Het jaarlijksch inkomen bestond uit eene rent van 19 pond 13 schellingen 9 deniers parisis, 47 kapoenen, 8 hoenderen, 19 halsters « fijn copcooren », 11 meukens haver, 26 ganzen en 52 penningen 's jaars (1).

Eene heerlijke rent, geheeten *te Zijnerdinge*, en gehouden van het hof te Zottegem, wordt vermeld in eene schepenenoorkonde van Gent van het jaar 1535. Toen behoorde ze aan de kinderen van Adriaan Vilain. De baljuw, laten en schepenen van Ste-Maria-Oudenhove oefenden er wet en justitie.

Eindelijk was hier nog een heerlijk goed, dat men noemde *ten Rije*, bestaande uit eene jaarlijksche rent van 50 schellingen 6 deniers parisis en 8 kapoenen, geheven op verschillende partijen land. Dit leen werd gehouden van het Steen te Aalst.

BALJUWS VAN Ste-MARIA OUDENHOVE.

Boudewijn Moracls	1494
Pieter Speliers	1499
. . . . .	
Simoen Ceuteric	1556
Adriaan Ceuteric	1578
. . . . .	
J.-B. Carryn	1708

(1) *Weezenboek* der stad Gent, 1747, bl. 400.

Digitized by Google

Lieven de Carlier	1725
Philip van den Maerk	1759
Pieter-Bernaard Anné	1760
Fideel Rooman	1767
Pauwel Bilau	1770
Jacob Rooman	1776
Alexius Cailbert	1781
Gillis Roosens	1787

BURGEMEESTERS.

Ant. van Grootenbruel	1708
Adriaan van der Beken	1711
Jacob Beeckman	1713
Frans Stevens	1725
Pieter van der Meulen	1727
Frans van Grootenbruel	1729
Jan Casyns	1730
Pieter van Keymeulen	1732
Gillis Ascoop	1734
Melchior van Grootenbruel	1759
Ant. van Grootenbruel	1760
Maximiliaan van Grootenbruel . .	1765
Jan Ceuterick	1772
Karel de Smet	1781
J.-B. Ascoop	1783
. . . . .	
K. de Smet	1803
... de Paepe	1808
J.-F.-P. van Damme	1812
C. Foucquaert	1819
J.-B. de Bast	1825
F. van der Linden	1830
J. de Bast	1836
A.-P-B. Matthot	1841
J.-B. Meulenyser	1843

Digitized by Google

A. Matthot 1850
P. Torrekens 1854
J.-B. van der Linden 1855
J, Beerens 1861
A. Vermeulen 1863
P. van der Linden 1873
A. van der Linden. 1884

III.

Geschiedenis. — Betrekkelijk de gebeurtenissen van staatkundigen aard, welke in vorige tijden, zonder twijfel, in deze gemeente zijn voorgevallen, hebben wij schier niets mede te deelen, haar naam in geene kroniek vermeld en geene oorkonden daarover aan te treffen zijnde. Andermaal betreuren wij, dat er vroeger — op sommige plaatsen nog — zoo luttel zorg werd betoond voor de getuigen van den voortijd, en daardoor voor de geschiedenis van ons volk, zoo belangrijk in elke eeuw, menige merkwaardige gegevens voor altijd te niet zijn gegaan.

Eén feit slechts, dagteekenende van den opstand tegen Jozef II, ten jare 1790, is te vermelden. De boeren van Ste-Maria-Oudenhove bleven niet ten achter in het verzet, dat door geheel het land tot stand kwam tegen de partijdige staatkunde van den « keizer-koster », gelijk men hem, wegens zijne bemoeiingen in louter kerkelijke zaken, spottend betitelde. Den 6 October van gezegd jaar trokken de Patriotten dezer gemeente, met die van andere dorpen, naar de stad Oudenaarde, waar zij den eed van getrouwheid aan de Staten aflegden. De lange stoet trok met trommen, muziek, « vliegende vanen, » de meeste mannen in uniform en behoorlijk gewapend, de stad binnen, welker bevolking hen met oprechten geestdrift onthaalde.

Digitized by Google

IV.

Kerk en Klooster. — De kerk dezer parochie, toegewijd aan O.-L.-Vrouw-Hemelvaart, werd in het jaar 1777 voorzien met eenen nieuwen gevel, welke in 1842 hersteld werd. Zij heeft eenen schoonen breeden middelbeuk, tusschen twee smalle gangen, en eenen zware achthoekigen toren, met spits van gelijken vorm, aan iedere zijde met een klein spitsbogig venster. Het koor, in den laatsten tijd door Aug. van Asschr in Gothischen trant hersteld, en geschilderd, ontvangt licht door zeven vensters, elk versierd met een geschilderd raam. Het hoogaltaar, van eikenhout, is versierd met schoon snijwerk door Speck, van Geeraardsbergen. Een eikenhouten gestoelte en de communiebank door Pauwels, volledigen het koor, dat deftig en sierlijk mag geheeten worden.

Het linker zijaltaar is toegewijd aan O. L. Vrouw van Zeven Weeën en prijkt met een oud verdienstelijk tafereel, voorstellende den *H. Dominicus, den Rozenkrans ontvangende van Maria;* het is geteekend A. v. H., 1669.

Het zijaltaar aan den rechten kant is toegewijd aan den H. Hubertus, en heeft eene schilderij van Paelinck, vervaardigd in 1830 en voorstellende *den Terugkeer van den jongen Tobias*.

De nieuwe predik- en twee biechtstoelen, in Gothischen trant, zijn het werk van Blanchaert, te St.-Denijs-Westrem. Op de kuip van den stoel der waarheid zijn, in halfverheven beeldwerk, *de vier Evangelisten* afgebeeld. Elke biechtstoel heeft insgelijks twee bas-reliefs : die ter rechterzijde de *H. Magdalena* en *Naman*, op den anderen : *David* en *Nathan* en de *Samaritaansche vrouw*.

De doopvont, in arduin, is zeer oud en hoogst merkwaardig.

Digitized by Google

Oude, kunstig of rijkgeborduurde priestergewaden, kelken, ciboriën of remonstrans met opschrift hebben wij in de sacristij niet aangetroffen. Volslagen gemis van archiefstukken is oorzaak, dat wij niets aangaande andere kunstgewrochten en kerkdiensten weten mede te deelen...

De kerk verkreeg in 1681 de reliquieën van den H. Hubertus, en meteenen van den H. Stoel eenige geestelijke voordeelen.

Nopens oude kerkgebruiken is alleen dit aan te teekenen, dat Willem van den Bouchaute, herder dezer parochie, den 30 Juli 1432 de pastorij met al hare diensten en lasten voor den duur van negen jaren in pacht gaf aan Jan de Colveneere, mits de som van 7 pond 16 schellingen 8 deniers groote 's jaars, door den titularis te betalen. De verhuurder besprak daarbij, voor eigen gebruik, eene kamer in de pastorij, benevens het zesde deel van al het fruit — « appelen ende harde peeren » — welke de tuin zou opbrengen (1). Dergelijke verpachtingen gebeurden in de middeleeuwen meer, hetzij dat de titularis voorzien was van eene andere geestelijke bediening, hetzij dat ouderdom of lichaamsgebrekkelijkheid hem beletteden den hem opgelegden ziellast naar behooren te vervullen.

Oude grafzerken van voorname geslachten zijn hier niet meer aan te treffen; spijtig genoeg, daar, volgens BUTKENS (*Supplément*, bl. 127), verscheidene leden der adellijke familie van Herzele hier te rust werden gelegd.

Het kerkarchief is onbeduidend. Te Gent, in het Staatsdepot, bewaart men de rekeningen van 1577 tot 1794, met vele leemten.

KAPEL VAN DEN H. ANTONIUS, ABT. — Op den weg van Michelbeke naar Ste-Maria-Oudenhove, niet verre van de kerk

(1) *Acten en Contracten, keure,* 1431-1432. — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

dezer laatste parochie, is eene bidplaats, die gebouwd werd in het jaar 1666, ten gevolge eener belofte, naar aanleiding van de volgende omstandigheid – volgens de traditie.

De heer van Lilare had, op de jacht, het gezicht verloren en nam zijne toevlucht tot den H. Antonius, om weder ziende te mogen worden Hij beloofde den heilige, mocht hij de gevraagde gunst bekomen, te zijner eere eene kapel te zullen bouwen, en de genezing bleef niet achter. De edelman bleef zijn woord gestand.

Tot die kapel is er gewoonlijk elken vrijdag een merkelijke toeloop van geloovigen, die van wijd en zijd de voorspraak van den H. Antonius komen afsmeeken. Bijwijlen is de toeloop zoo groot dat zij aan eene bedevaart gelijkt.

Eene andere bidplaats vinden wij vermeld in een oud schrift, te weten de kapelle van *O. L. Vrouw-ter-Hant.*

KLOOSTER. — Ter plaatse, waar men heden het klooster aantreft, stond er vroeger eene smis en herberg, genaamd *het Meuleken*. De parochie kocht deze gebouwen en liet ze afbreken om er een Oudmannenhuis op te richten, hetwelk gesteld werd onder het beheer van Broeders Josephieten, van Geeraardsbergen, en dat men 't Armenhuis noemde.

De Broeders verlieten het gesticht in het jaar 1833 om zich te Rooborst te vestigen, waarna Maria de Brandt (Zuster Bernarda), van Dendermonde, den 26 November van gezegd jaar, de plaats der Broeders kwam overnemen. Den 4 Juli 1834 voegde zich bij haar Joanna-Petronella Leerman (Zuster Joanna), van Grembergen, den 21 Augustus daaropvolgende Carolina Wauters (Zuster Theresia), van Appels, en den 15 April 1835 Anna-Catharina Lossauw (Zuster Lucia), van Gent.

Men mag deze vier vrome dochters als de stichtsters der nu bestaande geestelijke gemeente beschouwen; zij gaven, hoewel nog niet door kloosterbeloften verbonden, elkander

Digitized by Google

den naam van Zuster, en stelden zich onder de bescherming van O. L. Vrouw van Zeven Weeën. Toen was het verblijf nog eene zeer geringe woning, met stroo gedekt.

De eerste, hier verzorgde ouderlingen hielden zich onledig met spinnen, om welke reden het gesticht onder het volk den naam kreeg van Spinhuis. De pastoor der parochie beheerde de gemeenschap in geestelijk opzicht.

De menschlievende dochters ondervonden tegenkanting zoo vanwege de burgerlijke als geestelijke overheid, en daar zij schier geene middelen bezaten, waren zij meer dan eens op het punt naar hunne familie terug te keeren; eindelijk aangemoedigd door den bisschop en den 11 April 1839 als geestelijke vereeniging erkend, kregen de vier Zusters den 7 Juni 1840 het kloosterkleed.

Er werd eene kantschool ingericht en omtrent het einde van 1840 voerde men er het handschoenmaken in. Thans zijn er 28 Zusters, die er hun noviciaat doen, en onderwijs geven aan behoeftige kinderen, kostschool houden en de behoeftige zieken bezoeken, die hun bijstand vragen Het is derhalve eene hoogst nuttige inrichting, welke de gemeente groote diensten bewijst.

Wij bezochten de fraaie, in Gothischen trant gebouwde kapel, blinkend van netheid, en zoo niet rijk, dan toch op zeer behaaglijke wijze opgesmukt In het koor is ieder der drie vensters versierd met een geschilderd raam : *Christus*, *de H. Maria* en *St. Jozef*, komende uit de werkplaats van ARTHUR VERHAEGEN, te Gent. Het tabernakel werd geleverd door genoemden PAUWELS; de eikenhouten communiebank is voorzien van toepasselijke sieraden.

Digitized by Google

PASTOORS VAN S^TE-MARIA-OUDENHOVE.

Gilbertus	1270
. . . . .	
Willem van den Bouchaute . . .	1432
. . . . .	
Antoon de Buck	1610
. . . . .	
Pieter Luymaeyen	1655
Antoon van der Schueren	1688
Karel van Mulders	1705
Bartholomeus de Maillen	1713
Jan Melaert	1759
Frans Verbustel	1790
J.-Fr. van Robais	1811
J.-B. Standaert	1822
D. Ost	1826
J. van Assche	1827
I. Watteel	1838
D. de Wolf	1861
C. de Smet	1871
J van Eycke	1885
C. Cooreman	1889

V.

OUD GILDE. — In de tweede helft der XVIIIe eeuw was er te Ste-Maria-Oudenhove, gelijk in de meeste dorpen van Vlaanderen, eene vereeniging van jongelingen, die zich toelegden op het vertoonen van zedelijke tooneelstukken, waarbij, in de meeste zulker gezelschappen, het « rijmen ende dichten » gepaard ging. Ten jare 1762 speelde de *Konstminnende Jong-*

Digitized by Google

heyd dezer gemeente *de Miraculeuse bekeering van den H. Hubertus*, en in 1785 het treurspel : *Victoriën van Soliman Belchiaro van Persien.* In die dagen was er ten platten lande een algemeene lust tot spel, juist gelijk nu naar de prijsvlucht voor duiven, bolspel, ringsteken en velokoersen. De burgerlijke en geestelijke overheden moedigden die voorstellingen aan, welke doorgaans 's namiddags plaats grepen, na den kerkdienst, en vijf, ja tienmalen en soms meer herhaald werden, ten einde al de ingezetenen, benevens die der naastliggende dorpen, gelegenheid te geven het « stuk » te zien. Over het algemeen was 't een gansch schuldeloos, soms leerrijk vermaak, dewijl vele der opgevoerde tooneelwerken ontleend waren aan de geschiedenis en alzoo den toehoorderen een, al was het ook oppervlakkig, denkbeeld konden geven van staatkunde, volkszeden en beschaving..., of barbaarschheid van vroeger tijden. Sommige keeren, evenwel, liep er wel een zierke bitters onder, en kwam er eene *klucht* bij, die de bevolking van een dorp, welke men niet in het hart droeg, of enkele personen, met welke men een eitje te pellen had, voor den aap poogde te houden, anders gezegd : scheren zonder zeep. Zoo iets gebeurde, onder andere, met Ste-Maria-Oudenhove in 1780, wat wij hier in 't kort willen verhalen.

Twee ingezetenen van Erwetegem vroegen den 15 Mei van gezegd jaar om aldaar twaalf vertooningen te mogen geven van een blijspel, getiteld : *de gulten Bulten*, zeggende in hun request dat de proefvertooningen reeds veel bijval genoten hadden en een behoorlijk lokaal daarvoor in huur was genomen.

Speelde toen evenwel niet wie kon, of wilde ... De vraag der Erwetegemnaren, aan den Raad van Vlaanderen gestuurd, werd door den procureur-generaal ten advieze gezonden aan het magistraat van Zottegem. Intusschen was de inhoud van het op te voeren stuk ter kennis gekomen van eenige ingezetenen van Ste-Maria-Oudenhove, die er voor hen eene beleediging of schimp in zagen, en bij den baljuw van Zottegem aandrongen

Digitized by Google

om de vertooning te verbieden Deze ambtenaar had alreeds « de voorzeyde kluchte geïnterdiceert te spelen.... om te « eviteren de rusie en questien, daeruyt te resulteren, » en de schepenen van Zottegem, « onder ootmoedige correctie, » hadden eveneens geoordeeld « dat het spelen van dese klugt ten « hoogsten zal baeren groote geschillen tusschen zoo naere « gebueren als is de prochie van Audenhove en degone van « Erweteghem, en waeruyt wy voorsien, zullen komen groote « oneenigheden ende gevechten. » (1) De procureur-generaal van Vlaanderen dacht er evenzoo over, en Jozef II, bij apostille van 13 Juli 1780, verklaarde dat het verzoek niet kon ingewilligd worden.

Er bestaat thans te Ste-Maria-Oudenhove een *Ceciliakring*, die de toonkunst beoefent met koperen speeltuigen (fanfaren).

VI.

VERDIENSTELIJK MAN, ALHIER GEBOREN. - In 1784 kwam ter wereld JOZEF JAEQUEMYNS, die zich op de geneeskunst toelegde en den graad bekwam van gezondheidsofficier, heel- en vroedmeester. Ten jare 1808 gaf hij in druk :

Tableau d'une nouvelle dénomination des différens genres d'accouchemens et délivrances.

Onvermydelyke aenspraek tot den heer Ludovicus Laperre, gezondheydbeampten binnen Thielt... nopens eene ontvrigting van het dyebeen, de welke dezen gemelden heer behandeld heeft. 8°, 16 bl.

Tableau d'une nouvelle définition des différents genres d'accouchements et délivrances. Gent, Steven, 1808.

---

(1) *Conseil privé, Tribunal aulique* (censure) n° 20. — Rijksarchief te Brussel.

Digitized by Google

Van het bloed-verlies geduerende de zwangerheyd, onder en naer de baering, van het miskraemen, en van alle de bloedstortingen. Lessen van den heer ALPH. LE ROY... *van het Fransch in het Vlaemsch overgezet en met aenteekeningen vermeerderd door* J. JAEQUEMYNS, *heelmeester, geboorts-helper en gezondheyds beampten binnen Thielt.* Gent, Steven, 1808.

Verder verschenen nog van hem :

Tafereel van vergelyking der natuerlyke kinder-pokken en ingeëntste koeypokskens, en hunne uytwerksels op de menschen en op de saemenleving; in 't licht gegeven door bevel van den geneeskundigen raed der koninglyke Jennersche Maetschappy voor de uytroeying van de kinderpokken door J. ADDINGTON. *In het Vlaemsch overgezet* Ibid. 1809.

Nauwkeurige beschouwing van de koeypokskens, in dewelke alles op eene zeer verstaenbare wyze, door vragen en antwoorden, verhandelt wordt, 't gene de jonge lieden, tot hunne gerustheyd, zouden kunnen begeeren te weeten ontrent dezen onfeylbaeren voorbehoed-middel tegen de verslindende kinderpokken. Gent, 1809.

Tarif du salaire des personnes qui exercent la médecine, la chirurgie ou l'art des accouchements. Roeselare, D. van Hee, 1824

Description d'un nouvel instrument, nommé passe mèche, servant à établir le séton. Ibid id , 1827.

Digitized by Google

Digitized by Google

OVER-BOELARE.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Deze gemeente, met eene kadastrale oppervlakte van 759 hectaren 77 aren, van welke er 612 hectaren 59 aren in het jaar 1880 bebouwd waren, behoort tot het rechterlijk arrondissement Oudenaarde en het vredegerechtskanton Geeraardsbergen, van welke laatste stad zij 2 kilometers verwijderd is Zij is verdeeld in de volgende wijken : *Lessensche Poort*, *Molen te veel*, *Kerkhove*, *Duitsenbroek*, *Kleine Buizemond*, *Klein Frankrijk*, *Buisbeke*, *Planken*, *Gelembeke*, *Eekhoutersveld*, *Groote Buizenmond* en *Schilbeke*. Zij grenst ten noorden aan Goeferdinge en Geeraardsbergen, ten oosten aan Onkerzele en Moerbeke, ten zuiden aan de Henegouwsche gemeente Deux-Acren en ten westen aan Sarlardinge en Goeferdinge.

De bevolking bedraagt 2,341 zielen, een merkelijke aangroei sedert 1801, wanneer het getal ingezetenen maar tot 1,086 beliep, onder welke 48 ingeschreven behoeftigen. De aangroei der bevolking is gestadig; in 1864 waren er maar 2,002 ingezetenen (1) en het is te voorzien dat, vóor weinige

(1) Verdeeld als volgt : Aan de poort, 100. — Aan de fabriek, 79. — Dorp, 269. - Kl. Frankrijk, 112. — Buisbeke, 117. — Planken, 246. — Gelembeke, 108. - Duitsenbroek, 296 — Groote-Buizemond, 223. — Kleine-Buizemond, 330. - Schilbeke, 102. — Huizen bij Sarlardinge, 20.

Digitized by Google

jaren, het cijfer tot 3,000 zal geklommen zijn, dank aan de ontwikkeling der groote nijverheden en de gunstige ligging van Over Boelare aan eene rivier, in de buurt van den spoorweg en aan de groote baan van Lessen naar Geeraardsbergen.

De rivier de Dender vloeit door deze gemeente van het zuiden naar het noorden (van Deux-Acren naar Geeraardsbergen). Eene brug vereenigt de beide oevers reeds sedert 1506, en mogelijk nog vroeger. De bodem dezer gemeente, op de eene plaats zandig, op de andere kleiachtig, vertoont eene rij heuvelen, welke of net bebouwd of beboscht zijn. Verschillende punten der gemeente zijn echt schilderachtig; vóor de katholieke school, b. v. geniet men een heerlijk gezicht op de vallei van den Dender, die lieflijk door de weide kronkelt, in het verschiet begrensd door schoon begroende heuvelen en hoog geboomte.

Eenige beken bevochtigen verder den grond dezer gemeente; de voornaamste is de *Gavergracht*, die uit en terug in den Dender vloeit, op eenigen afstand en geheel in dezelfde richting van de rivier; de *Kortelakenbeek*, ontstaande aan de grens van Deux-Acren en uitwaterende in den Dender; de *Gelembeek* en de *Plankbeek*, bij Sarlardinge.

Te Hunbeke was in de XVe eeuw een vijver, toebehoorende aan de abdij van Petegem, bij Oudenaarde, en waaromtrent een geschil ontstond tusschen dit sticht en den aanpalenden eigenaar, Willem Rijm. Men was gewoon het water van dien vijver telken jare te laten afloopen over het land en in de gracht van Willem Rijm, wat niet altijd van pas kwam. De schepenen van Gent, geroepen om de moeilijkheid te vereffenen, beslisten den 8 October 1474 dat het vijverwater ieder jaar mocht afgelaten worden tusschen St.-Lucas- en Kerstdag, en was het noodig, dan mocht de abdij, op hare kosten, de gracht reinigen en verdiepen; werd dit evenwel drie achtereenvolgende jaren verzuimd, dan zou het wegvloeien des waters gestaakt worden, tenzij Willem of zijne

Digitized by Google

nazaten verklaarden het water op hun eigendom te willen aanvaarden (1).

Aan den naam dezer gemeente zijn nog al vele wijzigingen toegebracht sedert het jaar 877, wanneer wij dien voor de eerste maal aantreffen onder den vorm van *Bollarium in comitatu Brachbantinse* (2 In 897 vinden wij *Bullaria*, in 1070 *Bullari* en in 1166 *Bunler*. In 1181 schreef men *Boular*, of liever *Bonlar*, de *n* en *u* in oude schriften doorgaans geen onderscheid aanbiedende. Eene oorkonde van 1210, der abdij van Eename, spelt *Bouleir* (of *Bonleir*) en eene charter der verzameling van Rupelmonde, van 1229, *Boenlara*. Sedert de XVe eeuw vindt men doorgaans *Boulare*, wat zeker niet geacht kan worden een vorm te zijn, die op goeden grond steunt (3).

Over- en Neder-Boelare werden vroeger doorgaans begrepen in de eenige benaming Boelare, beide dorpen onder het gebied staande van eenen en denzelfden meester. Enkele uitzonderingen evenwel zijn aan te stippen, als de vermelding *Wilhelmus de Ultra Bonlare*, in eene oorkonde van de XIIIe eeuw.

Op eene hooge oudheid mag deze gemeente stellig aanspraak maken; dit blijkt niet alleen uit de hooger opgegeven jaartallen, maar meer nog uit het feit, dat in den tijd op Hunnegemkouter verschillende voorwerpen zijn opgedolven, die voortkomen van eene Frankische begraafplaats. Het aanzienlijk geslacht, dat hier het heerlijk gebied bezat, benevens de abdijen van Affligem en Geeraardsbergen, die hier al vroeg

---

(1) *Acten en Contracten*, keure, 1471-1475, bl. 22. — Stadsarchief van Gent.

(2) MIRŒUS en FOPPENS, 1, 40.

(3) Oude plaatsnamen :

1214. *Hunebeke*, *Volholeputte*.

1480. *Duutscoutere*, *Puttersborre*.

1500. *Aerduynbosch*, *Boelaercouter*, *Boenbosch*, *Busemont*, *Busevivere*, *Eexkenscouter*, *Heldersbroue*, *Ghelembeke*, *Saelbeke*, *Vijsbeke*, *Waeyenberch*,

1600. *Arduynbosch*, *Frankenbroek*.

1750. *Achter berge*.

Digitized by Google

eigendommen hadden, mogen er als de grondleggers van den akkerbouw worden beschouwd, en 't is te betreuren dat geene inlichtingen daarover zijn mede te deelen. Vóor 1769, dit is vóor het statistisch werk van DE PATTIN, is er bijna volslagen gebrek aan bijzonderheden dienaangaande. Slechts ééne oude hofstede is ons bij name bekend : *'t goed te Snelbeke*, hetwelk in 1504 door Jan van der Sickelen aan Jan de Vroede, te Moerbeke, in pacht werd gegeven mits 5 pond 10 schellingen groote 's jaars, boven de er op staande lasten.

Bij DE PATTIN vinden wij aangeteekend dat de bebouwde oppervlakte van Over-Boelare en Goeferdinge gerekend werd op 594 bunder 237 roeden, boomgaarden en huizen medegerekend, en dat de bosschen 94 bunder 313 roeden, de weiden 127 bunder 22 roeden, de gemeene weiden 70 tot 80 bunder oppervlakte hadden. Destijds bestond de voornaamste teelt uit rogge, tarwe, masteluin, sukrioen, vlas en koolzaad. Vlas werd gezaaid op ongeveer 42 bunder, leverende 60 tot 70 steen het dagwand en geldende 26 stuivers den steen; het koolzaad, geteeld op 85 bunder, bracht gewoonlijk 7 zakken het dagwand op. De gewonnen vruchten voerde men doorgaans naar de markt van Geeraardsbergen, ter uitzondering van het koolzaad, dat meest op struik werd gekocht door handelaars, die het lieten inschepen op den Dender. Zóo geschiedde eveneens met een deel der tarwe en rogge.

Het meeste hier gewonnen vlas verwerkte men tot lijnwaad, dat 4 tot 8 stuivers de el gold op de markt van Geeraardsbergen. Te dien tijde waren er in beide plaatsen niet min dan 142 getouwen. Derhalve bezigheid genoeg voor den geringen arbeider!

Volgens het aardrijkskundig woordenboek van VAN DER MAELEN waren hier in 1830 : 85 bunder tarwe, 150 bunder rogge, 25 bunder masteluin, 40 bunder haver, 6 bunder gerst, 25 bunder koolzaad, 30 bunder vlas, 4 bunder boonen en 70 bunder aardappelen. De meerschen leverden hooi in overvloed. In de stallen waren op gezegd tijdstip : 61 paarden, 9 veulens,

Digitized by Google

202 koppen hoornvee, 42 kalvers, 61 zwijnen en 6 geiten. Ten jare 1846 waren deze getallen niet onbelangrijk vermeerderd, namelijk 83 paarden en veulens, 321 koppen vee, 58 kalvers, 158 woldieren, 376 zwijnen, 29 geiten, 96 vetbeesten. Toen waren hier 82 hectaren 41 aren meersch en weide en 28 hectaren 50 aren bosch. — Eindelijk de officiëele statistiek van 1880 teekent aan : 51 paarden en veulens, 445 koppen vee, 107 woldieren, 139 zwijnen, 199 geiten en 13 biekorven.

Destijds besloegen de weiden en meerschen 138 hectaren 81 aren de bosschen 31 hect. 54 aren. Niet alleen in het opzicht van veekweek was er verbetering gekomen, ook de woningen der ingezetenen hadden een fraaier uitzicht en meer luchtigheid dan vroeger. De meeste huizen, in 1830 nog van hout en leem, en al boven met stroo, werden langzamerhand opgetrokken in steen en met pannen gedekt. Een groot deel van het voormalige Land van Aalst bevond zich, overigens, in dien toestand en laat thans eenen grooteren welstand ontwaren : eene vergelijking tusschen de dorpen van heden en die van eene halve eeuw vroeger is moeilijk te maken.

Van eenen watermolen te Over-Boelare is er reeds melding gemaakt in eene koopacte, gedagteekend Februari 1224; het XVIIIe eeuwsch afschrift daarvan geeft er den naam aan van *Veretementien molen.* (1)

---

(1) «Wij Rase van Liedekercke, heere van Boullaer, riddere, maecken kennelijk allen den ghenen, die dese letteren selen sien en hoeren, dat Sijmoen de Meier heeft gecocht ende bejaght wel ende wettelicke jegens Jhanne de Brabantere vander Beken, viere buure lants die gheleghen sijn bi Volholeputte; voort soe heeft oock de voorseiden Sijmoen gecocht ende bejaght wel ende wettelicke jegen Willem van Deftinghen, de molen, die men heet Veretementien molen, ende de molenstede vander straeten voren ten viverwaert jnwaert gaende, drie dagwanden groot, ende den loep vander beken, vander molen boven ende beneden, alsoe verre als hem onse herschep streckt, ende negen late die woenen bi desen selven molen, die Willem vorseit houdende was met alselker usagen ende met alselker renten, alsi Willem voerseit schuldigh waren ende plagen te gevene, ende sesse dagwandt wennents landts, die gelegen sijn vore der voorseider late doren, dwers over de strate, int welck lant,

Digitized by Google

Er waren, al zeer vroeg, in deze gemeente verscheidene andere molens, van welke één in 1326 reeds zeer vervallen en door den kapelaan van Ste Catharina, te Geeraardsbergen, wien hij toebehoorde, hersteld werd. -- Ten jare 1766 werd door de regeering octrooi verleend tot het bouwen van eenen nieuwen graanmolen ter gunste van de kloosterlingen van St.-Adriaan, te Geeraardsbergen, waarbij in 1768 de vergunning kwam om dien ook te benuttigen tot het maken van olie. Ter erkenning van eerstgenoemd recht was het klooster verplicht telken jare aan den graaf van Vlaanderen een hoed tarwe te leveren, en, voor het tweede, een half hoed van dezelfde graansoort, benevens één hoed bij elke verandering van eigenaar.

Een nieuwe olie- en boekweitmolen werd, met oorlof van de regeering en mits gelijke voorwaarden als hooger, op

---

in welcke molen, in welcke molenstede drie dagwanden groet, in welcken loep vander beken vander molen, ende in welcke lade met alselcker renten alsi Willem schuldigh waren ute haren hofstede ende inde welcke úsage alsi Will. schuldigh waren en plagen te gevene gelick dat voeren genoemt is, Sijmoen de Meier voorseit is geerft ende incommen wel ende te wette, ende heefter al af gedaen dat hi schuldigh was te doene bi wette bi maninghen van ende bi wisdom van onsen mannen, alse warbi dat lene al houdt van ons te lene in eenen geheelen leene ende heefter ons al afgedaen dat hi schuldigh was te doene bi wette. Ende van desen lene voorseit soe hebben wi gelast Sijmoene de Meier voorgenoemt goet warant te sijn jegen elcken man, gelick dat goet heere schuldigh es te sine sinen man. Over alle dese voorworden voren geseit so waren alse onsen man Gerart van Hasselt, der Claus Gaijlinc, Jhan Gaijlinc, Gerart Gijlinc, Jhan Corput, Woutere vander Gracht en Gilis van Ronse; ende omme dat wi, Rase van Liedekercke, here van Bouler voorseit, willen dat al dit gehouden moet sijn vast ende gestaede, gelijck dat voeren gheschreven staet, soe hebben wi dese letteren gesegelt met onsen properen segele ute hangende, in kennissen van wareden; ende bidden onsen mannen vorgenoemt, die segele hebben, dat si oeck dese voorseide letteren segelen met haeren seghele, ende wi mannen mins heren van Boular voorseit, die seghele hebben, hebben bi der beden van minen here van Boular vorseit ende van dese partien vorgenoemt dese selve vorseide letteren oeck gesegelt met onsen properen seghele utehangende, in kennissen van wareden, de welcke waren gemaeckt int jaer ons heren dat men schrijft M.CC.XXIIIJ, in de maent van Sportkele. »

Digitized by Google

Hunnegem-kouter opgericht ten jare 1769 in voordeel van Geeraard Branckaert (1).

Thans zijn hier twee stekskensfabrieken, eene papierfabriek, eene sigarenfabriek, waar enkel vrouwen bezigheid vinden, en eene fabriek van scheikundige vette. Vele ingezetenen, vooral vrouwen, houden zich ten hunnent onledig met het vervaardigen van sigaren, het gevolg der tabakplanterijen alhier, welke gemiddeld 2 a 3,000 planten tellen. Kon deze laatste nijverheid nog meer uitbreiding bekomen, 't ware een zegen voor de gemeente en eene weldaad voor de werklieden in 't bijzonder, die op deze dagen in de groote werkhuizen maar te veel blootgesteld zijn aan verleiding en ophitsing tot klassenstrijd, door weinig overtuigde belhamels, die het arme volk, tot hunne eigene voldoening en tot zelfverheffing, plegen uit te buiten door middel van beloften en het voorspiegelen van eene gulden toekomst, welke zij weten onder het menschdom niet te verwezenlijken te zijn.

Over-Boelare heeft twee kermissen : de groote viert men den eersten zondag der maand September; de kleine den 30 Januari, feestdag van Ste Aldegonde, patrones der parochie.

II.

LEENROERIGE INRICHTING — BESTUUR. — De baronij van Boelare was eene der vijf leden of roeden van het Land van Aalst en eene der vier baanderijen van het graafschap Vlaanderen. Niet min dan twaalf dorpen behoorden tot haar gebied, namelijk Aspelare, Deftinge, Goeferdinge, Idegem, Neder-

(1) *Reg. der Rekenkamer*, N^r^ 853, 172^v^. — Rijksarchief te Brussel.

Digitized by Google

Boelare, Neder-Hasselt, Nieuwenhove, Onkerzele, Over-Boelare, Smeerhebbe, Vloersegem en Waarbeke. De andere plaatsen, welke worden opgegeven als deel uitmakende van de baronij, behoorden eigenlijk niet daartoe, maar waren eigen goed van den baron of werden door hem anderszins in leen gehouden. Het waren namelijk : St.-Lievens-Essche, Oombergen, Op-Hasselt, Oelter, Parike, Zandbergen en Schendelbeke. Laatstgemeld dorp, alhoewel begrepen in de heerlijkheid, hing van deze niet af, maar was een leen van het graafschap Aalst, aan hetwelk het ten jare 1339 toegevoegd werd (1).

De barons van Boelare waren rijk en machtig In den oorlog voerden zij eene der vier vorstelijke banieren van Vlaanderen (2, welke de bewoners van hun gebied verplicht waren te volgen overal, waar de heer het hun beval. Zoo moesten zij in 1436 naar Kales trekken om hertog Philip den Goede in den oorlog tegen de Engelschen te ondersteunen.

Volgens MARCHANT waren de hoofden van dit geslacht, van rechtswege, de voogden der jonge graven van Vlaanderen, vóor hunne meerderjarigheid ouderloos geworden. In deze hoedanigheid moeten zij aan het hof eenen aanzienlijken invloed gehad hebben.

SANDERUS, sprekende van deze baronij, noemt haar « zeer « vermaakelijk, en vruchtbaar, zoo in graan als weiden. Zij « wordt door de rivier de Dender besproeid; de bosschen ver- « schaffen, behalve het aangenaam gezicht, eene menigte van « hout, en de ingezetenen, die zeer talrijk zijn, hebben, het « voorbeeld van hunne landheeren volgende, dikwijls door- « slaande blijken van getrouwheid aan hunne prinsen ge- « geven » (3).

---

(1) *Oud Cynsboek van Boelare.* — *Transport van Vlaanderen.*

(2) *Armoyée d'argent à l'écusson de gueulles, soutenue d'une vache de sable*(volgens anderen) *d'un ours au naturel*, (PH. DE L'ESPINOY, *Recherches des antiquités et noblesse de Flandre*, 104.)

3) SANDERUS, *Verheerlykt Vlaandre*, II, 88.

Digitized by Google

Leden van het oorspronkelijke heerengeslacht zijn bekend van het einde der XIe eeuw. De eerstvermelde is *Stephanus de Boular*, voorkomende in eene charter van het jaar 1081, betrekkelijk de gift der kerk van Hunnegem aan de abdij van Geeraardsbergen, door Geeraard II, bisschop van Kamerijk; in eene andere oorkonde van 1092, van genoemden prelaat, betrekkelijk de kerk van Soignies; in eene acte van 1100, bij welke Robrecht van Jeruzalem de abdij van Anchin begiftigt met den arm van St. Joris, dien Alexis, keizer van Constantinopel, hem geschonken had. Eindelijk bezegelde hij ten jare 1101 het diploma, bij hetwelk graaf Robrecht de giften bekrachtigde, door zijne voorouders gedaan aan de abdij van St.-Donaas te Brugge. — Steven van Boelare maakte zijnen naam en geslacht beroemd door zijne deelneming, in 1095, aan den eersten kruistocht, met Robrecht van Jeruzalem.

De juiste erfopvolging in het gebied over Boelare is, van de eerste tijden, niet met zekerheid vast te stellen; het geslacht der heeren is vrij talrijk geweest, en bij de door ons aangetroffen namen was de er toebehoorende titel niet altijd aangeduid; wij geven derhalve de lijst zoo volledig mogelijk, zonder te kunnen verzekeren dat al de leden in rechte lijn van den eersten bezitter afstammen.

Willelmus de Boular bezegelt in 1140 eene oorkonde, waarbij Dirk, graaf van Vlaanderen, eene gift bekrachtigt van zijne voorzaten, de graven Boudewijn en Karel, aan de abdij van Eename, en eene andere oorkonde van 1147, bij welke hij, als abt van gemeld sticht, afstand doet van zijn recht op de helft der tiende van Bassily.

Nicolaas, heer van Boelare, is genoemd in het *Martyrologium* der abdij van Affligem.

Alice of *Aleida* van Boelare is meer bekend. De vroegste vermelding van haren naam is van 1196; zij trad driemaal in den echt: eerstens met Philip de Harnes, zoon van Michiel de Harnes, constabel van Vlaanderen, die beiden in 1195 ten grave daalden; tweedens, in 1197, met Gillis de Trazignies, *constabu-*

Digitized by Google

larius de Boular, die sneuvelde ten jare 1204 vóor Antiochië; ten derde met Raas van Gaver, die doodelijk gewond werd in den slag te Bouvines, in 1214. Door velerlei vrome stichtingen, onder andere door het oprichten der abdij van Beaupré, te Grimmingen, bereidde zij zich tot het andere leven, dat voor haar aanving den 22 November 1239. Zij, en haar echtgenoot Raas, begiftigden in het jaar 1210 de abdij van Geeraardsbergen met een bunder weide te Onkerzele voor het heil hunner ziel en voornamelijk voor dat van hunnen zoon *Arnold*, die begraven was in de kerk van genoemd sticht (1).

Onder de andere meestbekende leden van het eerste heerengeslacht zijn verder nog te noemen : *Willem van Boelare*, prelaat der abdij van Eename in 1147; *Michiel van Boelare*, constabel van Vlaanderen in 1214, nog bekend als den graaf van Vlaanderen afstand te hebben gedaan van al de in zijn gebied wonende vrije mannen (2); *Philip van Boelare*, heer van Aspelare in 1231.

---

(1) *Corpus Chron. Flandr.*, II, 326.

(2) « Ego Michael de Bollers, Flandrie constabularius, omnibus notum facio presentibus et futuris, quod ego molendinum karissimii domini mei F., Flandrie et Hainonie comitis, de Geraldimonte, debeo facere valere ei sexaginta libras artesienses singulis annis, per dictum domini Gilberti de Sottenghien et domini Hugonis Lotharingie, vel Radulfi de Hasebroc, si dictus Hugo interesse non poterit; ita videlicet, quod si duo istorum super hoc invicem concordare non possent, dominus Arnulfus de Aldenarda tertius adjungeretur; et ubi duo eorum concordarent de valentia dicti molendini, stabile remaneret; et sciendum, quod dicto domino meo comiti quitavi et quitos clamavi omnes illos de franca familia, tam milites quam alios, quos habebum vel habere debedam in terra de Alost, et in terra quam karissima domina mea Johanna, Flandrie et Hainonie comitissa, michi excambiavit. Hanc autem quitationem seu prefato domino meo comiti pro viginti libratis terre, quas ipsi assignare debebam in terra mea ibidem de centum et vigenti libratis terre dicto domino comiti assignatis et assignandis. In cujus rei testimonium presentes litteras sigillo meo sigillavi. Datum Curtraci anno Domini M CC.XX septimo, feria secunda ante diem Cinerum ».

(Archief van het Noorder-departement, Rijsel; oorspronkelijk stuk. — *Coutumes du pays d'Alost*, 659.

Digitized by Google

Aan Aleida van Boelare, hooger genoemd, had het volk van Boelare eene groote weldaad te danken. Den 24 Maart 1239 (n. s.), in tegenwoordigheid en met toestemming harer kinderen, ontsloeg zij de laten harer heerlijkheid van alle belastingen en exactiën, zich het recht voorbehoudende van den besten hoofdstoel of 't beste meubel, na het overlijden van eenen hunner, en mits verplichting voor de laten, de abdij van Geeraardsbergon eenen jaerlijkschen cijns te betalen van 2 deniers, boven 6 deniers als recht om huwelijk aan te gaan en 12 deniers bij den dood (1). — Zeker waren die verplichtingen nog eenigerwijze drukkend, maar toch ongelijk minder dan voorgaandelijk; overigens 't waren heerlijke rechten, die nagenoeg overal bestonden en op den duur op verre na niet zooveel bedroegen als de belastingen en schattingen van onzen tijd.

---

(1) « Universis ad quos notitia praesentis scripti pervenerit, ego Aelidis, domina de Boulario, salutem. Innotescat tam praesentibus quam futuris, quod nos de convensu filiorum nostrorum et Adae filiae nostrae, et domini Gossuini de Scendelbeka, mariti ejusdem Adae, videlicet Philippi majoris natu, Ostonis de Trazegnies, Aegidii le Brun et Rassonis, omnes servos et ancillas, in dominio de Boulario commorantes, absolvimus ab omni exactione et taliis. Hoc excepto, quod tenebuntur domui de Boulario ad melius catellum ad mortem; et quidem tenebuntur ad nuptias puerorum meorum, et si quem contingit fieri militem, ad hoc nobis conferre javamen.

« Et contulimus eosdem servos et ancillas et advenas, si qui fortassis veniunt in terram nostram, pro licentia matrimonii contrahendi, et ad mortem ad duodecim denarios legalis monetae patriae, in remissionem peccatorum nostrorum, ad commorandum, ecclesiae B. Adriani de Gerardimonte et manumisimus eos.

« Ita quod dictae ecclesiae tenebuntur ad censum annualem duorum denariorum annuatim quilibet eorum, et ad sex denarios, pro licentia matrimonii contrahendi, et ad mortem ad duodecim denarios legalis moneta patriae, in remissionem peccatorum nostrorum et antecessorum nostrorum. Illos autem de inferiori Boulario praedicto modo contulimus ecclesiae memoratae, et sub eadem forma.

« Ut autem haec manumissio stabilis permaneat, nos praedicti filii carissimae matris nostra praesentes litteras nostrorum appensionibus sigillorum fecimus roborari. Actum anno Domini M.CC.XXXVIII in Coena Domini ».

(MIRÆUS, *Opera diplomatica*, I, 755.)

Digitized by Google

Bij haren eersten echtgenoot had Aleida drie kinderen gewonnen : Michiel de Harnes, die de waardigheid van constabel van Vlaanderen erfde ; Philip en Ada de Harnes, laatstgenoemde in het huwelijk vereenigd met Gozewijn van Schendelbeke.

Uit het tweede bed waren twee zonen gesproten, Otto en Gillis de Trazignies, de eerste vóor 1222 getrouwd met Agnes de Hacquegnies en gestorven vóor 1242; de tweede, meer bekend onder den bijnaam van « le Brun », werd constabel van Frankrijk, trouwde met Simonette de Joinville en overleed ten jare 1270.

In het derde bed won Aleida éénen zoon, Raas van Gaver, uit wien de heeren van Gaver-Liedekerke zijn gesproten en die opvolgde in de heerlijkheid van Boelare, tevens in bezit zijnde van Breda, Kruibeke enz. Deze

« ... vromen ridder ende enen vroeden »

hielp den hertog van Brabant in den vermaarden veldslag van Woeringen en wordt door JAN VAN HEELU in zijne kroniek met grooten lof bezongen :

« Dat was her Rase van Liedekerke,
Ende sijn conroet, die groete werke
Van ridderscape hanteerden daer...
Dat die viande vernamen
Scade daer bi, ende groet verlies,
Heeren Rasen salmen dies
Ewelike spreken groote
Eere ; want van die conrote
Die beste, verre, dat was hi. »

Raas van Gaver trad tweemaal in den echt : de eerste maal met Aleida de Harnes, den tweeden keer met Hedwig van Strijen. Aleida staat bekend als in 1294, het jaar haars overlijden, een aantal vrome stichtingen te hebben gedaan ter gunste, o. a., van de abdijen van Beaupré, Ninove, Geeraardsbergen, de kapel te Boelare en de behoeftige lieden der heer-

Digitized by Google

lijkheid (1). Zij werd begraven in de abdij van Beaupré, onder eenen zerk met het volgende opschrift :

Chy gist medame Melys de Boulexs, ky fut seme au S. de Liedekercke et de Breda, ky trespassa l'an de grace MCC.LXXXXIIIJ, en novembre, le jour de S. Catherine.

Uit het eerste bed van Raas volgde hem te Boelare op zijn zoon, insgelijks Raas geheeten, heer van Liedekerke en Breda en een der vier beers van Vlaanderen, kinderloos gestorven in 1314. Deze, bij acte van 17 Februari 1312 (n. s.), had zijnen broeder Zeger, getrouwd met Joanna van Nevele, dochter van Wouter, kastelein van Kortrijk, de heerlijkheid van Boelare overgelaten, welke hij nog bezat in 1335, na wien als opvolgster in dit gebied wordt aangeduid Mathilde van Gaver, ook vrouwe van Liedekerke, die trouwde met Nicolaas van Bailleul, heer van Rossoit, en na dezes overlijden met Wouter, heer van Honnecourt.

Het zal mogelijk door het huwelijk van eene erfdochter der laatstgenoemden met een lid der adellijke familie van Reingersvliet geweest zijn dat Boelare in dezes bezit kwam. Dit zal gebeurd zijn in de laatste jaren der XIVe eeuw, daar Lodewijk van Reingersvliet als heer van Boelare wordt genoemd in 1385; hij was gehuwd met Gislena van Halewijn en leefde nog ten jare 1420. Gelijk zijne voorzaten had hij eene groote hofhouding. Uit de rekening der stad Geeraardsbergen over het jaar 1424-1425 zien wij, onder andere, dat zijne « pipers ende trompette » dat jaar — volgens gewoonte — naar de jaarmarkt van genoemde stad trokken, om door hun spel de talrijke vreemde kooplieden aldaar te verlustigen, wat onge-

(1) Haar testament staat gedrukt in het *Corpus chronicorum Flandriae*, II, 969.

Digitized by Google

twijfeld den naam des meesters verre voeren moest op de vleugelen van de faam (1). Buiten de vorsten, althans, waren er te dien tijde maar luttel heeren, die er een eigen muziek op konden nahouden, want spelen, gelijk koken, kostte geld. — Melden wij nog dat Lodewijk van Reingersvliet in 1385 met Gisleen van Halewijn, hoogbaljuw des lands van Aalst, en met Gwijde de Longpret, belast werd met het toezicht over het heropmaken van de wallen der stad Geeraardsbergen, welke in 1381 geslecht waren.

Pieter van Reingersvliet was heer van dit dorp in 1436. Hij had den echtknoop gesloten met Margareta van Halewijn, en leefde tot omtrent 1468 (2). Aleana van Reingersvliet bracht door haar huwelijk met Gillis van Boekhout de heerlijkheid van Boelare in dezes familie, van welke ons, tenzelfden titel, bekend zijn : Jan van Boekhout, ook heer van Beversluis en Schendelbeke, in het laatste vierde der XVe eeuw (3), en Daneel van Boekhout, nog in leven ten jare 1525, gehuwd met Maria van Luxemburg, gezegd van Fiennes, vrouwe van Beverweerd, Odijk, Gaasbeek, Rollencourt enz. De dochter van laatstgenoemden, Maria van Boekhoute, overleed den 23 Juli

---

(1) « Item ghegheven miins heeren pipers ende trompette van Boelaer, die pepen ende trompten in de vrijheyt van der kermessen te Gheroudsberge, alsoot ghecostumeert es gheweest, te vele stonden vanden daghen, hem allen over huerlieder moyte, omme te hulpe te huerlieder coste waerts, over al, xxxvj sc. »

(2) « Edele ende weerde jouff. Margriete van Haelwin, douwagiere van den lande van Boulaer... » (*Act. en Contr.*, keure, 1468-1469, 110. — Stadsarchief van Gent.)

(3) « Messire Jehan de Bouchaute, Sr de Beversluys, de Boulaer et de Scendelbeke, baron de Flandres etc., tient en fief de mondict très redoubté S^{r} et princele ducq de Bourgogne, comte Flandres, etc., à cause de sondict perron d'Alost, sa terre, seigneurie et banerie de Boulaer, quy est le IIIIe membre dudict pays et comté d'Alost, à cause de laquelle il a toutte justice, haulte, moyenne et basse, et peut valloir ladicte S^{rie} en terre, bois, prez, rentes, revenus, proufflctz, émoulumens et autres ses appertenances par an, oultre et par dessus la charge, environ II^{c} IIII^{xx} XV lib. p. »

(*Leenboek van Aalst, XVe eeuw* — Rijksarchief te Brussel. Idem, N^{r} 1519, (jaar 1473) ten Staatsarchieve te Gent.)

Digitized by Google

1563, na in den echt geweest te zijn met Hugo de Lannoy. Haar lijk werd bijgezet in de abdijkerk van St.-Adriaan te Geeraardsbergen, onder een schoon en kostelijk grafgesteente, met de woorden :

> Icy gist dame, dame Marie de Boullers, Beverweerden, Dönck etc., vicecomtesse douagière de Berghes St. Winock, Gaesbeke, Lannoy, Rollencourt etc. la quelle trespassa le XXIII de Juillet XV^c LXIII.

Voerden verder het gebied over Boelare : Francisca de Lannoy, dochter van genoemden Hugo, die naar het altaar werd geleid door Maximiliaan van Egmont, graaf van Buren; — Anna van Egmont, dochter der vorengemelden, die in 1551 den echtknoop had gesloten met Willem van Oranje, bijgenaamd den Zwijger, en te Buren naast haren man begraven werd; Philip-Willem, prins van Oranje-Nassau, zoon des vorengenoemden, die Boelare in het begin der XVIIe eeuw verkocht aan Frans-Bernaard Cassini of de Cassina, een Italiaansch edelman, in wiens familie zij bleef tot het einde des leenroerigen beheers (1).

---

(1) « Borgemeester ende schepenen der prochien van Neder-Boulaere ende Onkerzeele, gezien het vervolg op curateele voor hunlieden aengerecht van wegen vrouw Marie Louise, geboren baronne van Plotho d'Ingelmunster ende graevinne douairière van wylent m'her Pieter Philippe de Cassina, in syn leven graeve van Martesana ende van Wonsheim, baron van dit land van Boulaere etc, suppliante by requeste ende onder correctie respectivelyk van den 3 Mey ende 20 July 1785, ter eender zyde, tegen m'her Charles-François-Gislene de Cassina, graeve van Wonsheim, baron van het gezeyd land van Boulaere etc., geïnsinueerden, ter andere, ende op alles gelet, met advys van rechtsgeleerde advocaeten van den Raed in Vlaenderen, wyzen ende stellen in curateele en regime van voogdye m'her Charles-François-Gislene de Cassina, graeve van Wonsheim, baron van dit land en denomeeren over hem als curateuren m'her Charles graeve van Lichtervelde en den heer pensionnaris Rohaert... Actum in vergaederinge ten leenhove op den Reep den 24 December 1785. »

(*Gazette van Gent*, 2 Januari 1786.

Digitized by Google

Frans-Bernaard de Cassina, gelijk zijne voorzaten beer van Vlaanderen, overleden den 9 September 1653, was gehuwd met Robertina de Noyelle, vrouwe van Klein-Rode, bij Nijvel, gestorven den 18 October 1635, en in het koor der abdij van Geeraardsbergen ter aarde besteld, onder eenen zerk, waar op gebeiteld was :

D. O. M. ILLUSTRI DOMINÆ D. ROBERTINÆ DE NOYELLE, BARONISSÆ DE BOULLERS, DOMINÆ PARVI RHODII PROPÈ NIVEL, MATRONÆ CORPORIS ANIMIQUE DOTIBUS INCOMPARABILI, AD IMMORTATILATEM PRŒMISSŒ, NON AMISSÆ D. FRANCISCUS BERNARDINUS DE CASSINA, EQUES, FLANDRIÆ BERUS, BARO DE BOULLERS, TOPARCHA DE SCHENDELBEKE, SERENISS. ALBERTI ET ISABELLA BELGII PRINCIPUM DAPIFER, CONJUGI BENE MERENTI, XI. LIBERORUM MATRI MŒRENS POSUIT DECESS. A° 1635, 15 KAL. NOV. ÆTA. 54.

—

D. O. M. VIATOR STA, ET LUGE FRANCISCUM BERNARDINUM FILIUM BIMULUM RAPUIT MORS, PATRI SPEM, MATRI DELICIAS, UTRIQUE HŒREDEM. ABI ET COLLOCRYMARE, DENATUS EST ANNO 1613, 2 AUG.

—

FRANCISCUS BERNARDINUS PATER, HUGO-JOANNES-FRANCISCUS FILIUS, BARONES DE BOULLERS, HIC JACENT, SECUTI ILLE CONJUGEM IX. SEPT. AET. LXXI, HIC UTRUMQUE XXIV. OCTOB., AET. XXXVIII AMBO A° SAL. M.D.C.LIII.

De zoon en opvolger van Frans-Bernaard de Cassina en Robertina du Noyelle, met name Hugo-Frans, vereenigde zich in den echt met Magdalena-Juliana van Wonsheim, en overleed den 24 October 1653, in den ouderdom van 38 jaren; hij werd opgevolgd door zijnen zoon Philip-Willem-Ignaas graaf

Digitized by Google

van Wonsheim, baron van Boelare enz., die huwelijk aanging met Maria-Theresia van Cauteren, dochter van Antoon, heer van Neder-Brakel, en van Izabella van de Vyvere. Uit dezen echt werden niet min dan negen kinderen geboren, onder welke Pieter-Philip-Frans de Cassina, die den titel van baron van Boelare voortzette en in 1734 trouwde met zijne nicht Maria-Louisa van Plotho, barones van Ingelmunster.

Men leest in het register nº 1535 der kastelnij van Aalst, dat vóor schepenen van Neder-Boelare en Onkerzele verscheen op 2 Juli 1736 « Philip-Willem de Cassina, baron van Boelare, welcke, omme redenen hem moverende, ende achtervolgens de dispositie costumiere van den lande van Aelst, geeft ende transporteert, by anticipatie van hoirye, aen M'her Pieter-Philippe de Cassina, zynen oudsten zoon, de baronie, beerie en baenderye van Boelare, mitsgaders de heerlykheyd van Schendelbeke, behoudens het vruchtgebruyk. » — Door den nieuwen heer van Boelare werd verhef gedaan van de heerlijkheid vóor het leenhof ten Steene, te Aalst, den 3 November 1737.

Pieter-Philip de Cassina en Maria-Louisa van Plotho wonnen acht kinderen, waaronder Lodewijk-Benedict-Frans-Gisleen de Cassina, den 15 October 1770 zonder nakomelingen overleden, na gehuwd geweest te zijn met Amelia-Izabella-Alberica de Croix.

De laatste baron van Boelare, tevens heer van Schendelbeke, gelijk de voorgaanden, was Karel-Frans-Gisleen de Cassina, geboren den 16 Januari 1751, echtgenoot van Catharina-Hendrika-Francisca de Paula-Gislena van Brouchoven, baron van Leefdaal, geboren te Mechelen den 24 April 1749, dochter van Jan-Baptist-Albrecht-Norbert-Gillon van Brouchoven, graaf van Bergeyck en baron van Leefdaal, en van Theresia-Francisca de Paula van Brouchoven, barones van Hove en Vrijhout, zijne nicht

In het denombrement der heerlijkheid van Boelare vindt

Digitized by Google

men de rechten, privileges, baten en verplichtingen opgesomd voor den bezitter. Een beknopt overzicht daarvan mag hier plaats vinden.

De baronij had niet min dan acht schepenenbanken, namelijk voor Neder-Boelare en Onkerzele, voor Over-Boelare en Goeferdinge, voor Waarbeke en Nieuwenhove, voor Aspelare en Neder-Hasselt, voor Idegem, Deftinge, Vloersegem en Smeerhebbe. Ieder dezer acht schepenenbanken of vierscharen had eenen baljuw, eenen meier, eenen prater, sergeanten en andere officieren. De schepenen mochten boeten tot 60 pond parisis en minder. De heer had recht tot het oefenen der drie justitiegraden, zoodat hij voor zware misdaden ter dood mocht doen veroordeelen. De bewoners zijner heerlijkheid waren hem karwei schuldig, namelijk die van Boelare gedurende twee dagen, met wagen en paarden, om zijn hout aan of weg te voeren; die van Deftinge waren gehouden op eenige meerschen te maaien, te hooien en 't hooi binnen te voeren; de Idegemnaars hadden hetzelfde te doen op andere meerschen, gelijk ook het volk van Vloersegem en Smeerhebbe. Bovendien waren de laten van Smeerhebbe, Vloersegem, Schendelbeke en Neder-Boelare verplicht die meerschen te hooien, waarna het de beurt was van de laten te Onkerzele en te Schendelbeke om het hooi te tassen. De heer had recht, den besten hoofdstoel ('t beste meubel) te eischen na het overlijden van een der laten; doode hand, bastaard- en vreemdelingengoed mocht hij ook opeischen. Waar te Vloersegem iemand overleed, 3 bunder land of meer achterlatende, was het beste paard uit den stal aan den heer, ofwel de som van 10 pond parisis. Wie ploeg had betaalde telken jare aan den heer van Boelare 12 deniers parisis, en wie er geen op nahield, 6 deniers derzelfde munt. Jaarlijks mocht de heer eene « souvereine waerhede » (openbare rechtszitting) houden, te weten aan den molen te Parike, waar de schepenen van Boelare, met den baljuw, onderzoek deden nopens allerlei zaken, misdrijven, overtredingen, twisten enz., gepleegd tusschen den molen te Comere en het Heksken

Digitized by Google

te Comere, alsook tusschen de Duutspoort te Geeraardsbergen en de Lindekens te Wilderode; uit hoofde van die rechtszitting waren de laten van het land van Boelare en van Parike ontslagen van de verplichting, ter « souvereine waerhede » van den graaf van Vlaanderen te verschijnen. Aan den heer van Boelare behoorde de visscherij in den Dender, namelijk tusschen de heerlijkheid van Acren en die van Zandbergen, door de stad Geeraardsbergen, met dien verstande, dat het niemand geoorloofd was ter gemelde plaats te visschen. Wie te Geeraardsbergen tot ballingschap veroordeeld werd, dien mocht de heer van Boelare op zijn gebied dulden en bleef er vrij; zoo ook, wie door de vierschaar van Boelare uit deze heerlijkheid verbannen werd, mocht vrijelijk verblijven binnen Geeraardsbergen : geen gering voordeel voor de getroffenen, daar die stad tusschen Neder- en Over-Boelare is gelegen, op een loopje. Die vrijheid werd echter door den graaf van Vlaanderen te niet gedaan op verzoek van Geeraardsbergen, waar men ongetwijfeld nog al last zal ondervonden hebben vanwege de bannelingen, welke niet altijd onder de beste burgers te rangschikken waren De banneling, behoorende tot een der dorpen waar de heer van Boelare het gezag oefende, kon door dezen begenadigd worden ofwel den ban afkoopen. Gelijk de heer recht had op den visch in de door zijne heerlijkheid stroomende rivier, was hij ook eigenaar van de patrijzen en ander gevogelte, daar levende, zoodat die, zonder zijne toestemming, niet te vangen waren (1).

---

(1) « Ic Pieter van Reinghersvliete, heere van den lande van Boelaer, beer van Vlaendren, heere van Scendelbeke ende van den Poele, houde in leene ende manscepe van mijnen gheduchten heere ende prince de hertoghe van Bourg^{en}, grave van Vlaendren, van zinen Steene tAelst, *tland ende baronie van Boelaer*, dwelke es een van den vijf leden van den lande van Aelst ende een van den vier beren van den lande van Vlaendren, daer up ic hebbe alrande justicie, hooghe, middele ende nedere, ende al dat ter hoogher justicie toebehoort, niet uute ghesteken noch ghesondert, achte scependomme in dese naervolghende prochien, te wetene *Nederboelaer* met *Onkerzele*, *Overboelaer* met *Goefferdinghen*,

Digitized by Google

Het houden van zwanen in gezegde rivier kwam ook uitsluitelijk toe aan den heer. Te Geeraardsbergen was één der

---

Waertbeke met *Nuwenhoven*, *Aspelaer* met *Nederhasselt*, *Yedeghem*, *Deftinghen*, *Vluerseghem* ende *Smeerhebbe*. Ende omme de zelve te regierne te wette ende te vonnesse so hebbic bailliu, meyers, praters, serganten ende andere officiers daer toe oorboorlic ende nuttelic, also ter hoogher justicien toebehoort ende van ouden tijden ghecostumeert es.

« Item behoort te mijnen voors. leene ontrent lxx manscepen, staende som te vullen relieve ende som ter bester vrome, waer af de vive hebben hooghe justicie, te wetene *Essche* met *Sconenberghe*, *Outer* (*sic*), *Sandberghen*, *Oemberghen* ende *Pareke* met haren toebehoorten. Ende als die veranderen bij coope so hebbic daer af den x^en^ penninc, coep, relief ende camerlingage, so ten leene toebehoort.

« Item de voors. mannen ende scepenen vermoghen de boete van lx lib. ende der onder, indaghinghe met mannen ende met scepenen alsot van ouden tijden ghecostumeert es.

« Item behooren te mijnen voors. leene zeker corweiden, te wetene dat die van den lande van Boelaer sculdich zijn mijn hout te haelne, die waghen ende perden houden, twee daghen.

« Item voort zo moet tdorp van Deftinghem zekere merssche mayen ende dat hoyen ende in voeren, ende insghelicx tdorp van Yedeghem moet mayen zeker partscelen van mersschen, hoyen ende in voeren; voert meer moeten de dorpen van Schendelbeke, van Vloerseghem ende van Smerrebbe zekere parseele van mersschen mayen ende in voeren; Vloerseghem, Scendebeke ende Smerrebbe, Nederboelaer ende den Reep moeten dat hoyen; Onkerzele ende Scendelbeke moeten al tvoors. hoy tassen.

« Item behoort te mijnen voors. leene beste hooftstoele ende alle maniere van mortemain, incommelinghe, bastaerde goed, stragiers goet, confiscacie van leene, van erve ende van haven, sterfcoop, wandelcoop, te wetene te Nederboelaer met Onkerzele, Overboelaer met Gouffer-dinghen, Deftinghen ende Iedeghem van wandelcoope van elken sticke erfs II s. p. ende dobbel coop; gaet er eenen wech dore in Wartbeke met Nuwenhove in Vloerseghem ende in Smeerebbe, xij den. par. van elken ponden par., ende in Vloerseghem van dootcoop vj den. par. van elken ponde par., ende in Smerebbe van doot coope van den pond par. vj den. par. Ende zo wie ervachtich versterft uute drie bunders erfs of meer, ligghende in Vloerseghem, die es sculdich ter doot een kuermeede, dat es tbeste pert, datter up ghewrocht heift binnen den jare, oft x lib. par. der vooren.

« Item so hebbic ter causen van mijnen leene in diveersche plaetsen watre ende weede, dat es te wetene van elker plouch xij den. ende die gheen plouch gheven elc vi den. par. tjaers.

« Item te doene alle jare, of alst mij ghelieft, bij mijnen bailliu, man-

Digitized by Google

watermolens aan hem, en twee deelen der winst kwamen in zijn hand, maar daarom waren de twee deelen der onderhouds-

---

nen van Boelaer, eene souveraine waerheide anden muelen te Paerke, daer mijn voors. mannen zijn ghecostumeirt te vraghene van allen zaken ende twisten, zij criminele of civile, ghevallen up mijn herstraten, deene beghinnende ande muelne ten Comere, gaende tote den hecxkenne ter Comeren dandere beghinnende ande Duutspoorte te Gheerondsberghe, gaende toten Lindekens te Wilderode; ende wat daer in bevonden wert, behoort ten berechte van mijnen bailliu ende mannen van Boelaer; ende daer mede es mijn voors. land van Boelaer ende Parcke bevrijt te gane ten souvarein waerheiden van den prinche.

« Item behoort te mijnen voors. leene de visscherie inde Dendre van den heerscepe van Akren tote den heerscepe van Zandberghe, gaende duer de poort van Gheerondsberghe; ende daer en mach niemen: visschen in danne up een haer, up de boete van III l. p ; ende wat daer in ghevalt behoort te mijnen berechte, also es van ouden tijden gheuseert ende ghecostumeert.

« Item zo wie ghebannen wert bin terminen binnen der poort van Gheerondsberghe, dien mach ic gheven tland van Boelaer, ende es daer in vrij. Ende insghelijcx zo wie ghebannen es uuten lande van Boelaer es vrij binnen der poort van Gheerondsberghe, up welc point het heift ghelieft mijnen gheduchten heere ende prince te verleenen de voors. poort van Gheerondsberghe, bi sekere mandement, en zo wie ghebannen wert bider wet van Gheerondsberghe dat hij niet vrij zijn sal int land van Boelaer. Ende insghelicx zo wie ghebannen wert bider wet van Neder-boelaer, dat hij niet vrij zijn en zal binnen Gheerondsberghe Ende voort int selve mandement verleent dat niement wijn noch bier vercoopen en sal up een vierendeel vander mile vander stede van Gheerondsberghe hi en zal daer af assise gheven, ghelijc die van Gheerondsberghe doen, x jaer lanc, up welke peine ic zeekere supplicacien overghegheven hebbe mijnen gheduchten heere, ende daer up dat ic zekere informacie hebbe doen hooren, dwelke al commen es in den grooten Raet, omme dese voors. twee pointe te brekene, vanden welken ic gheen en can ghecrighen noch ter tijt.

« Item so wije ghebannen wert uuten lande van Boelaer ofte uut eenich van mijnen vors. doorpen, dien mach ic wedergheven tland, composeren ofte quicte scelden.

« Item behoort te mijnen voors. leene zekere waranden van conijnen, also van ouden tijden gheuseert ende ghecostumeert es.

« Item niement en mach in mijn voors. land van Boelaer partrisen, noch aenvoghelen vaen sonder mijn consent.

« Item niement en mach zwanen houden inde Dendere zonder mijn consent.

« Item behoort te mijnen voors. leene deen van den watermuelnen staende binnen der poort van Gheerondsberghe, daerup ic hebbe telken

Digitized by Google

kosten te zijnen laste. Ook op het te dezer stede gebrouwen bier en gebakken brood had de heer van Boelare zeker recht te doen

---

uutmetene de tweedeel van al tguent dat se wint, ende daer up zo moet ic betalen de tweedeel van allen den costen, diere up commen.

« Item behoort te mijnen voors. leene trecht in de poort van Gheerondsberghe, dat men heet broot van bierban, dats te wetene van elken bier wissche xij d. parisis, daeraf hebbic iiij d. par.

« Item van elken hovene inde poort, die broot bact omme vercoopen, xij den., daer af hebbic de iiij den. par.

« Item trechte tusschen den lidene ende loochenen (*sic*), voor scepenen van Gheerondsberghe, daer af de boete es iij s., daeraf hebbic xij d.

« Item de helt van den gheleede ter Overpoorten.

« Item behoort te mijnen voors. leene den Bogaert coutere xxv bundere groot, metten mersschen daertoe behoorende.

« Item thof ende den bogaert ende een mersschelkin te Nederboelaer.

« Item den Boelen mersch ende den Vlamincmersch ende den Trentelbeke viver, groot over al ontrent x bundere.

« Item den Indebosch ontrent xij bunderen groot.

« Item een tiendekin in Overboelaer dat men heet Yponts tiendekin, ende een tiendekin in Vloerseghem.

« Item behoort te mijnen voors. leene ontrent viij l. par. in penninc renten, item in cheinse ontrent xxv l. par., item iiij mudde evenen, item ontrent v^c cappoenen, item lxxxvj gansen onder in Griemeghem ende int land van Boelaer. Item onder halve rasiere rocx, metgaders vele meer andere scoone rechten ende heerlicheiden, der hoogher justicie toebehoorende, also van ouden tijden gheuseirt ende ghecostumeert es.

« Item es mijn voors. leen belast nu ter tijd met vichtiene ponden groten tsiaers erfvelike renten, de welke toebehooren mijnen tween zusteren, ende dandere twee zusteren diere also vele up hadden, ghelijc dat blijct int leste overgheven voor ditte, twelke was den xxviij dach van hoymaent int jaer XIIIJ^cXLV, die zijn ghevaren van levenden live ter doot, de welke twee leenen van xv l. grooten siaers erfvelic mij toe commen zijn bij dien, ende hebbe die ontfaen ende der af manscep ende feauteit ghedaen ten Steene tAelst ende daer toe ghedaen dat ic sculdich ben van doene ende beede mijn rappoorte daer of nu overgheve.

« Item den cloostre van Beaupré xij lib. par. tsiaers.

« Item den cloostere van Sint Adriaens in Gheerondsberghe iij l. par.

« Item den couvente vanden selven cloostere een mudde evene ende viij lib. par.

« Item den cloostre van Sinte Cornelis te Nieneve twee rasieren taerwen. Ende daerup moet de voors. clooster leveren alle jare den kerken van den lande van Boelaer, telken Paesschen, de ostien hier naer verclaerst : Wartbeke ende Nuuwenhoven viij^c ostien, Overboelaer ij^c ostien, Aspelaer v^c ostien, Onkersele met Sente Macaris drie hondert ostien. Ende Yederghem iiij^c ostien. Item der kerken van Sente Macaris

Digitized by Google

gelden. In penningrent ontving hij ongeveer 8 pond parisis, in cijnsrent omtrent 25 pond; voorts 80 mudden haver, 500 kapoenen, 80 ganzen, 1 1/2 razier rogge, zekere kleine tienden enz.

Van zijnen kant was de heer verplicht ieder jaar te geven : aan de abdij van Beaupré, te Grimmingen, de som van 12 pond parisis; aan de abdij van Geeraardsbergen 3 pond parisis boven een mud haver en nog 8 pond der gemelde munt; aan de abdij van Ninove 2 razieren tarwe. Dit sticht, daarentegen, was gehouden telken jare, te Paschen, te zenden aan de kerken van Waarbeke en Nieuwenhove 400 hostiën; aan die van Aspelare, 500 hostiën; aan die van Onkerzele en Ste-Macaris, te Neder-Boelare, 300, aan Idegem 400 Eindelijk was de abdij verplicht den koster van Ste-Macaris jaarlijks 18 schellingen parisis, den pastoor van Schendelbeke 20, den koster dier parochie 15, den kapelaan aldaar 10 schellingen parisis te geven enz.

De uitvoering der crimineele vonnissen, uitgesproken door de vierschaar van Geeraardsbergen, was te verrichten door den heer van Boelare, volgens sententie van den graaf van Vlaanderen, Boudewijn VI, als straf voor eenen moord, door eenen der heeren van Boelare gepleegd op graaf Geeraard, die

---

viij s. par. Item den costere van Sente Macaris voors. xviij s. par. Item den prochiaen van Scendelbeke xx s. p. Item den costere van Scendelbeke xv s. p. Item Raes Haghemeters dochtere v lib. par., welcke een leen es, ghehouden van den hove van Boelaer, met meer andere erf, al lettel mijn of meer. Dwelcke overgheven ic doe ter goeder trouwen naer al tgunt dat ic nu ter tijt daeraf hebbe comen ende moghen bevinden. in deser manieren ende condicien : waert also dat men in toecommende tijden bevonde mijn voors. leen meerder zijnde of meer herlicheide toebehoorende dan voorscreven es, dat advoueer ic te houdene van mijnen voors. gheduchten heere ende prince metten anderen. Ende waert ooc in toecommenden tijden minder bevonden danne vorscreven es. daeraf begheeric te zin ende te blivene onbegrepen ende sonderlinghe kennen mijn huusghenooten meerder of mijnder zijnde dan voors. es, ic kent met heml. onder mijnen zeighele den XVen in Hoijmaent anno LVI (1456). »

(*Leenboek van Aalst*, nr 1317, bl. 46. — Staatsarchief te Gent.)

Digitized by Google

het allodium of vrij eigen goed, waar gemelde stad op gebouwd was, te gelde had gemaakt. Het lichaam verminken en ter dood brengen was voorzeker niet te achten als een winstgevend, vereerend ambt! De ongelukkigen, die te Geeraardsbergen hadden kennis te maken met den scherprechter, werden namens het magistraat der stad geleid tot onder aan den trap van het schepenenhuis, en daar aan den baljuw des heeren van Boelare overgeleverd, die verplicht was den veroordeelde, zoo spoedig mogelijk, de tegen hem gewezen straf te doen ondergaan. De terechtstelling geschiedde zelfs op kosten van den heer van Boelare, die alleenlijk aanspraak kon maken op de kleederen, welke de veroordeelde aan het lijf had. Zóo blijkt uit het scheidsrechterlijke vonnis, door graaf Robert van Bethune in 1315 uitgesproken; doch het schijnt dat er dienaangaande eene betwisting was ontstaan, welke niet ten einde was toen de Costumen des Lands van Aalst werden afgekondigd, vermits een voorbehoud gemaakt was aangaande de rechten van den vorst in het artikel der Costumen, hetwelk den heeren van Boelare verbood iemand op de pijnbank te leggen zonder daar den hoogbaljuw des Lands van Aalst bij te roepen (1). In elk geval, 't moest den grooten heeren van Boelare, beers van Vlaanderen, voogden der minderjarige prinsekinderen, geene geringe smet op hun blazoen werpen, eenigerwijze de beul van Geeraardsbergen te wezen!

De wethouders dezer gemeente gingen, in moeilijk te beslissen zaken, ten hoofde te Lobbes, de leenmannen bij het leenhof der stad Gent.

De heerlijkheid van Boelare werd ook weleens aangeduid met den naam van « Koe van Boelare », volgens DE L'ESPINOY,

(1) Graaf DE LIMBURG-STIRUM, *Coutumes d'Alost*, bl. 515-517. — De heeren van Boelare poogden later die dure wet van hunne schouders te werpen, doch 't gelukte niet.

Digitized by Google

« parce que son ancienne bannière armoriée d'argent à l'écusson « de gueules était soutenue par une vache de sable. »

Meer dan eens ontstonden er tusschen de heeren van Boelare en hunne naaste geburen moeilijkheden, ten gevolge van betwistingen en onwettige aanmatiging van recht. In 1315, onder andere, gold het de visscherij in den Dender, het schutten van vee, de vervolging van Geeraardsbergsche poorters vóor de vierschaar van Boelare, het afkondigen van keuren enz., en 't was noodig dat de graaf van Vlaanderen er tusschenkwam om de partijen tot zwijgen te brengen. (1)

---

(1) « Nous Robers, cuens de Flandres, faisons savoir a tous, que comme pluseurs debas et discors aient este entre noble homme no amei foyable Soyer de Liederkerke, chevalier, sengeur de Boulers et beir de Flandres, dune part, et nos bonnes gens de Gramont, dautre part, les quelles parties dune part et dautre eut sur chou lonc conseil et avis, se misent et compromisent de tout en tout, de hault en bas, sour nous et en nous, et promisent loyalement et en bonne foy, sans fraude et sans malengien, a tenir ferme et estaule tout ce que nous en diriesmes ou prononceriemes; et nous, pour mettre acort entre les dictes parties, qui sont andoy nos gens, vu et entendu dilligament le rayson et le demande de cascune partie et ossi leur deffenses, avons dit et prononciet, disons et prononcons, pour bien de pais et dacort des dis debas et pour le mieux, en maniere qui sensieut :

« Premiers et du commencement, disons nous et prononcons : que tous jugemens rendus par les esqevins de Gramont, en faisant loy, de quel cose que ce soit, dont nous avons oui les debas, demouront ferme et estaulle selonc le francise de le ville, et le execution faite sur les dis jugemens demoura en sa vertu aussi, sans venir alencontre.

« Item disons nous et prononcons : que quelconque personne niet bourgeois de Gramont qui se oblige ou devient pleges de sa propre volente en la terre le dit sengneur de Boulers pour bourgois de Gramont ou pour aultre, sera tenus de tenir et emplir se obligance et se plegerie, et ne le poront cil de Gramont defandre ne contresteir pour cause de leur frankise.

« Item disons nous et prononcons : que toutes les bestes que cil de Gramont escutteront ou panreront sur le sengnourie le dit sengneur de Boulers, il lairont et devront lessir en le dicte sengnourie, sans mener hors, soit en maisons, se ils les y ont, soit au baillieu ou a patre du dit sengneur, et ly dis sires en fera le justice, et les damages, si avant con les pora monstrer, fera il rendre.

« Item disons nous et prononcons : que ly dis sires de Boulers

Digitized by Google

Een ander geschil ontstond omtrent het midden der XIVe eeuw tusschen gezegde stad en de vrouwe van Boelare, name-

---

demora et devra demorer en tel maintieng de sa pesserie de Gramont que il et si ancisseur ont este, sauve le droit de cescun.

« Item sil aviint que uns bourgois de Gramont soit trais en clam ou en plait par devant le loy le dit segneur de Boulers, et cil de Gramont ne le deffende mie par lettres ou par souffisantes messages et jugemens en cuert sans fraude, par le loy le dit segneur, disons nons et prononcons que cils jugemens demoura fermes et estaules.

« Item disons nous et prononcons : que ly dis sires ds Boulers ne peut ne ne pora faire keures nulles en sa terre, ne pour pourfit du pays ne aultrement, que cil de Gramont doient tenir, ne les pora astraindre a ce que il les tiengnent se il ne veulent, se ce ne soit cose qui touce dicage, heritage ou watreganc, desqueils il devront faire sieute selonc leur avenant.

« Item disons nous et prononcons : que tout cil qui seront banny de Gramont par annees ou par keures, que on fait dan en an, se poront tenir en le terre le dit segneur de Boulers leur terme durant; et en tel maniere cil qui seront banni de le segnerie ou terre le dit segneur de Boulers par annees se poront frankement tenir a Gramont.

« Item disons nous et prononcons : que cil de Gramont ne porout pander en le terre le dit segneur de Boulers pour cose nulle, se dont ly sires de Boulers ou ses lieutenans ne seit en deffaulte de eaus adrechier, sour cou requis.

« Item disons nous et prononcons : que de toutes personnes condempnees a justiciier, ly sires de Boulers ne doit de eaus plus demander ne avoir fors tant quil ont sur le cors quant ont les oondempne, et ensi ferae le justice.

« Item du debat qui a este et est entre eaulx al ocquoison quant on prent bourgois de Gramont en le terre le segneur de Boulers a freske coupe et de cou quil y apent, item du et de le caucie, faisons retenue de dire no dit et notre prononciation del assent et consent des parties jusques au vintisme jour de Noel, pour nous y enfourmeir plus clairement de cou.

« Item disons nous et prononcons : que cil de Gramont, en amende et pour amende del arsin, des damages et villenies quil ont fait au dit segneur de Boulers, devront a ly mille lib. feule monnoie, asavoir : trois mites pour chinc... ou le gros tournoy pour III s., et VII esterlinc pour XII d., le moitiet des dittes mille lb. dedens le Candeler prochainement venant, et lautre moitiet, de deux le moy de may tantost ensuiuant; et parmy les coses dessus dittes, et sauves nous dicts retenues, disons nous et prononcons bonne, loyale, entire et ferme pays de touttes (choses) dont debas et discors ont este entre eaus jusques au jour duy, et le commendons ensi que deseure est dit a tenir fermement, sans venir a lencontre, sour paine le deux mille lb. fors. Auquel dit ly

Digitized by Google

lijk aangaande den hoofdstoel of 't beste meubel eens overledenen, het vrijmaken van het goed der bastaarden, het rechterlijk vervolg van Geeraardsbergenaren op de heerlijkheid van Boelare, en het belemmeren, door 't magistraat dier stad, van de visscherij in den Dender, in 't belang van de goede verdediging der stad. Graaf Lodewijk van Nevers en zijne raadslieden deden over deze punten uitspraak den 9 November 1353. (1)

---

sires de Boulers se assente, grec et accepta et le promist sur le payne dessus ditte a tenir et tant que a cou obliga et le premier sur le payne dessus ditte a tenir et tout qui cou obliga tous ses biens quil a ou tient en no pays; et la ou nous prononcames et disimes no dit, si que deseure est dit et expesse, fu lidis sires de Boulers present pour sa partie, et pour eaulx de Gramont furent Jehan Gaffelkin, Jehans Lonys, JehansVlieghe, Jehans Desplankes, eskevins, Jehans le Rue, Gerart Scoutarine, Gilles Cornut et Jehans ly Sages, jureis de le ditte ville et pluiseurs autres gens. Che fu dit et prononchiet a Gant, en le presence nobles hommes Ernoul, sengneur de Weesmale, Philippe, sengneur de Liedekerke et de Breda, Rase, castellain de Gant, Robbert, sengneur de Nivelle, castellein de Courtray, Willaume de Nivelle, sengneur de Utberghe et de Grammines, Henry de Meldert, Jehan dEscornay, Rogier de Winghines, Gerart de Utkerke, Rase de Gant, Rase de Herzelle, Wolfart de le Maelstede et Yewein de Vaernewijc, chevaliers, Wautier, sengneur de Engien, et pluiseurs autres chevaliers, escuyers, bourgois et aultres bonnes gens. En tesmoing de ce avons nous fait sceller ces lettres de no seel, qui furent faites a Gant et donnees lan de grasce mil CCC et quinse, le lundy apres le jour Sainte Lucie... »

(*Stadsarchief van Geeraardsbergen.* — Reg. nº 112, van den Raad van Vlaanderen, in 't *Staatsarchief te Gent.*)

(1) « Wij, Lodewijc, grave van Vlaendren, van Nevers ende van Rethest, doen te wetene allen lieden, dat als onse gheminde, de vrouwe van Boelaer, commen es voer ons ende voer onsen raet, haer doleerende van zesse pointen, hier naer bescreven, die soe seide dat onse wet ende liede van Gheeroudsberghe ghehouden ende ghedaen hadden, ende pijnden te weerne onredeleke, in grieve ende prejuditien vander vors. vrouwen haren heerscepe van Boulaer ende te Schendelbeke, ende daerin dat soe eeneghe vermeten leede, ghelijc hare clachten in hadden, ende begheerde de vorseide vrouwe met groeten neereste, ende over recht, an ons, alse heere ende prinche, dat wij hare deraf in rechte houden souden, op dwelke wij daden roupen voer ons onse goede lieden uuten Gheeroudsberghe vorseid, die de vors. pointen ende clachten over hadden in ghescriften, ende daerup antworde ghaven in ghescriften, ende coppie

Digitized by Google

De *meierij van Boelare* schijnt door den heer in leen gegeven te zijn geweest. Het denombrement dezer bediening is niet

---

van privilegien, ende ooc eeneghe vermeten die sij daerup hadden; wij, die begheeren elken recht te doene, daden doen een bezoec bij onsen lieden van onsen rade up de vorseide zaken, dat besoec tonswaert brocht, ende voerzien aldat in de zake behoerde te verziene, met goeder deliberatien, ende dach ghemaect beeden partien te Male, voer ons ende onsen raet, hebben gheseit ende geprononchiert, segghen ende prononcyeren onse scententie ende vonnesse upt debat van den zesse pointen vorseid in deser manieren :

« Up deerste point, daer mijn vrouwe seit dat die van Geeroudsberghe bescudden willen tgoet van den wijfs, die selve niet poerteressen en sijn metter hant, van hoefstoelen, als sij sterven; daerup die van Gheeroudsberghe antworden dat eens mans wijf es sijne have ende sijne kateille, ende als de man poertre es, dat sij bij dien pointe moghen bescudden tgoet van den hoefstoele.

« Hierup es ghewijst, naer den besoecke : daer man ende wijf sijn in huweleke, ende dwijf es ghediede wijf ende niet poerteresse metter hant, eyst soe dat soe sterft ende sij kindre hebben, van hare beeder lichame, dat die man ende die kindre tgoet bescudden moghen metter poert van hoefstoele, up dat sijt versoeken; maer hebben sij gheene kindre, so ne maeght de poert niet bescudden.

« Item up dandre point, van lieden, die in ziecheden poerters werden, om van den hoefstoel ghevrijt te wesene, dat behouden wij tonsweert om dat te scententyerne als ons goet sal dunken.

« Item up tderde point, als dat de poert wille vrijen leen ende erve van bastarden, die poerters sijn, dat tgoet soude gaen te haren hoere waert, als de bastarde sterven, alwaert dat sij gheene kindre en hadden van haren lechame; daer jeghen mijn vrouwe heeft ghetoeght veel redenen ende haer vermeten in possessien van der contrarien.

« Ghewijst : mids dat mijn vrouwe wel ende soffisante heeft gheproeft hare possessie, ende mids dat de privilegien ende usagen van Gheeroudsberghe niet inhouden dat eenech goet ghevrijt mach sijn, noch eenech poertre dan lechame, have ende katteille, dat sij leen ende erve vrijen moghen, het ne sal vallen ten wille van den heere, daer de bastaert, die poertre es, gheen wetteleke kindre van sijnen lechame en heeft.

« Item up tvierde point : dat mijn vrouwe seit dat sij haer lettren van verbode senden, sprekende dat men niet wijsen en soude up haer poerters, ne up thuere, daer sij hen antrecken willen leen ende erve, ende daermede sij mir vrouwen ende haer lieden pijnen ende cost doen.

« Ghewijst : mids dat de privilegien ende usagen van der poert niet inhouden, voerder te vrijene dan poerters lechame, have ende katteille, dat sij niet voerder verbieden moghen, ende dat sijt alsoe claerlic in haor lettren expresseren van nu voert.

Digitized by Google

in onze hand gekomen. Bedienaars van het meiersambt waren, onder anderen, Jan van den Hove, ten jare 1476; Adriaan de

---

« Item tvijffde point : dat mijn vrouwe seit, als eenech vonnesse ghewijst wert in haer heerscep sonder verbod commende van der poert voer tvonnesse, dat dat vonnesse sculdech es stede te houdene ende vulcommen te wesene, alwaert datter naer eenech verbot quame vander poert ; daerup die van Gheeroudsberghe eeneghe redenen andworden ende vermeten hen beede in eene scententie, die de grave Robbrecht wilen up dit point gaf.

« Ghewijst : dat de scententie vanden grave Robbrecht, die up dit (point ghegheven was), gehouden sij, de welke inhout aldus :

« Item ghevallet dat een poertre van Gheeroudsberghe sij ghetrocken in clachten ofte in ghedinghe voer de wet tvorseits heeren van Boelaer, ende dat die van Gheeroudsberghe niet verbieden, met letteren of met soffisanten boden, ende prononchyeren, dat dat vonnesse sal bliven vast ende ghestade.

« Item up VIe point : dat haer mijn vrauwe van Boelaer dolleert, dat die van Gheeroudsberghe hare gheweeren ute gheworpen hebben die in hare visscherien in de Dendre laghen ; daerup die van Gheeroudsberghe andworden dat de Dendre daer neffens soe ondiepen was ende versant, dat de muelene niet gaen en mochten, ende dat men daerover quam te voet sonder meskief, ende mids dien oec, dat daer gheene stercte es an de poert, dan de Denre, so daden sij die gheweere ende corve ghebieden ute te doene binnen zekere tijt, ende omme dat ment niet ne dede, so dadent sijt selve doen.

« Ghewijst : tallen tijden dats noet sal sijn, ter ondersceedecheit van den ghenen, die de stede van ons sullen houden in onse poert van Gheeroudsberghe, dat die van Gheeroudsberghe versoeken ende doen versoeken soffisanteleke mir vrouwen vorseit, of haren lieden, dat soe de gheweeren, corve ende andre zaken daer toebehoerende, die den rivieren deeren moghen, ute doen binnen weselekre tijt; ende doet mijn vrouwe ende haer liede niet, dat die van Gheeroudsberghe selve moghen doen of doen doen.

« Item vander mesdaet dat die van Gheeroudsberghe mesdaen moghen hebben in eenech van den vorseide dinghen, al of zoen, daeraf behouden wij tsegghen te utene ende te zeggghene talle tijden als wij selen willen; ende waert zoe dat eenech ghescil hiernaer ware, of donkerheyt in eenech van den vorseide pointen, of in de scententie van den grave Robbrechte wilen tusschen den heere van Boulaer ende dien van Gheeroudsberge vorseit ghegheven, de welcke wij houden over goet ende approberen bij desen letteren, daeraf behouden wij de verclaernesse te doene bij ons of bij onse oere grave van Vlaenderen, ende bij haren rade, bij der oreon cepen van desen letteren bezeghelt met onsen zeghele. Ghegheven te Male den IX^n^ dach van Novembre int jaer ons Heeren XIII^c^ ende LIII. Bij mijn heere den grave in de audientie, daer waren :

Digitized by Google

Haene, in 1520; Adriaan van Merckbroeck, ten jare 1590, Jan van Longevalle, in 1623, Frans Saligo, in 1742.

Wij zagen in onze geschiedenis van Neder-Boelare dat het oudheerlijke kasteel gebouwd was op het grondgebied dier gemeente. De oorsprong er van is niet op te geven, maar men mag veronderstellen dat het reeds in de XIIe eeuw gebouwd was, vermits eene acte van 27 December 1181 door den toenmaligen heer alhier bezegeld werd.

Over-Boelare heeft een wapen, erkend bij koninklijk besluit van 17 Mei 1844 : *d'argent, à une plante de tabac fleurie, au naturel.*

Te Over-Boelare zijn in het gemeentearchief niets meer dan de oude parochieregisters; de geboorteacten vangen aan in 1596; die betrekkelijk de huwelijken in 1598, die der sterfgevallen in 1617.

Baljuws van Boelare.

Lieven van Deftinge	1335
. . . . .	
Lieven van den Nieuwendorpe . .	1476
Pieter van Yeghem	1476
Adriaan Stocman	1491
Jan van Ideghem	1492
Adriaan van Campene	1501
Jan de Meyer, luitenant-baljuw . .	1520
Philip Rousseau	1566

---

de heer van Praet, de heer van Ghistele, de heer van Maldeghem, heer Roelant van Poeke, heer Olivier de Duerweerdere, Ghy Diederijcs van Belsele, Jan van Zantvoerden ende Jan vander Delft, ontfanghers van Vlaenderen ».

(Archief der stad Geeraardsbergen. — *Coutumes des deux villes et pays d'Alost*, 541.)

Digitized by Google

Hendrik de Hoves 1590

. . . . . .

Gelijn de Temmerman, luit. balj. . 1623
W. Damman 1655
Joris de Vlaminck, luitenant-baljuw 1655
J.-B. Pyl 1658, 1677
Theodoor de Block 1675
Philip de Grave 1685
Adriaan Saligo 1699
Adriaan-Frans Penninck 1705
Frans d'Hanins 1706
Antoon Pyl 1721
Thomas de Bremaeckere 1741
Pieter-Jacob Roobaert 1742
Karel-Fr. Custis, heer van Kalvoorde 1779
Jan-Frans Bruyneel 1783
Bernaard de Crombeen van ter Beke 1792

Burgemeesters van Boelare.

Jan van Ongevalle 1660
Frans van Ongevalle 1666
Joris Soetens 1683
Andries van Ongevalle . . . 1707, 1718
Antoon de Beck 1721
J.-B. van Ongevalle 1731, 1742
Hendrik van Adorp 1764
Adriaan van Wijnendale 1766
Adriaan Saligo 1785
P.-J. Schoonjans 1803
Jan Wolfcarius 1809
Frans Noye 1818
J.-G. Wolfcarius 1820
J.-B. van der Naillen 1830
F. van der Mynsbrugghe 1836
Bern. van der Mynsbrugghe . . . 1841

Digitized by Google

J. de Beck 1847
P.-J. Antheunis 1850
P.-J. van der Mynsbrugghe . . . 1877
G. van der Naillen 1880
M. van Mello 1896

III.

Geschiedenis. - De naam van Boelare komt al vroeg in 's lands kronieken voor; de oorzaak hiervan ligt in het aanzienlijk vermogen, dat de heer er genoot, en in de onmiddellijke nabijheid eener, wel is waar, geringe stad, doch waar, gelijk in andere, gedurende de beroerde tijden, een geest begon te heerschen, die het gezag der grooten met spijtige oogen beschouwde en nu en dan eens beproefde om zich daar boven te zetten.

Er bestond tusschen den heer van Boelare, die leefde omtrent het einde der XIIe eeuw, en Geeraard, heer van Hunnegem, een twist, welke jaren achtereen duurde en op 't einde ontaardde in eenen doodelijken haat. Zekeren dag, meldt de kroniek, ontmoette de heer van Boelare zijnen tegenstrever op de baan naar Ninove, dicht bij de Boelarepoort, en doodde hem. Het groote hardsteenen kruis, dat men in onze eeuw nog bij 't inkomen der stad bemerkte, in de richting van Onkerzele, duidde de plaats aan, waar de misdaad werd gepleegd.

Beducht voor de gevolgen, ging de heer van Boelare graaf Boudewijn van Vlaanderen vergiffenis afsmeeken, maar gebruikte daarbij eenen list, ten einde 's graven gramschap niet op te wekken. De gevraagde genade werd hem geschonken, want in die dagen waren meer ridderlijke gasten die, liever dan ter behoorlijke plaatse hun recht te doen gelden, waar dit gekrenkt of geloochend was, zich zelven aanstelden als rechter

Digitized by Google

en gelijk zochten te halen met zwaard of degen, in besloten kamp, ook weleens bij wijze van sluipmoord... Toen evenwel graaf Boudewijn vernam, wie de verslagene was, zijn vriend ridder Geeraard, die hem den grond verkocht had waar de stad Geeraardsbergen was opgerezen, werd hij woedend en legde den schuldige verschillende harde, weinig vereerende verplichtingen op, welke op zijn nageslacht zouden blijven drukken. Zoo bepaalde hij, ten voordeele der stad Geeraardsbergen, wat wij in het voorgaande hoofdstuk reeds mededeelden, namelijk dat de uitoefening van het lijfstraffelijk gerecht niet door haar, maar door den heer van Boelare verricht zou worden.

Hiermede, evenwel, hield de veete niet op tusschen Boelare en Geeraardsbergen Op verschillende punten was er betwisting tusschen beide partijen. en het ging zoo verre dat omtrent het jaar 1315 de Geeraardsbergenaren het volk van Boelare op zijn eigen grondgebied gingen aanranden, en er niet weinig den duivel joegen. Ditmaal liep het voor de stedelingen slecht af : de graaf van Vlaanderen kwam er tusschen en beval dat de schade, door de Geeraardsbergenaren ten nadeele van den heer van Boelare aangericht, door verwoesting en brand, moest vergoed worden tot beloop eener som van 1,000 pond.

Toen, in 1380 en enkele jaren nadien, de stad Gent in opstand was tegen graaf Lodewijk van Male, en Geeraardsbergen nu eens bestookt, dan belegerd werd door de krijgsbenden der groote gemeente, zal het naburige Boelare ongetwijfeld wel zijn aandeel gehad hebben in de rampen, welke onvermijdelijk elke oorlog na zich sleept.

De weerbare mannen van Boelare, vereenigd met die der andere gemeenten des Lands van Aalst, Ronse enz , namen ten jare 1436 deel aan den oorlog van Philip den Goede tegen de Engelschen, in het beleg van Kales. Dit beleg, zoo men weet, had geenen uitslag, daar de Gentenaren op zekeren morgen er van wegtrokken tot groot spijt en niet geringe schande van den vorst, die op hen gerekend had om den overzeeschen buur ten onder te brengen.

Digitized by Google

Eenige jaren nadien was Gent in vollen opstand tegen Philip den Goede en de twee partijen doorliepen het platte land, de boeren allerlei schade berokkenende. Ook te Boelare ondervond men wat de oorlog meebrengt. Eene oorkonde uit die dagen zegt: « Du molin de Boelnare il fu ars dans les guerres de « Flandres et non depuis refait, et n'est que une motte seule- « ment de la grandeur pour y mettre ung molin, laquelle mote « et plache nul n'a volu ne aussi ne veult prendre à ferme » (1451).

Het jaar nadien bevond de heer van Boelare zich onder de deputatie, welke namens de stad Gent bij Philip gezonden werd om onderhandelingen aan te knoopen, eene poging, die echter niet gelukte. Het geschil zou eerlang beslecht worden in de vlakte van Gaver, en duizenden menschenlevens kosten.

Of Boelare ook beproevingen onderstond tijdens den oorlog der Gentenaren tegen Maximiliaan van Oostenrijk, in 1491 (o. a.), vinden wij niet geboekt. Den 28 Maart van dat jaar, op het uur van middernacht, maakte eene bende van 150 Gentenaren zich meester van de stad Geeraardsbergen, welke zij, naar de gewoonte der overwinnaars van die tijden, plunderden en daarna overleverden aan de vlammen. De jonge heer van Boelare, die de partij hield van den vorst en te Geeraardsbergen den strijd aanvoerde, werd gevangen genomen en naar Gent gebracht.

Over het algemeen toonden de strijdvoerende Gentenaren, op bevel van hun magistraat, doorgaans zich minder barbaaarsch dan de huurbenden, welke tegen hen werden opgedreven. In 1490 werd den stadstrompetter Lodewijk Ghijs en den sergeant Lieven de Keyser last gegeven in Gent den omroep te doen « dat alle ruters van oorlo- « ghen hemlieden verdragen zouden te rovene up tplatte « land » (1), den armen weerloozen boer alzoo in bescherming

(1) *Stadsrekening van Gent.*

Digitized by Google

nemende en vrijwarende van vruchtenvernieling, huisbraak en plundering.

Minder goed liep het af met de burgers der steden, welke met Gent niet meeheulden en door zijne benden overrompeld konden worden; men beschouwde ze als vijanden, die door alle mogelijke middelen moesten onschadelijk gemaakt worden.

Tot deze behoorde de stad Geeraardsbergen, welke al dadelijk zich in staat stelde om aan de aanvallen der Gentenaars te wederstaan. De zoon des heeren van Boelare was er geroepen om het bevel te voeren over de bezetting, en toonde waarlijk op de hoogte te zijn van deze gevaarvolle taak. Zonder dralen deed hij onderzoek omtrent den toestand der stad in het opzicht van de verdediging (1), riep de weerbare mannen der bijgelegen gemeenten op (2), deed den Dender versterken en de vesting herstellen, kocht wapenen aan, richtte de dag- en nachtwaak in (3), ja beval manschappen te lichten in een

---

(1) « Betaelt jnt gheselscip van mijnen joncheere van Boelaer ende meer anderen goeden mannen, die hem gheselscip hilden, ten tijde dat hij bij bevele van mijnen heere den grave van Nassau dlast vanden capitainscepe van deser stede anghenomen hadde ende achtervolghende dien den rinc vander stede ommegaen ende ghevisiteert hadde met scepenen ende met meer anderen goeden mannen, daer gheadviseert hadde met scepenen ende met meer anderen goeden mannen, daer gheadviseert was hoe ende wat manieren dat men de selve stede soude moghen stercken omme stede te moghen houdene enz .. IIII lib. XI s. »
(*Stadsrekening van Geeraardsbergen*, 1490-1491. — Rijksarchief te Brussel.)

(2) « Betaelt te Jans van Hoven, van costen vertheert bijden bailliu van Zandberghen ende zekeren menichte van ghesellen, die hij met hem brochte, als daer toe bescreven van mijns joncheeren van Boelaer weghen om dat men duchte bespronghen te wordene van die van Ghendt, XII s. VI d. » (*Idem*, 1490-1491.)

(3) « Betaelt Robbrecht uten Hove) over den last ende moeyte bij hem anghenomen ten bevelen van mijnen joncheere van Boelaer, als capitain vander stede, vanden wercken ende fortificatien die men beghonnen hadde mids ooc den laste ende zorghen te draghene vander waken.... XIII lib. » (*Idem*,)

Digitized by Google

aantal dorpen van Henegouw om aan de versterking der stad mede te werken (1), en nam maatregelen om Boelare tegen eenen kwaden aanval te beschutten (2). Zijn naam, en het hooge aanzien, hetwelk hij genoot, mochten zelfs de stad bevrijden van groote rampen : gewapende benden, namelijk, hadden herhaaldelijk het inzicht doen kennen hunnen tocht te doen door Geeraardsbergen, waar zij waarschijnlijk wel eenige dagen zouden verbleven hebben tot onzeggelijke schade van de ingezetenen. De jonkheer van Boelare kwam daartegen op : hij sprong te paard, en vergezeld door eene ontzagwekkende lijfwacht ging hij de bevelhebbers der tegenpartij spreken, hun verzoekende eenen anderen weg te kiezen, gezien de groote ellende, waar de oorlog het volk van Geeraardsbergen in gedompeld had. Om zijnentwil werd van het ontwerp afgezien en bleef de stad van groote onheilen gespaard (3).

De stad had dus redenen om over zijne bemoeiingen te vrede te wezen, en zij toonde zich ook erkentelijk voor de

---

(1) « Betaelt Bertelmeus Kerstiaens, messagier vander stede, van dat hij te diverschen stonden bij laste vanden capitainen vander garden met billetten ghesonden was jn diverssche prochien jn Henegouwe, jn dland van Eedinghen ende jn dlandt van Boellaer, ende eldere, omme hemlieden te sommerene dat zij hier souden commen butten ende wercken ande fortificace vander stede... VI lib. »

(*Stadsrekening van Geeraardsbergen*, 1491-1492. — Rijksarchief te Brussel.)

(2) « Betaelt Janne Buydins, temmerman ende zinen ghezelle, van dat zij ghewrocht hebben ende ghetemmert an de brugghe te Boellaer dewelke jnde leste orloghe bij die van Gheeroudsberghe ghebroken was omme den quaetdoenders haerlieder passage over dwater te belettene... XXXV sc. » (*Idem* 1492-1493. — Ibidem.)

(3) « Betaelt van costen ghedaen ten huus van Henric Scullins bi minen joncheere van Boellaer, te diversschen stonden, als hij uute hadde gheweest ghereeden met zekere menichten van ghezellen, die met trocken bij diversschen capitaine van orloghe, die meeninghe hadden hier duer de stede te lijdene, hadden zijt niet ghelaten om mijns vors. joncheeren wille, die hemlieden vertooghde de groote armoede van deser stede ende bat ende verzochte hemlieden dat zij eenen andren wech souden willen nemen zonder hier te lijdene, dwelke zij te zijnen verzoucke deden... XV lib. XII s. p. » (*Idem*, 1492-1493. — Ibidem.)

Digitized by Google

bewezen diensten. Het magistraat stemde hem eene vergelding van 400 pond parisis, van welke som een gedeelte strekken moest tot betaling van zijn rantsoen (1).

In 1492 trok opnieuw eene gewapende bende uit Gent naar Geeraardsbergen, waar zij evenwel, buiten verwachting, eenen hevigen tegenstand ontmoette. De jonge heer van Boelare verweerde zich zoo dapper, dat de aanvallers gedwongen waren den aftocht te blazen, zonder het minste voordeel te hebben behaald. Edoch, nauwelijks een eind wegs gegaan hebbende, besloten zij weder te keeren en eene nieuwe poging te doen. Nu gelukte het plan en wel des te gemakkelijker, daar de bezetting, geenen overval meer duchtende, en door den strijd van eenige uren te voren afgemat, gemeend had de weldoende rust van den slaap te mogen genieten. De honderd vijftig Gentenaren stormden het steedje, over wal en muur, binnen, sloegen de in allerijl doch ordeloos toegeschoten verdedigers neer of namen ze gevangen, en wreekten zich over de eerst geleden nederlaag door de huizen te plunderen en aan de vlammen over te leveren.

De zegepraal der Gentenaren was echter kort van duur. Na hunne woede op het graafsgezinde steedje te hebben botge-

---

(1) « Betaelt minen Jonckeere van Boellaer jn minderinghen van IIII^{c} ponden parisis, die hem bij accorde van scepenen toegheleit zijn, behouden den goedtdynckene van minen heeren den commissarissen, over diverssche lasten ende moyten, die hij binnen den tijde vander orloghen hier binnen der stede ghehadt heeft, metgaders dat hij, bij laste van minen heere den grave van Nassou, ende ter bede van den jnsetenen vander stede, anveerde dlast vanden capitainscepe van deser stede, omme de bewarenesse vander selver stede, ende ten bescudde van alle den jnsetenen vander stede, welc last ghelijc vors. anghenomen hebbende, mijn vors. joncheere wart hier binnen der stede ghevanghen ten tijde als de stede ghewonnen wart. Aldus is hem up dit jaer betaelt in minderinghen vander vors. somme van IIII^{c} ponden parisis, die hem om der vorscreven redenen wille, ende te helpen waert van zinen renchoene, up de condicien vorscr. ghcordonneert zijn... »

(*Stadsrekening van Geeraardsbergen*, 1492-1493. — Rijksarchief te Brussel).

Digitized by Google

vierd, sloegen zij opnieuw den weg in naar Gent, den heer van Boelare medeleidende, maar weinig wetende welk eene verrassing hen stond te wachten. Jan van Cheny, die met den heer van Boelare aan het hoofd der Geeraardsbergenaren gestreden had, was er in gelukt uit de handen der aanvallers te ontsnappen, en had, terwijl deze in het steedje aan 't duiveljagen waren, de boeren van Boelare en den omtrek opgeroepen om de aftrekkende Gentenaren op het lijf te vallen. Dit plan gelukte. De heer van Boelare, wien men mogelijk te Gent een aardig kleedje zou aangepast hebben, werd door zijne getrouwe leenmannen en laten bevrijd en de Gentenaren, die bij de ontmoeting het leven niet verloren, moesten het hazenpad kiezen of werden naar Geeraardsbergen als krijgsgevangenen terug geleid.

Tijdens de godsdiensttwisten der XVIe eeuw had Boelare ook zijn aandeel in de rampen, toen alom te betreuren. Den 1 April 1579 hadden de geuzen zich meester gemaakt van Geeraardsbergen, stelden er mannen aan 't bewind van hunne denkwijze en deden de stad door eene hun verkleefde bezetting bewaken. Die verbreiders der « onvervalschte leer Christi » handelden hier, gelijk elders, op echt schandelijke wijze; wie niet naar hunne pijpen dansen wilde, werd uit de stad gebannen, en de boeren uit het omliggende, vooral van Boelare, werden zoodanig gerantsoeneerd, gekwollen en getergd, dat zij zich, met al hun tilbaar goed, liever gingen verschuilen in de bosschen, of verderop, bij magen en vrienden, dan de geweldenaars langer te dulden Er kwam een oogenblik van verademing toen Philip van Egmont, aan het hoofd van 8 vendelen soldaten, den 13 Juni 1579 de stad Geeraardsbergen weer bemachtigde; ongelukkiglijk kon hij daar niet lang vertoeven, en hadden de geuzen weer gelegenheid om hun dwanggebied te vernieuwen.

Het grootste deel der XVIIe eeuw was voor Boelare weer geen tijdvak van rust en voorspoed. De Fransche legerbenden stelden jaren lang ons land te vuur en te zwaard, plunderende,

Digitized by Google

roovende, vernielende als echte barbaren. Men kan zich voorstellen welke ellende er toen in deze streek heerschen moest wanneer men weet dat ten jare 1683 te Boelare en Goeferdinge ongeveer 100 bunder land onbebouwd lagen, verlaten door de eigenaars, die niet bij machte waren om de zware belastingen te kwijten, welke men er op betalen moest De gemeente vroeg oorlof aan de regeering om die gronden met de er op staande boomen te mogen te gelde maken, wat evenwel niet werd vergund, de rechten der eigenaars ongeschonden moetende blijven (1). Het aandeel van Over-Boelare in de krijgscontributiën, voor het enkele jaar 1694, bedroeg niet min dan 6 490 gulden, en de verliezen en schade van allerlei aard, ten gevolge des oorlogs door de dorpelingen geleden van 1689 tot 1694, beliepen tot de som van 29.194 gulden.

De laatste jaren der XVIIe en de eerste der XVIIIe eeuw waren insgelijks allernoodlottigst voor Boelare en de meeste andere dorpen tusschen Geeraardsbergen, Ninove en Oudenaarde. De Fransche maarschalk de Villeroy, in Mei 1697, de keizerlijke bevelhebber Athlone, in December 1708, stelden de landslieden rond Geeraardsbergen herhaaldelijk op schatting om de door hen aangevoerde legerbenden van het noodige te voorzien.

De ingezetenen van Boelare toonden zich in 1790 niet minder ijverig dan hunne landgenooten van stad en dorp om te wederstaan aan de vrijheidkrenkende wetten van Jozef II, en toen in 1793 in België eene openbare inschrijving was geopend om de kosten te dekken van den oorlog tegen Frankrijk, schoten onze boeren daarbij niet te kort De baljuw der heerlijkheid, onder anderen, verbond zich tot het betalen eener jaarlijksche som van 200 gulden, uit de opbrengst van zijn ambt.

Hadde een der ingezetenen alhier aanteekening gedaan

---

(1) *Brieven en Rescriptien*, 1677-1683, 345. — Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

van de knevelarijen en vervolgingen door de Fransche republikeinen, vooral gedurende den Besloten tijd, de geschiedenis van Boelare zou eene droeve bladzijde te meer tellen. Hier ook woedde de haat voor kerk en priester, vanwege de vreemde indringers, maar tevens, bij den braven, vromen boer de diepste verachting voor het Godvergeten gespuis, dat de bidplaatsen deed sluiten, de klokken uit de torens roofde en de jonge mannen uit de armen hunner ouders rukte om ze bij de republikeinsche legers in te lijven — niet ter verdediging van huis en haard, van het eigen geboorteland, maar ter onderdrukking van andere volken.

IV.

KERK EN KLOOSTER Boelare mag er op roemen eene der oudste kerken van ons land te bezitten; wij vinden die reeds vermeld in het jaar 1070, wanneer de bisschop van Kamerijk, Lietbert, haar ten geschenke gaf aan de abdij van het H. Graf, aldaar (1) Hoe lang ze toen reeds bestond, is niet

(1) « Cum dignitas humane conditionis, post primi parentis lapsum, tantum post Christi gratiam meruerit ut per fructum bonorum operum ad societatem valeat pervenire civium supernorum, cavendum summopere est fidelibus Christi, ut mancipando consortio eorum quodammodo dignos faciant quibuslibet temporalibus bonis; sicut enim per bona facta ad eorum societatem pervenitur, ita ab ea per mala opera receditur. Ut autem anime magis quam corpori semper debeamus prospicere, divina nobis inculcant scripta crebra ammonitione; nam quid, quod ipsa astipulante comperimur veritate, cuilibet prodest mortalium sibi lucrando mundum arrogare, si per temporalia et fugitiva bona videtur detrimentum sui incurrere, imo eterna privari beatitudine? Evanescunt serius ocius, seu fumus, omnia que in mundo sunt temporalia; si quid boni egerimus, nulla perire dinoscitur jactura. Quod ego Lietbertus, Cameracensis ecclesie episcopus, mecum reputans meditatione assidua, ob abolenda erratuum meorum incommoda, ad ecclesiam sancti

Digitized by Google

te zeggen, gelijk het ons niet duidelijk voorkomt hoe elf jaren na die begiftiging Lietbert's opvolger, Geeraard II, op verzoek van Robrecht den Jonge, graaf van Vlaanderen, en van Stephanus van Boelare, het altaar van Hunnegem met zijne afhankelijkheden, Boelare en Geeraardsbergen, afstond aan de abdij van Dikkelvenne, toen naar genoemde stad overgebracht (1). Aanvankelijk zal ze maar gering geweest zijn, ver-

---

Sepulchri quam construxi, propter mei meorumque successorum episcoporum commoda, perpetualiter et absque persona duo trado altaria, altare videlicet de Bullari cum appenditiis suis, et altare de Brugeletis cum multa familia; ea videlicet ratione, ut unumquodque eorum quotannis V solidos persolvat propter debita obsonia. Ut hec autem charta rata et inconvulsa permaneat, sigilli mei impressione est consignata et fidelium meorum subtersignatorum testimonio est corroborata. Signum Gerardi archidiaconi. Signum Anselmi arch. S. Warmundi arch. S. Widonis arch. S. Gerardi arch. S. Franconis arch. S. Sigeri arch. Actum est autem hoc anno dominice incarnationis M°. LXX°, indictione VI^a, regni vero Heinrici regis XXIII°, presulatus domni Lietberti episcopi XXIIII°.

(Oorspronkelijke charter in 't Noorder-departement te Rijsel (abdij van St.-Sépulcre). — *Cartulaire in 't Stadsarchief van Kamerijk.* — CH. DUVIVIER, *Recherches sur le Hainaut ancien*, bl. 420.)

(1) « In nomine Sanctae et individuae Trinitatis, ego Gerardus secundus humilis Cameracensium episcopus, cunctis fidelibus utriusque vitæ officii nostri dictatione, et praedecessorum nostrorum monemur auctorite, ecclesiarum incrementis pastorali cura invigilare Eapropter abbatiae de Declivinio, in Geraldimontem translatae, propter indigentiam loci, altare de Huneghem cum appenditiis suis, eodem scilicet Geraldimonte et Boulario, liberum sine persona et obsoniis, petitionibus Roberti junoris, comitis Flandriae, et Stephani de Boular acquiescentes tradidimus: ita sane ut abbatia in praefate Geraldimonte sita omnimodam libertatem cuilibet abbatiae congruentem habeat, ibique quidquid juris parochialis est, tum in sepultura quam in baptisterio et reconciliationibus, a parochiali sacerdote celebretur.

« Ut haec autem nostra donatio inconvulsa et rata in perpetuum permaneat, sigilli nostri impressione, annuli nostri percussione, et fidelium attestatione confirmamus. Gualteri Bracbatensis archidiaconi, Theodorici archidiaconi, Deriebodi praepositi, Gualteri, Alani, abbatum, Roberti Comitis, Balduini, Gerbodi, Stephani de Bonlar. Actum in eodem opido, anno Verbi incarnati millesimo octogesimo primo, indictione quarta, præsulatus vero nostri anno tertio. »

(MIRÆUS, *Opera diplomatica*, I, 513-514).

Digitized by Google

mits zij in het testament van Aleidis, vrouwe van Liedekerke, opgesteld ten jare 1294, nog aangeduid is met den naam van kapel en de geestelijke, die ze bediende, met den titel van kapelaan.

Eene oorkonde van 1194, door PIOT medegedeeld in zijn Charterboek der abdij van Eename, meldt dat de bisschop van Kamerijk, Jan II, zijne toestemming verleende om het altaar van *Bellar* af te staan aan de abdij van Eename. Natuurlijk kan hier geene sprake zijn van Over-Boelare, maar zal hiermede mogelijk bedoeld worden de kapel van Neder-Boelare, waar slechts een kapelaan dienst verrichtte. Bedoelde oorkonde strekke tot aanvulling van de geschiedenis der laatstgenoemde gemeente. (1)

---

(1) « Ego Johannes, Dei patientia Cameracensis episcopus, omnibus ad quos littere presentes pervenerint, salutem in Domino. Presentium testimonio significamus universis quod cum Willelmus clericus, persona de Bellar, in nostram venisset presentiam, id a nobis cupiens obtinere ut altare de Bellar, quod diu quiete possederat, ecclesie de Eham, quam plurimum diligebat, per manum nostram conferretur, in presentia nostra confessus est inter se et predictam ecclesiam ullam penitus esse pactionem, et si spes aliqua verbis aut signis concepta de indempnitate fructuum sibi prestanda dum viveret aliquatenus precessisset, illam penitus remittebat. Sic libere et absolute altare predictum in manus nostras resignavit. Quod cum aliquamdiu penes nos tenuissemus, religionem ecclesie de Eham et caritatem attendentes, quod et illud altare illi et loco et vicinie satis esset oportunum, ipsum eidem ecclesie bona devotione contulimus; nuntiis illius monasterii, qui presentes aderant, et abbati fratribusque per ipsos in virtute obedientie sub periculo anathematis injungentes ut de quadam pecunia, de qua pro nobis cuidam burgensi de hac fidejussores extiterant vel a nobis, si tam diu viveremus, vel a successore nostro ita se facerent liberari, ut nullam postmodum eos facere solutionem contingeret, ut sic omnimoda suspitio pactionis illicite tolleretur. Horum omnium executionis loco nostri presentes astiterunt : Stephanus, Cameracensis canonicus, sacerdos, Nicholaus, capellanus noster, Egidius, subdiaconus, frater noster, Cameracensis canonicus, Walterus, decanus Sancti Bricti Tornacensis, magister Anselmus, Sancti Auberti canonicus, Robertus, presbiter de Castello, Bartholomeus, clericus de Marcais. Actum apud Morunval anno verbi incarnati M. C. XC. quarto, quarto idus decembris. »

(*Oorspronkelijke charter*, overgedrukt in het *Cartulaire de l'abbaye d'Eename*, 388.)

Digitized by Google

De kerk van Over-Boelare is toegewijd aan de HH. Aldegonde en Apolonia Zij heeft drie beuken en drie altaren. Het koor is zeer oud, vooral de achtergevel, in brokken van blauwen hardsteen (*moellon*), misschien van de XIe eeuw. De zijbeuken werden gemaakt in het jaar 1770, en de kerk bekwam eene groote herstelling in 1864 Nu is er weer sprake om ze te vermeerderen, dewijl ze veel te klein geworden is, vooral op de groote feestdagen, en eene wijk van Goeferdinge, voor de geestelijke zaken, aan Over-Boelare is toegevoegd, zoodat deze parochie minstens 2,500 zielen telt. Het ontwerp is, het gebouw te verlengen door de afbraak van den achtergevel, welke, hoe eerbiedwaardig ook wegens zijnen hoogen ouderdom, niets kunstigs te zien geeft; en het bijbouwen van eenen kruisbeuk. Kon dit plan verwezenlijkt worden,dan zou het zicht des tempels,langs binnen, er veel bij winnen, dewijl hij thans eene breedte heeft buiten verhouding

Het hoogaltaar, vervaardigd in 1864, heeft geene schilderij, maar het koor is versierd met twee moderne tafereelen, voorstellende 1° *St. Jozef, het kind Jezus op den arm dragende;* 2° *de H. Maria met het kind Jezus.* 't Eerstgemelde is niet zonder verdienste en, gelijk de andere schilderij, eene gift van den heer Willem Mertens.

Op het rechter zijaltaar, dat toegeheiligd is aan Ste Aldegonde, prijkt een beeld van deze heilige, gebeiteld door Mathias Zens. Daarachter rijst een hooge houten zuil, in vorm van pyramide, waaraan eene thans niet zichtbare schilderij is bevestigd met de voorstelling van genoemde heilige, en, daar omheen, eenige kleine afbeeldingen van tooneelen uit haar leven. Denkelijk heeft dat stuk den gewonen vierhoekigen vorm der altaarschilderijen gehad en sneed men er rechts, links en omhoog eene brok af om het tegen de pyramide te kunnen plaatsen, zonder er over uit te komen. De schilderij is van de XVIIIe eeuw. De hoofdfiguur is tamelijk goed, maar de kleine voorstellingen verraden de hand van een gebrekkig schilder. — Op dit altaar, gemaakt in 1777, leest men :

Digitized by Google

ECCE PATRONA VESTRA DANS AUXILIUM.
SANCTA ALDEGONDIS, NOSTRIS POPULIS ADSIS AUXILIIS.

Het linker zijaltaar, in vorm gelijk aan het andere, is toegewijd aan O. L. Vrouw, met het opschrift :

S. MARIA NOBIS CUNCTIS ASSIS AUXILIUS.

Het dagteekent ook van 1777. Achter het beeld van de H. Maagd, door ZENS, dat boven de altaartafel prijkt, is, evenals aan het rechter zijaltaar, een schilderstuk aan de pyramide bevestigd, ook verborgen voor het oog en hetwelk, volgens eene moderne aanteekening in het kerkregister, door den pastoor Libert, een gewrocht zou zijn van den beroemden G. DE CRAEYER, den verdienstrijken Antwerpschen meester, die zoo vele kerken en kloosters van ons land met een kunstjuweel verrijkte. Wij verzochten den heer pastoor de beelden op beide altaren te laten wegnemen en vonden, op dat van O. L. Vrouw, eene kleine schilderij, welke inderdaad een machtig penseel verraadt. Het is de afbeelding van het tooneel uit Jezus' kindsheid, zoo lief en net bezongen in het oud Vlaamsche lied van pater POIRTERS (meent men) :

« Lestmael op een somerschen dagh
Hoort wat ick bevallick sagh
Van Jesus en Sint Janneken,
Die speelden met een lammeken,
Al in dat groen geklavert lant,
Met een pap-schotelken in haer hant.

De witte voetjens waren bloot,
Haer lippekens als corael soo root;
De soete vette praterkens
Die saten bij de waterkens;
Het sonneken dat scheen daer al soo heet;
Sij deden malkanderen met melcksken bescheet

Joannes sijn klein neefken nam
En sette hem boven op het lam :
Schoon manneken, gij moet rijden;
Ick sal u naer huys gaen leyden,
Want Moederken die sal sijn in pijn
Waer dat wij soo lange ghebleven sijn....

Digitized by Google

't Is de terugkomst bij Moeder, welke de kunstenaar op doek heeft gebracht. Maria ontvangt de lieve, levenslustige « soete vette praterkens », die het spelen nog niet moede zijn, terwijl in den hoek, rechts, de heilige moeder Anna hen met eenen blik van teedere bezorgdheid beschouwt. Beide kinderfiguren zijn bewonderenswaardig van uitdrukking; oogjes en lipjes zijn verrukkend. Ook de kop van het lammeke, waar een lint aan bevestigd is, waar men op leest : Ecce Agnus Dei... is flink gepenseeld. Is dit doek niet reeds in handen geweest van eenen. .. « hersteller »? In elk geval, het heeft veel geleden en vordert dringend herstelling door een bevoegd man. Misschien is de schilderij niet zoo zeer verminkt als men wel zou meenen, en zijn de drie kanten achter de lijst omgeplooid? Mocht het zóo zijn ! (1)

Wij hebben in het kerkarchief, gedeeltelijk te Gent, gedeeltelijk te Over-Boelare bewaard, de rekening niet gevonden in welke de naam van G. de Craeyer geschreven is; maar van dat archief is er veel zoek geraakt en verloren, dewijl in 't begin dezer eeuw een aantal oorkonden, bij den voorzitter des kerkraads berustende, door brand werden vernield.

Oudtijds had de kerk meer kunststukken dan nu. Toen de godsdiensttwisten hadden uitgewoed, gelijk wij reeds zegden, was er te zorgen voor allerlei sieraden en benoodigheden. De kerkrekening over 1593-1594 maakt gewag van Joos Reygaerts, die « tduerken an thelich Sacramentshuysken » schilderde. Die over 1616-1617 stipt eene uitgave aan van 2 pond parisis aan H. Blondel « voor zeker schilderye », vermoedelijk geen meesterstuk. Voor het schilderen van twee altaren « ende andere schilderye », door Pieter Fransen,

(1) De drie altaren werden ten jare 1861 vernieuwd of veranderd; misschien heeft de schennis dàn plaats gehad. Met voldoening mogen wij de hoop uitdrukken dat dergelijke kunstverminkingen voortaan niet meer gebeuren zullen, daar Mgr. de bisschop van Gent onlangs eene bevoegde commissie heeft aangesteld, aan welker oordeel ieder ontwerp aangaande een in de parochiekerken berustend godsdienstig kunstwerk moet onderworpen worden.

Digitized by Google

werd betaald 9 pond 16 schellingen der gezegde munt; de som van 37 pond parisis werd datzelfde jaar gegeven aan Vedast Garbe, schrijnwerker, voor het vervaardigen van « zeker siegewerck », waartoe H. van Huffel en zijn zoon 6 pond gaven voor eene zitplaats. In dezelfde rekening komt ook voor een nieuwe mantel voor het beeld van O. L. Vrouw, bewijs dat toen reeds de heiligenbeelden in de kerken met kleederen werden voorzien. Er is sprake van een ander schilderstuk in de rekening over 1622-1623, wanneer aan Lieven Seck, « voor tschoon maecken van den aultaer ende tschilderen van den balcke van den choor », de som van 16 pond 10 schellingen parisis werd gegeven. Onder « den balk » is, meenen wij, deze te verstaan, waar oudtijds, bij den ingang van het koor, het groote kruis op rustte, met de beelden van Maria en St. Jan.

Eindelijk, volgens de rekening over 1628-1629, ontving een schrijnwerker de som van 14 pond parisis voor « dmaken van een lijste van tafereel ». Zou het hier 't werk van de Craeyer gelden? Oude rekeningen van gemeenten en kerken zijn somtijds wat al te « kort van stuk » !

Onder de kunstwerken, welke heden de kerk van Over-Boelare versieren, zullen wij nog melden een klein tafereel der XVIIIe eeuw : *de Doop van Christus*, en een beeld van *O. L. Vrouw van Zeven Weeën*, gift van Maria Boon, echtgenoote Chevalier — Het eikenhouten muurbeschot, zonder veel kunst bewerkt, werd geplaatst in 1642 en in 1864 hersteld.

Eene nieuwe klok werd in den toren gehangen ten jare 1591 of 1592. Thans zijn er drie, welke de volgende opschriften hebben :

De groote klok :

Ste-Aldegonde, 1839.
Van Aerschot-Van den Gheyn.
Peter : J-Bte van der Naillen, landmeter.
Meter : Francisca Noyé.

Digitized by Google

Middelbare klok :

MARIA APOLLONIA, 1839.
VAN AERSCHOT-VAN DEN GHEYN.
PETER : BERNARDUS VAN DER MYNSBRUGGE
METER : JOANNA VAN CROMBRUGGE.

Kleine klok :

Ste-BARBARA, 1839.
VAN AERSCHOT-VAN DEN GHEYN.
PETER : FRANCISCUS VAN DER MYNSBRUGGE, BURGEMEESTER.
METER : ANGELICA VAN DER EECKEN.

Deze klokken waren gegoten in 1837 en den 11 Juli van dat jaar gedoopt

In deze kerk zijn de volgende broederschappen : van *den H. Naam*, opgericht in 1639 en hersteld in 1698; van *O.-L.-Vrouw*, gezegd der *Wevers*,, begonnen in 1738; der *Gedurige Aanbidding*, ingericht den 15 Mei 1768; van *St.-Eligius* en die van de *H. Barbara*, ingesteld ten jare 1864; eindelijk de broederschap der derde *Orde van St.-Franciscus*, begonnen in 1851; van de Congregatie van O. L. V., voor jonge dochters, ingericht den 13 October 1844, en van het Genootschap van den H. Franciscus-Xaverius, ingericht den 24 Juni 1866.

Mathias van den Hove, aartsbisschop van Mechelen, rangschikte de pastorij dezer parochie onder de rijkste en aangenaamste van zijn uitgestrekt diocees, hetwelk nochtans zoo vele goede pastorijen had. De pastoor genoot het derde deel der tienden; de twee andere deelen waren voor de abdij van het H.-Graf, welke bovendien den pastoor eene jaarlijksche bijdrage gaf van 108 gulden. Hier valt evenwel op te merken dat een handschrift der abdij van Geeraardsbergen, van 1695, dit hulpgeld maar op 36 gl. berekent en een deel der tienden te Over-Boelare door de abdij van laatstgenoemde stad werd geïnd, ter uitsluiting van die te Kamerijk.

Digitized by Google

Oorkonden van de XVIIe eeuw maken gewag van eene, thans niet meer bestaande « *Capelle te Quintenbossche* », die ten jare 1608 bij de parochiekerk eene leening aanging van 108 pond 10 schellingen parisis Vermoedelijk was die bidplaats gedurende de XVIe eeuwsche beroerten vernietigd en werd ze in gemeld jaar door de vrome buren heropgericht.

Bij de brug, aan den Dender, werd ten jare 1864 eene kleine kapel gebouwd ter eere der H. Barbara.

Het kerkarchief bestaat nog enkel uit een *Rentbouc der Curen* van het jaar 1476 en eenige waardelooze papieren der vorige eeuw. In het Staatsarchief, te Gent, bewaart men de rekeningen der vereenigde parochiën Over-Boelare-Goefferdinge van 1591, 1599, 1602, 1606, 1623, 1628-1630, 1633-1635, 1637, 1642-1736.

In de middeleeuwen was er te Over-Boelare een huis, waar de melaatschen werden geherbergd en verzorgd, vermoedelijk niet alleen van het toen nog weinig bevolkte dorp, maar ook van Geeraardsbergen. De Leprozerij dier stad was op den grond van den heer van Boelare gebouwd, uit welken hoofde zij hem jaarlijks 3 pond parisis moest betalen. Men noemde dit hospitaal gewoonlijk het *hof ter Ziekerlieden*.

Klooster. — In de maand October 1895 werd hier een onderwijsgesticht voor meisjes geopend, onder het bestuur van Zusters uit het huis van Deftinge, vijf in getal. Het lokaal is ruim en openluchtig, voorzien van twee groote speelpleinen. Men aanvaardt er betalende en behoeftige kinderen en het onderwijs laat niets te wenschen. Deze hoogst nuttige inrichting, in het leven geroepen door den huidigen pastoor, den heer Isid. de la Croix, wordt door gansch de bevolking ten zeerste gewaardeerd.

Digitized by Google

PASTOORS VAN OVER-BOELARE.

Henricus, deken van Boelaar . . .	1166
. . . . .	
Hendrik Beye	1440
Jan van der Haghen	1476
Wouter van den Nieuwendorpe . .	1506
Christiaan Prieels	1558
. . . . .	
Christiaan Heyns	1610
Jacob Christiaens	1623
Jan Verbrugghen	1647
Daneel-Frans de Meyer	1681
J.-B. Sneyers	1694
Jacob-Bern. du Vivier	1695
Jacob Berlangé	1729
Hendrik Berlangé	1760
Pieter-Arn Dauwens	1761
Dionijs de Brabant	1793
Willem de Craecker	1804
Bertrand Rens	1806
Pieter Caudron	1815
Ignaas-Bern. d'Haens	1817
Pieter van Damme	1818
Jacob de Ruyte	1834
Lieven-Adriaan Wille	1851
Karel Libert	1863
Vict. Soetens	1868
Leo van den Fonteyne	1883
Victor de Smet	1888
Isid. de la Croix	1894

Digitized by Google

V.

Gilden en Genootschappen — In vroeger tijden bestond er te Over-Boelare een genootschap, hetwelk, naar het voorbeeld der rederijkers, de openbare plechtigheden te Geeraardsbergen hielp opluisteren. Ten jare 1525, toen de zegepraal van Pavia werd gevierd, trokken « de goede mannen van den lande van Boelaer.... int vieren van den paeyse, te peerden » en « presenteerden met triumphen », wat het magistraat der stad vergold met twee tonnen bier, bewijs dat ze vrij talrijk waren opgekomen (1).

Of er in de vorige eeuw de gulden tijd der dorpsrederijkers hier een spelersgenootschap bestaan heeft, kunnen wij niet zeggen, maar in het begin van de huidige eeuw ontstond hier een kring, met den titel : *de Leergierige Jonckheyd van Over-Boelare*, welke in 1819 een voorstelling gaf van *den Grooten Belisarius, waerachtige geschiedenis*, treurspel in vijf bedrijven, en daarna van twee kluchtspelen : *den Mandemaker of de twee verliefde Vrienden* en *Gaspard den Dronkaerd*, het laatste gemengd met zang. De vertooning greep plaats « ten byvange van P. Lannoy », in de herberg *den Molen*. Men begon te drie uur namoen, en speelde den 18 en 25 April, den 2, 9, 16, 20, 23, 31 Mei en den 6 Juni.

Over een aantal jaren was er te Over-Boelare eene zangvereeniging, met name *l'Echo de la Dendre*, waaromtrent ons geene bijzonderheden bekend zijn. Nadien ontstonden hier

(1) *Stadsrekening van Geeraardsbergen*, 1525.

Digitized by Google

twee kringen, die het fanfaarmuziek beoefenen : 1° dat der *Xaverianen*, opgekomen ten jare 1888, en *l'Union libérale*, gesticht in 1896.

Eene nuttige maatschappij, vooral voor den minderen stand, werd ingericht den 16 October 1895, namelijk van *Onderlingen Bijstand tegen sterfte onder het vee.* Hoe langer hoe meer begrijpt men op den buiten, dat door vereenigde krachten veel nood te voorkomen, en, waar deze dreigen mocht, te lenigen is. Geestelijke en burgerlijke overheden dragen er toe bij om het nut zulker instellingen te doen uitschijnen en aan te moedigen.

Digitized by Google

Digitized by Google

POLLARE.

I.

Plaatsbeschrijving. — Het eerste dorp, dat men ter rechter zijde van den Dender, Ninove verlatende, in de richting van Geeraardsbergen, ontmoet, is Pollare Het is gebouwd aan de helling eens heuvels, die zich op zijn verhevenste punt tot 65 meters boven de lage zee te Oostende verheft, en biedt den wandelaar, vooral in den zomer, wanneer het geboomte met weligen bladerentros prijkt, een lachend uitzicht aan. Des winters is de toegang er alles behalve gemakkelijk.

De Dender vormt de grens van het noordwestelijk en het noordelijk deel dezer gemeente, welke verder door Ninove, Meerbeke en Denderwindeke is ingesloten. Eene in de laagte gelegen wijk draagt den naam van *Nekkersput*. Twee andere gehuchten, *Roe* en *Steenberg*, liggen ten oosten en ten zuiden van het dorp, op de hoogte.

Drie waterloopen, de *IJzermanbeek*, de *Moensbroekbeek* en de *Reite*, bevochtigen, buiten den Dender, het grondgebied dezer gemeente.

Vanouds zijn de beide oevers der rivier door eene brug met elkander verbonden. Een geschil nopens het herstel dezer brug ontstond in het jaar 1443 tusschen den heer van Pollare en Jan de Coninc, eigenaar van den Molenmeersch. Eerst-

Digitized by Google

genoemde beweerde dat het onderhoud der brug ten laste was van de tegenpartij, wier eigendom aan de brug paalde, maar Jan de Coninc riep de bemiddeling in der schepenen van Gent, die op zijn verzoek een onderzoek ter plaatse kwamen doen, en vaststelden dat, aangezien de voorzaten van den dorpsheer reeds vele jaren tevoren de brug in goeden staat hadden gehouden, de last voor hem was en zijne opvolgers. Zóó luidde de uitspraak van 29 Januari 1444 (o. s.) [1], en zij was alleszins gegrond : de brug gebouwd zijnde ten tijde dat een der van Aa's het gebied voerde over Pollare (XIIIe eeuw) en meteen de bezitter was van den gemelden Molenmeersch.

Pollare heeft eene oppervlakte van 354 hectaren 66 aren, met 155 woningen en eene bevolking van 850 zielen. In 1774 waren hier 130 communicanten.

De bodem dezer gemeente is voor een twintigste deel uit kleigronden, voor een dertigste uit zandgronden samengesteld. De overige deelen zijn aan de moerassen ontwoekerd.

Verscheidene oude voorwerpen, te Pollare uit den grond gedolven, leveren het bewijs op dat deze gemeente van in de vroegste tijden bewoond was Toen de Dender hier, namelijk, vóor eenige jaren uitgediept en bevaarbaar gemaakt werd, ontdekte men er, onder eene afgevoerde aardhoogte, den *Bleekberg* geheeten, ter plaats vanwaar men met eene schuit de rivier oversteekt, een aantal Romeinsche steenen en stukken van vaatwerk, welke van niets anders kunnen voortkomen dan van een gebouw, aan den oever van den Dender aldaar opgericht Ook uit een stuk land in de nabijheid, voor benaming voerende *de Wijngaard*, kwamen Romeinsche pannen te voorschijn, heden nog te zien in de oudheidkundige verzameling van den heer Ed. de Deyn, te Ninove.

Daarenboven ontdekte men er ten jare 1863 in eenen meersch, met name den *Weert*, een bronzen Gallo-Romeinsch

(1) *Acten en Contracten, keure.* — *Archief van St.-Jansluis*, te Gent. - Stadsarchief aldaar.

Digitized by Google

halsbelleke; in 1866 en 1867 drie verschillende lanspunten in brons, waaronder een van het Merovingisch tijdvak, terwijl de spade er in 1883 eenen geslepen pyramidaalvormigen *silex* aan het licht bracht, al welke voorwerpen in handen van genoemden oudheidkundige zijn overgegaan.

De naam dezes dorps aanvankelijk, en wel in 1176, *Pollar* geschreven (1), zou beduiden, volgens den geschiedschrijver DE SMET, *un champ communal près d'un étang*, doch schijnt ons veeleer afgeleid te zijn van den mansvoornaam *Pol*, waarmede niet alleen *Pollinkhove*, in West-Vlaanderen, maar tal van andere plaatsnamen in Noord-Nederland en elders, zooals *Pollema* en *Polsma*, in Friesland, *Polling*, in Drente, *Polleben*, bij Eisleben, in Saksen, *Polling*, bij Weilheim, in Beieren, en *Pollhorn* bij Rendsburg, in Holstein, ongetwijfeld gevormd zijn. De beteekenis van *laar* hebben wij elders meer dan eens uitgelegd.

Dat Pollare oudtijds voor een groot deel moerassig was, is uit de benaming van meer dan eene plek land, alsmede uit die van de Moensbroekbeek, gereedelijk op te maken.

Een der voormalige bosschen dezer gemeente, het *Haselarebosch* (1590), was, volgens een gedingstuk van 1595, de vergaderplaats van tooverheksen, die er met Belzebuth (den duivel) omgingen. Van oude aanzienlijke pachthoeven met eenen bijzonderen naam vonden wij geene melding gemaakt. Wij weten alleenlijk dat, buiten de heeren van Pollare, de abdijen van Ninove en van St.-Pieters, te Gent, en de Karthuizers dier stad hier uitgestrekte goederen bezaten.

Nog in 1674 lagen hier, volgens DE PATTIN, 50 bunder verlaten grondgoederen, wat, onzes inziens, het meest aan de verwoestende oorlogen van Lodewijk XIV in deze gewesten is toe te schrijven. Te dien tijde bevatte Pollare 162 bunder

(1) Dat *Puotlara*, vermeld in 969, het dorp Bottelare aanduidt en geenszins Pollare, zooals A. VAN LOKEREN meent, is uit de latere charters der St.-Pietersabdij van Gent genoegzaam op te maken.

Digitized by Google

193 roeden bouwland, 94 bunder 280 roeden meersch en 15 bunder 93 roeden bosch. Een tiental bunder bosch waren sedert 30 jaar in bouwland veranderd.

De er geteelde gewassen bestonden voornamelijk in rogge, tarwe, masteluin, vlas en koolzaad, beide laatste tot beloop van ongeveer 26 bunder.

De ingezetenen voerden hunne producten gewoonlijk naar de markt van Ninove, ter uitzondering evenwel van het koolzaad, hetwelk meestendeels ter plaatse zelve verkocht werd aan handelaars, die 't naar den Dender deden voeren Een deel er van was ook bestemd voor de markt van Brussel.

Het tot linnen verwerkte vlas gold van 5 tot 9 stuivers de el; dat van 7/4 breedte voerde men naar de markt van Brussel, en dat van 5/4 naar die van Geeraardsbergen. Een tiende van het hier gewonnen vlas werd voor eigen gebruik geweven, het ander, na gesponnen te zijn, te Ninove aan den man gebracht.

Volgens opgaaf van VAN DER MAELEN, wiens inlichtingen over den landbouw van 1830 dagteekenen, was de bebouwde oppervlakte dezer gemeente te dien tijde voor een vierde bezaaid met rogge, voor een vijfde met tarwe, een twintigste met boonen, een tiende met haver en een dertigste met vlas. Het hooigras was er niet zeer overvloedig Men telde er in de stallen 30 paarden, 17 veulens, 130 koppen hoornvee, 26 kalvers, van 80 tot 100 verkens en 80 woldieren.

De meeste huizen, ten getale van 85, waren toen nog van hout en leem gemaakt en met stroo gedekt.

De volgende bijzonderheden over den landbouw te Pollare zijn getrokken uit de statistiek van 1846. Er waren toen in 't geheel 113 landbouwgebruiken, waaronder een van 40 tot 45 hectaren, een van 30 tot 35, een van 25 tot 30, een van 20 tot 25, twee van 15 tot 20, een van 8 tot 9, een van 6 tot 7, vijf van 3 tot 4 en negen van 2 tot 3 hectaren. De meerschen en weiden besloegen eene uitgestrektheid van 64 hectaren 08 aren, de bosschen nog 9 hectaren 57 aren. — In de stallen waren er 40 paarden en veulens, 170 hoorndieren,

Digitized by Google

26 kalvers, 45 schapen, 94 verkens, 8 geiten en 55 vetbeesten. De landen hadden eene gemiddelde waarde van 3.200 fr. de hectare.

In 1880, eindelijk, bevond men te Pollare 35 paarden en veulens, 241 koppen hoornvee, 85 woldieren, 220 verkens, 55 geiten en 6 biekorven. De bebouwde oppervlakte besloeg 358 hectaren 69 aren, waaronder 109 hectaren 10 aren meersch en geen enkel bosch meer. Daarentegen wordt er hier vanouds veel en goeden tabak gekweekt.

Ter bevordering van den landbouwersstand werden hier in deze laatste jaren twee Melkerijen opgericht.

Buiten den windmolen wordt er hier geene bijzondere nijverheid uitgeoefend.

Men duidt de inwoners dezes dorps aan onder den spotnaam van *Trotelers*. Deze dagteekent van 1830, wanneer, op kermisavond, al het volk op de been was, de mare ontvangen hebbende dat het Hollandsche leger het dorp naderde en er alles zou plunderen. Ieder vluchtte met wat te redden was. De koster was met zijne zeventien teilen trot (appelspijs) op den toren gevlucht, maar het volk, dat daar ook eene schuilplaats had gezocht, at al zijnen trot met de handen uit.

Pollare-kermis wordt gevierd den vierden zondag van September.

II.

Leenroerige inrichting. – Bestuur. – De heerlijkheid van Pollare, eene der zoogenoemde serveplaatsen des Lands van Aalst, was aanvankelijk eene der bezittingen van het Brabantsche geslacht van der Aa. De eerst ons bekende dezer familie met den titel van heer van Pollare was Leo II, bijgenaamd van Brussel, omtrent 1168 overleden. Hij was gehuwd

Digitized by Google

met zekere Mathildis, welke hem drie kinderen baarde, waaronder Walter, *advocatus de Pollar*, die zich in den echt verbond met Gizela van Guines, uit het aloude geslacht der kasteleinen van Gent (1). Beide echtgenooten worden geteld onder de weldoeners der abdij van Ninove, aan welke zij ten jare 1176 hunne rechten op de wateren van den Dender, tusschen Bullengem en den molen van het klooster, afstonden (2). Genoemde Walter was ook een der begiftigers van het kapittel van Anderlecht en van de abdij van Affligem, en liet twee kinderen achter : Leo III, bijgenaamd van Brussel of van der Aa, en Mathildis, die de vrouw werd van Eustaas, heer van Hamme, in Artesië.

Als heer van Pollare is ons vervolgens bekend Walter II, overleden in 1236, na gehuwd te zijn geweest met Oda van Grimbergen. In 1217 bezegelde hij, onder andere, eene charter, de abdij van Ninove begiftigende met drie en een half bunder land te Zandbergen, welke de prelaat vervolgens aan zekeren Steven Joele afstond, mits eenen jaarlijkschen cijns van 4 deniers, Vlaamsche munt.

Ook de zoon van Walter II, met name Leo III, heer van Pollare en van Grimbergen, eerst getrouwd met eene Catharina, later met Ymaine, weduwe van Philip, heer van Boelare,

---

(1) Een eventijdige kroniekschrijver, LAMBERT D'ARDRES, noemt deze edelvrouw *Ghisla de Aq., sive Aqua, uxor Walteri de Pollar.* (*Historia Ghisnensium comitum.* C. 48.)

(2) « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Walterus, advocatus de Pollar, et uxor ejus Gisla, tam futuris quam presentibus. Notum esse volumus tam futuris quam presentibus quod quidquid juris habuimus in aquis inter Bullenghem et molendinum fratrum Ninivensium, Ninivensi ecclesie in eleemosynam dedimus, sic etiam ut nec nobis, nec successoribus nostris, nec alicui ex parte nostra, inter duo molendina, scilicet Bullenghem et molendinum fratrum de Ninive amplius molendinum construere liceat. Hoc autem ut ratum permaneat, sigilli nostri appositione et hominum nostrorum testimonio confirmamus. Signum Desiderii de Itterbecca; Paridani de Sope; Walteri et Henrici, fratrum de Zamberghem, et Balchoni. Anno Domini MCLXXVI. »

(*Corpus chronicorum Flandriae*, II, 774.)

Digitized by Google

maakte zich, onder andere, verdienstelijk door aan de inwoners van St.-Amands-Baasrode in 1266 eene keure te verleenen, aan welke door Robrecht, zoon des graven van Vlaanderen, en den abt van St.-Amands, uit hoofde hunner wederzijdsche gerechtigheden in dit dorp, mede hun zegel werd gehecht. Alix, zijne oudste dochter en erfgename der heerlijkheid van Pollare, zonder nakomelingen overleden zijnde, had voor opvolger haren neef Leo IV, zoon van Leo III en van Ymaine, terwijl dezes broeder Geeraard, die zich in den slag van Woeringen onderscheidde, de heerlijkheid van Grimbergen, onder andere, voor zijn erfdeel bekwam.

Te dien tijde maakten Oelter en Zandbergen insgelijks deel uit van de bezittingen der genoemde heerenfamilie. Eene charter van den jare 1285 noemt als toemaligen heer van Pollare en van de evengemelde dorpen in de buurt, ridder Wouter van der Aa, die getrouwd was met Mathildis, dochter van den heer van Welden. Naar de getuigenis van DE L'ESPINOY was deze Walter van Pollare, of van Oelter, de eerste, die het wapen der familie van der Aa, omtrent 1276, aannam, welk wapen, *de gueules au sautoir d'argent*, sedertdien door zijne opvolgers en de verdere leden van zijn geslacht gedragen werd.

Geeraard van Pollare (1) zoon van den laatstgenoemde, erfde op zijne beurt de heerlijkheid dezes dorps, en werd, volgens de L'ESPINOY, opgevolgd door Lodewijk van Oelter, gehuwd met de burchtgravin van Ieperen, Maria van Loo, welke hem drie zonen schonk : 1° Jan van Oelter, ridder en

---

(1) Deze Geeraard van Pollare werd in den slag van Woeringen met meer andere edellieden ridder geslagen.

« Nu hoert wie daer ridder wart :
.... Gheraert van Pollaer,
Ende Diederic van Herlaer,
Dese worden ridders alle daer. »
(VAN HEELU, *Slag van Woeringen*, vs. 8594-8597.)

Hij was mede een der bezegelaars van het verdrag tusschen de stad Mechelen en den hertog van Brabant in 1303.

Digitized by Google

heer van Welden, wien het burchtgraafschap van Ieperen ten deele viel; 2° ridder Eustaas van Oelter, heer van het dorp dezes naams, getrouwd met Elizabeth, vrouw van Montigny-St.-Christophe, in Henegouw, en 3° Leo van Oelter, insgelijks ridder en heer van Zandbergen. Het is bij genoemden geschiedschrijver niet te zien aan welken van deze drie de heerlijkheid van Pollare ten deele viel. De charters van dien tijd hebben ons evenmin toegelaten dit vraagstuk op te lossen.

Hoe en wanneer Pollare tot de Gentsche familie de Vos overging is ons eveneens onbekend. Althans behoorde de heerlijkheid in het eerste vierde der XVe eeuw aan Boudewijn de Vos, echtgenoot van Izabella of Elizabeth van Massemen, vrouwe van Laarne, welke Boudewijn den laatsten adem uitblies den 4 Februari 1424. Zijn zoon, ook Boudewijn geheeten, en die hem in 't bezit van Pollare opvolgde, werd de echtgenoot van Margareta van Lovendegem, en ontsliep den 3 Juli 1432. Deze liet drie zonen achter : Boudewijn, Jan en Geeraard, aan welke hij zijne goederen bij uitersten wil verdeelde. Ten gevolge van deze schikking bekwam Boudewijn het heerlijk domein van Pollare, hetwelk deze evenwel korts daarna verruilde met zijnen broeder Jan, tegen de heerlijkheid en het kasteel van Laarne, mits eene jaarlijksche vergoeding van 38 pond parisis (1).

Wij hebben in onze geschiedenissen van Lovendegem en Laarne de lotgevallen verhaald van genoemden Boudewijn de Vos, den bekenden Gentschen hoogbaljuw, die na zijne dood door zijnen broeder Jan in de heerlijkheid van Laarne en de hem verder toebehoorende bezittingen werd opgevolgd. Lovendegem bleef hij evenwel niet lang behouden, dewijl hij deze heerlijkheid in 1461 aan Jan Coustin, heer van Navilly en eersten kamerjonker des hertogs van Burgondië, te gelde maakte.

Uitwijzens eene acte der schepenen van Gent, voor-

(1) Zie onze geschiedenis van *Laarne*.

Digitized by Google

komende in de *Acten en Contracten* (1442-1443, bl. 27v), trad Jan de Vos in den echt met Jacoba van Maldegem, dochter van Geeraard Deze bleef niet lang in 't bezit van de heerlijkheid, dewijl zij in 1487 deel uitmaakte van het land van Wedergrate, destijds toebehoorende aan de familie de Goux.

Wij meenen ons te mogen onthouden hier de lijst der verdere heeren van Pollare mede te deelen, onze lezers die in onze geschiedenis van Denderwindeke, de hoofdplaats van het land van Wedergrate, kunnende aantreffen.

De heerlijkheid van Pollare was tot in 't begin der XVe eeuw een vrij leen, of *allodium*, met hoog, middelbaar en laag gerecht, hetwelk er door eenen baljuw en zeven schepenen namens den heer werd uitgeoefend. Op verzoek van Boudewijn de Vos, den eersten dezes naams, werd zij door den hertog van Burgondië den 4 September 1409 afhankelijk verklaard van dezes leenhof van den Ouden burcht te Gent, (1) hetgeen alzoo bleef tot in 1487, wanneer zij met Denderwindeke, Appelterre

(1) « Jehan duc de Bourgoigne, conte de Flandres etc. A tous ceulx qui ces présentes lettres verront, salut. Receue avons lumble supplication de notre amé et féal chevalier messire Bauduin le Vos, contenant que il a ung fief et seigneurie de franc alleu, appellé Pollaer, gisans en notre terre et conté d'Alost, à la quelle appartient la seigneurie d'un bailli, sept eschevins, dix huit hommages, toute justice haulte, moienne et basse, volaillerie, pescherie, terre, prez, bois, rentes et deniers de chappons et doysons, laquelle seigneurie et partie desdites terres et rentes, cest assavoir la seigneurie entière avec le banc de sept eschevins, dix huit hommages, la justice haulte, moienne et basse, volaillerie, pescherie, avecq toutes les appartenances accoustumees, la court de Pollare avecq la mote et fossez, contenant environ demi bonnier et soixante quinze verges; item un pre que lon dit le Hofmersch, contenant environ trois bonniers cent verges, gisant joignant a ycelle court de Pollaer; item ung bonnier et demi de pré gisant en une place appellee Quatbrouc; item un bois contenant environ neuf bonniers, et on lappelle le bois et brouc de Pollaer; item quatre bonniers entre bois et terres que on appelle tHecheequin; item soixante et dix livres de parisis, monnoie de Flandres, deux cens cincquante chapons et cent oysons de rente perpétuelle par an, assignées sur diverses terres, gisans en ycelle marche et environ la dicte court, il tendroit voulens de nous en fief à cause de notre chastel de Gand

Digitized by Google

en Eichem vereenigd werd, om voortaan één leen uit te maken onder den naam van Wedergrate, afhangende van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen Voegen wij er bij dat het hoog justitierecht van Pollare, te zamen met dat van Zomergem, intusschen tot den graaf van Vlaanderen was overgegaan, zooals blijkt uit een vonnis van den Raad van Vlaanderen onder dagteekening van 16 Maart 1458 (1).

Te rekenen van gemeld jaar 1487 had Pollare dan ook geene eigene vierschaar meer en werden wet en recht er uitgeoefend door die van 't land van Wedergrate. Alleenlijk lezen wij in een der denombrementen, namelijk in dat van 1588, dat de toenmalige heer Kasper de Goux te Pollare zeven « zendtscepenen » had, « om aldaer te zentene zo van ouden

---

à plain relief de dix livres monnoie de nostre dit pays de Flandres et en devendroit notre homme féodal, sil nous plaisoit de le à ce recevoir, requerent en ce notre consent et ottroy. Pourquoy nous, inclinans à la supplication, ces choses considérees, voulons et nous plaist que ou cas dessusdit, receu par nos bailliz de Gand et du Viez Bourg ou lun deulx dudit messire Bauduin le werp et deshéritement dicelle seigneurie appellee Pollaer, entière comme dit est, avec la justice haulte, moienne et basse, volaillerie, prez, rentes et autres choses dessus dites et rapporté en leurs maíns ou de lun deulx comme en la nostre, ils ou lun deulx appellez et en la présence de noz hommes de fief dudit notre chastel en nombre souffisant si les rebaillent ou rebaille à ycelui messire Bauduin len adhéritent ou adhérité bien et à loy, selon la coustume du pays, et lui en baillent ou baille la saisine et possession pour les tenir par lui, ses hoirs et successeurs de nous en fief à cause et descendant de notre dit chastel de Gand, audit relief de dix livres et chargés des charges dont elles sont dépendant et à tels droits et services, comme sont semblables fiefs tenus de nous à cause et descendant dicelui nostre chastel de Gand. Et ce fait ci aussi adjoustees et gardees en ce les choses et solempnités que par loy y appertendront estres faictes, les choses dessus dictes, avons muees et par ces présentes muons de héritaige en fief, sauf nostre droit et lautres. Si donnons en mandement etc.... Donné en nostre ville de Bruges, le IIIIe jour de Septembre lan de grâce mil quatre cens neuf. »

(*Oorspronkelijk stuk op perkament, in ons bezit.* — Het zegel ontbreekt.)

(1) *Registre des Procès-verbaux de Lille*, I, bl. 48 v°, in 't Rijksarchief te Brussel.

Digitized by Google

tijden gecostumeert » was. Waar de bevoegdheid dezer « zendscepenen » in bestond zouden wij niet goed kunnen zeggen.

Het kasteel van Pollare, sedert lang afgebroken, stond in de nabijheid van den Dender. Wij vinden het vermeld in eene charter van den jare 1267, waarbij Leo van der Aa, heer dezes dorps, en Ymaine, zijne vrouw, mits eenen jaarlijkschen cijns afzien van hun recht, eenen hunner laten te Zandbergen te doen onderhouden door de abdij van Ninove : *Actum apud Pollar, in domo nostra, anno Domini* MCCLXVII, *mense Februario.* Eene Gentsche schepenenacte van 1451 maakt er melding van met deze woorden : « upperhof sluutende met eender valbrugghen, ende tnederhof behuust met duufhuus (1). » Het kasteel werd, zegt GAILLIARD, te wiens tijde men nog het puin en de walgrachten zag, « in de commotie van Brabant verbrandt ».

Behalve de kerk- en armrekeningen van Pollare, aanvangende met 1592 en eenige oude landboeken, is er van het oud archief dezer gemeente niet veel overgebleven. In het gemeentehuis, een afhangsel van de dorpsschool, bewaart men een landboek met gekleurde kaarten, van 1763, benevens de oude parochieregisters van 1612 tot 1796.

BURGEMEESTERS VAN POLLARE.

J.-F. Chaboteau	1803
Jan Arens	1812
P.-J. van der Veken	1823
J.-B. Lemmens.	1830
J.-B. de Smet	1859
P.-J. Mertens	1864

(1) *Weezenboek*, 1450-1451, 121. — Stadsarchief van Gent.

Digitized by Google

III.

Geschiedenis. — Wat er te Pollare in de middeleeuwen gebeurd is vonden wij nergens aangeteekend. Geen twijfel nochtans of de aanwezigheid van een kasteel te dezer plaats zal er, zooals elders, de legerbenden hebben aangelokt als een strategisch punt van belang. Wij hebben inderdaad gezien, dat het tijdens de Brabantsche onlusten verbrand werd. Het eenige verder bericht, deze gemeente betreffende en in verband met de staatkundige geschiedenis, klimt niet hooger op dan tot 1474, wanneer Pollare, met Appelterre, Denderwindeke, Eigene, Grimmingen en Lieferingen, zich verbond eenen wagen met vier paarden te leveren, ten dienste van den vorst in dezes heirvaart naar Frankrijk.

Evenmin is het ons bekend wat Pollare heeft geleden ten tijde der godsdienstberoerten in de tweede helft der XVIe eeuw. Waar is echter de dorpskerk, welke alsdan niet door eene opgeruide menigte, onder aanvoering van den eenen of anderen geus, is ontheiligd geworden?

Onder Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, in de tweede helft der volgende eeuw, leed Pollare niet weinig van de er doortrekkende krijgers, wier gewelddaden wij op meer dan eene plaats van onzen historischen arbeid hebben te schandvlekken gehad. De kerk, onder andere, werd in 1657 van hare vensters beroofd (1), en van 1689 tot 1694 werd hier om 45.688 gulden schade aangericht.

---

(1) *Kerkrekening van* 1657. — Blijkens de rekening van 1658 gaf de kerk 8 pond groote in de « gewillige contributie » van dat jaar, « tot onderhout van het volck van oorloge ».

Digitized by Google

Ook de jaren 1707 en 1708 waren dezer gemeente ten zeerste noodlottig. Ditmaal waren het de Engelschen, die hier het recht van den sterkste deden gelden, totdat de hertog van Marlborough, met de klachten der ingezetenen begaan, hen onder zijne bescherming nam, met verbod aan al de onder zijn bevel staande soldaten zich nog aan eenige hoegenaamde buitensporigheid, onder bedreiging van de strengste straffen, over te leveren.

De patriottenbeweging, op het einde der XVIIIe eeuw, vond te Pollare ook hare aanhangers. Eene tweede gift van 1.000 gulden, ten behoeve van het vaderlandsche leger, werd hier in 1793 door den pastoor ingezameld.

Uit het verder medegedeelde opschrift, eindelijk, zal men zien dat de klok van Pollare eenige jaren later, als zoovele andere, door de Franschen uit den toren werd gerukt om tot kanonspijs te worden gesmolten.

IV.

Kerk. — De kerk dezer parochie, toegewijd aan den H. Christoffel, is gebouwd op eenen heuvel, welke dit gedeelte der Dendervallei beheerscht; zij moet reeds bestaan hebben van vroeg in de middeleeuwen Althans lezen wij in het leven van den H. Amandus, ten jare 1841 in het licht gegeven door Jan Ooghe, pastoor van Aspelare, dat deze heilige geloofsprediker zich in zijnen apostolischen tocht eenigen tijd ook ophield te Pollare en in de verdere omstreken van Ninove, zoodat het weinig te betwijfelen valt dat dit dorp al vroeg met eene bidplaats, den God der christenen ter eere, begiftigd werd.

Van eenen anderen kant leest men in een denombrement

Digitized by Google

der heerlijkheid van Meerbeke, dagteekenende van 1530, dat Pollare de dochter was van de kerk dezer laatste parochie, wat den alouden oorsprong der bedoelde bidplaats niet uitsluit, Meerbeke zelf voor eene der oudste kerspels dezer streek mogende geacht worden. Een der vier kanuniken van het kapittel van Meerbeke bediende vanouds de pastorij dezer parochie (1).

Het patronaat, of begevingsrecht van het herderlijk ambt dezer parochie behoorde aan den dorpsheer.

De kerk van Pollare, in rooden baksteen gebouwd, bij uitzondering aan zoovele andere van vroegeren tijd, werd op verschillige tijdstippen veranderd en vermeerderd. Hoe zij bestond in 1704 kan meer of min gezien worden op eene kaart, aanduidende den loop van den Dender, ten gemelden jare opgemaakt door den landmeter Gijsbrecht van Oudenhove, gelijk zij mede op eene kaart van 1749, voortkomende van het Gentsche klooster der Karthuizers, is afgebeeld (2). De toren rijst op boven den voorgevel, welke in 1761 schijnt te zijn vernieuwd en in 1852 herbouwd werd. De zuiderzijbeuk dagteekent van omtrent het jaar 1840 en in 1858 vernieuwde men het koor en de sacristij, zoodat de kerk thans, met hare steenen moneelen in de vensters, een behagelijk voorkomen heeft. In den noorderbeuk is eene toegestopte Gothische deuropening te zien.

Het koor is verlicht door zes geschilderde vensters, voorstellende, onder andere, de HH. *Christoffel* en *Petrus*, *Karel-Borromeus* en *Joannes* den apostel. Deze vensters werden vervaardigd door Van Nieuwenhove, van St.-Jans-Molenbeek. Boven 't hoogaltaar, in den stijl der XVIIe eeuw, bemerkt men het beeld van den kerkpatroon, en aan weerskanten de beelden van de HH. *Harten van Jezus* en *Maria*, door Niclaus-Boeckaert, te Gent.

---

(1) A. WAUTERS, *Histoire des environs de Bruxelles*, I, 303.
(2) Beide kaarten zijn te Gent, in 't Staatsarchief.

Digitized by Google

De twee zijaltaren zijn toegewijd aan het H. Kruis en aan O. L. Vrouw. De schilderij boven het eerste dezer altaren, voorstellende *Christus aan het Kruis, tusschen Maria en St. Jan*, is onbeduidend. Die van het andere altaar, verbeeldende *de Aanbidding der Wijzen*, wordt beweerd eene kopie te zijn van deze, welke de kerk van Heusden versiert, in 1652 geschilderd door VAN DEN HEUVEL.

Het O.-L.-Vrouwaltaar prijkt voorts met een oud gesneden beeld der Moeder Gods, terwijl eene glazen kast naast het altaar van het H Kruis de fiertel bevat van den H. Christoffel, als kunstwerk niet onverdienstelijk.

Het koorgestoelte, de communiebank en de predikstoel, deze laatste vervaardigd door den Geeraardsbergenaar Prosper Speck, hebben niet veel te beteekenen. De twee biechtstoelen zijn van de XVIIIe eeuw De kruisweg is in plaaster.

In de sacristij toonde men ons eene overschoone zilververgulde remonstrans, op welker voet te lezen staat : *Bartholomee d. Mean. Fredericus Malders Maseykensis me fecit anno Dom.* 1621. Men bemerkt er insgelijks twee oude gedreven zilveren ampullen, met het naammerk J F. G , benevens vier prachtige in 't goud gestikte kazuivels, welke meer dan eens, gelukkig te vergeefs, de begeerlijkheid der liefhebbers hebben opgewekt Er zijn reeds merkwaardige kunststukken genoeg uit onze kerken verdwenen, dan dat de weinig overgeblevene er niet met zorg zouden bewaard blijven. Het is aan eenen der gewezene pastoors van Pollare, den eerw. heer Goeman, te danken, dat de kerk met dezen kunstschat, denkelijk voortkomende van het eene of andere afgeschafte klooster, is verrijkt geworden.

De groote klok werd hier ter plaatse gegoten den 5 Augustus 1806 en den 13 derzelfde maand door den deken van Geeraardsbergen, destijds pastoor van Schendelbeke, gewijd. Zij weegt 1511 pond en heeft voor opschrift :

Digitized by Google

CHRISTOPHORUS IS MYNEN NAEM
GODSDIENSTEN KONDIGEN IS MYN FAEM,
MYN VOORSAET WIERT VAN HIER GERUKT DOOR 'T GEWELT,
DOOR GODS BERMHERTIGHEYT WORD ICK NU ERSTELT.
MIJNHEER ARNOLDUS TRUYEN HIER PASTOOR, IS MYN PETER,
JUFFROUW BARBARA-JOANNA WECK IS MYN METER,
SY IS VROUW VAN CHABOTEAN VAN POLLAERE,
DOER WIENS IVER EN KERCKMEESTERS AL TE GAERE
EN VOORDERE INSETENE BEN ICK WEER IN 'T LEVEN.
GODT WILT HUN ALLE ZYNEN MILDEN ZEGEN GEVEN.

Ter andere zijde leest men :

MY HEEFT GEMAECKT PETRUS VAN DER PUTTEN
VAN MOERBEKE BY GEERAERTSBERGHE. ANNO 1806.

De tweede klok geeft te lezen :

DEZE KLOK WEGENDE 600 KILOS IS GEGOTEN DOOR A. L. J. VAN AERSCHODT, OUDSTEN, OPVOLGER VAN A. L. VANDEN GHEYN, IN 'T JAER 1867, ONDER HET BEHEER VAN DEN EERW. HEER P. VAN DER STEGEN, PASTOOR DEZER PAROCHIE, EN Mr P. J. MERTENS, BORGEM. GEWIJD DOOR DEN ZEER EERW. HEER DE HAERNE, DEKEN TE NINOVE, PETER ZIJNDE Mr F. DE VOS, SCHEPEN, EN METER JUFFER FELICITAS DE SMET A. M. D. G.

In het koor dezer kerk liggen verscheidene heeren van Pollare onder andere Arnold van der Aa, ridder van Jerusalem, en Geeraard van der Aa, ter aarde besteld Hunne grafzerken, echter, waren ten tijde van CORNELIS GAILLIARD, die in de XVIe eeuw leefde, zoodanig versleten dat de opschriften niet meer leesbaar waren. Ook zag men er achter 't hoogaltaar een venster, met de beeltenissen van den heer van Pollare, uit het geslacht van de Vos, en dezes echtgenoote, vergezeld van hunne wapens

Digitized by Google

Een oud obitenboek, door GAILLIARD mede geraadpleegd, maakte melding van Joanna en Boudewijn de Vos, *dominus de Pollare qui obiit* 140.; ende van Johannes van der Ha, miles, *dominus de Pollare*, principael doteur ende fondateur; Elisabeth van Rissele ende Margriete de Pamele, *uxor ejus*, ende Joannes Steenputte »; welke laatste voor wapen hadden : *d'azur à trois anneaux d'argent.*

Voorts trof men er de namen aan van : *Joannes Cael, filius ejus; Elisabeth Cael, f^a ejus*; *Dominus Bauduinus de Vos et domina Beatrix de Masseme, uxor ejus, dominus de Axelle et de Pollare; Elisabeth, f^a ejus; Domina Margareta, domina de Lovendegem*; *Bauduinus de Vos, dominus de Pollare, hij starf* 1423; *Gheeraert van Oultre en de Soethen, zijn wijf; Heijlwidus de Overbeke; Dominus Gheerard de Ha, dominus de Pollare*; *Philips de Ninove*; *Margareta de Rode*; *Egidius de Halsbergh, miles*; *Johannes de Florence ende Frederick de Calckere*; *Arnouldt de Calckere*; *Ermegarde, uxor ejus*; *Theodoricus f^s Steven Bave, qui obiit 1431*; *Elisabeth de Vos, quæ obiit 1406, etiam domicella domina de Zuudtberghe; Joannes de Heerselle; Dominus de Ha; Arnoldus, Catharina, Elisabeth, f^a Nicolai Standart et Maria, uxor ejus; Domina Susanna de Boelare et de Pollare; Clementia de Rode*; *Jan de Vaernewijk*; *Jehan de Pollare*; *Hendricus de Flandria, dominus de Ninove*; *et dominus Gheerardus de Pollar* (1).

Er bestaat in deze kerk eene zeer oude broederschap van het H. Kruis, en eene andere van het H.-Sacrament, door den aartsbisschop van Mechelen ingesteld den 7 Maart 1731.

De H. Christoffel, de kerkpatroon, is hier vanouds in groote vereering. De tegenwoordige pastoor van Pollare liet ten jare 1893, bij D. Anneessens, te Ninove, een boekje verschijnen, het beknopte leven inhoudende van den gevierden martelaar,

(1) *Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle, d'après les manuscrits* de CORNEILLE GAILLIARD et d'autres auteurs, par le BARON BETHUNE, 1897, bl. 91-92.

Digitized by Google

wiens nagedachtenis hier den 25 Juli met luister gevierd wordt. Een oud beeldeke, waar de heilige volgens de legende op voorgesteld staat, met de kerk van Pollare in 't verdiep, en links een deel van den kasteelmuur, leert ons dat hij hier aanroepen wordt « tegen de onweders en den hagel, de tand- en de hoofdpijn en tegen de onboetvaardige en schielijke dood ».

Blijkens de oude kerkrekeningen gaf men hier aan de communicanten te Paschen zoogenaamde peperkoeken, elders lijfkoeken geheeten, en ging er jaarlijks op St.-Christoffeldag eene plechtige processie uit.

Een tafereel voor de kerk werd in 1611 te Ath 5 pond parisis betaald.

De kerk had vroeger een nog al belangrijk inkomen; ook de pastorij was met verscheidene grondgoederen en renten bedeeld. Volgens een gewijsde van den Raad van Vlaanderen, gedagteekend 19 Januari 1691, moest de scholaster van Meerbeke alle jaren, uit de opbrengst zijner tienden, aan den pastoor van Pollare de som van 40 gulden betalen. Daarentegen was de pastorij met eene jaarlijksche rent van 8 gulden en 7 stuivers ten voordeele van den heer van Wedergrate belast.

De oude pastorij werd in 1879 door de tegenwoordige vervangen. De daarnevensstaande meisjesschool wordt bediend door Zusters van de HH. Harten van Jezus en Maria, uit het moederhuis van Ninove.

Pastoors van Pollare.

Frederik Schermutsel, overleden in .	1624
Joris van Vrechem	1660
Frans Raes	1664
Jan de Strooper	1672
Antoon-Frans Servaes	1721
Jan-Jozef Leverd	1729
Arnold Truyen	1774
C.-D. Westerlinck, *deservitor* . . .	1818

Digitized by Google

J.-F. Goeman 1819
P.-J. Rottiers 1822
Karel-Frans Sommer 1834
P. van der Stegen 1856
Karel Boeykens . . . . . 1876.

V.

De sage van den St.-Amandsput. — St. Amand, de groote geloofsverkondiger, kwam op zekeren dag van Denderwindeke, waar hij gepredikt had, op de wijk Roe, te Pollare, alwaar alleman aan 't bakken was; immers 't was in de kermisweek. Amand, die honger kreeg, ging in verscheidene huizen eenen boterham vragen, maar nergens was er nog brood. — Geef me dan een brokje deeg, zei de heilige, dat ik er mij een broodje van make? — Dat kost ons te veel, was het antwoord.

Wanneer nu de heilige aan de vijfde woning werd afgeschcept, maakte hij zich gram en hij riep : — « Gij leelijke wijven, ge wilt mij niets geven? Nu zult ge uw brood niet in den oven krijgen!... » En met deze verwensching trok hij langs de Paddenholle naar Ninove. Niet zoodra had Amand zijne verwensching uitgesproken, of het « beslegen » brood van geheel de Roe begon te zwellen en zoo dun te worden als water, zoodat het eindelijk van den paal liep en niet in den oven te krijgen was. De vrouwen, met paal en ovenstaak gewapend, liepen den heilige achterna, maar deze trok droogvoets den Dender over Dat nu wilden de vrouwen ook doen, maar als zij den voet in 't water zetteden zonken zij naar de diepte en verdronken (1).

(1) *Volkskunde*, I.

Digitized by Google

Digitized by Google

RESSEGEM.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Deze gemeente van het kanton Herzele, op 12,5 kilometers afstand van de hoofdplaats des bestuurlijken arrondissements, onder het rechtsgebied van Oudenaarde, grenst ten noorden aan Borsbeke en Burst, ten oosten aan Aaigem, ten zuiden aan Woubrechtegem en ten westen aan Herzele. Zij heeft eene oppervlakte van 389 hectaren en is, buiten de dorpsplaats, in de volgende wijken en gehuchten verdeeld : *Blauwstraat*, *Driesch*, *Kapelle*, *Langeveldstraat*, *Molen*, *Otterkam*, *Paddenhoek*, *ter Hagen* en *Veldhoek* (1).

De bodem is hier over het algemeen plat en uit vier verschillende grondsoorten samengesteld. De eerste bestaat uit eenen geelachtigen kleigrond van drie tot vier palmen diepte; de tweede uit eene mengeling van klei en zand, met eene groeilaag van twee tot drie palmen; de derde uit eenen lichten zavelgrond van evenveel diepte, waaronder eene mergellaag,

(1) Oude plaatsnamen :
1473 *ter Waerden aen den Driesch.*
1535 *Bostelbosch*, *de Vivet* (meersch).

Digitized by Google

en de vierde uit klei en zand ondereen, met keien doormengd en veel min dan de andere tot het winnen van allerhande veldvruchten geschikt.

Nog in de XVIIIe eeuw was de toestand van den landbouw in deze gemeente alles behalve uitmuntend. Niet min dan 35 bunder lagen er vaag of ongebruikt, terwijl de verdere landen onder de gebrekkigste der omstreek waren gerekend. Zoo althans lezen wij in het verslag, ten jare 1769 door J.-B. DE PATIIN aan de regeering ingediend, waarbij hij de opmerking had mogen voegen dat de slechte toestand der wegen en het gemis eener voldoende afwatering der landen daar grootendeels de oorzaak van waren.

De ingezetenen van Ressegem voerden destijds hunne producten naar de markten van Zottegem, Aalst, Herzele en Wetteren. Het koolzaad alleen werd hier meestendeels ter plaats opgekocht en nam den weg in van den Dender of de Schelde, te Wichelen en te Wetteren.

De weverij werd hier maar weinig uitgeoefend : te zamen met Borsbeke, met welk dorp Ressegem in bestuurlijk opzicht vereenigd was, telde men er maar een twaalftal getouwen. Daarentegen werd er hier veel meer gesponnen.

Ten jare 1830 bestond de stalbevolking van Ressegem uit 54 paarden, 7 veulens, 135 koppen hoornvee, 22 kalvers, 108 verkens en 22 geiten. – In 1846 waren er nog slechts 46 paarden en veulens, maar had men er 183 koeien en vaarzen, 30 kalvers, 103 verkens, 39 geiten en 19 dieren voor de slachting bestemd, terwijl de telling van 1880 nog 30 paarden en veulens opgeeft, 333 hoorndieren, 185 verkens en 125 geiten.

De eenige groote pachthoeve, ten gemelden jare 1846 te Ressegem bestaande, besloeg eene uitgestrektheid van 25 tot 30 hectaren. Deze pachthoeve, eene oude afhankelijkheid van het voormalig heerlijk kasteel, is ons bekend van in 1535, wanneer zij voor de jaarlijksche som van 29 pond groote verpacht werd. De andere landbouwgebruiken, in 't geheel ten getale van 154, waren verdeeld als volgt : twee van 9 tot 10

Digitized by Google

hectaren, twee van 7 tot 8, acht van 6 tot 7, een van 4 tot 5, tien van 3 tot 4, vijftien van 2 tot 3, zes-en twintig van 1 tot 2 en negen-en-tachentig van 1 hectare en daaronder, zoodat ver het grootste gedeelte der bevolking tot den geringen landbouwersstand behoort.

De bebouwde oppervlakte der gemeente, enkele landen van het omliggende erbij gerekend, besloeg 393 hectaren 32 aren, waaronder 49 hectaren 38 aren meerschen en weiden en 15 hectaren 32 aren bosch. — De hooilanden zijn van geene al te goede hoedanigheid en worden bewaterd door eene beek, welke langs Erpe en Mere te Hofstade in den Dender vloeit.

Eene oorkonde van 1473 gewaagt van eenen watermolen op Oetegem, binnen het gebied der heerlijkheid dezes dorps en het eigendom van den zilversmid Jan van den Broucke. De windmolen stond in de nabijheid van het neerhof des kasteels.

Behalve de kloefkapperij wordt er hier geene bijzondere nijverheid uitgeoefend.

Wat den naam dezes dorps betreft, men schreef dien in 1125 *Rasseghem*, in 1173 *Racengem*, in 1174 *Rassinghem*, in 1249 *Rasenghem*, ook weleens *Reesseghem* en *Raissegem* (onder onder andere door C. VAN GESTEL); in de meeste Fransche oorkonden *Rassenghien*, al welke schrijfwijzen uit den persoonsnaam *Raas*, met het achtervoegsel *gem* = woonplaats, zijn samengesteld.

Men heeft den inwoneren dezes dorps den spotnaam gegeven van *Lompe boeren van Ressegem*. Waarom en wanneer, weet niemand te zeggen, en de bijlap is zeker al even onverdiend als zoo menige andere voor andere plaatsen, welke, uit afgunst of wrok, door enkele lieden eens uit den duim gezogen werden.

In 1801 telde men hier maar 647 ingezetenen, waaronder 79 ingeschrevene behoeftigen. De bevolking bedraagt heden 982 zielen.

De kermis van Ressegem valt op den zondag na den feestdag van den H. Mauritius, in de maand September.

Digitized by Google

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. — De oude heeren van Ressegem, gesproten, zoo men beweert, uit het beroemd geslacht van Zottegem, waren gedurende verscheidene eeuwen van de vermogendste en invloedrijkste dezer landstreek. *Rothardus de Rasseghem*, de oudst ons bekende, hechtte in 1088 zijn zegel aan eene charter, waarbij de abt van Hasnon het vrij adellijk goed van Aalst, Eesegem en Lede aan Gijsbrecht van Aalst afstond.

Een andere *Rothardus de Rasseghem* was in 1125 getuige van Boudewijn, graaf van Aalst, en dezes broeder Iwein, toen zij de abdij van Affligem met goederen te Erembodegem begiftigden, en in 1173 ontmoeten wij den naam van *Jordanus de Racengem*, als getuige in eene acte, waarbij Godfried, hertog van Lotharingen, de abdij van Vorst in het bezit harer goederen bevestigt. Het jaar daarna was hij mede tegenwoordig toen Philip van den Elzas de vrijheden en voorrechten der stad Aalst bekrachtigde.

Met het begin der XIIIe eeuw vinden wij de heerlijkheid van Ressegem in het bezit van Geeraard van Zottegem, gehuwd met Beatrix van Massemen, vrouwe dezes dorps en van Laarne. Hij werd er in opgevolgd door zijnen zoon Gijsbrecht, die zich in den echt begaf met Machteld van Bethune, zuster van Robrecht, voogd van Atrecht en heer van Dendermonde. De andere zoon uit het huwelijk van Geeraard van Zottegem en Beatrix van Massemen, met name Willem, werd kanunnik der St.-Pieterskerk, te Rijsel, en schonk ten jare 1229 een deel van zijn ouderlijk erfdeel, namelijk de tienden te Ressegem, Leeuwergem, Elene en Hillegem, aan de abdij der Bijloke te Gent, welke gift door Gijsbrecht van Zottegem en zijne echtgenoote,

Digitized by Google

die er hunne tienden te Bassevelde bijvoegden, werd goedgekeurd (1).

Machteld van Bethune, reeds weduwe in 1238, overleed den 1 November 1252, en had voor opvolger haren oudsten zoon, Geeraard, heer van Ressegem, die huwelijk aanging met eene dochter uit het geslacht van Lens, in Henegouw. Hier moeten wij nochtans doen opmerken dat Robrecht van Ressegem, de tweede zoon van Gijsbrecht en van Machteld van Bethune, de heerlijkheid ook in zijn bezit heeft gehad, dewijl er na zijne dood omtrent de verdeeling zijner nalatenschap eene betwisting oprees tusschen Geeraard en Gijsbrecht van Ressegem, zonen van Geeraard I en van Maria van Lens, welk geschil den 17 Mei 1276 door Margareta, gravin van Vlaanderen, beslecht werd in dezen zin, dat Ressegem, benevens Borsbeke en Bambrugge, met alles wat er van afhing, ook de laten te Ressegem, Herzele en Diepenborne, aan den eerstgenoemde werden toegekend (2).

---

(1) DUCHESNE, *Histoire de la maison de Bethune, Preuves*, bl. 113.

(2) « Nous Margherite, à tous ke comme debas fust entre mon segneur Gillebert de Rassenghien ains aines fil nostre boene amie Marie dame de Rassenghien et Gerart son frere d'endroit parchons de terre a le pas defin par le consel et lassens de lor communs amis les parties sont concordees par devant nous en teil maniere ke me sire Gillebert doit mettre Gerard son frere bien a et à loi en tenure et en possession des villes de Rassenghien, de Borsbeke, de Campine, de Bambrughe et de tout ce qui a ces viles apent des gens de avouerie, des sers de Rassenghien, de Herzele et de Diepemborne et de tout ce ki à ces viles apartient et en vint livrees par an de fief de bourse ke ou tient dou conte de Hollande bien et à loi. Et se il ne le peut metre, il le doit ailleurs assener d'autant vallant de terre bien et à loi et à fils ci après nommees, c'est à savoir Marie fille le dame de Rassenghien, me siese Jehans de Leide, Gilles fius Godefroit deus fois, li fius Sohier de Voshole, Colins de Hullebrouc, Heuris fius Leonie, Gilles le Clers, Bauduins li Keus, Clarembaus, Soiekins dAienghiem, li fils de Reghersbrughe, Henris li Fevres, Hanekins de Lonne, li fius Thierri de Boiste, Rasse de Borsbeke, Thumas de Stevens-dale, Gossuis de Bambrughe, Ghillebert de Welle, Jehans Gupput, me sire Hue fius mon Segneur Henri trois fois hom, Jehans de Sterelant, li Riker, Pierres de Gant, Willouimes Utmaet, Jehans Boenskoef, Jehans de Belle, li enfes de Weldine et Jehans de Bruele.

Digitized by Google

Volgens sommige geslachtkundigen was Geeraard van Ressegem, de tweede diens naam, nog in leven ten jare 1320. Dit is echter eene dwaling; 't zal zeker wel zijn zoon geweest zijn, ook Geeraard geheeten, die de echtgenoot werd van Oda van Cruningen, dochter van Hugo, en, onder andere kinderen, een zoon had, insgelijks den voornaam voerende van Geeraard, die zich in den echt begaf met Aleidis van Gaver, uit den

---

Et de tout ce ke ci desoure est dit doit me sire Ghillebert agreted Gherard son frere devant dit en teil maniere qu'il Gherars en porra faire toute sa volontei et vendre et despendre et en toutes les manieres quil li plaira muis, comme de son propre iretage, selon le loy dou pays, et ses hoirs apres lui, se il la de son cors. Et se il navoit hoir de son cors tous li iretages devant dis u ce qu'il en aurait quant il ira de vie a mort, se il tiel avait tout doit revenir a mon segneur Gillebert, son frere devant dit, et a ses hoirs par convenence faite. Et parmi ceste concordacne, Gherard doit acutter mon segneur Gillebert son frere envers ses sereurs de le quarte partie de lor assenement. Et de tout ce ke devant est dit doit etre Gerars hom a mon segneur Gillebert son frere. Et si est mis hors de ces parchons la terre des quatre mestiers ki fu mon segneur Robert de Rassenghiem, li Moers de Boudelo et la terre ki fu Everart Rainvise. Et si on trouvoit aucun homage u autre vaillance de terre depuis ke les porchons furent faites de quoi mentions ne soit faite en parchons aler doit a loial parchon selonc le forme de parchons faites. Toutes ces choses devant dites ont me sive Gillebert et Gerars ses frere devant nommei fiancei et jurei loiaument a tenir et promis seur lor fois et peur lor sairement ke jamais niront encontre en tout ne en aucune partie ne par caus ne par autrui. Et ont prye nous et nostre chier fil Guion, conte etc. ke nous les destraignons au faire tenir fermement tout en si ke deseure est devisei, se mestiers estoit, comme segneur de la terre et ke nous en tesmoignage de ce donnons nos lestres a chascun deans en ceste fourme seelees de nos saiaus. Et nous Marguerite, comtesse et Guis se fius, cuens et marchis devant nommei, a la pryere et a la requeste des parties devant nommeis, les parchons faites et les convenances devant dites, loons, greons et approvons et destrainderons les parties au faire tenir pour mement comme segneur de la terre. En tesmoignage de la quel chose nous avons donnee ces presentes lettres a chascune des parties confirmees et seeles de nos saiaux ki furent donees en lan del incarnation nostre segneur Jehu Crist MCCLXXVI len demain del ascension. »

(Archieven der Rekenkamer te Rijsel, 1e Cartul. van Vlaanderen, N° 333. — GÉRARD, *Histoire des anciennes Seigneuries de Leeuwergem et d'Elene*, bl. 97.)

Digitized by Google

stam dezer familie, aan welke de heerlijkheid van Liedekerke toebehoorde.

Joanna van Ressegem, de dochter van dezen laatste, trouwde met Arnold van Gaver, wiens zoon Arnold, heer van Ressegem, Lens, Liedekerke enz., gestorven in 1380, vader werd van vijf zonen en drie dochters uit zijn huwelijk met Margaretha van Bergen, gezegd van Bautersem. Hendrik van Gaver, de oudste, werd nu op zijne beurt heer van Ressegem en overleed zonder nakomelingen, na gehuwd geweest te zijn met Catharina Sersanders. Hij werd door zijnen broeder Willem, proost van Maastricht en burchtgraaf van Lombeek, opgevolgd, na wien Ressegem, te zamen met Liedekerke en andere heerlijke bezittingen, tot zijnen neef Adriaan Vilain, heer van St.-Jans-Steene en voogd van Temsche, een der knapste ridders van zijnen tijd, overging (1).

Het ligt in ons bestek niet hier te herhalen wat wij elders over Adriaan Vilain hebben aangeteekend. Genoeg zij het ons te zeggen dat hij gehuwd was met Joozijne van Praet, gezegd van Moerkerke, welke hem, onder andere, een zoon schonk, met name Marten, die geroepen was om den oudsten tak der familie voort te zetten. De heerlijkheid van Ressegem viel dezen laatste te kavel in 1449. Hoe hij zich gedwongen zag Temsche te gelde te maken kan in onze geschiedenis dezer gemeente gezien worden; hij behield echter zijne talrijke andere bezittingen en toog in 1458 naar het H. Land, op zijnen terugtocht het eiland Chypra bezoekende, alwaar de koningin

---

(1) « Lettres d'appoinctement passées pardevant les eschevins et conseil de la ville de Gand l'an M.CCCC.XLVII entre Messire Guillaume de Gavere, d'une part, et Messire Adrian Vilain, Seigneur de Saint Jan Steene, advoué de Tamise, son nepveu et son plus prochain hoir féodal, par lesquelles appert que ledit Messire Guillaume s'oblige dadhérieter ledit Messire Adrian son nepveu es seigneuries de Rassenghien, de Liedekerke, de Leauwe, de la viscomte de Lombeke, de Eygendomme et de Saint Amand Basserode, avecq tous leurs appartenances. »

(DUCHESNE, *Hist. de la maison de Gand*, *Preuves*, bl. 607).

Digitized by Google

hem met de grootste eerbewijzen onthaalde. Hij overleed in 1466, na getrouwd te zijn geweest met Antonia van Massemen, welke hem tot omtrent 1496 overleefde.

Adriaan Vilain, de tweede dezes naams en zoon van den voorgaande, erfde nu op zijne beurt de heerlijkheid van Ressegem, te zamen met die van St.-Jans-Steene enz., en had voor levensgezellin Maria van Coyegem, uit het geslacht van Kortrijk. Hij was gemengd in de staatkundige aangelegenheden van Vlaanderen en werd den 6 Juni 1485, in eenen oploop te Gent van de neringen der Schippers en Vleeschhouwers, gevangen genomen. Tien dagen nadien op vrije voeten gesteld, werd hij tot aanleider der Gentsche oproerlingen gekozen en legde hij, als zoodanig, den eed af op het Tooghuis. Zijne gehechtheid aan de gemeente kostte hem vooreerst zijne vrijheid; de aartshertog Maximiliaan deed hem te Atrecht in hechtenis nemen en opsluiten in het kasteel van Vilvoorde, waar hij evenwel korts nadien ontkwam, om weldra op weinig ridderlijke wijze aan zijn einde te komen. Den 11 Juli 1490 werd hij, door opstoking van den heer van Ravestein, op den weg naar zijn kasteel laffelijk vermoord.

Zijn zoon, Adriaan Vilain III, volgde hem in de heerlijkheid van Ressegem op. Deze was geboren ten kasteele van Lomme den 14 September 1490, en zijn voogd, Adriaan Vilain, heer van Liedekerke, sloot in 1492 een zoenverdrag met den heer van Ravestein wegens den gepleegden moord, gelijk Duchesne in de volgende bewoordingen vermeldt: « Que le « seigneur de Ravestein reconneut estre desplaisant de tout son « cœur du fait perpétré en la personne du defunct seigneur de « Rassenghiem, dont il demanda humblement pardon, et pro- « testa qu'au cas qu'il ne seroit arrivé, iamais il n'arriveroit. Et « en signe du desplaisir qu'il en avoit, il s'obligea a faire dire et « célébrer perpétuellement un anniversaire pour la memoire de « son âme, à pareil iour qu'il estoit parti du monde : Fonder « une messe quotidienne et perpétuelle à semblable fin en telle « église qu'il plairoit aux susdit tuteur, parens et amis du

Digitized by Google

« defunct et du pupille son fils : Et faire ou faire faire deux « pèlerinages en leur honneur, l'un à Saint Pierre et Saint « Paul de Rome, l'autre à Saint Jacques en Gallice ».

Adriaan Vilain III, meerderjarig geworden zijnde, knoopte huwelijk aan met Margareta van Stavele en wordt door DUCHESNE genoemd als een der verdienstelijkste krijgsoversten zijns tijds. Eene vlek kleeft echter op zijne nagedachtenis. Hij had zich, namelijk, vergrepen aan den kapelaan van Wachtebeke, Adriaan Thibaut, dien hij in den nacht van den tweeden Paaschdag had doen oplichten, mishandelen en kerkeren, om welke misdaad de Raad van Vlaanderen hem voor vijftig jaren uit het graafschap bande, met bevel de stad Gent nog denzelfden dag, en het land binnen de drie dagen te ontruimen, op straf er zijn hoofd bij te verliezen. De heer van Wakken, die in deze zaak insgelijks betrokken was, alsmede een dienaar van Adriaan Vilain, werden tot dezelfde straf veroordeeld, maar de ban werd eenige maanden nadien ingetrokken (1).

Op genoemden Adriaan Vilain III, in 1532 overleden, volgde als heer van Ressegem zijn oudste zoon, Adolf, die de heerlijkheid niet lang in zijn bezit had; hij daalde ten grave in 1547, wanneer Ressegem, intusschen tot baronie verheven, te beurt viel aan zijnen broeder Maximiliaan, te Gent geboren in 1530. Deze, gelijk de meeste zijner voorzaten, vervulde eene niet onbelangrijke rol op het staatkundig tooneel van Vlaanderen. Getrouw blijvende aan den godsdienst zijner vaderen, en aan den koning, verdedigde hij beiden met het zwaard. Op het einde van December 1566 aan het hoofd der bezetting van Rijsel in botsing gekomen met 3 tot 4,000 geuzen, te Lannoi, tusschen Doornik en Rijsel, sloeg hij hen uiteen, na hun groote verliezen te hebben doen onderstaan.

Herhaaldelijk werd hij door den hertog van Alva, namens den koning, aangesteld om te Gent voor te zitten bij de

(1) Zie onze geschiedenis van *Wachtebeke*, bl. 18.

Digitized by Google

vernieuwing van het magistraat, wat geschiedde van 1568 tot 1572, en van 1574 tot 1577. De kroniekschrijver VAN CAMPENE getuigt van hem dat hij vermaard was zoo wegens zijne geleerdheid als om zijn bedrijf van wapenen, en toen de troepen, hier in Spaanschen dienst, in September 1576 aan 't muiten gingen omdat hunne soldij niet betaald werd, en nog andere groote moeilijkheden, van staatkundigen aard, waren opgerezen, werd de heer van Ressegem naar Spanje gezonden om koning Philip II over alles in te lichten en met hem raad te staan. — Ten jare 1578 door de geuzen te Gent gevangen genomen, benevens de bisschoppen van Brugge, Ieperen, de heeren van Eeke en Moeschroen, wist hij, met eenige zijner lotgenooten, uit het Prinsenhof, waarheen men hen gebracht had, uit de handen zijner vervolgers te ontkomen. Adriaan Vilain III overleed te Doornik in 1583, na gehuwd te zijn geweest met Philippina de Jauche, evenals hij zelf tot een der aanzienlijkste geslachten van Vlaanderen behoorende.

De verdere heeren van Ressegem, in meer dan éene onzer monographieën reeds genoemd (1), waren van vader tot zoon :

Jacob-Philip Vilain, graaf van Izegem, heer van St.-Jans-Steen, enz., overleden den 5 Januari 1628. Hij was de eerste maal, in 1586, gehuwd met Odila van Claerhout, dochter van Jacob, baron van Maldegem, en van Anna van Merode; de tweede maal, in 1596, met Izabella of Elizabeth de Berghes, dochter van den heer van Grimbergen en van Buggenhout, en van Anna Sterck, vrouwe van Bucquoy, Stabroek enz.

Philip-Lamoraal Vilain, hoogbaljuw des Lands van Aalst en daarna gouverneur van Rijsel, Dowaai en Orchies, gestorven te Rijsel den 6 Januari 1631, na getrouwd te zijn geweest met Margareta-Izabella de Merode.

---

(1) Zie, o. a. onze monographieën van *Kalken*, *Massemen-Westrem* en *Wetteren*.

Digitized by Google

Balthazar-Philip Vilain, evenals de voorgaande en de volgenden graaf van Izegem en van Middelburg, burchtgraaf van Ieperen en prins van Massemen, in drie-en-zestigjarigen ouderdom overleden den 27 Februari 1680. Zijne echtgenoote was eene Spaansche, dona Louisa de Henriquez-Sarmiento, dochter van don Diego Sarmiento de Sotomayor, gestorven in 1675.

Jan-Alfons Vilain, geboren te Brussel den 13 Juli 1655, ontslapen te Versailles den 6 Juli 1687, voor gemalin gehad hebbende Maria-Theresia de Crevant d'Humières, oudste dochter van den hertog van Humières, pair en maarschalk van Frankrijk.

Lodewijk Vilain, pas negen jaren oud toen zijn vader deze wereld verliet; hij trad den 9 October 1700 in het huwelijk met de prinses Anna-Maria-Louisa van Furstenberg; vervolgens, den 20 Februari 1713, met de markgravin Maria-Theresia-Charlotta Pot de Rhodes, welke hem door de dood ontnomen werd den 8 Januari 1715; en ten derden male, den 16 April 1720, met de prinses Margareta-Camilla Grimaldi de Monaco. Hij overleed kinderloos den 6 Juni 1767.

Als erfgename van den voorgaande en als vrouwe van Ressegem is nu nog te noemen de oudste dochter van zijnen broeder, Elizabeth-Paulina van Gent, geboren den 20 October 1737 en die den 11 Januari 1755 te Parijs ten altare geleid werd door Lodewijk-Leo-Felicitas van Brancas, hertog van Lauraguais. Deze met aardsche goederen mild begunstigde edelvrouw deelde in het jammerlijk lot van velen, gedurende de gevloekte dagen van het Schrikbewind: den 6 Februari 1794 viel haar hoofd onder het mes der guillotien. — Het is met haar, dat wij deze lange lijst der heeren en vrouwen van Ressegem te sluiten te hebben.

Volgens DE L'ESPINOY voerden de oude heeren dezes dorps in hunne banier *d'azur au lion d'or*, hetzelfde wapen als dat der heeren van Massemen. Dat der familie Vilain, gesproten uit de oude kasteleinen van Gent, was *de sable au chef d'argent*.

Digitized by Google

De heerlijkheid van Ressegem, zich tevens uitstrekkende over Borsbeke, verhief van het leenhof der heeren van Gaver te Oordegem en bestond, wat men het foncier noemde, uit een omwald opperhof, of kasteel, in de nabijheid der dorpskerk, met een daarvan afhangend neerhof en medegaande landen, meerschen, vijvers, broeken en bosschen, te zamen eene oppervlakte beslaande van 32 bunder. De heer bezat er de drie graden van het gerecht, hetwelk in zijnen naam bediend werd door eenen baljuw en eenen luitenant-baljuw, en daarenboven door eene schepenenbank en een leenhof, van hetwelk niet min dan 70 achterleenen (63 in 1534), waaronder eenige in de Vier Ambachten, afhankelijk waren. De schepenen gingen ten hoofde naar Aalst en wat den baljuw in 't bijzonder betreft, deze mocht, namens den heer, drie- of viermaal 's jaars eene « waerhede » houden, in andere woorden een algemeen onderzoek doen over de misdaden en overtredingen, op welk onderzoek al de onderhoorigen der heerlijkheid verschijnen moesten, op straf eener boet van 2 schell. parisis.

Hier, zooals elders, kwam aan den heer de nalatenschap toe van de goederen der bastaarden en van de vreemdelingen, gelijk hij er mede tolgelden en boeten had, tiendepenningen enz., met tal van andere heerlijke rechten en inkomsten, waaronder 33 pond 16 schellingen 8 deniers parisis in penningrenten, 128 1/2 kapoenen, 175 3/4 hoenderen, 100 eieren en 12 meukens haver.

Ook bezat de heer te Ressegem en te Borsbeke het uitsluitelijk recht van jacht en vischvangst, en waren de ingezetenen hem alle jaren eene dagkarwei verschuldigd : de houders van paarden met hunne dieren, de andere met handenarbeid, zooals in 't Land van Gaver.

Tot de heerlijkheid behoorde mede een windmolen, waar al de onderzaten verplicht waren hun graan te laten malen. Eindelijk stelde de heer niet alleen de kerk- en H.-Geestmeesters aan, maar ook den koster, hier en te Borsbeke; nog had hij de begeving van twee kapelnijen, de eene gesticht in de

Digitized by Google

kerk van Ressegem, onder den titel van O.-L.-Vrouw, de andere in het kasteel, welke laatste, « de kapelnij van den hove » geheeten, met drie missen ter week was belast, bezet op goederen te Massemen en te Ressegem (1).

---

(1) « Maximiliaen Vilain, baron van Reesseghem, Iseghem, vrijheere van Sinte Jans Steene, heere van Calckene, etc, voocht van Wichelen ende Serscamp, eerfachtich colateur van Assene-ambacht, haudt van den hove van Gavere *de bannerije, eerde ende heerelicheyt van Reesseghem*, metten apendentien ende dependentien van diere, staende 't voorseide leen teenen vullen reliefve van x. lib. parisis ende xx s. parisis van camerlync ghelde, ende als ment vercoopt zo moet mijnen heere den Prince van Gavere hebben den x^er^ pennync van dat ghelt, naer costume.

« Eerst zo behoort totter voornoemde bannerije, eerde ende heerelicheyt van Reesseghem de hooghe, middele ende neere justitie, tol, ende alle gevonden goedijnghen, stragiersgoet, recht van confiscatien, als van bastaerden ende van den ghenen die bij heuren faicten ende mesdaden heurlieder goet verbeuren; de beste hoofden, boeten van Lx. lib. parisis ende daerondere, daeraf de mannen van leene ende schepenen van deser heerelichede hebben de kennisse, ende bij speciale al dat eenen hooghen justicier toebehoort.

« Item behoort totten voorseyden heerschepe een bailliu, stedehoudere, pratere ende boschwachtere, een hoff van mannen van leene, daerof dat ghehouden zijn Lxx leenen ofte daeromtrent, van welcken leenen eenighe in de Vier Ambachten ligghende, alsnu verdroncken zijn in de zee, waerof datter zijn veertich leenen die staen ten vullen reliefve van x lib. parisis ende xx s. parisis van camerlync ghelde, ende dander dertich leenen, ofte daeromtrent, staen ter bester vrome van drijen ende xx s. par. van camerlync ghelde, ende als eenighe van dese vorseide leenen vertieren bij coope ofte anderssins, dan betaelen zij den x pennync, relief ende camerlync ghelt, boven sbaillius ende der mannen recht; welcke mannen hebben kennisse ende gheven jugement ende sententie van alle criminele ende grove zaken, den live aengaende, bannen uten voorseyden heerschepe den termijn van vijftich jaren, twintich, thiene, zesse, drije ofte een jaer, naer d'exigentie van der zake, te ruimen binnen zonneschijne uter aerde, ende binnen derden daghe zo verre als den ban bestreckende mach, naer doude costuijme; ende dese mannen gaen ten hoofde voor de voorseyde mannen van Gavere, ende de leenen, die van den voorseiden hove van Reesseghem ghehouden zijn, die bailliu ende mannen hebben, die commen ten hoofde voor de mannen van den hove van Reesseghem.

« Item behoort ten voorseyden heerschepe van Reesseghem een vulle banc van zeven schepenen, die hebben kennisse van bannene uten voorseyden heerschepe ende berecht van boeten tot Lx lib. parisis ende daer ondere, ende van alle criminele zaken ghelijc van audts ghecostu-

Digitized by Google

Volgens het denombrement van 1473 was de heerlijkheid destijds geschat op een jaarlijksch inkomen van 28 pondgroote.

---

meert es; ende dese schepenen gaen ten hoofde voor schepenen van der stede van Aelst.

« Item de bailliu of sijnen stedehaudere die vermach alle jaere thaudene drij, vier waerheden, met mannen ende schepenen; daer vraecht men naer alle mesdaden ende faicten, die binnen den voorseyden heerschepe mesdaen ofte ghevallen zijn, tzij crim of civil, alzo dat ghecostumeert es, ende daer zijn schuldich te commene alle de onderzaten van den voorseyden heerschepe van Reesseghem, op de boete van ij sc. parisis, telcken als zij dies in ghebreke bliven ende vondt de bailliu te dier plaetsen eenighe afzetene persoonen, die vermach hij te dier waerhede te doen hoorene; ende tguent dat in dese waerhede bevonden, gepubliceert ende gheopent wert, de voorseyde bailliu moet datte beleeden ende procederen bij der wet, tsij bij mannen oft schepenen, daer de kennisse behoort; ende ooc zo kennen schepenen van allen eerffven, ligghende onder 't voorschreven heerschip, te eerffvene ende onteerfvene, zonder ymant anders recht daeraene te hebbene, vanwelcke gronden, hoedanich die zijn, rentende of niet, alzo onteerft bij coope of anderssints, heeft mijn heere van Reesseghem den x pennync naer costume.

« Item behoort ter kennisse van bailliu ende schepenen de waerderene van den vleesche, broode ende dranc, ende visiteren van den potten, maten ende ghewichten, van weghen, stichelen, brugghen, plancken, heckene, slusen, utluken, waterganghen ende anderssints, alzo al van auds ghecostumeert es, ende van stoppene elc op sijn eerfve; ende van desen behooren den heere van Reesseghem de boeten, daertoe staende.

« Item ende ghebeurdet dat schepenen van Reesseghem abuys daden ofte quaet vonnisse maecten, daerof zo vermach de baillu de selve schepenen te betreckene voor de mannen van den voorseyden heerschepe, die daeraf kennisse ende berecht hebben, ende de misdaden ofte boeten, daeraf commende, behooren toe den voorseyden heere van Reesseghem; ende insghelijcx op dat gheviele dat de mannen van desen hove eenich abuys ofte quaet vonnisse maecten, de ander mannen van den voorseyden hove, die inder misdaet niet begrepen en waeren, souden daeraf de kennisse ende berecht hebben, ende de misdaet ende boeten, daeraf commende, behooren ooc toe den heere van Reesseghem.

« Item de bailliu ofte sijnen stedehouder die vermoghen eenen heerlicken dach te nemene van alle zaken, te wette dienende, voor mannen ofte voor schepenen totten naesten ghenachte, blijvende in den selven staet, staende daert staet, ende meer ghenachten, op dat partije daer inne consenteert. Item de bailliu ofte zijn stedehoudere moghen bij der wet vrede maken tusschen partijen, die in ghescille zijn deen jeghens dandere, ende op dat de heerelicke vrede van eenighe partijen ghebroken wierde, die zoude daeromme ghecondemneert worden in de boete

Digitized by Google

Een der achterleenen, met name *'t goed te Wittevelde*, onder Borsbeke, was in 's heeren voordeel belast met eene jaarlijk-

---

van tsestig ponden parisis, ten proffijcte van den heere van Reesseghem.

« Item de bailliu ofte zijnen stedehoudere vermoghen van alle zaken van ghevechten ende misdaden, ghesciet binnen der voorseyden heerschepe van Reesseghem, tsij crimineel ofte civiel, buten jugemente van den mannen ofte schepenen, naer dat de zake heescht, houden eene waerhede, gheheeten eenen dachkeur, alzo dicwils alst hemlieden goet dunck, 't sij offitie weghen ofte verzoucke van partije, ende daermede bedwinghen te commene bij kerckgheboden, alle de ghene die van der zake zouden moghen weten, ende daer zo zijn zij schuldich te commene, op de boete van twee groote, ten fijnen dat van den zelven faulten ende misdaden vonnisse volcommen mach. Item de voorseiden bailliu ofte zijnen stedehoudere moghen van alle zaken ende ghevechten, gheschiet binnen den voorseyden heerschepe, bij jugementen van mannen ofte van schepenen, naer dat de zake heescht, terstont inne stellen eenen heerlicken keur, zonder kerckghebot, ende daerop doen hooren alzulke persoonen alst hemlie len belieft, ende dan daeraf nemen sententie ofte vonnisse, terstont, ofte utstellen eens of meer oorconschap, alzo dat van audts ghecostumeert es.

« Item zo vermach de heere alle bannen, bij den mannen ofte schepenen ghewijst uten voorseyden heerschepe van Reesseghem, wederroepen ende quijte schelden ende de selve ghebannene volcommelic restitueren de voorseyde aerde ende heerelichede, ende ooc in al huerlieder goet, dat zij hebben onder de voorseyde heerlichede van Reesseghem ligghende, daer de heere inne gherecht zoude moghen wesen, alzo dat ghecostumeert es.

« Item eenen wintmeulene, staende op 't voorseyde heerschip van Reesseghem, daer alle de onderzaeten ende alle andere, diet ghelieft, commen malen.

« Item zo moeten alle de onderzaeten van der heerlichede van Reesseghem alle jaere eenen dag craweyen binnen den hove, omme dmes uit te doene, es te weten, die waeghen ende peerden houden met heure peerden ende waeghene, die moetent uitdoen op 't velt, ende dander met heure leden, ende eenen meersch gheheeten den Viret, moeten de onderzaeten, die gheen waghen noch peerden en hebben, hoyen ende terden, ende deghene die waghen ende peerden hebben moetent inne voeren binnen den voorseyden hove ende hem zelven doen gaffelen.

« Item behoort ter zelve heerlicheijt twee vrije warande met connijnen, partriserie, vogelrije, van riviere ende andere.

« Item behooren ten voorseyden heerschepe diverssche ondersaeten, die jaerlijcx betalen de rente hier naer verclaerst, gaende ut heurlieder gronden van eerfven, die haer bestreckende zijn binnen der heerlichede van Reesseghem, Borsbeke, Cotthem. Burst, Hollebeke ende Woubrechteghem; ende dese voorseijde betaelen ooc zo wanneer zij heur eerffven

Digitized by Google

sche rent van 24 pond parisis Een ander achterleen, ter grootte van 12 bunder en bekend onder den naam van *ter Waerden*, behoorde ten gemelden jare aan Simoen Borluut.

Het kasteel van Ressegem, van hetwelk niets anders meer te zien is dan een deel der oude wallen en eene aardhoogte, sedert 1843 ingelijfd in den hof der pastorij (1), is sedert de XVIIe eeuw niet meer in wezen. VAN GESTEL spreekt er van in de volgende bewoordingen : « Hic loci quondam stetit insigne castellum Dynastarum Rassingemiensium, sed pristinis bellorum motibus et injuria temporum interiit ». SANDERUS maakt er geene melding van.

Het oud archief der vierschaar van Ressegem en Bors-

---

vercoopen den x penninc, ten proffijcte van den heere van Reesseghem, ende zo wanneer zij gaen van lijve ter doodt, betaelen zij dobbel rente. Item hier compt inne in eerffelicke penninc rente, vallende te Kerssavont, xxxv lib. vj s. viii d. of xij s. ofte daerontrent.

« Item hondert xxxviij cappoenen en half. Item j^c^ lxxv hoenderen ende drij vierendeel hoens. Item ontrent xij mokens evene, elcx, luttel min oft meer.

« Item in eerfven ghehouden in leene, midts den opperhove ende nederhove metten ommeloopen, grachten, vijvers, bosschen, winnende lant, meersschen ende brouken, al te gadere dertich bunderen ofte daerontrent.

« Item noch eenen schoof gheheeten den iiij^e^ schoof de thien afgaende, streckende binnen den heerschepe voornoemt, die diverssche laten schuldich zijn.

« Item behoort ten voorseyden heerschepe de colatie ende ghifte van twee capelrijen, deene gheheeten de capelrije van onser Vrouwe in de kercke van Reesseghem, ende dander de capelrije van den casteele, castrael zijnde, ende voort de ghifte van der costerije van Reesseghem ende van Borsbeke. Item zo behoort men te doene op thoff van Reesseghem drije missen de weke, sheeren gheliefte ; ende eedt de cappelrije van den hove, daeraf de goedinghen ligghen binnen Reesseghem ende Massemen. »

(*Leenboek des Lands van Gaver*, n° 7, bl. 285. — Staatsarchief te Gent.

(1) Bij afstand van den prins van Arenberg, eigenaar van het oudheerlijke domein dezer gemeente.

Digitized by Google

beke berust in de handvestenverzameling van den Staat te Gent. Te Ressegem bestaat er nog een Landboek van 1766, opgemaakt door den gezworen landmeter Lieven-Frans Mabilde, en bewaart men de doop- en huwelijksregisters, aanvangende met 1636, alsmede der overlijdens sedert 1731.

Baljuws van Ressegem.

Jan Tuskaens	1463
. . . . .	
Reinout van Willebeke	1538
. . . . .	
Joost van der Linden.	1676
. . . . .	
Pieter-Jan van Melckebeke . . .	1774
B.-M. de Pootere	1785

Burgemeesters.

J. de Vuyst	1803
T. D. van Waeyenberghe	1808
J.-B. van Waeyenberghe	1823
Sebastiaan-Jozef de Vuyst . . , .	1825
D. van der Maeren	1830
E. van der Maeren	1855

III.

Geschiedenis. — Niets van belang hebben wij in dit hoofdstuk over Ressegem aan te teekenen. Toch zal dit dorp, evenmin als de andere, tijdens de middeleeuwsche en latere oorlogen gespaard gebleven zijn. Wij hebben immers gezien

Digitized by Google

dat het kasteel niet alléén door ouderdom in verval geraakte ; doch wanneer het werd aangevallen en verwoest zouden wij niet kunnen zeggen.

Op het laatste der XVIIe eeuw leden Ressegem en Borsbeke aanzienlijk veel van de verwoestingen, door de Fransche legerbenden in gansch het land met wraakroepende wreedheid verricht. Voor beide dorpen werd eene schade aangeteekend van 80,106 gulden, boven eene oorlogsbelasting van 3.700 gulden.

IV.

Kerk. -- De kerk dezer parochie is toegewijd aan den H. Mauritius, den aanvoerder van het Thebaansche legioen, die met zijne christene onderhoorigen in 286 (of 303) den marteldood stierf, omdat hij geweigerd had te gehoorzamen aan het goddelooze bevel van keizer Maximianus. Dit voorval had plaats in het tegenwoordige Walliserland, tusschen *Agaunum* (thans St.-Mauritius) en *Octodorus* (thans Martigny). De lijken dezer martelaren werden op wonderdadige wijze in de VIe eeuw teruggevonden, waarom Sigismond, koning van Burgondië, daar eene abdij stichtte, die later beroemd werd.

Wij gissen dat de kerk hier na de eerste kruisvaart zal tot stand gekomen zijn. Immers het is gekend dat vele Vlaamsche edelen, vóor hun vertrek naar het H. Land, de belofte hadden afgelegd eene bidplaats in hunne heerlijkheid, dáar ten minste waar er nog geene bestond, op te richten, en wij zien er niets gewaagd in te onderstellen dat de reliquie van den H. Mauritius met dit doel naar hier werd medegebracht. Wat er van zij, zeker is het dat Ressegem reeds eene kerk bezat in 1147, wanneer Nicolaas, bisschop van Kamerijk, op verzoek van den abt van Clairvaux, de abdij van St.-Ghislain,

Digitized by Google

in Henegouw, er mede begiftigde (1). 't Is dan ook uit hoofde dezer begiftiging dat gemeld sticht hier tot op het laatste der XVIIIe eeuw het patronaat uitoefende.

De kerk van Ressegem, in 1898 onder toezicht van den bouwkundige GEIRNAERT, van Gent, gelukkig hersteld, biedt nog duidelijk de kenteekens van haren ouden oorsprong aan. Ter uitzondering van den boven den voorgevel oprijzenden toren en eenige andere deelen, is zij gebouwd met witten inlandschen hardsteen, met zware vooruitspringende drummers en steenen venstermoneelen Oorspronkelijk eene kruiskerk, bestaat zij thans uit eenen middel- en twee zijbeuken, van weerskanten door vier dunne pijlers geschraagd. Het gewelf van den middelbeuk is in hout.

De zijaltaren zijn toegewijd aan O. L. Vrouw en aan den H. Mauritius.

Weinig of geene schilderstukken zijn in deze kerk voorhanden. Wij troffen er alleenlijk eenen *Christus op het kruis* aan, benevens de *HH. Harten van Jezus en Maria*, en een oud onbeduidend doek, dat in de sacristij hangt en voorstelt de *Herders bij 't kindeke Jezus*. De kuip van den predikstoel vertoont een wapenschild met twee leeuwen, waaronder de spreuk : *Pays maect liefde*. De twee biechtstoelen komen uit de kerk van Aaigem en het orgel uit die van Wieze.

Boven het doksaal hing vroeger een merkwaardig levensgroot Christusbeeld van het begin der XVIe eeuw. Het vertoont op de vier hoeken de zinnebeelden van de vier Evangelisten en hangt thans, na eenen tijd lang den Kalvarieberg te hebben versierd, opnieuw in de kerk.

Ter linker zijde van den ingang bemerkt men een groot beeld van den kerkpatroon, op welks voetstuk te lezen staat :

---

(1) C. VAN GESTEL, *Hist. sacra et profana arch. Mechliniensis*, II, 280. — Ook de kerken van Herzele en Oombergen werden toen insgelijks aan gemeld sticht (en *niet* aan den abt van St.-Bernaards, zooals wij verkeerdelijk in onze monographie van *Herzele* schreven), afgestaan.

Digitized by Google

H. MAURITIUS GEMAAKT DOOR Mr P. PUYNBROECK, MEESTER BEELDHOUWER, EN DOOR ZIJN ZOON Mr ED. PUYNBROECK AAN DEN PASTOOR VAN RESSEGEM EN DOOR DEZEN AAN DE PAROCHIALE KERK GESCHONKEN DEN 17 MAART 1885. C. PRINGELS.

De klok heeft voor opschrift :

MAURITIUS. ED. VAN DER MAEREN BURGEMAGISTR. ET MATER SUA JOANNA THERESIA VAN MELCKEBEKE DONATORES SUSCEPERUNT. J. D'HONDT PASTOR RESSEGEM. A. L. J. VAN AERSCHODT MAJOR ET FILIUS CAROLUS SUCCESSORES A. L. VAN DEN GHEYN. LOVANII 1877.

Zerksteenen met opschriften vonden wij hier niet, en wat de kerkornamenten betreft, deze komen meest voort van het genootschap ter ondersteuning van de arme kerken.

Vroeger waren in deze kerk verscheidene kapelnijen gesticht, onder andere eene ter eere van O. L. Vrouw, welker bedienaar door den dorpsheer te benoemen was.

Gedurende langen tijd hing Ressegem af van de pastorij van Herzele; van 1671 tot in de eerste jaren der XVIIIe eeuw van de pastorij van Borsbeke, na welk tijdstip tot in 1763 de zielzorg er andermaal door den pastoor van Herzele werd waargenomen. De eerste pastoor van Ressegem werd in laatstgemeld jaar, wanneer hem eene woning gebouwd werd, aangesteld.

De tegenwoordige pastorij dagteekent van 1896.

Op het grondgebied dezer parochie staan twee kapellen : de eene, ter eere van O. L. Vrouw van Lourdes, in 1877 gesticht door Anna-Maria van Melckebeke; de andere aan O. L. Vrouw van Bijstand toegewijd en in 1882 opgericht.

Digitized by Google

PASTOORS VAN RESSEGEM.

Mark Mueleman	1481
. . . . .	
Pieter de Meyer	1763
Jan van den Borre	1719
Maurits van Ransbeeck	1795
Jan-Baptist Standaert	1805
Frans Mertens	1841
Jan d'Hondt	1854
L. van der Eecken	1880
G. van der Donckt	1883
C. Pringels	1884
L.-D. de Wannemaeker	1893

V.

REDERIJKERS. — Er bestond te Ressegem in het laatste vierde der XVIIIe eeuw een rederijkersgenootschap, hetwelk onder de benaming van *Iverige Jongheyd*, met kenspreuk :

Mensch vreest Godt met alle kracht
Opdat gij 't Hemelrijk verwacht.

van den 3 Mei tot den 17 Juli 1778, tot veertienmaal toe, ten huize van Jan-Balthazar d'Hondt, op den Driesch, het *Oordeel* vertoonde, volgens het te Dendermonde bij Jacob-Jan du Caju gedrukte argument « opgedraegen uyt puere ende geaffectionneerde liefde aen den H. Krygs-heer en Martelaer Mauritius en syne Medgezellen, als Patroon en Titulair deser parochiale kerke; ook aen den Eerw. Heer Petrus de Meyer, pastoor derzelfde parochie; insgelijks aen den Heer Petrus-Joannes van Melkebeke, Bailliu en Ontfanger van Resseghem

Digitized by Google

en Borsbeke, advocaet geadmitteert in den Raede van Vlaenderen etc., alsmede aen de Wethauders, Greffier ende Notabele der voornoemde parochie ». Het *argument* of program sluit met het volgende naamdicht :

Weesseghem zal alhier Godts Oordeel gaen vertoonen
En dat voor ieder een die ons tracht by te woonen,
En dat met groot aendacht elk in syn herte prent,
Woo sult gy zyn bevryd van 't eeuwig helsch torment.
Wa Mensch oeffent de Deugd en vraegt van Godt genaede,
En syne Moeder ook, eer dat het is te spaede :
Geen twijfel is er aen, sy zal uw voorspraek zyn,
Het is haer oud gebruyk; want s'is Godts Moeder reyn,
En dat in aller heyl zal sy ons ziel verschoonen,
Met Godt haer lieven zoon in 't Ryk des Hemels kroonen (1).

(1) J. BROECKAERT, *Dendermondsche Drukpers*, 2de bijvoegsel, bl. 12.

Digitized by Google

SARLARDINGE.

I.

Plaatsbeschrijving. — Deze gemeente, gelegen op de zuidelijke grens der provincie Oost-Vlaanderen, ligt op 4 kilometers westwaarts van Geeraardsbergen, 22 kilometers zuid van Oudenaarde en 42 kilometers zuidwaarts van Gent; zij paalt ten noorden aan Parike en Deftinge, ten oosten aan Goeferdinge en Over-Boelare, ten zuiden aan de Henegouwsche dorpen Deux-Acren en Ghoy, en ten westen aan Everbeek. Hare kadastrale oppervlakte bedraagt 653 hectaren 31 aren, waarvan 597 hectaren 05 aren bebouwd zijn. De bevolking bestaat uit 1,600 zielen, verblijvende in 307 woningen.

De bodem is ongelijk. De beste gedeelten zijn samengegesteld uit eene zachte en brooze klei van 20 tot 25 duim diepte; de andere zijn zandig en hebben maar 10 tot 15 duim groeilaag.

De gemeente is doorsneden door de baan van Geeraardsbergen naar Oudenaarde. Het voetstuk van het kruis te Pilategem is 75 meters 38 ctm. boven de lage zee te Oostende.

Een aantal kleine waterloopen bevochtigen den grond, onder andere een, die van het westen naar het oosten vloeit en eenen bloemmolen in beweging brengt. Er is ook een kleine vijver.

Digitized by Google

Twee oude hofsteden zijn ons bij name bekend: *'t goed van Nieuwenhove*, in 1428 het eigendom van Jan en Pieter van der Huulst en van Jan de Kersmaker; het besloeg eene uitgestrektheid van 20 bunder 1 dagwand, in bosch, land en water, en werd verpacht voor 8 schellingen 6 deniers groote het bunder (1); *Hugo-Maesstede*, ter grootte van 1 bunder, behoorende in 1450 aan Christiana de Broeder, begijn te Gent, die toen de helft er van verkocht aan Jan Pilaet (2).

De akkerbouw is schier de eenige bezigheid der ingezetenen. Graan en aardappelen zijn sedert lang hier de voornaamste opbrengst.

Te Sarlardinge wordt ook veel tabak geteeld. Een groot getal ingezetenen begeven zich naar Geeraardsbergen om er hun dagloon te verdienen in de tabakfabrieken; andere trekken naar Lessen, waar zij arbeiden in de steengroeven.

In 1830 bestond de stalbevolking uit 34 paarden en 17 veulens, 162 koppen vee, 48 kalvers, 160 zwijnen en 150 schapen. Een bewijs dat de landbouw hier grooten voortgang heeft gedaan leveren ons de statistieken van 1846 en 1880, welke opgeven, de eerste : 71 paarden en veulens, 248 koppen vee, 28 kalvers, 127 woldieren, 146 zwijnen, 98 geiten en 118 vetbeesten. De opgave van 1880 is : 45 paarden en veulens, 369 koppen vee, 143 schapen, 183 zwijnen, 273 geiten en 9 biekorven.

De officiëele landbouwstatistiek van 1846 teekent aan : 267 landbouwbedrijven, onder welke twee van 40 tot 45 hectaren, één van 25 tot 30, twee van 15 tot 20, drie van 10 tot 15, één van 9 tot 10, twee van 8 tot 9, twee van 6 tot 7, één van 5 tot 6, vier van 4 tot 5, elf van 3 tot 4, 23 van 2 tot 3 hectaren.

De bosschen, welke vroeger een groot deel van den bodem

---

(1) *Acten en Contr.*, keure, 1428-1429, 40v. — Stadsarchief van Gent.
(2) *Idem*, 1450-1451, 141v.

Digitized by Google

bedekten, hadden ten jare 1846 eene oppervlakte van 9 hectaren 16 aren, verminderd in 1884 tot 4 hectaren 47 aren.

Thans zijn er te Sarlardinge twee molens, waarvan de eene door den wind, de andere met behulp van het water in beweging wordt gebracht. Er is ook eene brouwerij.

De naam dezer gemeente klinkt in den mond des volks geheel anders dan men hem schrijft; men zegt algemeen *Zaarlinge*, de samentrekking van *Sarlardinge*. De oudste spelling nochtans is *Soraldengies* (869), gelijk hij voorkomt in het *Polypticon* der abdij van Lobbes. Eene acte, overgeschreven in het schepenenregister van Gent (keure), gedagteekend 20 Januari 1428, spelt *Saerledinghen*, en in de stadsrekening van Geeraardsbergen, over het dienstjaar 1490-1491, vindt men *Zareldinghen*. *Zarlinghe* of *Zaladech* komt voor in een register van oude pachtbrieven van de abdij te Ninove der XVIIe eeuw, en *Saerlinghe* in het register *Acten en Contracten*, 1450-1451, der Gentsche keure. Het eerste deel van den naam beduidt ongetwijfeld eenen persoon; wat *inge* betreft, hierdoor worden beteekend de zonen of nazaten van den bedoelden persoon.

Een gedeelte van dit dorp was in de XIIIe eeuw dichtbebosch en maakte deel uit van het uitgestrekte bosch te Deux-Acren, welke plaats oorspronkelijk, zooals de naam te kennen geeft, eene Vlaamsche gemeente was.

Sarlardinge heeft twee kermissen : de groote valt op den zondag na den 8 September, de kleine, *St.-Antonius-* of *Zwijntjeskermis* geheeten, wordt gevierd op den feestdag van St. Antonius. Deze laatste is eigenlijk meer een familie- dan openbaar feest, naar aanleiding van het slachten der zwijnen.

Digitized by Google

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. — Het dorp Sarlardinge was aanvankelijk eene vrijheerlijkheid, welke eerst in handen schijnt geweest te zijn van de St.-Pietersabdij te Lobbes; althans er is eene acte bekend van de maand November 1255, bij welke Margareta, gravin van Vlaanderen en Henegouw, verklaart dat Boudewijn van Condé, bijgenaamd van Manage, de hoven *Stiesbeke* en *Nieuwen Hove*, benevens het dorp Sarlardinge (*Soradenges*) van gemeld sticht in huur hield, ter uitzondering van hetgeen de kloosterlingen in genoemd dorp en te Parike (*Parance*) voor eigen gebruik hadden gehouden, en dat hij die goederen had afgestaan aan de abdij voor de som van 450 pond blanken, waarna het sticht hem diezelfde goederen voor eenen termijn van 15 jaren had overgelaten mits betaling van 100 pond blanken 's jaars (1). — Ten jare 1289 was Sarlardinge het eigendom van Wouter van Braine, ridder, heer van Gamerage (2), en vervolgens, ten titel van

---

(1) *Collection Moreau*, 45e deel, in de *Bibliothèque nationale*, te Parijs.

(2) « Jou Watiers de Brayne, chevaliers, sire de Gaumaraige, faict savoir a tous ciauls qui ces presentes lettres veront u oront, ke comme je et mi ancisseur aiens en franc alleut le moitie dou bos, con dit le bos de labeie dAcrene, u il a ou bos entour deus cens boniers, pau plus pau moins, encore le ville dAcrene, ki fu allues et con tient ore de monsigneur le conte de Haynnau, con dist le ville de Lassus, si avant com li lois de Haynnau si estent, en terres ahanaules, en preis, en moulins, en cens, en rentes, en gens d'avoerie, en catheus, en toutes justices et en toutes cozes, si com je et mi ancisseur les avons tenues et tenons encore à Sarradenges, quanques je tieng et ke mi ancisseur tinrent en deniers, con doit de cascun bonnier de terre sis deniers et maille, con dist deniers de priere; ce sont les terres ou treffons Saint Pierre de Lobbes, no part ke nous avons en ledite ville de Sarradenghes, et con ke eskievin jugent, et toute le segnourie que jou tien en ledite ville et ke mi ancisseur i ont eut toutes les cozes deseure dites qui estoient mi franc alluet,

Digitized by Google

leengoed, aan Guiot van Oudenaarde, heer van Deux-Acren. Laatstgenoemde deed er afstand van ten voordeele van Willem van Mortaigne, ridder, bij acte van 13 Maart 1296 (o. s.) en met oorlof van Gwijde van Dampierre (1). Opeenvolgend waren heeren van Sarlardinge leden der familie van Wedergrate, onder andere, in 1690, Pieter-Antoon van Cauteren, in 1718 dezes zoon, ten jare 1774 de baron van Ingelmunster.

De dorpsheer oefende de drie graden van justitie, en stelde eenen hoog- en onderbaljuw, eenen meier, zeven sche-

---

et com frans allues les avoient mi ancisseur tenus et maintenus jusques aujourd'hui, lesquels allues deseuredis jai repris et rechius de noble homme men chier signeur Jehan dAvesnes, conte de Haynnau, en liege fief et en hommage.... Données a Binche lan de grasce MCCLXXXIX ou mois dOctembr...

(1er *Cartulaire de Hainaut*, nr 88, bl. 314v. — Rijksarchief te Brussel.) — *Monuments pour servir à l'histoire des prov. de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, I, 417.)

(1) « Nous Guis, cuens de Flandres, marchis de Namur, faisons savoir a tous ke nous metons et avons mis en no liu Ernoul dou Moulin, no bailli de Rosnais, pour rechevoir le worp et le deshiretance de Guiot dAudenarde de se tiere de Soredengghes et pour rester hors de sen fief dAcrene qu'il tient de nous et de nos hoirs, ki seront signeur de Rosnais, par si ke lidis Guios demeure nos hom dou dit fief dAcrene a tenir de nous et de nos hoirs, ki seront signeur de Rosnais, et pour ahireter mon signeur Willaume de Mortaigne, chevalier, signeur de Dossemer ou cui ke ledis mesire Willaumes vorra, soit nous, pour nous et pour nos hoirs ki seront signeur de Rosnais, soit autrui. Et mandons a nos hommes de le tenance de Rosnais qu'il, a le sommonse doudit Ernoul, soient, a le déshiretance et a la hiretance deseuredite, aussi appareliet quil seroient à le nostre semonse, se nous i estieviens presens. Et che ke fait en sera par le dit Ernoul, no bailliu, et par nos hommes, nous le tenrons à ferm et a estaule. Et donnons et otrions au devant dit Guiot sauf conduit daler et venir en no tiere, le jour quil venra faire le werp et le deshiretance de la tiere par desusditte et un jour devant et un jour appries, par le tesmoing de ces lettres pendans saielees de nostre saiel, ki furent faites et donnees l'an de grasce M CC XCVI le jour saint Grigore, en quaresme ».

(Oorspronkelijke charter, met bruin wassen zegel. — Rijksarchief te Brussel. — *Monuments pour servir à l'histoire des prov. de Namur, de Hainaut et de Luxembourg*, I, 291.)

Digitized by Google

penen, eenen griffier, sergeant en prater aan. Crimineele en burgerlijke gedingen kwamen vóór de vierschaar (1).

De tienden, alhier geheven, waren in 1219 grootendeels aan den heer van Edingen, die er toen de abdij van Cambron mede begiftigde, hetwelk ten jare 1224 door Godfried, bisschop van Kamerijk, werd bekrachtigd (2). — Later waren tiendetreffers : de abdij van Lobbes, de abdij van Cambron, de abdij van St.-Adriaan, te Geeraardsbergen, en de pastoor der parochie.

Sarlardinge heeft vanouds een eigen wapen : een zwarte leeuw op een zilveren veld.

Baljuws van Sarlardinge.

Jan van Burgoigne	1647
Frans van Onghevalle	1647
Gillis de le Court	1656
Pieter Willems	1662
Joris van Nieuwenhove	1706
Justus-Gillis Gerardi	1712
Frans de Backer	1728
Pieter-Jacob Roobaert	1739
Antoon-Frans Gerardi	1755
Jan van Innes	1761
Constant d'Hont	1781

Burgemeesters van sarlardingr.

Jacob van der Linden	1681
. . . . .	
Frans Roelant	1724
Pieter van Loo	1751
Jan van der Biest	1768

(1) *Leenboek van Aalst*, nr 1537, bl. 54. — Staatsarchief te Gent.
(2) *Cartulaire de Cambron*, 785-786.

Digitized by Google

Frans Buydens 1771
Benedict de Clercq. 1779
J.-B. van Nieuwenhove 1792
. . . . . .
P.-A. Lefevre 1803
J de Clippele 1808
Hendrik Lefevre 1812
P.-J. Lefevre. 1819
C. van Ongevalle 1825
F. de Buk. 1834
F. de Portemont 1857
C. de Clercq 1858
A. van Ongevalle 1867
F. Mehauden 1870
A. de Clercq. 1879
F. de Clippele 1891

III.

Geschiedenis. — Met betrekking tot de staatkundige geschiedenis des lands is er voor Sarlardinge weinig mede te deelen.

Bij de verschillende aanvallen, waar de stad Geeraardsbergen in den loop der tijden het voorwerp van was, werd het dorp, evenals de omliggende, door de legerbenden op schatting gesteld ; zelfs had hier ten jare 1452 (o. s.) een gevecht plaats tusschen het strijdkorps, dat de partij hield van hertog Philip den Goede, en datgene hetwelk de stad Gent tegen dien vorst verdedigde, eene ontmoeting welke ten nadeele der laatstgenoemde uitviel.

Tijdens de beroerten welke in de laatste jaren der XVe eeuw in Vlaanderen plaats grepen tegen Maximiliaan van

Digitized by Google

Oostenrijk, werd het volk van Sarlardinge, met dat van Edingen en Eversbeke, opgeroepen om, onder beleid van den heer van Boelare, te werken aan de versterkingen der stad Geeraardsbergen.

In den droeven tijd der godsdienstberoerten was ook hier meer woeling dan rust. Vreemde nieuwgezinde apostels kwamen hier den vrede storen en de uitoefening van den godsdienst schier onmogelijk maken.

Tijdens de XVIIe eeuw, toen bijna zonder ophouden Fransche legers ons land afliepen en 't barbaarsche spel van den oorlog speelden, betaalde Sarlardinge ook ruimschoots zijnen tol, in verliezen, brandschattingen, plunderingen en allerlei gewelddaden.

De dorpelingen bleven in 1790 niet ten achter bij de Patriottenbeweging tegen Jozef II. De gewapende mannen van Sarlardinge trokken den 6 October naar Oudenaarde om er den eed te zweren van getrouwheid aan de Staten des lands en droegen in de oorlogskosten bij tot beloop van 200 gulden. Toen, vier jaren naderhand, eene openbare inschrijving werd geopend om te wederstaan aan de Fransche republiek, werd hier door den pastoor eene som van 1,016 gulden 8 stuivers ingezameld.

Bijzonderheden aangaande den « besloten tijd », in 1798 en later, zijn ons niet medegedeeld.

IV.

KERKELIJKE INRICHTING. — De kerk van Sarlardinge, vroeger onder het patronaat der abdij van Lobbes, staat onder de aanroeping van den H. Antonius. Een gering deel des gebouws, alsmede een der vensters van den linker beuk, dag-

Digitized by Google

teekenen van de XVe eeuw; de overige deelen zijn modern. De toren is vierkanten bekroond met eene achthoekige spits.

Het koor wordt verlicht door zes vensters, voorzien met geschilderde ramen door NICLAUS, van Gent, en hersteld in Gothischen trant; het venster achter het hoogaltaar is toegemetseld Op twee dezer vensters, dichtst bij het hoogaltaar, bemerkt men de afbeelding der *HH. Antonius en Barbara*, aan de eene zijde, en die van de *H. Maagd en St. Jozef*, aan den anderen kant. Het hoogaltaar, in Gothischen stijl, is vervaardigd door DELESTRÉE, van Geeraardsbergen; de bekrompene middelen der kerk lieten niet toe iets duurzaams te bestellen, en 't gevolg is, dat in het zachte witte hout de worm zijne verwoestingen aanricht, zoodat er eerlang een nieuw altaar zal behoeven gesteld te worden. De beeldengroepen in de nissen en onder het altaar zijn in plaaster.

Het zijaltaar, rechts, is toegewijd aan den H. Antonius; men bemerkt er een XVIIIe eeuwsch beeldje van St. Antonius en eene schilderij uit hetzelfde tijdvak, met de afbeelding van denzelfden heilige, zonder groote waarde.

De schilderij boven het linker zijaltaar verbeeldt *Maria, den Rozenkrans overhandigende aan den H. Dominicus*. Het doek draagt de naamteekening VAN DER EYCKEN en het jaartal 1888.

Een aantal oude kerkrekeningen van Sarlardinge, uit de XVIIe eeuw, worden thans bewaard in het Staatsarchief te Gent. Wij vonden daarin de volgende bijzonderheden :

Ten jare 1645 plaatste men eene nieuwe communiebank, vervaardigd door den schrijnwerker Servaas Duwyn, die daarvoor de som van 150 pond ontving; ongetwijfeld was die bank met snijwerk versierd. Datzelfde jaar werd een biechtstoel geleverd, voor welken men 28 pond groote betaalde, alsmede het altaar van St.-Antoon, dat 232 pond kostte en in 1659 herschilderd werd door Toussain Gos. In 1650 plaatste men den voet van het hoogaltaar, gelijk al het vorig gemelde geleverd door Servaas Duwyn. Eindelijk den 16 Mei 1664 betaalde men 44 pond « voor eene schilderye binnen de kercke, » zonder nadere aanduiding.

Digitized by Google

Te allen tijde was de eeredienst voor den H. Antonius in deze kerk zeer groot. Tal van bedevaarders kwamen van wijd en zijd, uit Henegouw zoo wel als uit Vlaanderen, zijnen bijstand afsmeeken of hem dank zeggen voor gunsten, door zijne bemiddeling bekomen. Men zegent er met de reliquieën van den heilige, vervat in eene groote zilveren doos. De koster werd vroegertijds vergolden (12 schellingen 's jaars) om den pelgrims de kerk te ontsluiten, en er zullen toen wel geregelde, bezette diensten geweest zijn, daar de rekeningen van het midden der XVIIe eeuw melding maken van eenen kapelaan Volgens oud gebruik werd er op den feestdag van den heilige op de klokken gebeiaard.

Het orgel dezer kerk is van 1856 en komt uit de werkplaats van P.-H. Anneessens, te Geeraardsbergen.

In den toren zijn drie klokken, ieder voorzien met een opschrift :

> IK BEHOOR TOE AAN DE PAROCHIEKERK VAN SARLARDINGEN, PATROON S^t^. ANTONIUS, ABT. IK BEN GEDOOPT GEWEEST DOOR E. H. L. J. D'HOOGHE, DEKEN VAN GEERAARDSBERGEN. MIJN NAAM IS ANTONIUS, MIJN PETER AUGUSTINUS VAN ONGEVALLE, BURGEMEESTER DEZER GEMEENTE, EN MIJNE METER ROSALIA DE BOE. PASTOR PAULUS DE ROECK, JAAR 1868.
>
> IK BEHOOR TOE AAN DE PAROCHIEKERK VAN SARLARDINGEN, PATROON S^t^. ANTONIUS, MIJN NAAM IS MARIA, MIJN PETER JACOBUS DE CLIPPELE EN MIJNE METER AMELIE BEERENS. PASTOOR PAULUS DE ROECK, JAAR 1868.
>
> IK BEHOOR TOE AAN DE PAROCHIEKERK VAN SARLARDINGEN, MIJN PETER IS FRANCISCUS AUGUSTINUS DE PORTEMONT EN MIJNE METER JOSEPHIENE DE NUTTE. PASTOOR PAULUS DE ROECK, JAAR 1868.

Digitized by Google

Zeggen wij nog dat een tamelijk groot gedeelte van Sarlardinge, in kerkelijk opzicht, is toegevoegd aan Goeferdinge.

KLOOSTER. — Ten jare 1890 werd hier een klooster geopend van Zwarte Zusters uit Geeraardsbergen. De meisjes van het dorp bekomen er een degelijk onderwijs.

PASTOORS VAN SARLARDINGE.

N. van der Poorten	1505
. . . . .	
Pieter Phalesius	1611
Jan Caulaert, *vóór*.	1620
Heudrik Pevenaege	1624
Joris Roelofs	1630
Ant. Faignaert	16**
Domien van den Bossche	1649
J. Broodcoorens	1699
Laurens van de Perre	1742
V. van Doosselaer	1760
Pieter Janssens	1777
J.-B. van der Straeten	1813
Frans Leyman	1825
Frans de Nie	1837
Paul de Rouck	1864
Pieter de Meyer	1881

V.

GILDEN EN GENOOTSCHAPPEN. — Te Sarlardinge bestond in de eerste helft der XVIe eeuw eene vereeniging van rederijkers, welke ten jare 1548 deel nam aan een landjuweel,

Digitized by Google

te Geeraardsbergen, « spelende ende battementende » ; het magistraat der stad liet den gezellen acht kannen wijn (vier kannen Rijnschen en vier kannen rooden) inschenken (1).

In de voorgaande eeuw kwam hier een en ander spelersgenootschap op, met den titel : *De leersuchtige Jonkheyd*, hebbende tot patroon den H. Antonius Het speelde, van 19 Mei tot 24 Juni 1777, niet min dan tien malen : *Crispus en Fausta*, treurspel, versierd met danspartijen, en daarna de klucht : *den vermaerden Philosoph Diogenus*. Sarlardinge ligt aan de grens in het Waalsche Henegouw en men mocht ook nieuwsgierigen uit Deux-Acren te gemoet zien, waarom het « argument » of het beschrijvend program der voorstelling ook in het Fransch gedrukt werd.

In den schoot der broederschap van de Xaverianen is eene afdeeling gevormd, welke den zang beoefent en daarbij begeleid wordt door vier koperen speeltuigen.

Vier genootschappen van onderlingen bijstand zijn hier, dank aan de zorgen der geestelijkheid, tot stand gekomen :

1° De kring *Spaarzaamheid en Broederliefde*, met 60 leden, aangesloten bij de Pensioenkas van den Staat.

2. *Broederkring*, met 40 leden, in 't genootschap van St.-Franciscus.

3. *St.-Antoniusgilde*, ter verzekering van het vee.

4. *Deugd en Nut*, pensioenkas ingericht onder de leerlingen der Zondagsschool.

Het nut, ja de noodzakelijkheid van dergelijke vereeni-

---

(1)... « Gepresenteert aen de cameren van de prochien, te weten, Ronsse, Bevere, Ballien. beede buyten Audenaerde, Sotteghem ende Salaerdinghen, de welcke ooc alle t'saemen zeer triumpheantelick ende in grooten ghetaele ghecompareert ende huerlieder entree deden, sulex dat hemlieden, van weghen alsboven, elc bysonder toegheleght was vier cannen rinsch, ende vier cannen roets wijns... »

(*Stadsrekening van Geeraardsbergen*, 1548).

Digitized by Google

gingen is op onze dagen algemeen erkend. Gelukkig de gemeenten, welke ze in het leven roepen! Niet alleen dragen ze bij tot vermeerdering der stoffelijke welvaart, maar zij snoeren ook de banden vaster, die buren en dorpsgenooten aan elkander hechten als leden eener zelfde « gemeente ».

VI.

Folklore.

Met betrekking tot de beschavings- en zedegeschiedenis van het volk dezer streek is een zonderling feit vast te stellen.

Onder de min ontwikkelde lieden heerscht nog altijd bijgeloof, vooral aangaande de bemoeiingen van « geesten » met het lot, het geluk of het onheil van zekere menschen. Men ontmoet er, die, door ongeluk of ziekte getroffen, het niet uit het hoofd kunnen steken dat zij « betooverd » zijn. Het onderwijs, waar schier eenieder van genoten heeft, is niet bij machte die onnoozelheid uit te roeien. De oorzaak? Men is hier aan de grens van het Walenland, alwaar, bij minder diepen godsdienstzin dan ten onzent, meer bijgeloof is waar te nemen. — Het redmiddel ligt, dunkt ons, niet verre van de hand en is gemakkelijk toe te passen : onderricht aan volwassenen, onder wie men eene gezonde geest- en hartsterkende lezing zou kunnen verspreiden.

Onze arbeid iets meer beoogende dan opgave van jaartallen, namen en gebeurtenissen, denken wij het geradig, ja noodig, de ernstige aandacht te vestigen op eene omstandigheid, welke mogelijk ook in andere grensdorpen van Zuid-Vlaanderen is waar te nemen. Uit Sarlardinge en omstreken is een aanzienlijk getal arbeiders werkzaam in de steengroeven van Lessen, waar vele Vlamingen metter woon gevestigd

Digitized by Google

zijn. Dezen lieden, die eene christelijke opleiding genoten hebben, ontbreekt alle godsdienstige hulp, daar de geestelijkheid van Lessen de taal der Vlaamsche werklieden niet machtig is. Men begrijpt den toestand dier lieden : in de moeilijke omstandigheden des levens, voor de oefeningen van den godsdienst, alsook bij het huwelijk en op het sterfbed, bevinden zij zich alleen, zonder raad, zonder troost, zonder bemoediging... Te Lessen zouden twee Vlaamschsprekende onderpastoors de grootste diensten kunnen bewijzen, den godsdienstzin van de anders goedgezinde arbeiders in het leven houden en grooteijks bijdragen tot hunne zedelijke verheffing.

Koekebak.

Zoo wordt alhier, en in eenige andere plaatsen omtrent Geeraardsbergen, de 31 December geheeten. Valt die dag op eenen zondag, dan is 't de 30.

Van 's morgens vroeg wemelt het in 't dorp van volk : ouderlingen en kinders, mannen en vrouwen loopen straat in straat uit, met den korf of zak onder den arm, en bij elke woning van welstellende menschen roepen ze : « Koekebak, steekt een brood in mijnen zak! ». Dat herhalen zij totdat ze tevreden gesteld zijn, dit wil zeggen totdat de boer of de boerin hun een stuk brood gegeven heeft. Zoo vindt men somtijds aan ééne deur een tiental gasten. Is de korf of de zak vol, dan loopen ze met spoed naar huis, maken dien ledig en gaan weder op den « krijg », want dien dag zijn er twee, drie dorpen te bezoeken...

Dit gebruik bestaat reeds sedert eeuwen. In de laatste jaren nochtans hebben de rijke pachters een middel bedacht om van dit gedurig heen- en weergeloop naar hunne deur ontslagen te zijn ; zij belasten namelijk den veldwachter den zondag te voren het uur af te roepen, op hetwelk de algemeene deeling zal plaats hebben, en die uren zijn derwijze geschikt, dat geene twee boeren de deeling op hetzelfde oogenblik beginnen.

Digitized by Google

Dus, op koekebakdag gaat de veldwachter naar het kerkhof, waar de eerste deeling moet plaats hebben. De poort wordt wagenwijd open gezet; de manden, gevuld met stukken brood, staan gereed, en 't volk wordt binnengelaten. Elk krijgt zoovele stukken als er leden in zijn huisgezin zijn. Geeft men meer leden op, en bevindt men 't bedrog, men krijgt zijn deel niet.

Zoo gaat de veldwachter van hofstede tot hofstede, gevolgd door de massa... bedelaars. Te middag zijn al de deelingen gedaan en na al staande, om niet veel tijd te verliezen, eene brok uit de vuist te hebben geëten, trekken de koekebakgasten op ronde bij de geringere ingezetenen. Dit duurt zoo gansch den dag, en als ze 's avonds, moe van loopen, te huis komen, staat de welriekende koffie met de rondgehaalde boterhammen voor hen gereed. Vooral de kinderen, die nu eens « buik sta bij » smullen mogen, hebben daar pret bij en dansen en zingen van genoegen (1).

---

(1) *Volk en Taal*, II, 151.

Digitized by Google

Digitized by Google

SCHENDELBEKE.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Dit om zijn voormalig kasteel en zijne heeren in de geschiedenis bekend dorp grenst ten oosten, met den Dender, aan Onkerzele, ten zuiden, met de *Damme'sbeek*, aan Geeraardsbergen, alsmede aan Deftinge, ten westen aan St.-Jans-Hemelveerdegem en, met de beek van *Ruischebroek*, aan Op-Hasselt, en ten noorden aan Vloersegem en Idegem.

De gemeente heeft eene uitgestrektheid van 588 hectaren. Zij behoort tot het rechterlijk arrondissement Oudenaarde en het vredegerechtskanton Geeraardsbergen, van welke stad zij 4,5 kilometers verwijderd ligt, en had den 31 December 1898 eene bevolking van 1,228 zielen.

De spoorweg van Aalst naar Geeraardsbergen en de steenwegen naar beide steden en naar Gent doorsnijden het grondgebied dezer gemeente

De bodem van Schendelbeke, op enkele plaatsen heuvelachtig en, over het algemeen, uit klei en mergelgrond samengesteld, is voor het grootste deel zeer vruchtbaar; het vruchtbaarst is hij op den Ooievaarsnest, den Verbranden Staak, het Jonkheerenveld, op Dagmoed, den Marktweg, de Keel, den

Digitized by Google

Godsberg en de Drie Kakelenbergen, terwijl de Langemeersch en Evioen, gelegen in de Pijlekaart, als de beste weiden der omstreek mogen worden aangemerkt (1).

De ontdekking te dezer plaats in 1850 van eene geslepen steenen bijl (*silex*), deel uitmakende van de verzameling des heeren de Deyn, te Ninove, kan tot bewijs dienen dat Schendelbeke in overoude tijden reeds bewoond was. Zijn naam wordt, ten andere, in eene der oudste geschrevene oorkonden, bepaaldelijk in het *Polypticon* der abdij van Lobbes, dagteekenende van 868-869, onder den vorm van *Scemtelebecke in pago Bragbattensi*, aangetroffen. In 1125 schreef men *Scendelbec;* in 1139 *Schenlebeccha;* in 1186 *Scindelbecca;* in 1228 *Scendelbecca;* in 1237 *Skendelbeka* en in eene Fransche acte van 1265 *Eskendelbeque*. Of deze naam moet afgeleid worden van het onovergankelijke werkwoord *schindelen*, frequentatief van *schijnen*, zooals kannunik DE SMET vermoedt, is meer dan twijfelachtig. Veeleer zouden wij denken dat *schendel*, of hoe het aanvankelijk ook luidde, tot de persoonsnamen, gevormd met het wortelwoord *scand*, dient gerangschikt te worden, zoodat Schendelbeke eenen gelijksoortigen oorsprong zou hebben als Michelbeke, Volkaarsbeke, Bollebeek, Dilbeek, Gaasbeek, Hansbeke, Wezenbeke enz., welke alle oogenschijnlijk van eenen persoonsnaam zijn voorafgegaan.

Een groot deel van het grondgebied dezer gemeente was in de XVIIe eeuw, en vermoedelijk nog later, beboscht. In oude landmaat besloeg hare grootte 442 bunder 2 dagwand 72 roeden, volgens eene andere opgaaf 471 bunder 220 roeden. In de nabijheid der brug over den Dender lag hier in 1473 een nietsopbrengend eiland, eigendom van den dorpsheer.

---

(1) Oude plaatsnamen :
1350 *Rodendriesch.*
1335 *Nevieel* en *Vinckenberch* (weiden).
1350 *Eyoul* (meersch).
1440 *Goddye* (achter 't kasteel), *Heysbrouc*, *Morenbrouc.*
1470 *Ruysscherbrouc.*

Digitized by Google

Nog in de eerste helft der XIXe eeuw waren de meeste woningen uit hout en klei gebouwd en met stroo gedekt. De Godsberg schijnt in vroegere eeuwen ook behuisd te zijn geweest.

Veel bijzonderheden over oude pachthoeven en den landbouw te Schendelbeke vóor de XVIIIe eeuw zijn ons niet ter hand gekomen. Enkel weten wij mede te deelen, dat eene hofstede, zonder naam, den 17 Juni 1400 door Arend van Voshole in pacht gegeven werd mits 10 schellingen groote het bunder, betaalbaar op drie termijnen, boven een halster raapzaad, eenen halven zak erwten en vier steenen vlas, alles ten huize des eigenaars te leveren. Het onderhoud der gebouwen was ten laste van den huuraar, die om de twee jaren 40 a 50 pootstaken moest planten en voor elken verdroogden boom twee andere van « gelijk sap ». Kwam er schade aan de gebouwen, door oorlog of brand, die zou de eigenaar, « naer landzede », herstellen. Dit hof had eene uitgestrektheid van 18 bunder 82 roeden (1). — Voor het overige moeten wij ons bepalen bij het weinige wat DE PATTIN er over zegt in zijn verslag van 1769 en bij de statistische opgaven van 1830, 1846 en 1880.

De voornaamste cultuur in de XVIIIe eeuw bestond in rogge, tarwe, masteluin, sukrioen, vlas en koolzaad, dit laatste geteeld op ongeveer 45 bunder, eene opbrengst gevende van 6 a 7 zakken per dagwand Het vlas besloeg gemiddeld 18 bunder en bracht 65 steen per dagwand op. Men verkocht het tegen 26 stuivers den steen.

De vruchten werden doorgaans gezonden naar de markt van Geeraardsbergen. Het koolzaad nochtans werd meestendeels ter plaats zelve gekocht door handelaars, die het aan den boord van den Dender deden leveren. Ook de tarwe en de rogge gingen gedeeltelijk denzelfden weg in.

---

(1) *Acten en Contr.*, keure, 1399-1400, bl. 71.

Digitized by Google

Het grootste gedeelte van het hier bebouwde vlas werd op het weefgetouw tot linnen verwrocht, dat van 6 tot 7 stuivers de el gold. Evenals een deel van het gehekeld of enkel gekamd vlas vond het zijnen koopman ter naburige markt van Geeraardsbergen.

Men telde hier destijds 56 weefgetouwen.

Buiten den gewonen graanoogst was de vlas- en koolzaadteelt in 1830 nog eene belangrijke inkomstbron voor de landbouwbevolking dezer gemeente. Men bezaaide er toen gewoonlijk 80 bunder tarwe, 150 bunder rogge, 20 bunder masteluin, 30 bunder haver, 5 bunder gerst 25 bunder koolzaad, 30 bunder vlas en 4 bunder vitsen en boonen. De aardappelteelt besloeg 60 bunder. Ook was de grond er uitmuntend geschikt voor den tabakkweek.

Naar de getuigenis van PH. VAN DER MAELEN besteedde de Schendelbeeksche boer eene bijzondere zorg aan de bebouwing zijner akkers. « Overal (zegt hij) leveren deze een zoo behaaglijk uitzicht op, door de verscheidenheid der gewassen, alsof het één uitgestrekte tuin ware, zoodat zij op verre na de eentoonigheid niet aanbieden, welke gewoonlijk ten platten lande wordt waargenomen. De landbouwers (gaat hij voort) kweeken alle jaren een veulen, wat niet belet dat de merrie, evengoed als de andere paarden, tot den veldarbeid gebezigd worden; zij wordt alleenlijk beter gevoederd. De meeste verkochte paarden trekken naar Frankrijk. Wat de veeteelt betreft, deze geschiedt er op geene grootere schaal dan voor de vernieuwing der stallen noodig is. De dieren, voor de slachting bestemd, brengen den dag en den nacht door op de weiden, tot zij vet genoeg zijn om aan den vleeschhouwer verkocht te worden. »

Toen men in 1846 tot de landbouwopneming overging, bevond men hier in de stallen 66 paarden en veulens, 274 koppen hoornvee, 18 kalvers, 205 verkens, 11 geiten en 129 vetbeesten. Twee koeien werden als trekdieren gebruikt

De 143 landbouwerijen waren verdeeld als volgt: eene van 20 tot 25 hectaren, eene van 15 tot 20, acht van 10 tot 15, eene

Digitized by Google

van 9 tot 10, twee van 8 tot 9, eene van 7 tot 8, drie van 6 tot 7, vijf van 5 tot 6, drie van 4 tot 5 tien van 3 tot 4, twee-en-twintig van 2 tot 3, en de overige van 2 hectaren en daaronder. De meerschen en weiden besloegen eene uitgestrektheid van 55 hectaren 64 aren; de bosschen 13 hectaren 82 aren.

In 1880 bestond de stalbevolking uit 51 paarden en veulens, 326 stuks hoornvee, 15 woldieren, 349 verkens en 103 geiten. De bebouwde oppervlakte der gemeente was van 497 hectaren 27 aren, waaronder 81 hectaren 96 aren meerschen en weiden en geen enkel bosch meer.

Thans nog, als vroeger, leeft de bevolking schier uitsluitend van den landbouw. Sedert eenige jaren bestaat er hier, zooals reeds in vele andere gemeenten, eene bloeiende maatschappij van onderlinge veeverzekering, alsmede eene samenwerkende Melkerij, welke uitstekende boter voortbrengt en in menige tentoonstelling eereprijzen heeft verworven. Een deel van de werkende klas vindt haar bestaan in de nijverheidsgestichten van 't naburige Geeraardsbergen, terwijl een ander deel het zomergetij in Frankrijk doorbrengt, waar het voorziet in het gebrek van handen voor het landbouwwerk.

Tot vóor een twintigtal jaren waren er te Schendelbeke twee vermaarde lijnwaadbleekerijen en er was vroeger ook eene bierbrouwerij. Er bestaan ook vanouds twee windmolens.

De twee kermissen van dit dorp hebben plaats : de kleine op den zondag na het feest van den H. Amandus, in de maand Februari; de groote den zondag na St.-Bavo, in October.

II.

Leenroerige inrichting. — Bestuur. — Op een kwart uurs afstand van het kasteel van Nederboelare, ten zuiden van de kerk naar Geeraardsbergen toe, stond in de middeleeuwen

Digitized by Google

een met wallen en grachten omringd burchtslot, de verblijfplaats der heeren van Schendelbeke. Moerassige weiden, in hunnen schoot nog de overblijfselen van kelders en muren verbergende, duiden alleen nog de plaats aan, waar gedurende verscheidene eeuwen de jachthoorn weerklonk, of, in ongunstige tijden, de waker op de torentinne het naderen van den vijand aankondigde, de er om heen wonende laten oproepende om hunnen heer en gebieder met de wapens ter zijde te staan.

Het geslacht met den naam dezes dorps, eigenaar van dit kasteel, was een der oudste en vermogendste des Lands van Aalst. Wij vinden er reeds melding van in 't jaar 1088, wanneer *Ongebertus de Scendelbec* en zijn broeder, met meer andere ridders, hun zegel hechtten aan de charter, waarbij Lotbert, abt van Hasnon, afstand deed van zijn vrij-eigen goed van Aalst, Heesegem en Lede aan Gijzelbrecht van Aalst, den heer dezer landstreek. *Theodoricus de Scendelbec* en zijn broeder komen insgelijks als getuigen voor in eene charter van den jare 1125, waarbij de graaf van Aalst en dezes broeder Iwein, de abdij van Affligem met goederen te Erembodegem begiftigen, en in 1179 ontmoeten wij *Gosuinus de Scendelbecca*, als getuige in eene acte van Raas van Gaver. Met zijn broeder *Hegericus* en zijne zuster Aliz was hij een der weldoeners van de abdij van Ninove, als dusdanig genoemd in eene pauselijke acte van den jare 1186.

Oliverus de Scendelbeca, eene eerste maal vermeld in 1197, verklaarde in 1201 af te zien van alle recht op het hof van Smeerebbe, eigendom der Gentsche St.-Pietersabdij. *Gosuinus de Scendelbec*, zoon van dezen laatste, volgde het voorbeeld zijns vaders, met in 1217 zijne tiende te Smeerebbe aan genoemd sticht af te staan en verpandde in 1229 een zijner eigendommen te Schendelbeke tot verzekering eener jaarlijksche som van 8 stuivers ten voordeele der abdij van Ninove. Hij leefde nog in 1232, wanneer hij, met toestemming zijner moeder en van zijne vrouw Ada van Boelare, aan de Gentsche St.-Baafsabdij twee deelen verkocht van de hem toebehoorende tienden

Digitized by Google

op 70 bunder van zijn vrij-eigen goed, en van 20 bunder op zijn leen te Essche, welke tienden hem jaarlijks 93 pond, Vlaamsche munt, opbrachten.

Ook de abdij van Beaupré te Grimmingen telde leden van het geslacht van Schendelbeke onder hare begiftigers. *Johannes dominus de Scendelbeke*, zoon van Willem, voerde het gezag over dit dorp in 1243. Met zijne moeder Ada keurde hij ten gemelden jare den verkoop goed, aan de St.-Pietersabdij gedaan door Arnold de Bloc, van eene tiende te St.-Lievens-Essche, terwijl wij voorts nog eene acte kennen van 1248, bij welke hij zijne goedkeuring schenkt aan de gift van Gillis de Rideva aan meergenoemd klooster van Ninove.

Eenen anderen *Jan van Scendelbeke* vinden wij genoemd in 1265. Eene charter van 1279 geeft hem den titel van *chivaliers, sires de Scendelbeke,* in welke hoedanigheid hij ten gemelden jare verklaarde dat de tienden van zekere landen te Idegem, van zijn leenhof verheffende, het eigendom waren van Margareta, dochter van Bernaard van Zwijnaarde. Deze acte, mede bezegeld door *Gillis van Schendelbeke*, Jan's broeder, houdt deze bijzonderheid in, dat zij aangegaan werd te Schendelbeke « devant l'atre desous le tilliers ».

Genoemde *Gillis van Schendelbeke* maakte zich in 1309 verdienstelijk door de vrijmaking zijner laten, onder dezelfde voorwaarden als Aleidis van Boelare zulks gedaan had in 1238.

Een *Willem van Schendelbeke,* eindelijk, « chevalier fort renommé de son temps » (zegt DE L'ESPINOY), was hoogbaljuw van 't Land van Aalst in 1284. Geen twijfel, of onder de vorengenoemden zal er wel meer dan één geweest zijn die, ofwel, gelijk zoovele anderen, ter kruisvaart naar het H. Land trok, of zich anderszins op het oorlogsveld te onderscheiden wist. Hunne banier prijkte met eenen zilveren roodgeklauwden leeuw op een blauw veld, met zilveren blokskens bezaaid, volgens DE L'ESPINOY : *d'azur au lion d'argent, armé de gueulle et billetté d'argent.*

In het tweede vierde der XIVe eeuw vinden wij de heer-

Digitized by Google

lijkheid van Schendelbeke in het bezit van Jan Geylinc, den stichter van een Karthuizerskloosler in deze gemeente. Gesproten uit eene voorname Geeraardsbergsche familie, wist deze Jan Geylinc zich te verheffen tot raadsheer van den graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Crécy, die hem eene groote achting toedroeg. Hij was een der weinigen, dien de uitspraak van den vorst niet trof toen de stad Geeraardsbergen, om haar verzet, in eene boet van 1.000 pond parisis, en in eene jaarlijksche rent van 600 pond te zijnen voordeele veroordeeld werd (1). Dat hij tot den adel behoorde, tegenstrijdig aan de bewering van den geschiedschrijver VAN WAESBERGHE, schijnt niet alleen te blijken uit eene acte van den overste der Karthuizers, die hem de hoedanigheid geeft van *nobilem et discretum virum*, maar ook uit de getuigenis van den Brugschen geslachtkundige CORNELIS GAILLIARD, die bij de beschrijving van zijnen zerk in de kerk van het klooster te Ste-Maria-Lierde, zijn daarop gebeiteld wapen aanhaalt als zijnde *de gueulle à la bande d'argent, chargée de trois chevrons de gueulle*. Hij overleed, volgens GAILLIARD, den 16 September 1333 (2), en was gehuwd met Izabella de Goede (of, volgens DE PORTEMONT, Elizabeth de Goddeide), welke hem in het graf voorafging den 8 October 1331.

De opvolger van Jan Geylinc in de heerlijkheid van Schendelbeke was zekere Jan Hergoet, die er zich in 1334 van ontmaakte ten behoeve van Nicolaas de Bailleul, heer van Ronsoit en van Boelare, en zijne echtgenoote Mathilde van Liedekerke. In het Staatsarchief te Gent bewaart men omtrent dezen afstand een viertal zegelbrieven, welke ons met enkele wetenswaardige bijzonderheden, vooral nopens het kasteel, of *forte maison*, dezes dorps bekend maken.

---

(1) A. DE PORTEMONT *Recherches historiques sur la ville de Grammont*, I, 254.

(2) A. DE PORTEMONT beweert dat deze dagteekening onjuist is, daar het testament van Jan Geylinc geschreven werd den 21 September 1333. 't Is mogelijk dat er bij 't afschrijven van den datum een misslag begaan is, doch het bestaan van bedoelden grafsteen in twijfel trekken komt ons, in allen gevalle, gewaagd voor.

Digitized by Google

Bij de eerste dezer acten, gedagteekend uit Parijs den 7 April 1333, wordt de baljuw van Aalst door den graaf van Vlaanderen gelast binnen de twee jaren de noodige waarborgen te nemen voor de betaling der hem, uit hoofde van bedoelden verkoop, verschuldigde rechten, ten ware de vorst zelf er toe besloot de heerlijke bezitting in te koopen. Middelerwijl moest het kasteel door deskundigen naar behooren hersteld worden (1).

De tweede acte draagt de dagteekening van 12 Mei 1335; zij houdt in dat vóor Iwein van Vaernewijck, baljuw van 't Land van Aalst, Gillis van Lillaer, Jan de Vremde, Boudewijn van Stierenbeke, Wouter van Berthout, Jan van Lielaer en Jan Brufaut van Waesberghe, leenmannen van den den graaf van Vlaanderen, verschenen zijn Colard (*sic*) van Bailleul, heer van Ronsoit en van Boelare, en zijne echtge-

---

(1) « Loys, contes de Flandre, de Nevers et de Retheest. A nostre ame bailli d'Alost salut. Nous vous mandons que les droitures que nous sont aquises et deues pour la vente de la fort maison de Shendelbeque et des appartenans tenue de nous en fief, laquelle nos amez et feal chevaliers messire Nicolas de Bailluel et sa femme ont achetee bons sommez et prendrez seurte dou dit messire Nicole souffisant de paier a nous la somme des dites droitures dedens les deuz ans prochainement sivans le jour que les diz messire Nicole et sa feme aront este ahiretez en la dite maison et fief de Shendelbeque au cas que dedens les deux ans dessus diz nous ne reprenderiemes de eus la dite maison en la maniere que faire le porrons s'il nous plest. Item pour che que li diz messire Nicoles nous a dit que la maison dessus dite a fere de pluissieurs reparations a present et que il en y porroit avoir a fere de autres dedens les deuz ans dessus diz, nous vous mandons a la requeste dou dit messire Nicole que vous establissiez aucune persone des lieus voisins de la dite maison qui se cognoisse en ouvrages, laquelle personne regarde avvecques les gens dou dit messire Nicole ses necessitez des dittes reparations a fere dedens les diz deux ans et sache la somme que elles aront couste pour quoi au chief et terme des deuz ans dessus diz si nous reprendiemes la dite maison, il puisse apparoir clerement che que des dites reparations devra estre restore et paie au dit messire Nicole, et che faites et faites faire en telle maniere que pour vous il ny ait defaut. Donne a Paris le VII davril lan de grace M.CC trente quatre ».

(*Charters der graven van Vlaanderen* N° 1683, in 't Staatsarchief te Gent.)

Digitized by Google

noote Machteld van Liedekerke, welke de verbintenis aangingen de volgende punten rakende den verkoop van 't kasteel van Schendelbeke te zullen naleven : ten eerste, dat de graaf het heerlijke domein binnen de twee jaren zal mogen terugkoopen ; ten tweede, dat ingeval de vorst hieraan geen gevolg gaf, zij er te allen tijde, zoo voor hen als voor hunne nakomelingen, de leenhulde zullen van doen ; en ten derde, dat zij de heerlijkheid nooit aan anderen dan aan de heeren van Boelare zullen overlaten (1).

---

(1) « Jou, Ywein de Vaernewijc, chevalier et baillius de la conte dAlost, a present, et nous, Gilles de Lilaer, Jehan le Vremde, fius a Gillion le Vremde, Boudewins de Sierenbeke, Woutier Berthout, Jehan de Lielaer et Jehan Brufaut de Waesberghe, hommes de fief a tres haut et tres poissant prince notre chier et redoubte signeur mons. Loy conte de Flandre, de Nevers, de Rethel et de la conte dAlost, faisons savoir a tous que par devant nous sont venu en propres personnes messire Colard de Bailleul, seigneur de Ronsoit et de Bouler, et madame Mahaut de Liedekerke, dame de Ronsoit et de Bouler, feme a mons. Colard dessus dit et ont cy convent bien et loyament sans jamais aler alencontre tous les poins qui chy appres sensievent et chascun point par lui dendroit de le forte maison de Schendelbeke, qui fu Jehan Gayline, lequele maison mess. Colard et maddame Mahaut dessus dite ont akate a Jehan Hergoet, cest a savoir que il ont promis et en convent par leur serment de leur foys baillies pour ce corporelement touchies les sains ewangilles que se ainsi est que no dit aires conte de Flandres et dAlost ou ses lettres leur requiert en face requerre par ses lettres houvertes la dicte maison et fief dedens les deus ans prochainement suans que il ne leur hoir, lèur successeur ou chevalier qui aroient cause de aians lui renderont la dite maison a fief, pour ainsi que mes. de Flandres ou ses hoirs rengent et paienchient au dit mons. Colard et au maddame Mahaut se feme ou a leurs hoirs la somme de deus toute a une foys que le maison et fief dessus dit. Item ont mes. Colard et maddame se feure devant dit recongnu que se ainsi fust que nos dis seigneurs de Flandres ou ses hoirs ne reprisit et akast la dite maison et fief, ainsi que dit est dedans les deus ans devant dit que la maison dessus dite demours, serra et doit demourrer perpetuelment a tout jours jurable et rendable et douers rester rendue a mons. le dit conte de Flandres et dAlost a ses hoirs et a leurs cens pourtans leurs lettres sont ce honnertes et leur honneront ou font honneris toutes les foys que il en seront requis, ainsi comme dessus dit est, sous payne de iester applikie a no dit singneur et a ses dit hoirs toutes foys que li dis mes. Colard et maddame Mahaut sa feme ou leur hoirs ou leur successeur et gardes de le

Digitized by Google

Uit de derde hieronder medegedeelde acte blijkt dat zeker vrij-eigen goed in den omtrek van 't kasteel, insgelijks toebe-

---

dite maison ou chevalier qui avoient cause de aians seroit ou seroient defaillans de rendre et honnerir la dite maison ainsi comme dit est et avecques tout ce sont li dit mes. Colard et maddame se feme obligiet et sensuis aians leur hoirs et leur successeurs et chiaus qui aroient cause de aians et la dite maison et toutes leur biens quelcunques et tous les biens de leurs hoirs et successeurs de ceux qui aroient cause de aians que il ne leur dit hoir et successeurs ne chevalier qui aroient cause de aians ne puissent jammais la dicte maison vendre ne transpourter en autre personne que es seigneur de Bouler, ne que elle ne porra parvenir a autre, ne pas partage ne autrement que au dit singneur de Boulers honerables. Et quant a toutes ces choses dessus dites se sont obligeiet mes. Colard et maddame Mahaut sa feme devant dis pour aians pour leurs hoirs et successeurs et pour chiaus qui aront cause de aians, ains no dit singneur conte de Flandres et dAlost et ses dis hoirs; eux leur dis hoirs et successeur et les aians cause de aians leur biens quelcunques et les biens de leurs hoirs et successeurs les biens de chiaus qui aroit cause de aians ou que il sont ou seront et si se sont soubmis leur dis hoirs successeurs et chiaus qui de aiant aront cause leur dis biens et les biens dessus dit a toutes juredictions pour aians pour leur hoirs et successeurs dessus dit et les aians cause de aians constraindre a faire tenir et acomplir les choses dessus dites qui toucheroient a mons. Colard et a maddame Mahaut sa feme dis et a leur dis hoirs et successeurs et a chiaus qui aroient de cause de aiant pour prix de corps et de biens et en toutes autres manieres qui plairoit a no dis singneur conte de Flandres et dAlost et a ses dis hoirs, et pour chou que nous Colard de Bailleul et Mahaut sa feme des biens dessus dis comusons et avons comuse toutes les choses dessus dites et en comuent a tenir bien et loyaulment de point en point en la forme et en la maniere comme dessus est escrit en la presence dou bailliu et des hommes dessus dis, avons nous a ces presentes lettres mis nos sayauls en connaissance de verites, et prions et requerons au bailliu et as hommes dessus dis que ils veullent mettre leur sayauls a ces presentes lettres avecques les nos en connaissance de veritei. Et nous Yweins de Vaernewijc, chevalier et bailliu de la conte dAlost, et li hommes dessus dis, pour ce que nous avons este present la toutes ces choses dessus dites sur ces entrefaites et ordonees, consentes et obligees et bien et a loy faites pour le conjurement de mi bailliu devant dis, et par le jugement de nous hommes devant dis, a le requeste et pryere de noble gens mons. Colard de Bailleul et madame Mahaut sa feme dessus dis, avons nous a ces presentes lettres mis nos seauls en connaissance de veritei, aveuques les seauls mons. Colard, maddame Mahaut se femme dessus dis, lesquelles furent faites en lan nostre singneur mil trois cens trente et chinc, le dousieme jour dou mois de may. »

(*Charters der graven van Vlaanderen* N° 1688). — Staatsarchief te Gent.

Digitized by Google

hoord hebbende aan Jan Geylinc, niet mede was verkocht geworden. Raas Geylinc en zijne vrouw Joanna, tot wie gemeld goed, uit hoofde van Jan Geylinc, was overgegaan, stonden het op hunne beurt af aan genoemden Nicolaas de Bailleul, heer van Rousoit, getrouwd met Mahaut van Liedekerke, die er naar wet en gebruik dan 31 Mei 1335 in 't bezit van gesteld werd. Twee weiden, *Nevieel* en *Vinckenberch* geheeten, waren alleen in dezen afstand niet medebegrepen. Het bedrag van den verkoopprijs vindt men niet opgegeven (1).

---

(1) « Jou Lievins Deftinghes, baillius de la terre de Boulers et de Scendelbeke, et nous Williames de Vrechem, Jehans Hergod, Gilles de Tortelboene et Guerars de Bambrueghe, homme de fief dendroit de le signerie de Scendelbeke, a haute dame noble et poissans me dame Jehenne de Nivielle, dame de Bolers et de Scendelbeke, faisons savoir a tous que par devant nous vinrent en propres personnes Rasses Gailincs et demoiselle Jehenne se femme, et recougneurent et disent quil avoient vendut bon et loialement sans fraude et sans boidie (?) a haut homme noble et poissant monsigneur Nicoloys de Bailleul, signeur de Roinsoiy et de Boulers, tout le franc aluet quil avoient gisant entour le forte maison de Scendelbeke, hormis les prees que on apelle Nivieel et Vinckenberh, laquele maison et aluet furent jadis Jehan Gaelinckx, pour une chertainne somme de deniers, laquele messires Nicoles dessus dit a bien paye audit Rasson et a me demoiselle se femme, si quil sen tiennent bien a sols et paiet sans malengien, do quel aluet li dis Rasses et me demoiselle se femme se deshueterent bien et a loy, selon lusage et le coustume dou lui et le raporterent en ma main bailliu devant dit a eus mos. Nicolle devant nommet et en suent tous cheu que faire en devoient par loy selon lusage et coustume devant dicte si eaus deshueter del aluet dessus dit et tout cheu fait tantost jou Lievins baillius devant dis pris le dit aluet et le portai par le gret et ottroy de Rasson et de me demoiselle se femme devant nommees eus en la main mons. Nicole dessus dit len agretai bien et aloy selonc lusage et coustume devant dicte, et toutes ches choses furent faites bien et par loy et par jugement et chascuns poires aplui lui signes riens ni falli a fairte de tout chou comme en devoit faire selonc lusage et coustume dessus dicte, et pour chou que toutes ches choses chi deseure escriptes furent faites bien et aloy si comme dit est par le semonce et contentement de my Lievin baillius devant nommet et par le jugement de nous hommes devant dis avons nous baillis et hommes dessus dite mis nos seaus a ches presentes lestres en cognoissanche de vite, lesqueles furent faites le derrain jour de may en lan de grace mil CCC et trente chinc. »

(*Charters der graven van Vlaanderen*, N° 1689. — Staatsarchief te Gent.)

Digitized by Google

Bij de vierde acte, gedagteekend uit Doornik den 4 November 1336, beveelt Lodewijk van Nevers zijnen ontvanger Nicolaas Guidoche te betalen aan Nicolaas de Bailleul : 1° de som van 20 pond groote voor den aankoop van het neerhof met 4 1/2 bunder land en eenige verdere afhankelijkheden van 't kasteel; 2° de som van 20 pond, wegens vergoeding van hem geleverde paarden, en 3° degene van 40 stuivers groote, zijnde het bedrag van de kosten, veroorzaakt geweest om den graaf van een en ander in bezit te stellen (1).

De meergenoemde schrijver van de *Recherches des Antiquitez et noblesse de Flandre* haalt eene ons onbekend gebleven acte aan van den 8 Maart 1339, waarbij Colard van Bailleul de heerlijkheid van Schendelbeke met de hem toebehoorende baanderij van Boelare zou hebben vereenigd. Dit is echter niet geheel juist; wel bleef Schendelbeke sedert genoemd tijdstip tot op het laatste der XVIIIe eeuw in het onafgebroken bezit van de heeren van Boelare, doch het dorp bleef eene afzonderlijke heerlijkheid, van het leenhof des Lands van Aalst verheffende, zooals uit verschillige denombrementen genoegzaam gebleken is.

---

(1) « Loys, conte de Flandres et de Nevers et de Rethy, a Nicholas Guidonche me receveur de Flandres, salut. Comme nous soions tenus a notre ame et foyal chevalier messire Nichole de Bailleul en la somme de vint livres de gros pour lachat de la basse court des maisons et du colombier du chastel de Escandelbeke, pour quatre bonniers et demi de terre ou environ quil nous ha vendus; item pour restoire de chevaus de convoy en la somme de vint livres de gros; item en la somme de cinquante sols de gros pour les frais quil fist en la poursuite de estre en saisine des choses dessus dites, lesquelles parties montent en somme quarante deus livres diz sols de gros, laquelle somme nous vous mendons que vous paies a notre dis chevalier ou si en faites tel assignement par quoy il en soit paies et sen tiengne pour content toutes voies la desheritance des choses dessus dites de lui recene si comme il appartient et coustume de pais le donne, laquelle de mestiers est, nous vous donnons povoir et auctorite pour nous et ou nom de nous recevoir. Donne a Courcy le iiij^e^ jour de novembre lan de grace mil CCC trente sis. »

(*Charters der graven van Vlaanderen*, N° 1697.)

Digitized by Google

Uitwijzens deze denombrementen oefende de heer van Schendelbeke, gelijk de opvolgende bezitters zich bleven betitelen, hier de drie graden van het gerecht uit, « ende omme « dat heerscap te regeerne te wette ende te vonnesse, alsoo « 't behoert, so hebbic (schreef Pieter van Reinghersvliet, een « der voormalige heeren, in 1461) daerup baillius, meyers, « praters, sergenten daertoe oorboerlic ende nuttelic zijnde, ende « ontrent XIII of XIIII mannen, dewelcke vermueghen de boete « van LX lib. p. ende der ondere, staende zom te vullen relieve « ende som ter bester vromen, ende als die veranderen so hebbic « deraf coop, relief, camerlingage, gelijc dat te zulcke leenen « toebehooren; item eenen vullen banc van scepenen, die ver- « mueghen de boete van LX lib. p. ende der ondere, ende waert « zo dat yement zeide jeghen tvonnesse van scepenen, die soude « verbueren LX lib. p. jeghen den heere, ende jeghen elcken « scepene X lib. p.; item voert zo vermach myn wet van Scendel- « beke te besittene eenen jaerkuer te Iedegem ontrent bamesse, « daer de laten van den dorpe van Iedegem alle comen moeten « te kuere voer de wet van Scendelbeke, ende als de keur ghe- « daen is, so moet de meyere van Scendelbeke dat al tguent « dat zij bevonden hebben te hemlieden waert houden tot « anderstont dat zij hemlieden bameskuer doen zullen te Scen- « delbeke, ende dan uuten zij tgunt dat zij bevonden hebben « onder de laten van Yedeghem ende van Scendelbeke te gader; « item zo zinder gheleghen VII bunder ervachticheden in de « prochie van Steenhuuze, dewelcke men hout van den vors. « heerscepe van Scendelbeke, daerop dat ic hebbe eenen pratere, « dewelke eed doet voer de wet van Scendelbeke, dewelke de « lieden vruchten bescut die op de vors. VII bundere staen, « ende hebbe daeraf van dootcoope ende van wandelcoope van « elcken dachwande iiij s. p.; item behoert te mijnen vors. « leene eenen meersch gheheeten de Henioel, groot zijnde VI « bundere lettel min of meer, gheleghen achter den casteele te « Scendelbeke; item zo hebbic int vors. heerscap van wandel- « coope ende van dootcoope van elcken dachwande ij s. p ;

Digitized by Google

« item voort zo hebbic ter causen van mijnen vors. leene con-
« fiscatien van leenen ende van erfven. tol, vond, bastaerdegoed,
« stragiersgoed, mortemaine, beste hooftstoel, incommelinghen,
« metgaders vele meer andere staende rechten ende heere-
« licheden der vors. hooghe justicie toebehoorende, ghelijc
« alst es van ouden tijden ghecostumeert » (1).

In het *Boeck met den haire* der stad Aalst staat over Schendelbeke niets anders dan dat de schepenen aldaar ten hoofde gingen, met andere woorden : vonnis vroegen in moeilijk door hen op te lossen quaestiën. De vierschaar was reeds behoorlijk ingericht in de XIIIe eeuw; een eigen zegel hadden de schepenen toen evenwel nog niet; immers men leest ten slotte eener acte van 1296 : « ende omdat scepenen « van Scendelbeke gheenen seghel en hebben, soe heb ic « Gillis van Lilar, heere van (lees : *in*) Scendelbeke, dese « lettre gheseghelt ».

In het volgende hoofdstuk zullen wij de belegering verhalen van het kasteel van Schendelbeke, dat, na zijne verovering door den hertog van Burgondië, in 1453, geslecht en sedert niet meer heropgebouwd werd. Men had het in 1374 nogmaals in kloeken staat van verdediging gesteld, waarvoor de som van 139 pond parisis werd uitgegeven (2).

Wij noemden daar zooeven een lid der oudadellijke familie van Lilare, als insgelijks heerlijk gezag uitgeoefend hebbende in deze gemeente. Volgens SANDERUS bestond de bezitting van dit geslacht alhier uit 7 1/2 morgen land, vrij-eigen goed, hetwelk Jan van Lierde in 1289, met het er toebehoorende justitierecht, aan de abdis van Beaupré overdroeg. Nochtans

(1) *Leenboek van 't Land van Aalst*, N. 1517, bl. 49, in 't Staatsarchief te Gent.

(2) *Recette générale de Flandre*, in 't Rijksarchief te Brussel.

Digitized by Google

zagen wij, eenige regelen hooger, dat Gillis van Lilare deze, of eene andere heerlijkheid, nog bezat in 1246.

Ook de abdij van Ninove bezat leengoederen in deze gemeente.

Te Schendelbeke was eene meierij, welke ten jare 1364 bediend werd door Jan Otte.

De tienden werden geheven door het kapittel van Kamerijk, door de abdij van St.-Adriaan en het hospitaal van Geeraardsbergen en door den dorpspastoor. Een deel behoorde ook aan den heer van Steenhuize (1).

In de verledene eeuw, waarschijnlijk reeds van veel vroeger, was Vloersegem vereenigd met de vierschaar van Schendelbeke. De bewaard gebleven archieven dezer vierschaar, tot niet hooger opklimmende dan 1546, berusten sedert eenige jaren in de verzameling van den Staat te Gent.

Te Schendelbeke zelf bewaart men een paar landboeken van 1705 en 1754, alsmede de oude parochieregisters van 1612 tot 1796.

Baljuws van Schendelbeke.

Nicolaas Emmens	1664
J.-B. Pyl, hoogbaljuw	1672
Theodoor de Block, luit.-baljuw . .	1672
Frans d'Hanins.	1708
Adriaan Saligo	1712
Antoon Pyl	1717
Frans d'Hanins	1725
Thomas de Bremacker	1741
Pieter-Jacob Roobaert	1744
Jan Frans Bryneel.	1780

(1) *Weezenboek van Gent*, 1703-1704, bl. 100.

Digitized by Google

Burgemeesters van Schendelbeke.

Pieter van Mello	1664
. . . . .	
Frans de Slooper	1690
Kasper de Wandele . . . . . ,	1692
Karel de Smet	1712
Vincent de Laeter	1717
Adriaan Droesbeke	1734
Gabriel Mehaudens	1739
Pieter de Wandele. . . . . ,	1741
Jan de Clippele. . . . . ,	1745
Pieter van der Schueren.	1648
Jan-Frans de Clippele , . . . , .	1756
Lieven Haelterman	1759
Gillis Mehaudens	1769
Jozef van der Schueren	1779
Jacob Haelterman	1785
Jacob Mehaudens	1787
. . . . .	
De Schampheleir	1803
F. van Lit	1808
J.-F. Maes	1817
Bernaard de Strooper.	1818
P. J Schollaert	1830
B. Schollaert	1835
P. Haelterman	1836
J.-B. van de Velde	1852
P. Arens	1861
B. de Strooper	1870
F. Haelterman	1895

Digitized by Google

III.

Geschiedenis. — Het kasteel van Schendelbeke, eene der geduchtste sterkten van Vlaanderen, moet in de middeleeuwsche oorlogen eene belangrijke rol hebben gespeeld. Wij hebben gezien dat men het in 1373 in staat van verdediging stelde, wat niet belette dat de Gentenaars er zich in 1385 meester hadden van gemaakt. De bijzonderheden over de krijgsgebeurtenissen van dien tijd, in verband met de belegering van het kasteel, ontbreken, doch wat er in de volgende eeuw, tijdens den opstand der Gentenaars tegen Philip den Goede, voorviel, is door de kroniekschrijvers nog al breedvoerig aangeteekend.

Het ligt natuurlijk in ons bestek niet hier te herhalen wat tot bedoelden opstand had aanleiding gegeven, noch de verschillende gevechten te beschrijven, welke het beleg van het kasteel van Schendelbeke, voorbode van den slag van Gaver, voorafgingen. Zeggen wij alleenlijk, tot beteren verstande van wat volgen gaat, dat het slot in handen was van de Gentenaars, toen deze in 't begin der maand Februari 1453 de stad Geeraardsbergen bemachtigden. Verscheidene Walen, aldaar bij de inneming van den *Dierenkost* gevangen genomen, werden in de kerkers van genoemd kasteel opgesloten.

Dat het geene gemakkelijke taak was voor den hertog van Burgondië, een zoo ontembaar volk als de Gentenaars aan zijn gezag te onderwerpen, bewijst de tegenstand, dien hij niet alleen gansch Vlaanderen door, maar tot in het Henegouwsche toe ontmoette en die hem reeds honderden krijgslieden, met tal van verdienstelijke veldoversten, gekost had. Nauwelijks van de nederlaag te Geeraardsbergen onderricht, trok Jan van Croy, een der opperbevelhebbers van het hertoglijke leger, aan het hoofd eener talrijke bende Henegouwers

Digitized by Google

naar deze stad, ten einde er den vijand te verjagen; doch de Gentenaars trokken hem tusschen Over-Boelare en Sarlardinge te gemoet en sloegen zijn leger zoodanig plat, dat meer dan 700 krijgers in het zand beten. Na vervolgens de stad Lessen met zeventien omliggende dorpen in brand te hebben gestoken, keerden de overwinnaars langs Schendelbeke terug naar hunne stad, de in het slot gekerkerden medevoerende, welke, één uitgezonderd, 's anderdaags om het leven werden gebracht.

Terwijl de Gentenaars niet ophielden met, vooral in het Henegouwsche, tusschen Edingen en Doornik, alles plat te leggen en te verwoesten, zoodat de geheele streek als het ware éénen vuurgloed geleek, bleef het kasteel van Schendelbeke toevertrouwd aan de bewaring van een tweehonderdtal hunner (1), vast besloten het tegen allen aanval te verdedigen. Van zijnen kant had Philip de Goede het noodig geacht eenen nieuwen oproep te doen tot zijne getrouwen, ten einde het met de opstandelingen voorgoed gedaan te maken. Reeds in de maand Juni des gemelden jaars was hij daartoe gereed, weshalve hij niet wachtte tegen de Gentenaars en hunne aanhangers op te rukken. Na met zijnen zoon, den graaf van Charolois, zijn hoofdkwartier te hebben opgeslagen in de stad Geeraardsbergen, gaf hij den maarschalk van Burgondië bevel het kasteel van Schendelbeke te belegeren en, het mochte kosten wat het wilde, te veroveren.

Nog was de maarschalk in twijfel langs welken kant hij den aanval beginnen zou, toen eenige der onversaagdsten van zijn leger het oog hadden op eenen vooruitstaanden toren, in welken zich een twintigtal schutters ophielden, onder het bevel van den bastaard van Blanc-Estrain, een der hoofdmannen van de zoogenoemde Groententers. De belegerden ver-

(1) Alzoo opgegeven door VAN WAESBERGHE. Volgens eenen brief, echter, van Philip den Goede, aan het magistraat van Mechelen, gedagteekend uit Oudenaarde den 30 Juni, en medegedeeld door GACHARD in de *Documents inédits concernant l'histoire de la Belgique*, II, 130, zou dit getal maar 104 zijn geweest.

Digitized by Google

weerden zich evenwel zoo dapper, dat menige aanvaller door hunne schichten getroffen en onschadelijk gemaakt werd. Wat deden daarop de belegeraars? Zonder aarzelen naderden zij den voet van den toren, met het voornemen hem te beklimmen en langs den eenigen toegang binnen te dringen. De eerste die de ladder besteeg was zekere Jacob de Falerans, doch nauwelijks was hij in het bereik van de belegerden of hij ontving zulken geweldigen stoot van eene lans dat hij het evenwicht verloor en in de gracht tuimelde. Een tweede beklimmer, Etienne de St.-Maurice, bloedverwant van den voorgaande, onderging hetzelfde lot, na op het hoogste van de ladder gepoogd te hebben met zijn zwaard de lans van den Gentenaar door te hakken (1).

Eene derde poging om den toren te beklimmen gelukte evenmin, waarop de heer van Montaigu verbood zich nog van de ladder te bedienen en brandende stroobussels deed aanbrengen, om de sterke deur van den toren door het vuur te vernielen. Terwijl men daarmede bezig was gelukte het eenen schildknaap, met name Jan de Florey, eene opening te kappen in den tegenovergestelden kant van den toren, langs waar men eindelijk binnen geraakte. Het duurde nu ook niet lang of de belegerden waren gedwongen zich over te geven; zij hadden niet min dan drie volle uren hunne aanvallers weerstaan, doch hunnen heldenmoed bekochten allen met den dood: zij werden ter plaats aan eenen boom opgeknoopt (2).

---

(1) « Il avoit l'espée au poing, et monta jusques au plus haut, et contendoit de couper la dicte picque, dont le dit Gandois deffendoit moult fierement la porte. Plusieurs coups d'aguez et d'avis rua le Gandois de la pique, pour cuider l'escuyer atteindre : qui se soustenoit vaillamment et contendoit d'entrer en la tour, et de gaigner l'entrée à son pouvoir : mais le vilain (qui combattoit à son avantage, rua un coup de toute sa force et atteindit ledit escuyer au visage, et lui perca la joue, et la teste en costiere, et porta l'escuyer au fossé, tel atourné que l'on cuydoit qu'il fust mort »,

(*Mémoires de Messire* OLIVIER DE LA MARCHE, 395.)

(2) « Et fut deffendu que plus nulluy ne montast l'eschelle pource que trop grand desavantage avoient les assaillans. Et fut l'eschelle ostée,

Digitized by Google

Daarmede was nu echter het kasteel, het voornaamste mikpunt der belegeraars, nog niet ingenomen. Het was de vorst zelf die er den aanval van bestuurde; zware stukken geschut werden er op afgevuurd, doch de belegerden wisten het niettemin gedurende vier dagen vol te houden. Den vijfden dag moesten zij het opgeven. De kroniekschrijver OLIVIER DE LA MARCHE verhaalt dat zij hunnen aalmoezenier tot den hertog stuurden om met hem over de voorwaarden der overgave te onderhandelen. Philip de Goede zou misschien tot toegevingen geneigd geweest zijn, ware Jan van Croy er niet tusschen gekomen, om den dood te eischen van allen, die het Schendelbeeksche slot hadden bezet. Ter uitzondering van den priester en van den bevelvoerder des kasteels van Gaver, werd de geheele bezetting aan de omstaande boomen, Jan van Waesberghe, haar kapitein, aan de ophaalbrug van het slot opgehangen (1).

Hoegroot de verliezen waren van den kant des hertoglijken legers wordt niet gemeld. Alleen noemt men onder de gekwet-

---

et fit on apporter largement paille, et soustenoyent les hommes d'armes à leurs lances les feux de la paille, liez et allumez de feu, parquoy l'on brusla la dicte porte, et tandis un escuyer, nommé Jehan de Florey, leva l'eschelle dun autre quarré de la tour, et du bout d'une hache mina tellement les briques de la tour, qu'il y fit un trou si grand, qu'il vailloit un nouvel huis : et quand les gandois, qui avoient deffendu plus de trois heures, se virent ainsi pressez de toutes parz, ils monstrerent signe de parler, et finalement se rendirent à volonté et furent mis es mains du prevost des mareschaux, et depuis pendus à un arbre ».

(OL. DE LA MARCHE, 395.)

(1) « Et fut l'artillerie ajustée, et furent les approches faictes; et ausdictes approches fut tiré du traict, tout outre le visage d'un escuyer, nommé Jéhan Rasoir, serviteur de Messire Jacques de Lalain, et n'en mourut point. Aussy fut blessé un moult bel et vertueux chevalier, nommé Messire Jehan du Bois, seigneur de Hannekin, et eut le pied senestre percé d'une coulevrine. Plusieurs y eut blessez et navrez (qui sans grande cause s'approchoient et decouvroient devant le traict) dont je me passe pour abreger : et fut l'artillerie du duc si bien diligentée, que les gandois eux voyans enclos de toute pars, commencerent a parlementer et firent traicter par leur curé, et se rendirent à la volonté du duc, corps, vie et biens ».

(OL. DE LA MARCHE, 393).

Digitized by Google

sten den schildknaap van Jacob de Lalaing, die nog ditzelfde jaar sneuvelde vóor het kasteel van Poeke, en Jan Dubois, ridder en heer van Hennequin, een der dapperste krijgsoversten (zegt VAN WAESBERGHE) van zijnen tijd. Het is gekend hoe het met den kapitein van Gaver verder afliep : toen eenige dagen later de troepen van den hertog van Burgondië zich ook vóor deze sterkte nedersloegen, dwong men den gevangene zijnen mannen toe te roepen dat zij allen wederstand staken en zich overgeven zouden. De bezetting weigerde aan die weinige moedige taal gehoor te leenen, en zag weldra de galg oprichten, aan welke de kapitein werd opgeknoopt, als eene bedreiging en een voorteeken van het lot, dat haar zelve te wachten stond (1). Ware deze laatste niet te Schendelbeke aanwezig en gevangen genomen, geen twijfel (schrijft KERVYN DE LETTENHOVE) of de kamp der Vlaamsche gemeenten tegen hunnen verdrukker zou waarschijnlijk geheel anders dan met hunne nederlaag zijn afgeloopen (2).

Of er te Schendelbeke in de tweede helft der XVIe eeuw iets bijzonders is voorgevallen vonden wij niet aangeteekend. Geen twijfel, nochtans, of hier ook zullen de geuzen de kerk niet hebben gespaard, daar weinig of geene tempels in den omtrek van Geeraardsbergen onaangeroerd bleven.

Het volgend vertoogschrift, aan de regeering ingediend den 13 Juli 1689, mag hier als een staaltje van den eventijdigen toestand des platten lands, gevolg van den oorlog, worden medegedeeld :

« Remonstrent en très profonde humilité les pauvres inhabitants et manans réfugiez des villages de Marche et Ecossines, entre Braine et Soignies, qu'au mois de Juin dernier ils ont esté constraincts de se sauver avecq leurs meubles et bestiaux

(1) Zie onze *Geschiedenis van Gaver*, bl. 68. Er staat aldaar bij misslag dat het de kapitein van het kasteel van Schendelbeke was, die bij dezes belegering was gevangen genomen.

(2) KERVYN DE LETTENHOVE, *Histoire de Flandre*, IV, 470.

Digitized by Google

afin d'échapper des mains et de la rage des ennemis francois, lorsqu'environ le 25 dudit mois, après que des autres refugiez estoient partis, ils sont venus aux villages de Schendenbeke, proche de Grammont. Là où ils sont restez jusqu'au 24 du dit mois, lorsqu'ils avoient déjà commencé à descamper une partie de leur camp, si est il que pendant qu'ils estoient dans leur marche, ceux dudit village avecq les habitants de Smerebbe, Ayghem et autres circonvoisines se sont venus jetter à corps perdu sur les pauvres remonstrants refugiez, pendant qu'ils estoient dans leur marche et leur ont pris 31 chevaux que poulins, trois cent cinquante cinq moutons, quelques vaches et porcs, outre sept chariots qu'ils ont pillés, démontés et brisés, et dépouillé les filles en chemises. Après quoy les dits remonstrants se voyant attaquez de la sorte, ne le pouvant plus longtemps souffrir, sont esté obligé de ce mettre en défense, et dans ledit desordre y estant un demeuré sur la place et quelques uns des remonstrants blessez, comme aussy quelques chevaux, dont il manque aux dits suppliants treize chevaux, cinquante deux moutons et la plus grande partie des meubles desdits chariots. Et comme semblables attentats et violences ne sont supportables... ils supplient que V. E. soit tenue de faire tout restituer ».

Het bestuur van 't Land van Aalst, aan hetwelk deze klacht tot onderzoek en advies was overgezonden, antwoordde « que les suppliants sont cause des désordres, dont ils se « plaignent, en chassant les chevaux et autres bestiaux dans « les meilleures prairies dudit Schendelbeke, et sans qu'ils « ayent voulu les retirer et les mettre en des quartiers leurs « assignez, en maltraitant ceux-ci et mesmes des pasteurs et « autres honestes gens, qui estoient venuz pour les induire à « cela et préadvertir dudit desordre. Tout cela n'a pas empêché « que nous n'ayons fait plusieurs devoirs pour leur faire rendre « lesdits chevaux et moutons qui leur restent encore, selon « leur dire. Et pour les faire restituer, nous avons encore escrit « des lettres au village de Schendelbeke, Ophasselt, Onckerzele, Idegem, St. Antelincx, Grimminghe, Woubrectegem « et S. Maria Lierde, où que les suppliants jugeoient que les « dits bestiaux estoient detenus » (1).

(1) *Bulletins de la Commission royale d'histoire*, 1880, 107.

Digitized by Google

Zeker hadden de Waalsche boeren ongelijk, niet te luisteren naar den goeden raad, hun door de wethouders des Lands van Aalst gegeven, maar het gedrag hunner Vlaamsche buren, hoewel niet verschoonbaar, kon mogelijk eenigerwijze worden uitgelegd door de omstandigheid, dat de eerstgenoemden al te vrijpostig waren geweest als zij hun vee lieten grazen op weiden, welke hun niet toebehoorden, en door het feit, dat zij dezelfde taal spraken als den in Vlaanderen algemeen gevloekten Franschman, die vele jaren achtereen den armen landzaat had geplunderd en beroofd, tot armoede en ellende gebracht, ja ontelbare lieden laffelijk mishandeld en vermoord had.

Van 1689 tot 1694 werd er te Schendelbeke, zoo door de Franschen als door de legers der Verbondenen, om niet min dan 119,807 gulden schade aangericht!

Gedurende den opstand tegen Jozef II kwam er te Schendelbeke ook een vrijwilligerskorps tot stand, dat zich in den wapenhandel oefende en den 6 October 1790 den eed van getrouwheid aflegde te Oudenaarde.

Tijdens de eerste inrukking der Franschen in ons land, op het laatste der XVIII^de^ eeuw, bleef de bevolking van Schendelbeke niet ten achter om, door het storten van vrijwillige giften, de vaderlandsche beweging te ondersteunen. 700 gulden werden met dit doel door den pastoor der parochie in 1793 ingezameld.

Toen de Sansculotten later ten onzent voorgoed heer en meester speelden en men terecht bevreesd was dat zij ook hier den eenen of den anderen dag een bezoek zouden komen afleggen, werd al het goud- en zilverwerk van de kerk, met de belangrijkste papieren, in eene boerenwoning verborgen. Ongelukkig geraakte deze woning de prooi der vlammen, zoodat het verborgene voor immer verloren ging.

Digitized by Google

IV.

KERKELIJKE INRICHTING. — Het patronaat over de kerk van Schendelbeke behoorde aan het kapittel van het H. Kruis, te Kamerijk, hetwelk daarvan in het bezit bevestigd werd door bisschop Nicolaas ten jare 1139 (1).

De kerk is toegewijd aan den H. Amandus. Zij had oorspronkelijk den vorm van een Latijnsch kruis en werd op verschillende tijdstippen, onder andere in 1822, en nog in 1890, ter uitzondering van den toren, in haren tegenwoordigen toestand veranderd. De toren zal eerlang, naar de plans van den bouwkundige MORTIER, van Gent, hersteld worden (2).

Er zijn drie altaren in deze kerk. Dat van het hooge koor, herkomstig van de voormalige St.-Adriaansabdij, te Geeraardsbergen, is versierd met eene schilderij, voorstellende de *Aanbidding van het Kind Jezus*, gejaarteekend 1783. De twee andere zijn toegewijd aan O. L. Vrouw en aan den H. Amandus, en prijken ieder met een beeld, vervaardigd door den Gentschen beeldhouwer VAN BIESBROECK.

In het koor bemerkt men verder nog de beelden van den kerkpatroon en van de *HH. Antonius*, *Franciscus* en *Lucia*, welke laatste hier vanouds het voorwerp eener groote vereering is.

De predikstoel en de biechtstoelen dagteekenen van de

---

(1) DUVIVIER, *Recherches sur le Hainaut ancien*.

(2) Men leest in de kerkrekening over 1679 : « Alvooren seght den rendant dat alsoo de kerke door den blicxem seer was beschaedight in in haeren torre ende daertoe was noodighe reparatie, dat ter dier cause is betaelt aen Mr Pauwel Smets over dachuren by last ende ordre van pastoor ende schepenen X lib. XVI s. ».

(*Kerkarchief.*)

Digitized by Google

XVIIIe eeuw, het doksaal van 1831. Op dit laatste leest men het volgende jaarschrift :

HIC PSALLITE IN TUBA CANTIQUE DIVINO
GAUDETE IN DEO.

De klok heeft voor opschrift :

EX TRIBUS UNA RESURGO MARIAM ME VOCARUNT PATRINI ŒGIDIUS FRANC. AUDENAERT ET BERNARDINA DE CLIPPELE, MAJERO JOSEPHO DE SCHAMPHELERE. 1804.

IK BEN OMGEHAELT DOOR DRIJ EERBARE JONGMANS TE WETEN : A. LAURENT, COSTER IN SCHENDELBEKE, P. PAELEMAN, J. STIRNON. ME FECIT P. VAN DER PUTTEN.

Grafsteenen van belang zijn hier niet meer aan te treffen. Vroeger had men er verscheidene van voorname familiën, waaronder deze van Jan Uuterwulghen en zijne echtgenoote Joosijne van der Schaeghen, deze laatste overleden den 8 Maart 1529; van Lieven Uutenhove, heer van Op-Hasselt, gestorven in 1493, en zijne vrouw Barbara s'Craenen, alsmede van eenen anderen heer van Op-Hasselt, met name Frans de Groote, en van zijne gemalin Maria van Spiere, benevens dien van hunne zoon Gelein, overleden den 25 Augustus 1552.

Men zag hier eertijds ook een geschilderd venster met de wapens der familie van Bouchaute, terwijl het obitenboek, volgens CORNELIS GAILLIARD, melding maakte van Trude van Wiesbeke, Jan van Lokeren, Gillis van der Camere, Philip van Hollebeke, Catharina van Vaernewijck, Cathelijne van Ophem, Jan van Liveninchove, Quintijne van Vaernewijck, « uxor Jacop van de Putte, die starf 1414, den 5 September, » Jan van Branteghem, Jan Utenhove, Cathelijne Utenhove, dochter van Lieven, heer van Hasselt, Nicolaas van de Walle, heer van Moorenbroek, onder Op-Hasselt, en Nicolaas van Branteghem (1).

---

(1) Bon BETHUNE, *Epitaphes des églises de la Flandre au XVIe siècle*, bl. 97.

Digitized by Google

Wij kunnen niet zeggen dat al deze personen van naam en rang in deze kerk hun laatste rustplaats hadden, maar er is weinig aan te twijfelen of verscheidene onder hen bekwamen hier eene schoone tombe, welker verdwijning ten hoogste te betreuren is.

Er bestond in deze kerk vroeger eene broederschap van de H. Drievuldigheid, van welke de gedrukte standregelen bewaard gebleven zijn. Wij vonden de vereeniging reeds vermeld in 1647 (1).

Uit de oude kerkrekeningen, welke weinig belang opleveren, blijkt dat men ten prijze van 93 gulden eene nieuwe remonstrans kocht te Brussel in 1647; dat men datzelfde jaar voor eenen standaard van St. Amand 47 gulden 10 stuivers betaalde, en er voor een nieuw beeld van genoemden heilige 30 gulden werd uitgegeven.

Behalve zijne tienden ontving de pastoor van Schendelbeke eene jaarlijksche competentie van 25 pond groote. De koster had recht op eene jaarlijksche omhaling van eieren en kreeg daarenboven van de landbouwers met twee paarden een Geeraardsbergsch meuken koorn, van de anderen twee schooven tarwe.

Een veertigtal jaren geleden stichtte men in deze kerk de zoogenaamde *Luciamis*, tot geheugenis van het wonderbaar verdwijnen van den cholera te Geeraardsbergen, na eene openbare bedevaart van de inwoners dezer stad naar Schendelbeke, ter eere van de H. Lucia. Thans komen er nog jaarlijks op kermiswoensdag met honderden Geeraardsbergenaars de plechtige mis alhier bijwonen.

De drie kapellen op het grondgebied dezer gemeente, vóór eenige jaren gebouwd ter eere van O. L. Vrouw en van de H. Anna en den H. Jozef, zijn eene gift van den burgemeester B. de Strooper.

---

(1) « Noch betaelt over leveringhe van verscheyde boecxkens vand H. Dryvuldigheyt 6 gl. 10 st. »

(*Kerkrekening van* 1647.)

Digitized by Google

PASTOORS VAN SCHENDELBEKE.

Wouter van der Beken	1387
. . . . .	
Hendrik van Boxtel	1651
Lieven Uyttersport	1666
Laurens Coenen	169[illegible]
Jan-Jozef Pasteels	1738
Jacob van Camp.	1748
Gillis-Frans Audenaert	1774
Emanuël Beyaert	1812
Jan-Baptist van Bol	1822
Pieter-Bonifaas Caniére	1823
Jan-Baptist Matthijs	1835
Lodewijk Verhofstede	1873
Hippoliet de Herde	1880
Benedict van den Eeckhout . . .	1887
Karel d'Hondt	1892

V.

KLOOSTER. — Ter plaats geheeten Rodendriesch, op het grondgebied dezer gemeente, werden in 1328 de grondslagen gelegd van een Karthuizersklooster, aan de milddadigheid te danken van Jan Geylinc, dien wij in de voorgaande bladzijden als heer dezes dorps hebben leeren kennen. De grond, voor de oprichting van dit klooster bestemd, was door den stichter aangekocht van de abdij van Ninove, en om de nieuwe gemeenschap een behoorlijk inkomen te verzekeren voegde hij er, van zijne eigene bezittingen, een dertigtal bunder land, weide, bosch en vijver bij, gelegen te Ste-Maria-Lierde. Dit

Digitized by Google

alles werd door den graaf van Vlaanderen den 6 December 1327 goedgekeurd (1).

---

(1) « Universis presentes litteras visuris. Ludovicus Flandria et Nivernensium comes, salutem et aeternorum gratiam gaudiorum. Cum dilectres familiaris noster, et consiliarius Joannes dictus Gheylinc piâ devotione motus, seminare volens id in terris, quod multiplicato fructu recolligere valeat in excelsis, quamdam ecclesiam de ordine fratrum Carthusiensium cum ædificiis ad hoc aptis pro habitatione fratrum ibidem instituendorum propre villam nostram de Geraldimonte, in quodam loco noncupato Rodendries in parrochia de Schendelbeke inter Baerbeke et Dibrugge, ab eodem Joanne erga religiosas viros abbatem et conventum ecclesiae de Ninove ut afferit acquisito et jam amortizato, continentem unum bonnarium et 50 virgitas terrae vel circiter, in honorem B. et gloriosae Virginis Mariae in ejusdem suorumque parentum, praedecessorum, successorum ac benefactorum remissionem peccaminum, et aeterni patris misercordiam consequendam, fundare velit, affectet, et intendat, et eandem de bonis sibi a Deo collatis dotare, ad constructionem et dotationem ejusdem perennitus assignare terras, prata, aquas, et nemora sua sita in parochia de Lierde St-Martini, inter curiam quae vocatur Landrighem ex uno latere, et curiam de Broecke ex alio latere, continentem inter 30 et 28 bonnaria vel circiter terrae feodalis quod idem Joannes à nobis tenet in feodo et homagio, et de undecim bonnariis bonna viorum praedictorum quae est haereditas non feodalis, nobis tenetur annuatim in undecim denariis paris., residuoque hereditatis praecedentis tenetur aliis personis in alio censu annuali, ut asservlt corum nobis. Nobisque idem consiliarius noster hûmiliter supplicavit, ut ad praedicta nostrum vellemus apponere consensum, pariter et assensum, dictasque terras, prata, aquas, nemora, feodum, et censium nostrum pro nobis et successoribus nostris, de gratia speciali amortizare, et amortizata decernere et declarare. Et quia operationis sanae propositum nulla debet occasio proepedire, augmentationem cultus divini, et servitii ex praecordiorum nostrorum intimis, ut tenemur, ex debito affectamus, et ejus supplicationi annuere volontes, ad fundationem et donationem praedictas, nostrum praebemus consensum, pariter et assensum. Et dictas terras, prata, aquas, nemora, feodum, et censum usque ad quantitatem praedictam, exceptis dumtaxat dictis bonario et 50 virgitas terrae vel circiter erga dictos religiosos et eorum ecclesiam ut prefertus acquisitis, tenore praesentium pro nobis successoribusque nostris, amortizamus et amortizatas esse et manere perpetuo decernimus, et declaramus. Retentis nobis et successoribus nostris ei eisdem justitia et juridictione altis et bassis de omnibus excessibus et forefactis ibidem temporibus affutoris evenientibus seu perpetrandis. In cujus rei testimoninum sigillum nostrum, litteris praesentibus fecimus apponi. Actum et datum Gandavi anno M. CCC. XXVII., XVI. die mensis Decembris.

(MIRAEUS, *Opera diplomatum belgicorum*, III, 431.)

Digitized by Google

Toen men met de gebouwen voorgoed bezig was, bemerkten de oversten der Karthuizers dat de plaats weinig geschikt was om er de nieuwe vereeniging tot stand te brengen; zij kwamen derhalve met den gever overeen de begonnen werken te staken en het klooster op te richten te Ste-Maria-Lierde, alwaar het tot op het laatste der verledene eeuw in wezen bleef (1).

VI.

Folklore. — Sommige wijken dezer gemeente hebben onder 't bijgeloovige volk eenen slechten naam en leveren stof voor de sagenvertellers. Zoo loopt er, bij avond en ontijd, op den Godsberg een geheimzinnig veulen en krielt het in 't Vidsenhol van tooverheksen, terwijl in den Wijmenier de stalkaarsen dansen en er aan Kaboetjes kapelleke soms een heel dozijn kousenbanden hangen. Hoe en waarom dit laatste gedaan wordt? Eenvoudig, meenen de lieden, om er de koortsen af te binden! Men hecht den kousenband aan de kapel en loopt daarna, zoo vlug als men kan, naar huis, om er zich tot over het hoofd onder de dekens te steken. Dat zoo'n loopje en daarna eens goed te zweeten tegen de opkomende koorts een middel is, wie kan het weten?

---

(1) De verdere geschiedenis dezes kloosters zal in de monographie van St.-Maria-Lierde worden medegedeeld.

Digitized by Google

SMEEREBBE-VLOERSEGEM.

I.

PLAATSBESCHRIJVING. — Wanneer men, de spoorhalte van Idegem, tusschen Ninove en Geeraardsbergen, verlatende, den steenweg opstapt naar het noorden toe, ontwaart men op eenen weinig verwijderden afstand van elkander twee tusschen het geboomte uitstekende kerktorens, den eenen in eene laagte, den anderen eene hoogte beheerschende. 't Zijn de torens van Vloersegem en Smeerebbe, twee afzonderlijke parochiën, die te zamen sedert het begin der XIXe eeuw maar éene gemeente uitmaken.

Deze gemeente van het vredegerechtskanton Geeraardsbergen en het rechterlijk arrondissement Oudenaarde, doch voor het bestuurlijke onder dat van Aalst begrepen, heeft eene oppervlakte van 366 hectaren. Zij grenst ten noorden aan Op-Hasselt en Steenhuize, ten oosten aan Voorde, ten zuiden aan Idegem en ten westen aan Schendelbeke en Op-Hasselt. Eéne enkele beek van belang, de *Molenbeek*, van Parike komende en die zich te Zandbergen in den Dender werpt, bewatert haar grondgebied.

Wijken of gehuchten zijn hier niet.

De bodem dezer gemeente is op vele plaatsen ongelijk en

Digitized by Google

in vier klassen verdeeld : de eerste klas bestaat in eenen vruchtbaren kleigrond van twintig duimen diepte; de tweede in eenen lichteren grond van zestien duimen; de derde in eenen witachtigen, drogen en lichten grond, met eene groeilaag van tien tot twaalf duimen, terwijl de vierde zoodanig is ineengesloten, dat de waters er moeilijk kunnen doordringen en hij vóor Mei gewoonlijk niet kan bewerkt worden. Zoo althans was de toestand, volgens het aardrijkskundig woordenboek der provincie Oost-Vlaanderen, door VAN DER MAELEN, in 1830, doch wij zijn geneigd te gelooven dat de landbouw sedertdien daar vele veranderingen heeft aan toegebracht.

De spelling van den naam van Smeerebbe, of Smeerhebbe, zooals men thans gewoon is te schrijven, heeft eigenlijk geene groote verandering ondergaan. Eene Latijnsche charter van den jare 847 noemt onder de *Villarum dominicarum* der St.-Amandsabdij, in 't noorden van Frankrijk, eene plaats geheeten *Smerlubium*, welke DUVIVIER niet aan te wijzen wist. In eene charter der St.-Pietersabdij, te Gent, van 1183, leest men *Smeirlebbe;* in 1201, 1217, 1246 en 1285 schreef men *Smerlebbe;* in 1232 *Smaerlubbe;* in 1262 *Smerebbe;* in 1294 *Smerhibe* en in 1342 *Smeerhebbe.* Kannunik DE SMET ziet in dezen naam een klein afgescheiden domein, van het oude *smeer* = klein, en *aben* = afscheiden, doch deze uitlegging komt ons weinig aannemelijk voor. BERNAERTS schijnt ons dan ook nader de waarheid te zijn waar hij hem afleidt van den persoonsnaam *Maro*, *Mer*, aangehaald bij FÖRSTEMANN, (I, 908), en van *ebbe*, volgens dezen laatste afstammende van het Sanskritsche *op*, het Gothische *ahva*, Lat. *aqua* = water; doch hij vraagt zich af of de uitgang *ebbe* niet dezelfde beteekenis zou hebben als *ave* en *uwe*, in de plaatsnamen Houthave, Woluwe en Geluwe, welke uitgangen, zijns inziens, niets anders zijn dan « une simple terminaison donnant au mot une valeur « adjective, ou même appartenant complètement au nom de « personne d'où vient la dénomination de la localité ».

Wat Vloersegem betreft, door het volk ter plaats *Vloe-*

Digitized by Google

zegem uitgesproken en oudtijds, onder andere in 1148 *Florsengem*, in 1225 *Flursenghem*, in 1294 *Vlusinghem*, later *Fluersegem*, *Floesegem*, *Vluersegem*, *Floerseghem* en *Vloezegem* geschreven, deze naam kan niets anders beteekenen dan *woonplaats van Floris*.

Een groot deel van het grondgebied van Smeerebbe behoorde aan de hoogergemelde abdij van St.-Pieters, welke hier reeds in 1201 eene harer belangrijkste pachthoeven bezat. Dank aan de bewaring van de meeste der oude archieven dezes stichts, zijn wij in staat eenige wetenswaardige bijzonderheden over bedoeld pachtgoed mede te deelen Zoo kennen wij eene acte van den jare 1262, waarbij Geeraard van Leupenghem en dezes huisvrouw het hof voor den toen reeds gebruikelijken tijd van negen jaren, mits 84 pond Vlaamsche munt, ongeminderd 10 pond voor 't onderhoud der gebouwen, in pacht nam. De huraars waren daarenboven verplicht alle jaren de som van 40 stuivers te betalen aan den bedienaar der kerk van Vloersegem; den abt van St- Pieters, of zijne gevolmachtigden, van het noodige te voorzien, wanneer zij de hoeve kwamen bezoeken; de afsluitingen en de daken der gebouwen en van de molens te onderhouden; in de kosten van herstelling dezer laatste tusschen te komen; alle jaren rondom de landen vier honderd wilgen te planten, met verbod eenigen hoegenaamden uitpacht te geven, noch hun recht aan anderen over te laten, zonder uitdrukkelijke toestemming van den verpachter. Mits de som van 56 pond der gemelde munt waren de tienden en andere inkomsten der abdij te Ansegem, waaronder de altaarrechten van dit dorp, ter uitzondering van de novale tienden en andere heerlijke rechten, in den pacht medebegrepen (1). Volgens eene opgaaf der bezittingen van St.-Pieters, in 1281, schijnt bedoelde pacht-

(1) A. VAN LOKEREN, *Chartes et documents de l'abbaye de Saint-Pierre*, I,

Digitized by Google

hoeve toen 56 bunder groot te zijn geweest. In 1288 bedroeg de opbrengst aan het sticht 104 pond parisis.

Een nieuwe pacht van het hof werd aangegaan in 1364. Toen bedroeg de jaarlijksche pachtsom 19 pond groote, Tornoische munt, de eene helft te betalen op Dertiendag, de wederhelft den 15 Mei; daarenboven was de pachter verplicht alle jaren, in den winter, een mud « goede souffisante witte aerweten » en twee vette zwijnen te leveren, alsmede tien ellen ammelaken en tien ellen dwaalgoed, « tsprelaets taefle bouf ». Evenals in 1262 was de pachter gehouden den prelaat met zijn gevolg driemaal 's jaars te zijnen huize te ontvangen en hem telkens te voorzien van alles wat hij noodig hebben mocht, uitgezonderd wijn, « cruud ende wassine kerssen », die te zijnen laste bleven. De landen moesten « wel ende suffisantelic » bearbeid en bezaaid worden, te weten : « de cou-
« tre voor 't hof ende de nedercoutre, ende dland dat heet
« de Deeghine, dric bunre ende een half groot, wel ghewonnen
« met viere voren ghemest ende ghesayd met corne; item de
« coutre over de beke, viere bunre groot, wel ghewonnen ende
« lovelic besaeyd met ghersten, ende zesse dachwand dierghe-
« like ghewonnen ende besaeyd met witte erweten, ende
« tsorplus datter blijft vander vorseide coutre besaeyd met
« evene. Item bachten hove iij bunre dierghelike ghewonnen
« ende besaeyd met evenen, ende dland dat men heet Jhans veld
« van Vorde, iiij bunre groot, lovelic ghewonnen ende besayd
« met evenen, ende al dander land dat den hove behord brake
« ende souffisantelic ghewonnen met ij voren ende ghemest ».
De pachter moest zorgen dat dit alles alzoo bestond « te sinen afscheedene », en het was den abt toegelaten iemand aan te stellen om toe te zien dat deze voorwaarde stipt werd nageleefd. Ook was het den huraar verboden eenig hoegenaamd stroo, van de landen voortkomende, te gelde te maken, maar moest hij het, « te meesten proffijte vanden goede », tot mest verkeeren, eene bepaling, welke in schier al de middeleeuwsche pachtvoorwaarden wordt aangetroffen. Het onderhoud der gebouwen

Digitized by Google

was ten laste van den gebruiker; zoo deze door zijne schuld of door de nalatigheid van iemand der zijnen afbrandden, dat moest hij den prelaat en het klooster « uprechten », terwijl alle schade, hem door 't bliksemvuur of door den moedwil van oorlogslieden veroorzaakt, door den abt moest worden ingestaan. Deze schadeloosstelling mocht evenwel het bedrag van één jaar pachtprijs niet overtreffen. Eindelijk stelden zes poorters van Geeraardsbergen zich voor den pachter als borgen aan, tot verzekering dat al de hem opgelegde voorwaarden getrouw zouden worden nageleefd (1).

Eene eeuw later, in 1465, had er andermaal eene verpachting plaats van het *Goed te Berchem*, zooals men het toen noemde, en waren de voorwaarden nagenoeg dezelfde. De jaarlijksche huurprijs was toen gestegen tot 25 pond 10 schellingen groote, ongeminderd 8 mud tarwe, 1 mud erwten, vier vette zwijnen, ter waarde van 24 deniers parisis ieder, 12 ellen ammelaken en 12 ellen dwalen, tot gerief van de tafel des abten. Een der bedingen luidde dat de pachter gedurende de drie laatste jaren het goed niet mocht « veranzaden » en dat hij « ten afscheedene van zinen termine » moest laten 12 bunder tarwe, 5 bunder masteluin, 15 bunder haver en 2 bunder vitsen, boonen en erwten.

In de drie acten, welke wij hier hebben ontleed, is er spraak van eenen watermolen, die tot op het laatste der XVIIIe eeuw nog het eigendom was van de St.-Pietersabdij. Deze molen, tijdens den oorlog der Gentenaars tegen Philip den Goede vernield, werd in 1459 ten koste der abdij heropgericht. Zij betaalde daarvoor aan den aannemer, Gillis van der Beken, te Deftinge, de som van 14 pond groote, Vlaamsche munt, zonder het daartoe benoodigde hout, hetwelk geleverd moest worden door het klooster.

---

(1) *Charters der St.-Pietersabdij*, N° 1248, in 't Staatsarchief te Gent.
(2) *Schepenenboek van Aalst*, 1465, bl. 18 v°.

Digitized by Google

Wie met de ligging en de uitgestrektheid van het *hof te Berchem* nader wil bekend zijn, raadplege de twee in 1764 en 1790 er van opgemaakte grondteekeningen, vermeld onder de nummers 533 en 534 der kaartenverzameling in het Staatsarchief te Gent. – Eene andere pachthoeve van St.-Pieters in deze gemeente werd door haar aangekocht in 1586.

Ook de Karthuizers van St.-Marten bezaten hier uit gestrekte grondgoederen in de nabijheid van de dorpskerk.

Het reeds dikwijls aangehaald verslag van J.-B. DE PATTIN over den economischen toestand onzer dorpen in 1769, verdeelt de oppervlakte van Smeerebbe in 120 bunder 300 roeden bebouwd land, (de huizen en de boomgaarden medegerekend), 25 bunder 107 roeden weiden en 4 bunder 275 roeden bosch; die van Vloersegem in 111 bunder 357 roeden zaailand (ook met inbegrip van de huizen en de boomgaarden), 10 bunder 21 roeden weiland en 15 bunder 330 roeden bosch. De gronden van Smeerebbe waren onder de gemeene, die van Vloersegem onder de goede gerangschikt De voornaamste teelt in beide plaatsen bestond in rogge, tarwe, masteluin, koolzaad, vlas en sukrioen. Het koolzaad te zamen gemiddeld 32 bunder beslaande, gaf ongeveer 6 a 7 zakken, het vlas 65 steen per dagwand. Laatstgemeld gewas gold toen 26 stuivers den steen.

Zoowel voor Smeerebbe als voor Vloersegem voerde men de hier gemelde waren het meest naar de markt van Geeraardsbergen. Het koolzaad echter werd ten grootsten deele ter plaatse opgekocht en naar den Dender gevoerd, vanwaar het, met een deel der tarwe en van den rogge, verder het land in aan den man werd gebracht.

Wat het vlas betreft, dit werd gedeeltelijk in beide plaatsen tot linnen verwrocht en eensdeels alleen gesponnen of gekamd naar de markt van Geeraardsbergen gezonden.

Men telde destijds te Smeerebbe 11 en te Vloersegem 15 weefgetouwen.

Volgens het aardrijkskundig woordenboek van VAN DER MAELEN bestond de gemiddelde grondopbrengst van Smeerebbe-

Digitized by Google

Vloersegem te zijnen tijde (1830), uit 800 hectoliters tarwe, 700 hectoliters rogge en 1,200 hectoliters haver en boonen. Ongeveer 12 bunder werden met vlas bezaaid. Men had er drie pachthoven en bij al de landbouwers te zamen 25 paarden, 12 veulens, 76 koppen hoornvee, 12 kalvers, 20 verkens en 28 woldieren. Ook de bieënteelt werd er niet verwaarloosd.

Buiten den landbouw was de linnennijverheid toen nog het bestaanmiddel van een zeker deel der bevolking: men telde er tot 49 weefgetouwen.

In 1846, toen men te Smeerebbe-Vloersegem 45 paarden en veulens had, 136 koeibeesten, 15 kalvers, 110 verkens en 28 geiten, waren er in 't geheel 74 landbouwgebruiken, waaronder een, het aloude *hof van Berchem*, met eene uitgestrektheid van 55 hectaren, een van 30 tot 35 hectaren, een van 20 tot 25, twee van 15 tot 20, een van 10 tot 15, een van 8 tot 9, een van 5 tot 6, een 4 tot 5, twee van 3 tot 4 en dertien van 2 tot 3 hectaren. De meerschen en weiden besloegen eene oppervlakte van 39 hectaren 77 aren, de bosschen 21 hectaren 05 aren.

Vergelijkt men bovenstaande cijfers met degene, vastgesteld door de opneming van 1880, dan zal men zien dat de stalbevolking geene merkelijke vermeerdering had ondergaan. De paarden waren zelfs tot 39 verminderd, maar men had er 165 hoorndieren, 9 schapen, 125 verkens en 68 geiten. Van de bieënteelt was er toen geene spraak meer.

Op eene bebouwde uitgestrektheid van 336 hectaren 50 aren waren er in deze gemeente ten laatstgemelden jare 74 hectaren 40 aren hooiland en nog slechts 60 aren bosch. Heeft deze boschuitroeiing veel bijgedragen tot uitbreiding van den landbouw, de schoone natuurzichten, welke hier vroeger waren waar te nemen, behooren thans nog slechts tot de herinneringen.

Behalve den water- en eenen windmolen, wordt er te Smeerebbe-Vloersegem geene hoegenaamde bijzondere nijverheid uitgeoefend.

Digitized by Google

De bevolking is hier niet zeer talrijk : in 1801 telde men er 415 inwoners, waaronder 51 ingeschrevene behoeftigen; thans bedraagt het getal zielen 471.

Den derden zondag na Sinksen is 't kermis te Vloersegem; den laatsten zondag van September te Smeerebbe.

II.

LEENROERIGE INRICHTING. — BESTUUR. — Smeerebbe en Vloersegem, bij onzen wete nooit afzonderlijke heerlijkheden hebbende uitgemaakt, behoorden sinds onheuglijken tijde tot het Land en de baanderij van Boelare, uit nog tien andere dorpen der omstreek, te weten : Aspelare, Deftinge, Goeferdinge, Idegem, Neder-Hasselt, Nieuwenhove, Onkerzele en Waarbeke, samengesteld.

Iedere van beide plaatsen werd bestuurd door eenen luitenant-baljuw, eenen meier en zeven schepenen, welke afhingen van den heer van Boelare, in wiens naam er wet en recht werd uitgeoefend. De schepenen van Smeerebbe haalden hun hoofdvonnis naar Denderleeuw; die van Vloersegem naar Velzeke. De hoogste boete, tot welke zij verwijzen mochten, was 3 pond parisis. Later, evenwel, was Smeerebbe in éene vierschaar met Idegem, Vloersegem met die van Schendelbeke vereenigd.

Te Smeerebbe had men daarenboven eene bijzondere heerlijkheid, met name *Berchem ten Spiegele* Zij was het eigendom van de St.-Pietersabdij te Gent, die hier ter uitoefening van de drie graden des gerechts eenen baljuw en eene schepenenbank bezat, van de heeren des Lands van Boelare volkomen onafhankelijk. Blijkens een scheidsrechterlijke uitspraak van

Digitized by Google

den jare 1201, was het klooster van den Blandinusberg in 't bezit er van gekomen krachtens eene gift van zekeren edelman, genaamd Sonderlant. Uit die acte blijkt tevens dat Olivier van Schendelbeke zich destijds zeker recht op de bezitting der abdij te Smeerebbe had zoeken aan te matigen, maar dat de scheidsrechters hem in het ongelijk hadden gesteld. De heer van Schendelbeke verklaarde zich aan deze uitspraak te onderwerpen en schonk zelfs aan de St.-Pietersabdij al de tienden, hem te Smeerebbe toebehoordende, welke afstand in 1217 door Aliza, vrouw van Boelare, werd bekrachtigd(1).

---

(1) « In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti amen. Ego Aliz, domina de Bonleirs, notum facio tam presentibus quam futuris quod Gossuinus, miles, filius Oliveri de Schendelbeke, totam decimam suam tam annone quam aliarum rerum, quam in parrochia de Smerlebbe, in terris ad curtem de Smerlebbe, que est monasterii sancti Petri Gandensis pertinentibus, vel aliis quibuscumque terris possidebat, prefato monasterio sancti Petri Gandensis in puram elemosinam pro salute anime sue et omnium predecessorum suorum, per manus meas contulit et donavit libere et quiete in perpetuum possidendam, nichil iuris patronatus vel advocatie in ea sibi reservando. Preterea omne ius quod habebat vel clamabat in curia de Smerlebbe, que est monachorum sancti Petri Gandensis, vel in eius appendiciis, et quod de me tenebat scilicet in terra culta vel inculta, in bosco, in pratis, in broco, in viis, in aquis, in piscariis, in piscibus, in molendino, vel extra, sive in decimis vel redditibus, vel in hominibus terram ad ipsam curtem pertinentem inhabitantibus, ipsis monachis quietum et liberum clamavit in perpetuum, excepta maiori iusticia, sanguinis, burine et latrocinii. Pro hac autem donatione decime vel concessione iuris recepit idem Gossuinus centum marcas Flandrensis monete a domino Arnoldo tunc temporis abbate monasterii sancti Petri Gandensis. Ego itaque Aliz, domina de Bonleirs, ut predicti monasterii indempnitati providerem et hec concessio decime et aliarum rerum stabilis et firma permaneat, predictam decimam, quam ipse Gossuinus a me in feodum tenebat, ab omni subjectione et servicio, jure feodi michi debito, absolvi, et tam ipsam decimam quam omnes res alias, sicut ab ipso Gossuino prefato monasterio concesse sunt, eidem monasterio pro salute anime mee et predecessorum meorum in puram elemosinam condonavi in perpetuum possidendas. Et ut hoc firmum et ratum permaneat, inconvulsumque servetur, presentem paginam, in qua rei geste veritas continetur, tam mei quam primogeniti mei Michaelis, constabularii Flandrie, sigillorum munimine feci raborari, testium qui interfuerunt nominibus subnotatis : S. Ostonis de Trasengnies,... S. Rokini de Marke. S. Danielis Averech. S. Johannis de

Digitized by Google

In lateren tijde werden de tienden van Smeerebbe ten grootsten deele geïnd door den pastoor dier parochie, achtervolgens afstand daarvan gedaan door de genoemde abdij, terwijl de tienden van Vloersegem gedeeld werden door den prelaat van Ninove, den abt van St.-Pieters en den pastoor, ieder voor een derde.

De oude parochieregisters dagteekenen van 1614 en worden bewaard in het gemeentehuis.

Baljuws van Smeerhebbe.

Antoon Pijl	1717, 1740
Karel Frans d'Hanins	1725
Pieter Jacob Roobaert . . .	1745, 1779
Jan-Frans Bruyneel	1780

Burgemeesters van Smeerebbe.

Gaspard Rollier.	1717-1761
Daneel de Lantsheere.	1725
Geeraard Snel	1728
Antoon de Lantsheere	1762
Joos Rollier	1765
Adriaan de Backer	1773-89
Hendrik van Crombrugghe. . . .	1790

Burgemeesters van Smeerebbe-Vloersegem.

H. van Crombrugghe.	1803
J. van Crombrugghe.	1825
W. de Ro.	1827
J. van Crombrugghe.	1830

Huneghem. S. Nicholai de Male, militum. S. Walteri de Davetingem. S. Willelmi de Ultra Bonlare... S. Soikini de Idengem... S. Mathei presbiteri de Smerlebbe et aliorum multorum. Actum anno dominice incarnationis MCCXVII°. mense julio. »

(A. van Lokeren, *Chartes et documents de l'abbaye de St.-Pierre*, I, 236).

Digitized by Google

V. de Clippele 1843
L. de Backer. 1851
C. Bero 1855
B. de Wandel 1858

III.

GESCHIEDENIS. — Den 31 Mei 1452, in 't hevigste van den opstand der Gentenaars tegen Philip den Goede, had er te Smeerebbe, in de nabijheid van het hof te Berchem, eene ontmoeting plaats tusschen eenige opstandelingen en een vijftiental Picardiërs, welke door de eerstgenoemden werden aangevallen en ter dood gebracht. Een der verslagenen was de jonge bloedverwant van den graaf van St. Pol, die niet eens tot het strijdende hertoglijke leger behoorde Hij was alleenlijk op weg naar Aalst, om er eenige vrienden, die aldaar in garnizoen lagen, te gaan bezoeken De Gentenaren ontnamen hem alles, wat waarde had, en maakten zich ook meester van de paarden (1). De ingezetenen mochten zich gelukkig achten slechts getuigen te moeten zijn van een klein tooneel diens oorlogs, zoo bloedig voor vele andere dorpen van Vlaanderen en die aan een ontzaglijk getal Vlamingen en vreemde krijgers het leven kostte.

De molen der St.-Pietersabdij moet omtrent dienzelfden tijd, vermoedelijk tijdens het beleg van het kasteel van Schendelbeke, in brand gestoken geworden zijn ; immers in de hooger vermelde acte van 1459 is er spraak van eenen nieuwen molen, opgericht ter plaats « daer een ander muelne stond voor doorloghe ».

---

(1) *Kronijk van Vlaenderen*, uitgegeven door de Gentsche Bibliophilen, II, 144.

Digitized by Google

Eene aanteekening in de oude parochieregisters van Vloersegem geeft ons te kennen, dat de Franschen hier in de maand April 1668 de bevolking allerlei overlast aandeden en de kerk plunderden Dat was maar éene der talrijke wederwaardigheden welke deze plaats in de tweede helft der XVIIe eeuw te verduren had : men kan het opmaken uit het feit dat van 1689 tot 1694 er te Smeerebbe en te Vloersegem om niet min dan 69,194 gulden schade werd aangericht.

In den weerstand der Belgen tegen keizer Jozef II, ten jare 1790, bleven de mannen bij die van andere dorpen niet ten achter. Het vrijwilligerskorps van Smeerebbe en Vloersegem oefende zich in den wapenhandel en ging den 6 October van gezegd jaar te Oudenaarde den eed van getrouwheid zweren aan de Staten van Vlaanderen.

Wat er in beide dorpen onder het Fransch republikeinsch beheer is voorgevallen, vonden wij niet aangeteekend.

IV.

Kerk van Smeerebbe. — Van de kerk dezer parochie is er reeds spraak in eene oorkonde van den jare 1183, waarbij de St -Pietersabdij te Gent in het bezit harer goederen, onder andere van het *altaria de Smeirlebbe*, bevestigd wordt. Den prelaat van dit sticht behoorde daardoor het patronaat, met de benoeming van den pastoor en den koster.

Wij hebben in onze geschiedenis van Idegem gezien dat Smeerebbe tot in 1266, 't zij uit hoofde der geringheid zijner bevolking, ofwel bij gebrek aan priesters, met de parochie van Idegem vereenigd was. Na sedert gemeld jaar eenen tijd lang eenen eigen pastoor te hebben gehad, bleef Smeerebbe tot in 1834 andermaal onder het gezag van den pastoor van Idegem,

Digitized by Google

die hier alle veertien dagen de mis las. Thans nog heeft de parochie geenen eigen geestelijken bestuurder, maar wordt zij bediend door den pastoor van Vloersegem.

De kerk is gebouwd op eene verhevenheid, vanwaar men op het omliggende een schilderachtig uitzicht heeft. Zij dagteekent van 1792 en is toegewijd aan den H. Amandus. Kunst is er niet aan op te merken.

Er zijn twee zijaltaren : het eene is toegeheiligd aan O. L Vrouw, het ander aan den H. Amandus. In het koor hangt eene kleine oude schilderij, voorstellende de *Aanbidding van het kind Jezus*. Deze kerk heeft eene oude, zeer merkwaardige doopvont; op eenen zwaren ronden stander rust de weinig diepe, uitwendig achthoekige kuip; dezer mouluren zijn versierd met acht gekapte bloemen, onder de acht kanten der tafel boven den ronden stander. De kuip is van blauwen hardsteen en rust op eenen voet van anderen steen, die den oorspronkelijken vervangt. De bazis is vierkant, van hedendaagschen vorm en gemetseld in baksteen, wat afsteekt tegen het overige. In zekere opzichten gelijkt deze doopvont aan die, welke men aantreft in de kerk van Eename; zij verdient herstelling, vooral omdat zij mag dienen als een specimen van de XIVe eeuwsche doopvonten, welke eene rijke verscheidenheid van vormen aanbieden.

In den toren is er eene klok, waarop te lezen staat :

ANDREAS VAN DEN GHEYN ME FUDIT
NIVELLIS ANNO 1787.
BAPT. IN HON. S. AUGUSTINI.

Van de verdere kerkmeubelen is de predikstoel alleen, hoewel geen meesterstuk, der vermelding eenigszins waard.

Grafzerken worden er niet aangetroffen.

KERK VAN VLOERSEGEM. - Ook deze kerk bestond reeds in de XIIe eeuw, wanneer zij afhing van die van Steenhuize, onder het patronaat van den prelaat der St.-Pietersabdij,

Digitized by Google

daarvan in 't bezit gesteld door Nicolaas, bisschop van Kamerijk, in 't jaar 1148 (1).

Als eene der weinige overgeblevene kerken van het Gothische tijdvak is deze, alhoewel maar klein en in enkele deelen verminkt, nog alleszins merkwaardig Zij heeft den vorm van een Latijnsch kruis met eenen te midden oprijzenden toren en vraagt slechts in haren oorspronkelijken staat hersteld te worden om vele onzer hedendaagsche smaaklooze dorpskerken in de schaduw te stellen.

De H Mattheus, apostel, is de patroon dezer kerk, wien een der zijaltaren, met zijn houten beeld versierd, is toegewijd Het ander zijaltaar staat onder de aanroeping van O. L. Vrouw.

Op het hoogaltaar hangt een oud versleten tafereel, voorstellende de *Nederdaling van het Kruis.* Ook de zijaltaren zijn ieder voorzien van eene schilderij, verbeeldende, de eene, *O. L. Vrouw*, en de andere de *Aanbidding der drie Koningen.* Het zijn op verre na geene meesterstukken.

De communiebank en de predikstoel, deze laatste met een medaillon, voorstellende de marteling van den H. Mattheus, mogen nog al gezien worden.

De klok heeft voor opschrift :

R. AG. AMP. D. VAN DER HAEGHEN ABBAS
ME FUNDI JUSSU PER ME GEORGIUM DUMERY
BRUGIS ANNO 1751.

In de kerk liggen een paar oude zerksteenen, welker opschriften verdienen te worden opgenomen :

D. O. M.
SEPULTURI UANDEM VAN DEN EERSAMEN
LIVINUS VAN CROMPHAUT, FS JACQUES, GHEBOREN IN 'T JAER 1668, OVERLEDEN DEN 7
JANUARI 172., NEVENS SYNE EERBARE HUYSVROUW ANTHONE VAN DE WEGHE OUDT 52
JAEREN, OVERLEDEN DEN 20 FEBRUARY 1721.

---

(1) *Chartes et documents de l'abbaye de St.-Pierre*, I, 143. — Zie de charter in onze monographie van *Steenhuize.*

Digitized by Google

HIER LIGHT BEGRAVEN DEN EERSAMEN ADRIAEN DE SPIEGELEIR, Fs ADRIAEN, OVERLEDEN DEN... OUDT... JAEREN, ENDE SYNE HUYSVROUW ANNA LEYSSENS, Fa JAN, OVERLEDEN DEN 17 NOVEMBER 1738, OUD 73 JAEREN, ENDE BARTHOLOMEUS DE SPIEGELEIR, HUNNEN ZONE, OVERLEDEN DEN 26 FEBRUARY 1735 OUDT... JAEREN. BIDT VOOR DE ZIELEN.

In de kapel van O.-L.-Vrouw treft men voorts eenen kleinen blauwen steen aan, met een opschrift in Gothische letters, de fondatie vermeldende van den pastoor Simoen van der Meulen, wiens grafzerk, met zijne beeltenis in 't midden, achter 't koor in den muur is gemetseld en het volgende randschrift bevat :

Hier leit begraven heer Simon van der Muelen, pastoor van Vlueseghem, den welcken overleet den 22 maerte 1610, ghe-weest hebbende 32 jaeren. Bidt voor de ziele.

Ziehier de aanteekening in het parochieregister, van welke hooger met een woord reeds gesproken is : « den 9en van November 1668 in het slot ofte claustre van Onse Lieve Vrouwe autaer ghesloten met de reliquien van den h. Rombout, in een looten caske, hetwelcke de fransoysen in de maent april 1668 hebben opengebroken ende de kercke gheplointert, soo dat ick anders niet en mercke ofte het syn dezelve reliquien, die den aertsbisschop Hovius, wijdende den autaer, ghegheven ende in het claustre ghesloten heeft. »

In hetzelfde register staat verder te lezen dat de kerk in 1675 maar éénen tinnen kelk meer had, te Gent gekocht voor de som van 9 schellingen.

De pastorij van Vloersegem werd in de laatste eeuwen bediend door den pastoor van Schendelbeke Het is thans de pastoor van Smeerebbe, die de parochie bedient.

Digitized by Google

PASTOORS VAN SMEEREBBE EN VLOERSEGEM.

Matheus, *presbiter de Smerlebbe* . .	1200
Geeraard de Costere	1538
*Simoen van der Meulen.	1578
. . . . .	
*Geeraard de Bo.	1652
*Lieven Uytersprot.	1670
. . . . .	
*J. van Camp	1779
*Paul van der Taelen	1782
*F.-L. Roels	1817
B. de Graeve.	1834
P.-J. de Beck	1861
Isidoor Lecler	1870
Gentiel Liefmans	1886
P.-J. van der Meulen.	1872

(*) Deze, met * geteekend, waren alleen pastoors van Vloersegem. Voor de lijst der voorgaande pastoors van Smeerebbe verzenden wij naar onze monographie van *Idegem*.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google